

รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม
COMMUNICATION MANAGEMENT MODEL FOR BUDDHISM
PROPAGATION DEVELOPMENT OF BUDDHIST MONKS
IN NAKHON PATHOM PROVINCE

พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ (สุขสมกิจ)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ (สุขสมกิจ)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Communication Management Model For Buddhism
Propagation Development Of Buddhist Monks
In Nakhon Pathom Province

Phramaha Narong Mahāpañño (Suksomkit)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์)

กรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร.)

กรรมการ

(พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.อภินันท์ จันตะนี)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.อภินันท์ จันตะนี

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาณรงค์ มหาปญโญ)

- ชื่อคุณิพนธ์** : รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม
- ผู้วิจัย** : พระมหาณรงค์ มหาปณโณ (สุขสมกิจ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระสุธีวีรบัณฑิต, ป.ธ.๗, พธ.บ.(ศาสนา), ศศ.ม.(การบริหาร
อ ง ค์ ก า ร),DODT.(Doctor of Organization Development and
Transformation), Ph.D.(Philosophy), DM.(Public Management)
  - : รศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี, ศศ.บ.(รัฐศาสตร์), ศ.ม.(เศรษฐศาสตร์),
Ph.D. (Management).
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการ
การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อศึกษาทฤษฎี
การจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอรูปแบบ
การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพโดย
การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๙ รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์
เชิงลึกที่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
จากพระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๕๙ รูป เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบประมาณ
ค่า ๕ ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๕ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่
พุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่
ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและ
เชิงรับ ในส่วนของปัญหาอุปสรรคสาเหตุมาจากการจัดการการสื่อสารทั้ง ๔ ด้าน คือ ผู้ส่งสารขาด
การตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากร ด้านสารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไป

ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อพระสงฆ์ยังขาดความชำนาญในการใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ด้านผู้รับสาร ประชาชนไม่มีเวลาเข้าวัด

๒. ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ ๑) ผู้ส่งสาร ๒) สาร ๓) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ๔) ผู้รับสาร บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักภavana ๔ คือ ๑) กายภavana ๒) ศีลภavana ๓) จิตภavana ๔) ปัญญาภavana การประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

๓. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม ๑) ผู้ส่งสาร ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลฝึกฝนกำกับจิตใจให้ สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งคิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้ ๒) สาร เผยแผ่หลักภavana ๔ ให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบ วินัยกฎหมายสามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองใช้หลักภavana ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนิน ชีวิต ๓) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ใช้สื่อที่สามารถสื่อภาพลักษณ์ภavana ๔ ประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ สร้างความสนใจต่อหลักภavana ๔ สร้างความเข้าใจหลักภavana ๔ และการปฏิบัติตาม ๔) ผู้รับสาร สอนให้เข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภavana ๔ เผยแผ่ภavana ๔ ให้ตรงกับจริต เผยแผ่ภavana ๔ ตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพ พิจารณาความพร้อม ของผู้รับเนื้อหาของภavana ๔

Dissertation Title : Communication Management Model for Buddhism Propagation Development of Buddhist Monks in Nakhon Pathom Province

Researcher : Phramaha Narong Mahāpañño (Suksomkit)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr.Phrasutivirabandit, Pali VII,B.A.(Religion), M.A.(Organization Administration), DODT.Doctor of Organization Development and Transformation) , Ph. D (Philosophy) , DM. (Public Management)

: Assoc.Prof.Dr. Apinant Chantanee, B.A. (Political Science), M.A. (Economics) Ph.D. (Management)

Date of Graduation : March 10, 2018

ABSTRACT

Objectives of this research were: 1) to study general context and problems of communication management for Buddhism propagation development of Buddhist monks in Nakhon Pathom Province, 2) to study theories and Buddhist principles for Buddhism propagation, and 3) to propose a communication management model for Buddhism propagation of Buddhist monks in Nakhon Pathom Province.

Methodology was mixed methods research: qualitative research collected data from 19 key informants with structured in-depth-interview and data were analyzed data by descriptive interpretation; the quantitative research collected data with 5 level-rating-scale questionnaires with reliability score at 0.95 from 359 samples who were monks in Nakhon Pathom Province and analyzed data with statistics of frequency, percentage, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. General context and problems of communication management for Buddhism propagation development of Buddhist monks in Nakhon Pathom Province were that Buddhist monks at all levels paid attention to the importance of Buddhism

propagation, participating with state and private agencies in setting up a clear and pro-active steps, tactics and process of operation. The problems came from 4 areas of communication: senders lacked communication capacity; message, the contents the monks used to preach were too various; channel; Buddhist monks still lacked the competence to use to the fullest; receives, people did not have time to go to monasteries.

2. Communication theory and Buddhadhamma for Buddhism propagation development composed of 4 components: 1) sender, 2) message, 3) channel and 4) receivers. The appropriate Buddhist principle to integrate with communication theory is Bhāvanā 4 : 1) Kāya-bhāvanā, 2) Sila-bhāvanā, 3) Citta-bhāvanā and 4) Paññā-bhāvanā. This communication theory and Buddhism principles when well integrated, would help the Buddhism dissemination be more progressive and effective.

3. Form of communication management for Buddhist monks development in Nakhon Pathom Province was that: 1) Sender, the practice of religious practice in the sacrament of discipleship to have calm mind, strong psychic ability, approximated thought to solve problems and creativity, 2) Message; Bhāvanā 4 dissemination for people to practice in rules and regulations, laws and orders conformity, being able to train themselves with Bhāvanā 4 in order to live their lives with mindfulness, 3) Channel; Using media that can convey the image of Bhāvanā 4. Applying appropriate methods to enhance Bhāvanā 4 and practice along with Bhāvanā 4. 4) Receiver; being taught to understand the process of Bhāvanā 4 practice, Bhāvanā 4 dissemination suitable for receivers' attributes according to age groups, occupational groups considering their readiness to undertake Bhāvanā 4.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ได้แก่ พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. และรศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำปรับปรุงแก้ไขดุชฎินิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณ และอนุโมทนาคณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์ ได้แก่ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร., รศ.ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร., พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. และรศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี ที่ได้ให้ข้อแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร., พระมหาภคฤชญา กิตติโสภโณ, ดร., ดร. ยุทธนา ปราณีต, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, ดร.ประเสริฐ ฐิติลาว ที่กรุณาสละเวลาในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบประชาพิจารณ์ดุชฎินิพนธ์ทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.สรพล สุยะพรหม, ดร.อำนาจ บัวศิริ, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร., รศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี, ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต ที่อนุเคราะห์ชี้แนะในการแก้ไขดุชฎินิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเทพมหาเจติยาจารย์ คณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม และอนุโมทนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องที่อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม

ขอขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชปริยัติเมธี และคณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี ที่อนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง

อานิสงส์คุณงามความดีอันจะพึงบังเกิดมีจากงานวิจัยนี้ข้าพเจ้าขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ให้แก่ผู้มีพระคุณทั้งหลาย และบุคคลสำคัญยิ่ง คือ คุณพ่อสำรวย สุขสมกิจ คุณแม่จิบ สุขสมกิจ ขอเป็นบุญกุศลส่งเสริมให้ท่านทั้งสองมีความสุขตลอดไป

พระมหาณรงค์ มหาปญโญ (สุขสมกิจ)

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ฐ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ท
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ	๘
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ	๑๘
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร	๔๔
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๖๐
๒.๕ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๘๓
๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๑๑๖
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑๗
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๕๕
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๕๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๖๐

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๖๒
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๖๓
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
๔.๑	สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	๑๖๕
๔.๒	การจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๘๔
๔.๓	รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	๒๕๓
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๖๑
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๒๖๔
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๒๗๔
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๒๗๘
บรรณานุกรม		๒๗๙
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๒๙๓
	ภาคผนวก ข ค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม IOC	๓๐๐
	ภาคผนวก ค หนังสือขอเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง	๓๐๗
	ภาคผนวก ง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability)	๓๐๙
	ภาคผนวก จ หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสอบถาม)	๓๑๒
	ภาคผนวก ฉ เครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม)	๓๑๔
	ภาคผนวก ช หนังสือขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๓๒๑
	ภาคผนวก ซ เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๓๔๑
	ภาคผนวก ฌ หนังสือเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)	๓๔๕
	ภาคผนวก ฎ แบบแสดงความคิดเห็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group)	๓๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ฎ รูปภาพ	๓๖๐
ประวัติผู้วิจัย	๓๗๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความหมายของรูปแบบ	๑๐
๒.๒	ประเภทของรูปแบบ	๑๓
๒.๓	องค์ประกอบของรูปแบบ	๑๕
๒.๔	คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี	๑๗
๒.๕	ความหมายการจัดการ	๒๐
๒.๖	แนวคิดการจัดการ	๔๐
๒.๗	ความหมายการสื่อสาร	๔๕
๒.๘	วัตถุประสงค์การสื่อสาร	๔๙
๒.๙	สรุปวัตถุประสงค์การสื่อสาร	๕๐
๒.๑๐	ทฤษฎีการสื่อสาร	๖๐
๒.๑๑	ความหมายการพัฒนา	๖๒
๒.๑๒	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๙๐
๒.๑๓	ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๕
๒.๑๔	ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๐๑
๒.๑๕	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล	๑๐๕
๒.๑๖	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	๑๐๖
๒.๑๗	กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี S-M-C-R	๑๑๖
๒.๑๘	จำนวนพระภิกษุสังกัดมหานิกายในจังหวัดนครปฐม	๑๑๗
๒.๑๙	งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ	๑๒๓
๒.๒๐	งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ	๑๓๑
๒.๒๑	งานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร	๑๓๘
๒.๒๒	งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๔๕
๒.๒๓	งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๕๒
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	๑๕๗
๔.๑	สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร	๑๖๙
๔.๒	สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร	๑๗๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๗	การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักกายภาวนา	๒๓๐
๔.๑๘	การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักศีลภาวนา	๒๓๓
๔.๑๙	การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักจิตภาวนา	๒๓๗
๔.๒๐	การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักปัญญาภาวนา	๒๔๐
๔.๒๑	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๔๒
๔.๒๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม	๒๔๔
๔.๒๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร	๒๔๕
๔.๒๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร	๒๔๖
๔.๒๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ	๒๔๗
๔.๒๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร	๒๔๘
๔.๒๗	ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร	๒๔๙
๔.๒๘	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร	๒๔๙
๔.๒๙	ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร	๒๕๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๐	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร	๒๕๐
๔.๓๑	ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ	๒๕๑
๔.๓๒	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ	๒๕๑
๔.๓๓	ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร	๒๕๒
๔.๓๔	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร	๒๕๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กระบวนการสร้างรูปแบบ	๑๗
๒.๒	ความแตกต่างระหว่างการบริหารและการจัดการ	๒๒
๒.๓	การบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ	๒๒
๒.๔	การจัดการและการบริหารสามารถใช้แทนกันได้	๒๓
๒.๕	โครงสร้างและทฤษฎีการสื่อสาร	๕๓
๒.๖	ทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติล	๕๗
๒.๗	แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของแชนนอนและวีเวอร์	๕๙
๒.๘	องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี S-M-C-R	๑๐๗
๒.๙	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในสารนิพนธ์เล่มนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ชนธวรรคคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรคคคปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	องคตตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	องคตตรนิกาย	ทสกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จัตตารีส.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จัตตารีสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมมปิฎก	วิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ก.	(บาลี)	=	อภิธมมปิฎก	กถาวตถุปาติ	(ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวคคอปฏฐกปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวรรคอรรรถกถา	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

งานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิง พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗. หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง วินยปิฎก มหาวคคปาติ ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๔ ข้อที่ ๓๒ หน้า ที่ ๒๗ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๖๓ หมายความว่า ระบุถึง สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทสกนิบาต ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๔ ข้อที่ ๓๑ หน้า ที่ ๖๓ เป็นต้น

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในตอนเช้ามีวันเพ็ญวิสาขมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา) พระองค์ทรงดำริจะสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้พ้นทุกข์เช่นเดียวกันกับพระองค์จึงเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันเขตเมืองพาราณสีเมื่อวันเพ็ญอาสาฬหมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘) แสดงปฐมเทศนาชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ส่งผลให้โกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้าของปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุเป็นพระโสดาบัน อันเป็นสัญญาณว่าพระองค์ทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้สำเร็จมีอนุพุทธสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว และท่านโกณฑัญญะได้ทูลขอบวชประพาศพรหมจรรย์เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัย พระพุทธองค์จึงทรงประทานอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทตั้งปรากฏความในบาลีว่า

“เอहि ภิกขุติ ภควา อโวจ สวากุขาโต ธมโม จร พุทธจริย สมมา ทุกุชสส อนตกิริยาชาติ”^๑

“ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพาศพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^๒

หลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าดับขันธปรินิพพาน พระอรียสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา มีพัฒนาการมาโดยลำดับควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมาพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^๓ กล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นผู้ส่งสารคนสำคัญของสังคมโดยการสื่อสารของพระสงฆ์นั้นมีหลายลักษณะ เช่น การเทศน์ การแสดงธรรม เป็นต้น

การจัดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสื่อสารทั้งหลายทั้งที่พระพุทธเจ้าทรงทำการสื่อสารเองหรือที่ได้ส่งพระสาวกไปทำการสื่อสารกับผู้รับสารทั้งหลายนั้นก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทางดีงามเกิดประโยชน์สุข ในปัจจุบันพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเข้าใจวิธีการดำเนินการ

^๑วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘/๒๓.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

^๓เสถียร พันธรั้ง, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: ผลิตวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

เผยแผ่พระพุทธศาสนาและองค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ ส่วน เริ่มตั้งแต่ตัวพระสงฆ์เอง พระธรรม สื่อ คือ บุคคล ธรรมชาติ กลวิธี และพุทธศาสนิกชน จึงจะสามารถสื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารตะวันตกของ David K. Berlo ที่กล่าวว่า การจัดการสื่อสารต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ๒. สาร (Message) ๓. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) ๔. ผู้รับสาร (Receiver)^๕

การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับจากอดีตถึงปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้ทันกับยุคสมัยจากยุคแรกที่ใช้วิธีมุขปาฐะ ต่อมาใช้วิธีจาริกลงบนผนังถ้ำ จาริกลงใบลาน พิมพ์เป็นหนังสือ เผยแผ่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและทางสถานีโทรทัศน์ และพอมมาถึงปัจจุบันก็มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจึงพอจะแบ่งออกเป็น ๕ ยุค คือ ๑. ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ ๒. ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จาริกลงใบลาน ๓. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา ๔. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์ ๕. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิทัลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต^๕

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีลักษณะต่างรูปต่างทำการเผยแผ่ไปตามความคุ้นเคยที่สืบทอดกันมาของแต่ละรูปแต่ละสำนักขาดการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง ไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่^๖ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยขาดความรู้ทักษะในการเผยแผ่ศาสนธรรม ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ทำให้การเผยแผ่ธรรมกระทำได้ในขอบเขตจำกัดส่งผลทำให้ผู้คนเห็นห่างและไม่ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา

จากผลสำรวจความคิดเห็นของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เรื่อง "ศาสนาและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของคนไทย" ปี ๒๕๕๓ พบว่า คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๗๙

^๕David K. Berlo, *The Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1960), p. 72.

^๖พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน, พัฒนาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากมุขปาฐะถึงโลกไซเบอร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://cybervanaram.net/index.php/2009-12-17-14-43-37-13/860-2012-11-09-04-06-10> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^๖กองพุทธศาสนสถาน, *แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒๕๕๔-๒๕๕๙*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า คำนำ.

ในทุกวัยเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "ทุกวันนี้ คนไทยค่อนข้างจะห่างไกลจากศาสนาและการปฏิบัติธรรม" โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๔๕ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นครั้งคราว ส่วนอีกร้อยละ ๑๓ ระบุว่าเข้าร่วมนานๆครั้ง^๗ จากสถิติผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่บรรลุผลนั้นที่สำคัญมาจากการจัดการการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางสื่อสาร และผู้รับสาร ปัญหาและอุปสรรคที่มาจากด้านผู้ส่งสาร เช่น ผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้รับสาร ขาดความรู้ ความเข้าใจในข่าวสารไม่เพียงพอ การใช้ภาษาในการส่งสารไม่เหมาะสมกับผู้รับสาร หรือรีบเร่งจนเกินไป เป็นต้น ด้านสาร เช่น ข่าวสารนั้นสั้นหรือน้อยเกินไปจนไม่สามารถแปลความหมายได้ ข่าวสารนั้นยากเกินความสามารถของผู้สื่อสาร ข่าวสารมีภาษาหรือใช้ศัพท์เทคนิคเกินความสามารถ ข่าวสารมีความกำกวมหรือมีหลายความหมาย หรือข่าวสารนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เป็นต้น ด้านช่องทางสื่อสาร เช่นการใช้สื่อไม่เหมาะสมกับสารที่ต้องการนำเสนอ การใช้สื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพที่ดี และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับระดับของการสื่อสาร เป็นต้น ด้านผู้รับสาร เช่น ผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสาร ขาดความสามารถและความชำนาญในการรับข่าวสาร หรือข่าวสารมีมากเกินไปเกินความสามารถที่จะรับได้ เป็นต้น

การจัดการการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากเพราะหากพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารตลอดจนไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิดหรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้อย่างเหมาะสมจะทำให้เกิดปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามมา พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการสื่อสารแห่งพุทธธรรมจึงควรเข้าใจถึงองค์ประกอบและกระบวนการของการจัดการสื่อสารเพื่อนำไปพัฒนาให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ปรับใช้ในการเผยแผ่ได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิผลสูงสุดเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ด้วยตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหารูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันจะเป็นแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยการนำหลักการจัดการการสื่อสารที่มีความครอบคลุมในด้าน ๑) ผู้ส่งสาร (Sender) ๒) สาร (Message) ๓) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) ๔) ผู้รับสาร (Receiver)

---

^๗สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ชวนคนเข้าวัด แก้ปัญหาวัดร้าง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3370:2010-07-26-14-49-19&catid=62:2009-06-13-17-55-08&Itemid=245 [๑ มิถุนายน ๒๕๖๐].

มาปรับปรุงผสมผสานประยุกต์ใช้กับหลักภาวนา ๔ กำหนดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังผลให้พระพุทธศาสนามั่นคงดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๓.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ตามหลักการจัดการการสื่อสารทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ๒. สาร (Message) ๓. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) ๔. ผู้รับสาร (Receiver) และหลักภาวนา ๔ คือ ๑. กายภาวนา ๒. ศีลภาวนา ๓. จิตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรของการวิจัยไว้ ๒ ประเภท คือ

ก. **เชิงคุณภาพ** ศึกษาเอกสาร พระไตรปิฎก หนังสือ และงานวิจัยเพื่อกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้าง

ข. **เชิงปริมาณ** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑) **ตัวแปรต้น** ได้แก่ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

๒) **ตัวแปรตาม** ได้แก่ การจัดการใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ผู้ส่งสาร ๒. สาร ๓. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ๔. ผู้รับสาร และหลักภาวนา ๔ คือ ๑. กายภาวนา ๒. ศีลภาวนา ๓. จิตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมจำนวน ๓,๔๖๖ รูป^๔

ก) **เชิงคุณภาพ**

๑) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมประกอบด้วยพระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๙ รูป/คน ที่มีส่วนร่วมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมที่มีความสมบูรณ์

ข) **เชิงปริมาณ**

โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างกับพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๕๙ รูป

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ คือ วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม สังกัดมหานิกาย รวม ๒๐๐ วัด^๕

^๔สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, สถิติพระภิกษุสามเณร, (นครปฐม: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, ๒๕๖๐), หน้า ๒๖.

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เพื่อการวิจัย ดังนี้

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรมในด้านการจัดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

การจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมทำงานร่วมมือกัน ดำเนินการให้การเผยแผ่บรรลุเป้าหมาย

การสื่อสาร หมายถึง วิธีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ผู้รับสาร

ผู้ส่งสาร หมายถึง พระสงฆ์ผู้มีความรู้ความชำนาญในการเผยแผ่ มีบุคลิกลักษณะที่งดงาม มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใสในจังหวัดนครปฐม

สาร หมายถึง พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ช่องทางสื่อสาร/สื่อ หมายถึง สื่อ สิ่งที่น่า หรือวิธีที่พระสงฆ์ใช้ถ่ายทอดสาระธรรมให้ปรากฏ

ผู้รับสาร หมายถึง พระภิกษุ สามเณร ประชาชนในจังหวัดนครปฐม

พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงระบบหรือวิธีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเดิมให้ดีขึ้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

หลักพุทธธรรม หมายถึง ภาวนา ๔

กายภาวนา หมายถึง การพัฒนากาย การฝึกอบรมปรับปรุงพฤติกรรมทางกายให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆได้ด้วยดี

ศีลภาวนา หมายถึง การพัฒนาศีล การพัฒนาความประพฤติ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆได้ด้วยดี

จิตภาวนา หมายถึง การพัฒนาจิตให้จิตใจใสสะอาด มีทัศนคติที่ดี ปราศจากอคติ มั่นคง และควรแก่การงาน

ปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาปัญญา การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ความคิด เหตุผลและการหยั่งรู้ความจริง

---

^๔กองพุทธศาสนสถาน, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายออกไปของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุมหาณิกายที่ได้รับการอุปสมบทตามพุทธบัญญัติในเขตจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐม หมายถึง จังหวัดๆหนึ่งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนในภาคกลางเป็นปริมณฑลของกรุงเทพมหานครมีพระปฐมเจดีย์เป็นสัญลักษณ์

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑.๖.๒ ได้ทราบทฤษฎีการจัดการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๖.๓ ได้ทราบรูปแบบการจัดการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑.๖.๔ สามารถนำผลการวิจัยรูปแบบการจัดการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ไปประยุกต์ใช้กับคณะสงฆ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ดังนั้นจึงได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยจำแนกได้ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๖ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสำคัญของแนวคิด ทฤษฎีโดยแต่ละประเด็นนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ (Model) เพื่อสามารถนำไปใช้ในการกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบมีนักวิชาการได้ให้รอธิบายไว้แตกต่างกันไปมมของของแต่ละท่าน ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดความหมายของรูปแบบตามที่ได้ค้นคว้าดังต่อไปนี้

รูปแบบ หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ^๑ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Model” กล่าวได้ว่า รูปแบบ คือ แบบจำลองของสิ่งที่เป็น^๒ เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัย ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้องซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรงจะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป^๓ อาจเป็นเพียงการจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติได้^๔ สอดคล้องกับผู้ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กกลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ^๕ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผัง ต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ^๖ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์^๗ สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีแสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกันผ่านการทดสอบความเที่ยงตรง (validity) และความน่าเชื่อถือ (reliability) สามารถใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ เป็นการนำเสนอความจริงแสดงออกให้มีลักษณะที่เป็นรูปร่าง โครงสร้าง และลำดับขั้นตอนต่างๆ เพื่อการสื่อสารให้มีความเข้าใจได้ง่าย^๘ มุ่งเน้นที่จะนำผลมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มคุณภาพประสิทธิภาพ

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมี บุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๖๕.

^๒Carter V. Good, *Dictionary of Education*, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 370.

^๓Raymond H. Wheeler, *Leader and Leadership Process*, (Boston: Irwin/McGraw-Hill, 1967), p.15.

^๔ศิริชัย กาญจนวาสีและคณะ, รายงานวิจัยโครงการวิจัยรูปแบบของระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^๕ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

^๖ยาวดี วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

^๗ทีศนา แคมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๓.

^๘Rita C. Richey, *The Teoretical and Conceptual Bases of Instructional Design*, (New York: Nichols Publishing Company, 1980), p. 16.

การทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ รูปแบบอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความซับซ้อนมาก ๆ^๙ รูปแบบจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดหรือควรมีองค์ประกอบใดบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัวแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างไร^{๑๐} โมเดลอาจมีลักษณะ ขนาด และแบบแตกต่างกันแต่จะมีลักษณะในการพัฒนาโมเดลที่เหมือนกันคือข้อสมมติในการพัฒนาโมเดลจะต้องไม่ยุ่งยาก จะต้องกำหนดขอบเขตของโมเดลหรือสภาพภาพเริ่มต้นให้ชัดเจนและวัตถุประสงค์ของโมเดลที่ต้องการเรียนรู้

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีแสดงโครงสร้างของ ความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆหรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือ เหตุผลซึ่งกันและกันของปรากฏการณ์ที่ศึกษาเป็นรูปแบบเชิงโครงสร้างทางความคิดที่คิดค้นและถูก ออกแบบมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อใช้เป็นแบบอย่าง

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖, หน้า ๙๖๕)	รูปแบบ หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ
Carter V. Good (1973, p. 370)	รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็น
Raymond H. Wheeler (1967, p.15)	รูปแบบ หมายถึง การสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัยทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้องซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรงจะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป
ศิริชัย กาญจนวาสีและคณะ (๒๕๔๘, หน้า ๓๒)	รูปแบบ หมายถึง การจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติได้
ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (๒๕๔๐, หน้า ๒๑-๒๓)	รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่างและแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ

^๙Henry L. Tosi & Stephen J. Carroll, **Management**, (New York: John Wiley & Sons, 1982), p. 163.

^{๑๐}John W. Bardo & John J. Hartman, **Urban Sociology : A Systematic Introduction**, (USA: F. F. Peacock, 1982), p. 70.

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เยาวดี วิบูลย์ศรี (๒๕๔๔, หน้า ๒๗)	รูปแบบ หมายถึง การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับ ภายใต้หลักการอย่างมีระบบ
ทศนา แคมณี (๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)	รูปแบบเป็นการนำเสนอความจริงแสดงออกให้มีลักษณะที่เป็นรูปร่าง โครงสร้าง และลำดับขั้นตอนต่างๆ เพื่อการสื่อสารให้มีความเข้าใจได้ง่าย
Rita C. Richey (1980, p. 16)	รูปแบบมุ่งเน้นที่จะนำผลมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มคุณภาพประสิทธิภาพการทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ
Henry L. Tosi & Stephen J. Carroll (1982, p. 163)	รูปแบบอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบง่ายๆไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากๆ
John W. Bardo & John J. Hartman (1982, p. 70)	รูปแบบจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดหรือควรมีองค์ประกอบใดบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัวแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆอย่างไร

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆซึ่งนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของรูปแบบสรุปได้ ดังนี้

นักวิชาการได้จัดแบ่งประเภทรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบลด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้านและระดับสติปัญญาของเด็ก^{๑๑}

นักวิชาการบางกลุ่มได้เสนอว่ารูปแบบยังแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

๑.๑ รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

๑.๒ รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

๒. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

๒.๑ รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

๒.๒ รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการและโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น^{๑๒}

---

^{๑๑}John P. Keeves, *Educational Research Methodology and measurement : An international handbook Oxford*, (England: Pergamon Press, 1988), pp. 561-565.

^{๑๒}Robert H. Smith and Others, *Measurement : Making Organization Perform*, (New York: Macmillan, 1980), p. 461.

สรุปได้ว่า รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันเป็นสิ่งที่นักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาคิดและสร้างขึ้นแตกต่างกันออกไปการแบ่งประเภทของแบบจำลองจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายแบบจำลองนั้นๆ

ตารางที่ ๒.๒ ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
John P. Keeves (1988, pp. 561-565)	๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัย ๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษา ๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic
Robert H. Smith and Others (1980, p. 461)	๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ๒. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model)

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆซึ่งนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบพอประมวลได้ ดังนี้

องค์ประกอบของรูปแบบได้แก่วัตถุประสงค์ของรูปแบบและกลไกของรูปแบบซึ่งเป็นตัวจักรในการทำหน้าที่ของรูปแบบเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้างจำนวนเท่าใดมีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เราากำลังศึกษา องค์ประกอบของรูปแบบนั้นสามารถกล่าวได้หลายลักษณะซึ่งจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบพบว่ารูปแบบส่วนใหญ่ประกอบด้วย

๑. สภาพแวดล้อม (Environment)
๒. เทคโนโลยี (Technology)
๓. โครงสร้าง (Structure)
๔. กระบวนการจัดการ (Management Process)
๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)^{๑๓}

^{๑๓}Warren B. Brown & Dennis J. Moberg, **Organization Theory and Management : A Macro Approach**, (New York: John Wiley and Sons, 1980), pp. 16 - 17.

นักวิชาการได้เสนอว่าองค์ประกอบของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบใดๆก็ตามผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่า จะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาบางอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขึ้นมาก็เพื่อให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไป อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ผู้ออกแบบรูปแบบต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้นๆบนฐานคิดของทฤษฎี และหลักการใดบ้าง เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ “หลัก ร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่าคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการและบรรลุดตาม วัตถุประสงค์ของรูปแบบผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของรูปแบบเพื่อเป็นกลไกใน การดำเนินงานของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่างๆ และที่จำเป็นอื่นๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันของระบบ เหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม และ อื่นๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

๕. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึง การกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมินผล รูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบและการประเมินการดำเนินงานตามรูปแบบว่าเป็นไปตามที่กำหนด ไว้หรือไม่เพียงใดเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้มากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใดตลอดจนการกำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบต่อเนื่อง ต่อไปได้

๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการออกแบบ รูปแบบเพื่อสื่อความให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของตนเองดังนั้นผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จและข้อระมัดระวังเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นต้น^{๑๔}

สรุปได้ว่าการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้างจำนวนเท่าใดมีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือจะออกแบบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้นๆ องค์ประกอบของรูปแบบส่วนใหญ่ประกอบด้วย ๑. สภาพแวดล้อม (Environment) ๒. เทคโนโลยี (Technology) ๓. โครงสร้าง (Structure) ๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) ๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

ตารางที่ ๒.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Warren B. Brown & Dennis J. Moberg (1980, pp. 16 - 17)	รูปแบบประกอบด้วย ๑. สภาพแวดล้อม (Environment) ๒. เทคโนโลยี (Technology) ๓. โครงสร้าง (Structure) ๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) ๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)
สมาน อัสวภูมิ (๒๕๓๗, หน้า ๕๕)	องค์ประกอบของรูปแบบที่ดีประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ ๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ ๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ๕. แนวการประเมินรูปแบบ ๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ ๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

^{๑๔}สมาน อัสวภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕.

๒.๑.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ ซึ่งนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีสรุปได้ ดังนี้

คุณลักษณะของโครงสร้างรูปแบบที่ดีต้องแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ที่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่างๆ อธิบายขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^{๑๔} กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้^{๑๖} คุณลักษณะของรูปแบบจะประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑) แสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและตัวแปร
 ๒) นำไปสู่การทำงานได้ผลตรงตามที่ตั้งไว้แล้ว
 ๓) อธิบายถึงโครงสร้างหรือกลไกความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษาอย่างชัดเจน

๔) นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่หรือขยายองค์ความรู้

๕) สอดคล้องกับทฤษฎีเรื่องที่ใช้รูปแบบ^{๑๗}

รูปแบบที่ดีจะเปรียบเสมือนสิ่งที่ทำให้ผู้สนใจศึกษาในเรื่องใดๆ ได้มีความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนการศึกษาในแนวลึกต่อไป ดังนั้นรูปแบบที่ดีที่จะนำไปใช้ควรจะมีข้อกำหนด (requirement) ๔ ประการ คือ

๑) รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวมๆ (associative relationship)

๒) รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓) รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

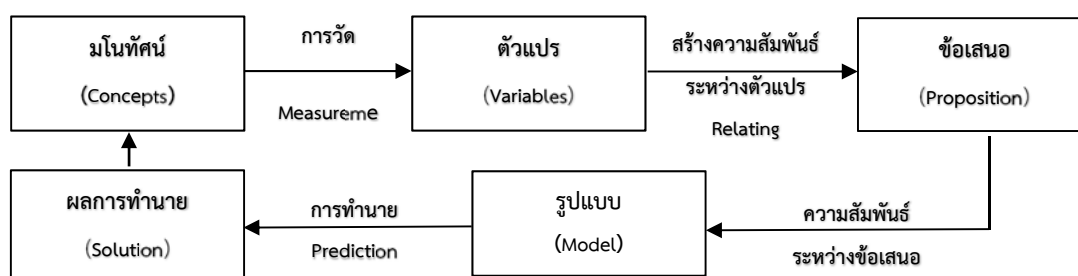
^{๑๔}บุญ ชุม ศรีสะอาด, การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.watpon.com/boonchom/development.pdf>, [๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๑๖}วาโร เฝิงสวัสดิ์, “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๔, (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓): ๓.

^{๑๗}พูลสุข หิงคานนท์, การพัฒนารูปแบบ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

๔) รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา^{๑๘}

การสร้างรูปแบบ คือ การกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร ตลอดจนนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ๆ ได้บ้าง

แผนภาพที่ ๒.๑ ที่มา : กระบวนการสร้างรูปแบบ (Keeves, 1988)

สรุปได้ว่า รูปแบบที่ดีต้องแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ แสดงให้เห็นหน้าที่ของระบบรวมถึงโครงสร้างและส่วนประกอบต่างๆ สามารถทำนายผลได้สามารถขยายผลของการทำนายได้กว้างขวางขึ้นและสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
บุญชม ศรีสะอาด (ออนไลน์)	๑. โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆหรือตัวแปรต่างๆ ๒. อธิบายขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ
วาโร เฟิงส์วีสต์ (๒๕๕๓, หน้า ๓)	คุณลักษณะประกอบด้วยกรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

^{๑๘}John P. Keeves, Educational Research Methodology and Measurement: An international handbook Oxford, p. 560.

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พูลสุข หิงคานนท์ (๒๕๔๖, หน้า ๙๖๕)	คุณลักษณะของรูปแบบจะประกอบด้วย <ol style="list-style-type: none"> ๑. แสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและตัวแปร ๒. นำไปสู่การทำงานได้ผลตรงตามที่ตั้งไว้แล้ว ๓. อธิบายถึงโครงสร้างหรือกลไกความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษาอย่างชัดเจน ๔. นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่หรือขยายองค์ความรู้ ๕. สอดคล้องกับทฤษฎีเรื่องที่ใช้รูปแบบ
John P. Keeves (1988, pp. 560)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) ๒. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ๓. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ๔. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างโมทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการจากเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ จึงขอนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายการจัดการ

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ (Management) ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายหลายท่านดังที่ผู้วิจัยได้ประมวลมา ดังนี้

การจัดการ หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๑๙} หรือการทำงานให้

^{๑๙}Don Hellriegel, *Management*, (third edition, Addison - Wesley Publishing Company. lmc., 1982), p. 6.

สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๒๐} โดยการที่องค์การใช้คนและวัสดุในการไปให้ถึงความต้องการที่กำหนดไว้^{๒๑} กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๒๒} เป็นกระบวนการทำงานโดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ซึ่งมีบุคลากรเป็นทรัพยากรหลักขององค์การและบุคคลเหล่านี้จะใช้ทรัพยากรอื่น เช่น เงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์อื่นข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้องค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๓} กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างร่วมกันโดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๒๔}

นักวิชาการได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การจัดการ หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์การให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ การแนะแนว และการกระตุ้นความเพียรของผู้อื่นเพื่อไปสู่เป้าหมายขององค์การรวมทั้งการปลุกขวัญให้กำลังใจการสื่อสารการวางแผนและการจัดการ^{๒๕} เป็นกระบวนการกิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่างๆดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในการสร้างและรักษาไว้ซึ่งสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามร่วมกับกลุ่มบุคคล^{๒๖}

^{๒๐}Harold Koontz & Cyril O' Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Functions** (New York: McGraw - Hill, 1972), p. 43.

^{๒๑}สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิกัดอักษร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

^{๒๒}Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York: Macmillan, 1947), p. 3.

^{๒๓}สุรพล สุยะพรหมและคณะ, **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

^{๒๔}บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๒๕}Elwood N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, 2nd ed, (California: Science Research Associates Inc., 1995), p. 3.

^{๒๖}เสนห์ จุ้ยโต, **องค์การและการจัดการ**, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

สรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกัน ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย เป็นกระบวนการทำงานโดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ซึ่งมีบุคลากรเป็นทรัพยากรหลักใช้ศิลปะในการทำงานให้สำเร็จมีความร่วมมือกันระหว่างบุคคลหลายคนให้บรรลุวัตถุประสงค์มีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนกระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ตารางที่ ๒.๕ ความหมายการจัดการ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Don Hellriegel (1982, p. 6)	การจัดการ หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น
Harold D. Koontz & Cyril O'Donnell (1972, p. 43)	การจัดการ หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
สัมพันธ ภูโพบูลย์ (๒๕๕๒, หน้า ๑๖)	การจัดการ หมายถึง การที่องค์การใช้คนและวัสดุในการไปให้ถึงความต้องการที่กำหนดไว้
Herbert A. Simon (1947, p. 3)	การจัดการ หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
สุรพล สุยะพรหมและคณะ (๒๕๕๕ หน้า ๔๓)	การจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานโดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ซึ่งมีบุคลากรเป็นทรัพยากรหลักขององค์การและบุคคลเหล่านี้จะใช้ทรัพยากรอื่น
บรรจบ เนียมมณี (๒๕๒๓, หน้า ๒๖๑)	การจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างร่วมกัน
Elwood N. Chapman (1995, p. 3)	การจัดการ หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์การให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ การแนะแนว และการกระตุ้นความเพียรของผู้อื่น
เสน่ห์ จุ้ยโต (๒๕๕๑, หน้า ๑๖)	การจัดการ หมายถึง กระบวนการกิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๒.๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีการจัดการ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ (Management) ได้มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดทฤษฎีการจัดการไว้มากมายดังที่ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การจัดการมีผลต่อความสำเร็จขององค์กรเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบายแม้จะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้แต่สามารถวัดและประเมินผลได้มีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนกระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่างๆเข้าด้วยกัน^{๒๗} โดยใช้ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุประสงค์และกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด^{๒๘} "การบริหาร"และ"การจัดการ" นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกันคือความสำเร็จของงาน"การบริหาร"ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน"การจัดการ" ใช้มากในทางธุรกิจหรืออาจกล่าวว่า"การบริหาร"มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน"การจัดการ"เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๒๙} จากความคิดเห็นของนักวิชาการต่อคำสองคำนี้สามารถสรุปได้ใน ๓ แนวทาง^{๓๐} คือ

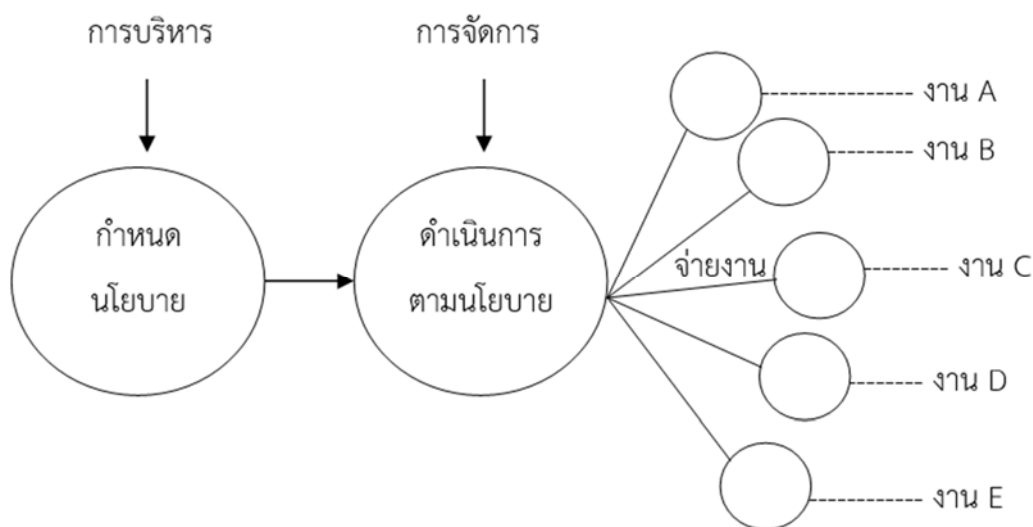
แนวทางที่หนึ่ง การบริหาร (Administration) เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การจัดการ (Management) เป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Administration is Concerned with The Determination of Policies and Management with The Implementation of Policies) แนวทางนี้มองว่าการบริหารนั้นเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายซึ่งเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างกว่าการจัดการที่เป็นเรื่องของการปฏิบัติตามนโยบาย

^{๒๗}Stephen P. Robbins, **Management**, (New Jersey: prentice Hall International, 2002), p. 6.

^{๒๘}Jonh G. Hutchinson, **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York: McGraw-Hill, 1967), p. 12.

^{๒๙}ทองหล่อ เดชไทย, **แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๓๐}พยอม วงษ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

แผนภาพที่ ๒.๒ ความแตกต่างระหว่างการบริหารและการจัดการ^{๓๑}

แนวทางที่สอง การจัดการเป็นความหมายทั่วไปโดยรวมการบริหารเข้าไปด้วย (Management is a Generic Term and Includes Administration) แนวทางนี้มองว่าการจัดการเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อการดำเนินการขององค์การธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่วนการบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เป้าหมายที่กำหนดในขั้นการจัดการบรรลุผล

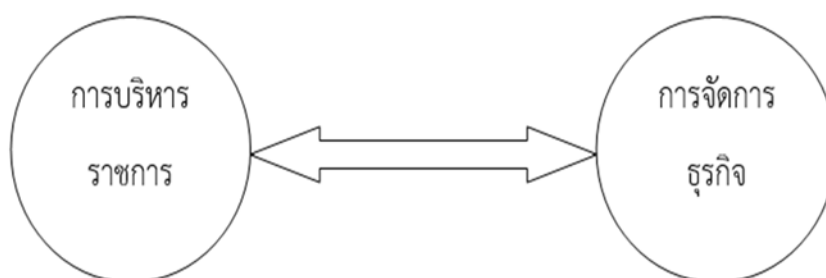
แผนภาพที่ ๒.๓ การบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ^{๓๒}

แนวทางที่สาม การบริหารและการจัดการมีความหมายไม่แตกต่างกัน (There is No Distinction Between The Terms Management and Administration) เป็น

^{๓๑}เอกวิทย์ มณีธร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็ม.ที.เพรส, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๓๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

ความหมายที่เป็นที่ยอมรับกันในสมัยปัจจุบันแต่ความนิยมในการนำไปใช้งานจะมีความแตกต่างกันโดย คำว่าการจัดการจะใช้ในหน้าที่การบริหารระดับสูงในด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัด องค์กร การจัดบุคคลเข้าทำงาน การสั่งงาน และการควบคุมในองค์การธุรกิจ ส่วนคำว่าการบริหารจะ ใช้ในหน้าที่เช่นเดียวกับการจัดการแต่ใช้ในองค์การรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตามคำสองคำนี้มักจะใช้แทนที่ กันและกัน

แผนภาพที่ ๒.๔ การจัดการและการบริหารสามารถใช้แทนกันได้ความหมายเหมือนกัน^{๓๓}

การจัดการโดยทั่วไปในปัจจุบันมักจัดระบบแนวความคิดเป็นสองแนวคือเป็นวิทยาศาสตร์หรือ เป็นศิลปะ (Management : Science or Art) การจัดการโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธีหรือ เป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงานหรือเป็นลำดับรายการในการจัดการซึ่งในการจัดการนั้นจะต้อง มีลำดับรายการก่อนหลังว่าจะต้องทำอะไรก่อนและต่อไปจะทำอะไรซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทาง วิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการจัดการจะกำหนดขอบเขตและหน้าที่ตาม ขั้นตอนต่างๆไว้อย่างชัดเจนการบริหารจัดการนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์กล่าวคือศาสตร์นั้นต้องรู้ (To Know) ในเนื้อหาทางการบริหารจัดการ ส่วนศิลป์เป็นการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือทำ การจัดการจึง เป็นทั้งสองอย่างคู่กัน (To Do)^{๓๔} ดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๓๕} ในปัจจุบันนี้ การจัดการที่จะให้ประสบความสำเร็จนั้นจะเป็นศิลปะการใช้ความสามารถหรือทักษะในการดำเนินงานให้ ได้รับความสำเร็จมากกว่าอย่างอื่น^{๓๖}

^{๓๓}อ้างแล้ว.

^{๓๔}สุพจน์ บุญวิเศษ, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร*, (ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๓๕}เด่น ชะเนตยั้ง, *การบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๕๓), หน้า ๕๒.

^{๓๖}บรยองค์ โตจินดา, *องค์กรและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรวมสาสน์ (1977) จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

ในการจัดแบ่งกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ มีอยู่ด้วยกัน
หลายแนวความคิดและทฤษฎี ดังนี้

๑. แนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก (Classical Perspective)

๒. แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective)

๓. แนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่ (Contemporary management perspective)

๔. แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization Management)^{๓๗}

๑. แนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก (Classical Perspective)

จากแนวความคิดทางการจัดการในยุคของทฤษฎีสมัยเดิมหรือทฤษฎีองค์การยุคคลาสสิก (Classical organization theory) ในการแบ่งหน้าที่ในการทำงานจะให้ความสำคัญกับการแบ่งหน้าที่ โดยใช้หลักคุณธรรมในการแบ่งงานเป็นสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในองค์กร นอกจากนี้ยัง มุ่งเน้นถึงหลักความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น ถ้าผู้ใดได้รับหน้าที่และความรับผิดชอบงานใดแล้วก็ให้ไป พัฒนางานนั้นให้จนเกิดความเชี่ยวชาญรวมทั้งมีการวัดความสามารถของคนด้วยการสอบแข่งขันซึ่งเป็นการใช้ระบบคุณธรรมเพราะคนต้องใช้ความสามารถจึงจะเข้าสู่ตำแหน่งได้รวมทั้งมีการวัดด้านความ ขำนาญและประสบการณ์ของบุคลากรในด้านภารกิจที่ถูกกำหนดไว้ นอกจากนี้ทฤษฎีในสมัยเดิมยังได้ มุ่งเน้นถึงหลักการควบคุมโดยการออกกฎระเบียบและการควบคุมบุคลากรอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บุคลากร สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นอกจากนี้เพื่อเป็นหลักประกันให้งานสำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความราบรื่นอย่างไรก็ตามยังก่อให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น การที่บุคคลจะอิงกฎระเบียบใน การปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กรลดลงและมาตรฐานนั้นถูก นำมาใช้เป็นเป้าหมายแทนที่จะใช้กลไกช่วยในการบรรลุเป้าหมาย ถ้ากฎระเบียบกำหนดว่าพฤติกรรม ลักษณะใดไม่เป็นที่ต้องการผู้ปฏิบัติก็จะพยายามหลีกเลี่ยงซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้ไม่บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กร ในทางตรงข้ามผู้ปฏิบัติควรจะต้องพยายามที่จะทำในสิ่งที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์มากไปกว่าหน้าที่ที่กำหนดไว้ในงานนั้นจึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมี ประสิทธิภาพ

^{๓๗}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

จากแนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิกนั้นสามารถแยกได้เป็นแนวคิดที่สำคัญ ๓ แนวความคิด ได้แก่

- ๑) แนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์
- ๒) แนวความคิดการจ้ดองค์การระบบราชการ
- ๓) แนวความคิดทางการจัดการเชิงกระบวนการ

๑. แนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

๑.๑ เฟรดเดอริค วินสโลว์ เทย์เลอร์ (Frederick Winslow Taylor) เทย์เลอร์ ได้เสนอแนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ว่าในการทำงานใดก็ตามจะสามารถใช้หลักทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับงานนั้นๆได้เสมอ โดยเฉพาะคนงานในระดับปฏิบัติซึ่งเทย์เลอร์เชื่อว่าการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ปฏิบัติการจะทำให้สามารถค้นหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวได้ นอกจากนี้เทย์เลอร์ยังได้เสนอหลักการสำคัญที่จะทำการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) การหาวิธีที่ดีที่สุด ผู้บริหารจะต้องทำการสังเกตและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อค้นหาวิธีที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน (One Best Way) ของแต่ละงานซึ่งจะต้องรวมถึงกฎของการเคลื่อนไหว การกำหนดมาตรฐานของงาน และสภาวะแวดล้อมของงานที่เหมาะสม

๒) การคัดเลือกคนงาน โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ในการคัดเลือกซึ่งเป็นการค้นหาขีดความสามารถและข้อจำกัดของคนงานแต่ละคนหลังจากนั้นจึงให้โอกาสคนงานแต่ละคนได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าในงานตามความจำเป็นต่อไป

๓) การจัดให้มีการจูงใจด้านการเงิน เพื่อให้เกิดผลงานที่ดีที่สุดและทำให้คนงานปฏิบัติงานตามคำสั่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงทำได้โดยให้คนงานแต่ละคนได้รับค่าตอบแทนเป็นสัดส่วนโดยตรงกับผลผลิตแทนการจ่ายค่าแรงตามชั่วโมงที่ทำงาน

๔) การแยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายปฏิบัติ เป็นการแบ่งหน้าที่ระหว่างฝ่ายจัดการและฝ่ายปฏิบัติออกจากกันโดยให้ฝ่ายจัดการเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านการวางแผน ส่วนฝ่ายปฏิบัติให้

รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยคนงานจะรับคำสั่งจากหัวหน้าคนงานที่มีความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละคนปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ^{๓๘}

๑.๒ แฟรงค์ บังเกอร์ กิลเบรธ และลิลเลียน มอลเลอร์ กิลเบรธ (Frank Bunker Gilbreth and Lillian Moller Gilbreth) แฟรงค์และลิลเลียนผู้สนับสนุนแนวความคิดของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์โดยศึกษาการเคลื่อนไหวและลดความเหนื่อยและให้ความสนใจการปรับปรุงสวัสดิการของคนงานช่วยให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพการทำงาน แฟรงค์เริ่มทำงานเป็นช่างเรียงอิฐและเลื่อนตำแหน่งเป็นระดับผู้บริหารเขาได้สังเกตการณ์เคลื่อนไหวของช่างเรียงอิฐโดยลดการสูญเปล่าในการเคลื่อนไหวของเขาสามารถเพิ่มงานได้ถึง ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์ แฟรงค์และลิลเลียนได้ให้แนวคิดที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติจะต้องค้นหาและปรึกษากันเพื่อหาวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดจากหลายแนวทางโดยพยายามลดกฎข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลารวมทั้งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับมาตรฐานของวิธีปฏิบัติให้มากที่สุด^{๓๙}

๑.๓ เฮนรี แอล แกนท์ (Henri L. Gantt) แกนท์ผู้เสนอแนวความคิดทางการจัดการที่เน้นการปฏิบัติและได้เสนอหลักการที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติมากที่สุดโดยการกระตุ้นและการมอบภาระหน้าที่ที่น่าสนใจและงานมีความท้าทายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องแต่ต้องมีการคำนึงถึงการฝึกอบรมให้ผู้ปฏิบัติได้มีความรู้และความชำนาญที่สูงขึ้นเพื่อมีทัศนคติที่ดีต่องานจนเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ การมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบต้องชัดเจนเป็นธรรมและมีสัดส่วนที่สมดุลกันรวมทั้งแผนงานและการควบคุม ซึ่งผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานให้เกิดความเหมาะสมและง่ายต่อการปฏิบัติด้วย โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมเวลาและปัจจัยด้านการลงทุนโดยจัดทำเป็น (Gantt Chart) เป็นตารางการทำงานซึ่งยังใช้กันอยู่ในปัจจุบัน^{๔๐}

๒. แนวความคิดการจํอดงค์ระบบราชการ

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เห็นว่าระบบราชการมีความสำคัญมากเพราะทำให้องค์กรขนาดใหญ่สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะงานเป็นประจำต่อเนื่องกันไปโดยไม่ติดขัดนอกจากนั้นยังช่วยให้คนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกันทำงานด้วยกันได้และขจัดการใช้

^{๓๘} John R. Schermerhorn, James G. Hunt, & Richard N. Osborn, **Organizational Behavior**, 7th ed., (New York: John Wiley & Son, 2000), p.155.

^{๓๙} นิรมล กิติกุล, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

ดุลพินิจที่เลื่อนลอยไม่ชัดเจนของผู้บริหารอีกด้วยหากโครงสร้างองค์การระบบราชการและกระบวนการปฏิบัติงานจัดตั้งขึ้นอย่างเหมาะสมก็จะทำให้การปฏิบัติต่อคนในองค์การและลูกค้าเป็นไปอย่างไม่มีอคติ^{๔๑} สำหรับลักษณะขององค์การระบบราชการของเวเบอร์คือจะต้องมีการกำหนดหน้าที่แยกจากกันตามความชำนาญเฉพาะด้านจากการกำหนดขอบเขตของงานแต่ละงานอย่างชัดเจนและกำหนดอำนาจหน้าที่เพื่อที่จะปฏิบัติงานนั้นได้ นอกจากนี้จะต้องมีการกำหนดสายการบังคับบัญชาอย่างเป็นทางการในสายการบังคับบัญชาที่กำหนดขึ้นในองค์การนี้จะแสดงการแบ่งระบบของอำนาจหน้าที่ลดหลั่นจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่างผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าจะรับคำสั่งจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่า

นอกจากนี้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ จะถือเป็นพนักงานคนหนึ่งเท่านั้นกล่าวคือสิทธิในการที่จะบริหารหรือปฏิบัติหน้าที่จะถูกกำหนดไว้กับตำแหน่งไม่ใช่กำหนดให้กับผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ดังนั้นจึงไม่มีทางที่บุคคลอื่นใดแม้กระทั่งผู้ที่เป็นเจ้าของจะได้รับสิทธิที่กำหนดไว้ตามตำแหน่งยกเว้นแต่จะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ส่วนในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานและการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นจะต้องอาศัยหลักของความสามารถที่วัดได้จากผลการปฏิบัติงานในตำแหน่งหรือจากการได้รับการฝึกอบรมและการให้ออกจากงานต้องมีหลักเกณฑ์ขององค์การระบบราชการจะต้องมีการกำหนดกฎและระเบียบต่างๆอย่างชัดเจน กฎและระเบียบนี้จะทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานเกิดความเป็นธรรมและทำให้สมาชิกอยู่ในระเบียบวินัยขององค์การ

ลักษณะขององค์การระบบราชการในด้านการปฏิบัติงานนั้นจะต้องไม่อิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกล่าวคือไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือการติดต่อระหว่างเพื่อนในหน่วยงานอื่นๆในองค์การเดียวกันหรือการติดต่อระหว่างองค์การกับลูกค้าจะต้องเป็นการติดต่อที่ไม่อิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

๓. แนวความคิดทางการจัดการเชิงกระบวนการ

๓.๑ อองรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) ฟาโยล์เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดในด้านการจัดการโดยท่านให้ความสนใจศึกษาถึงหน้าที่ของผู้บริหารซึ่งผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของทั้งผู้ร่วมงานและผลจากการปฏิบัติงานอีกด้วย ผลงานของฟาโยล์ได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานที่เข้ามาเสริมแนวความคิดของเทย์เลอร์ให้

^{๔๑}เสนาะ ตีเขาว์, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๘.

สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกล่าวคือแนวความคิดของเทย์เลอร์จะให้ความสำคัญกับการจัดการในระดับปฏิบัติการ ส่วนฟาโยล์จะเน้นการจัดการในระดับสูง

ฟาโยล์ได้ให้แนวคิดในการจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการ ได้แก่ การวางแผน เป็นการคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการผลิตขององค์การจึงต้องมีการวางแผนทางการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า เช่น การกำหนดผลผลิต ปริมาณ ต้นทุน เวลา คุณภาพ เป็นต้น การจัดองค์การเป็นการจัดโครงสร้างของงานและมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ผู้ปฏิบัติในแผนกต่างๆ เช่น แผนกจัดซื้อ แผนกตรวจสอบผลผลิต เป็นต้น การบังคับบัญชาเป็นการกำหนดหรือวางหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชา ได้แก่ นโยบาย กฎ ระเบียบ ให้ผู้ปฏิบัติได้ยึดถือ เพื่อให้การผลิตเป็นไปด้วยความราบรื่น การประสานงานเป็นการกำหนดภาระหน้าที่แผนกต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับงานของทุกคนให้ประสานและเข้ากันได้ และการควบคุมเป็นกิจกรรมในการกำกับกิจกรรมการผลิตหรือให้บริการที่ทำให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้

นอกจากหลักเกณฑ์ข้างต้นแล้วฟาโยล์ได้เสนอแนวทางและหลักเกณฑ์ของการบริหารงานที่สำคัญไว้ ๑๔ ข้อ ดังนี้

๑) อำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนได้ออกคำสั่งไปและผู้ปฏิบัติที่รับผิดชอบในงานใดก็ตามจะต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติด้วยเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงลงได้

๒) หลักการที่มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ผู้ปฏิบัติงานกิจกรรมใดๆควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในองค์การ

๓) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายเดียวกันควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

๔) หลักการচারงไว้ซึ่งสายงาน คือ สายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับล่างตามหลักการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวและช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งต่อข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

๕) หลักการแบ่งงานกันทำ คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัดทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการใช้ประโยชน์จากแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจนได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องจากการลดเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้สูงขึ้น

๖) หลักการเกี่ยวกับระเบียบวินัย ระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงทั้งนี้โดยมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความเคารพ เชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ

๗) หลักการถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งหลักการนี้ถือว่า ส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนบุคคลเพื่อที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มนั้น

๘) หลักการให้ประโยชน์ตอบแทน การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนด้วยความยุติธรรม และให้เกิดความพึงพอใจแก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างหรือบุคลากร

๙) หลักการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง ในการบริหารงานควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และเมื่อความรับผิดชอบได้ถูกมอบหมายให้แก่ผู้บริหารแล้วอำนาจหน้าที่ที่จะต้องมอบหมายไปด้วย เพื่อให้สามารถควบคุมงานต่างๆขององค์การไว้ได้อย่างเหมาะสม

๑๐) หลักความมีระเบียบเรียบร้อย โดยถือว่าทุกคนในองค์การจะต้องมีระเบียบและรู้ตำแหน่งหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การรวมทั้งการกำหนดขอบเขตของงานที่ชัดเจน

๑๑) หลักความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดหลักความยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดีและการอุทิศตนเพื่องาน

๑๒) หลักมีความมั่นคงในงาน ผู้บริหารและคนงานต่างต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อการเรียนรู้งาน การให้คนงานออกจากงานกลางคืนย่อมเป็นการสิ้นเปลืองดังนั้นผู้บริหารที่ดีควรให้เวลาในการเรียนรู้งานเพื่อลดปัญหาด้านการปรับตัวของคนงาน

๑๓) หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยผู้บังคับบัญชาควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การจะทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกถึงความมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าขององค์การ และรับผิดชอบต่อผลงาน เป็นต้น

๑๔) หลักความสามัคคี ซึ่งเน้นถึงการทำงานที่เป็นกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การทำงานเป็นคณะทำงานและสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติงานสู่เป้าหมายร่วมกันให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๒}

๓.๒ ลูเธอร์ กุลิก และลินดัล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) กุลิกและเออร์วิคได้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างขององค์การโดยได้เสนอหลักการในการจัดโครงสร้างขององค์การที่ผู้บริหารควรนำมาใช้คือหลักการเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำ การประสานงาน การจัดแผนงาน โดยอาศัยเกณฑ์การแบ่งงานตามวัตถุประสงค์ กระบวนการ บุคลากร สถานที่ และหลักการเกี่ยวกับหน่วยช่วยอำนวยความสะดวกที่เรียกว่า โปสคอรบ^{๔๓} (POSDCoRB Model) ซึ่งย่อมาจาก Planning

^{๔๒}Robert D. Gatewood, Robert R. Taylor, O.C. Ferrell, **Management: Comprehension Analysis and Application**, (New Jersey: Richard D. Irwin, 1995), pp. 40-41.

^{๔๓}นิรมล กิติกุล, **องค์การและการจัดการ**, หน้า ๓๒.

(การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดคนเข้าทำงาน) Directing (การอำนวยการ) Co-ordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงาน) และ Budgeting (งบประมาณ) กล่าวคือในผลงานของกูลิคและเออร์วิคได้มีการแจกแจงเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียที่เกี่ยวข้องกับการใช้วิธีการแบ่งงานและวิธีการประสานงานในองค์การตามวิธีต่างๆ การใช้หน่วยงานหลักและหน่วยช่วยอำนวยการให้เกิดประโยชน์สูงสุดรวมทั้งการจัดช่วงการบังคับบัญชาที่ดีที่สุดและประโยชน์ของการแบ่งงานตามความชำนาญเฉพาะด้านอีกด้วย

ส่วนในด้านการจัดโครงสร้างขององค์การเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เป็นการประกันถึงการมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การดังนั้นจึงจะต้องมีการพัฒนากลไกที่จะเข้ามาช่วยให้บุคลากรเกิดความต้องการและเกิดความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกันในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การและเสนอแนะว่าควรจะต้องมีการให้ความสำคัญกับหน้าที่การบริหารงานบุคคล เช่น การคัดเลือกพนักงานที่มีความรู้ความสามารถ การทำให้บุคลากรมีความรู้สึกว่าการงานนั้นเป็นอาชีพอย่างหนึ่งซึ่งสามารถที่จะก้าวหน้าต่อไปได้ และการทำให้พนักงานปฏิบัติงานอย่างเต็มใจ เป็นต้น

๓.๓ เจมส์ ดี มูนี และอัลเลน ซี เรลลี (James D. Mooney & Alan C. Rieley) มูนีและเรลลีได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การและหลักการของการจัดองค์การนอกจากนี้ในด้านการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ขององค์การนั้น ทั้งมูนีและเรลลีกล่าวว่าความมั่นคงขององค์การนั้นจะเกิดขึ้นได้จากการที่ทุกคนในองค์การมีความมั่นคงและอยู่ในองค์การซึ่งมีโครงสร้างที่มั่นคงซึ่งทั้งสองให้ข้อเสนอ ดังนี้

๑) การประสานงาน (Co-ordination) ในองค์การแบ่งงานกันทำตามหน้าที่โดยมีการประสานงานและร่วมมือกัน

๒) หลักการสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) เกี่ยวกับการจัดลำดับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามสายการบังคับบัญชา

๓) กระบวนการแบ่งแยกหน้าที่ (Function Process) การแบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือความสามารถ^{๔๔}

จากแนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิกจึงมีการกำหนดหลักการที่ความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับการประสานงานตลอดจนการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

เฉพาะด้านซึ่งหลักการต่างๆดังกล่าวข้างต้นนี้ยังเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบันหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๑) หลักสกาถาร์หรือสายการบังคับบัญชา เป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจนและมีการแบ่งระดับของสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงมาจากบนสู่ล่างผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าจะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า

๒) หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา หลักการนี้กล่าวว่าในการปฏิบัติหน้าที่หนึ่งหน้าที่ใดนั้นผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ควรจะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ๒ คนในเวลาเดียวกันเพื่อหลีกเลี่ยงการสั่งการหรือการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน

๓) หลักช่วงการบังคับบัญชา หลักการนี้กล่าวว่าผู้บังคับบัญชาคนหนึ่งจะสามารถบังคับบัญชาได้อย่างมีประสิทธิภาพควรมีผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนจำกัดเนื่องจากเวลาและขอบเขตความสามารถในการควบคุมดูแลของผู้บังคับบัญชามีอยู่อย่างจำกัดนั่นเอง

๔) หลักการเน้นที่จุดสำคัญ หลักการนี้กล่าวว่าผู้บริหารจะมีเวลาและสมรรถภาพส่วนบุคคลอย่างจำกัดจึงควรละเว้นจากปัญหาการตัดสินใจในปัญหาประจำวันแต่ควรเน้นตัดสินใจเฉพาะปัญหาที่สำคัญๆ โดยปล่อยให้การแก้ปัญหาประจำวันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารระดับล่างแทน

๕) หลักการจัดแบ่งแผนงาน หลักการนี้กล่าวว่ากิจกรรมที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การตั้งนั้นกิจกรรมจึงควรได้รับการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันเรียกว่าแผนงานเพื่อการปฏิบัติและการประสานงานจนเกิดประสิทธิภาพ

๖) หลักการเกี่ยวกับหน่วยงานหลักและหน่วยอำนวยการ หลักการนี้กล่าวว่าโครงสร้างขององค์การควรจัดให้มี ๒ หน่วยงานคือหน่วยงานหลักที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อวัตถุประสงค์ขององค์การและหน่วยงานอำนวยการซึ่งทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำต่อหน่วยงานหลัก

๗) หลักการเกี่ยวกับศูนย์กำไร หลักการนี้กล่าวว่าในโครงสร้างองค์การควรให้แต่ละหน่วยงานมีนโยบาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และบุคลากรเป็นของตนเองรวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อผลกำไรและขาดทุนด้วยจะทำให้หน่วยงานเกิดความรู้สึกในการแข่งขันและทำให้ผลกำไรขององค์การดีขึ้น^{๔๕}

^{๔๕}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๓๒.

๒. แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์

จากแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิมได้มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การ และการออกแบบงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดคนงานถูกมองว่าไม่แตกต่างจากเครื่องจักร ผู้บริหารต้องการบรรลุวัตถุประสงค์สามารถทำได้โดยการให้สิ่งจูงใจด้วยการเงินทำให้นักทฤษฎีสมัยดั้งเดิมไม่ได้ให้ความสำคัญกับสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนี้พฤติกรรมของมนุษย์เองก็มีความสลับซับซ้อนและยากที่จะควบคุมได้ดังนั้นในยุคต่อมาจึงมีนักทฤษฎีได้ให้ความสนใจและศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์ ในยุคนี้ได้มุ่งการศึกษาในปัญหาด้านการจูงใจ การทำให้คนงานยินยอมปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ การควบคุม เป็นต้น ส่วนปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การได้ถูกให้ความสำคัญรองลงมา นอกจากนี้ภาวะที่องค์การไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องจักรได้เต็มกำลังการผลิตเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้องค์การต้องหันไปผลิตสินค้าชนิดอื่นเพิ่มขึ้นซึ่งเมื่อประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสมัยนั้นทำให้ลักษณะของงานต่างจากสมัยยุคเดิมมากโดยลักษณะงานสมัยใหม่นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ในส่วนของบุคลากรมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีนักทฤษฎีองค์การหันมาให้ความสนใจทำการศึกษาศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกันมากจนกลายเป็นแนวความคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ในเวลาต่อมา สำหรับแนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์มีแนวความคิดหลัก ดังนี้

๒.๑ แนวความคิดทางการจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์

ในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1920-1930 ในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมาก เช่น การอพยพของคนจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง มีการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในโรงงานแทนแรงงานคนมากขึ้น มีการแบ่งงานกันทำทั้งในระดับคนงานและระดับบริหาร มีการกำหนดมาตรฐานของงาน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดทำให้นักทฤษฎีในยุคนี้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกับหลักการของนักทฤษฎีสมัยเดิมที่มุ่งเน้นการทำงานและการแสวงหาผลกำไรสูงสุด เพราะแนวคิดดังกล่าวจะนำไปสู่สภาวะของการแข่งขันกันอย่างรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้งกันและแนวคิดดังกล่าวไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและไม่สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เอลตัน เมโย (Elton Mayo) เป็นผู้ที่มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับนักทฤษฎียุคดั้งเดิม จากผลการทดลองแห่งเมือง ฮอว์ธอร์น (Hawthorne Study) ที่โรงงานในบริษัทเวสเทิร์น อิเล็กทริก (Western Electric) ระหว่าง ค.ศ. 1927-1932 เป็นผลงานที่นำไปสู่แนวคิดใหม่ที่เรียกว่า แนวความคิดทางการจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์ แนวความคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์นั้นแตกต่างไปจากแนวความคิดของแนวเดิมคือแม้จะมีการเน้น

การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนงานกับตำแหน่งต่างๆในองค์การเหมือนกับยุคดั้งเดิมก็ตามแต่ได้ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าด้านการจัดระเบียบความสัมพันธ์ตำแหน่ง

๑) การศึกษาด้านทัศนคติ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของโครงสร้างองค์การที่ให้ความสนใจศึกษาตัวแปรที่มีผลกับต่อพฤติกรรมของมนุษย์ จากนั้นจึงทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรเหล่านั้นซึ่งพบว่าพฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดมาจากภายในตัวของมนุษย์เองมากกว่าเกิดมาจากสภาวะแวดล้อมภายนอก ดังนั้นนักทฤษฎีมนุษย์สัมพันธ์ จึงเห็นว่าการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ได้ผลจะต้องทำให้เกิดมาจากจิตใจมากกว่าการให้รางวัลและการลงโทษที่สามารถนำมาใช้ควบคุมได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

๒) การเน้นภาวะผู้นำ การที่จะจูงใจให้มนุษย์ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์การได้นั้นไม่สามารถที่จะใช้วิธีการควบคุมจากภายนอกได้จึงได้มีการเสนอวิธีการตามหลักของจิตวิทยาสังคมขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการมุ่งเน้นในด้านของรูปแบบภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตยการให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการออกแบบงานเพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

๓) การหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด ในการปฏิบัติงานนั้นจะมีวิธีการที่ดีที่สุดในการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของงานและคนเสมอแต่โครงสร้างนั้นจะต้องยึดหลักการความมีอิสระของมนุษย์และต้องยึดหลักการภายในตัวมนุษย์เองเป็นเครื่องมือในการจูงใจให้คนทำงานเพื่อไม่ให้มนุษย์เกิดความขัดแย้งขึ้นในจิตใจและทำงานได้อย่างเต็มความสามารถ

๒.๒ แนวความคิดทางการจัดการเชิงสังคมศาสตร์

แมรี พาร์คเกอร์ โพลเล็ต (Mary P. Follett) ผลงานพอลเล็ตที่สำคัญ คือ การนำเสนอหลักการเกี่ยวกับการประสานงาน ได้แก่ หลักการประสานงานโดยตรงระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบ หลักการประสานงานตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของงาน หลักการประสานงานในลักษณะ แลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน และหลักการประสานงานที่กระทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

๒.๓ แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์

อับราฮาม เอช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory) หรือทฤษฎีลำดับความต้องการ (The Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เชื่อว่าการตอบสนองความต้องการจะสามารถจูงใจคนให้ตั้งใจทำงานหรืออาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการนั้นคือใช้

ความต้องการของบุคลากรเป็นเครื่องแรงจูงใจให้ขยันทำงานสำหรับความต้องการของมนุษย์มี ๕ ชั้น ดังนี้

๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการด้านพื้นฐานของมนุษย์ที่มนุษย์มีความต้องการได้รับการตอบสนองก่อนความต้องการอื่นๆ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

๒) ความต้องการความมั่นคง (Safety Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓) ความต้องการความรักหรือการติดต่อสัมพันธ์ (Social Needs) เป็นความต้องการจะมีเพื่อน ความต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เป็นต้น

๔) ความต้องการการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่เป็น ความรู้สึกภายใน เช่น ความต้องการได้รับการเลื่อนตำแหน่งงาน เป็นต้น

๕) ความต้องการสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการบรรลุถึงสิ่งที่ตนเองสามารถจะเป็นคือความประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างสมบูรณ์ความต้องการ ในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการใน ๔ ชั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้วเท่านั้น^{๔๖}

ดรักกลาส แมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor) ได้เสนอทฤษฎีที่สำคัญคือทฤษฎี X และทฤษฎี Y โดยแมกเกรเกอร์เห็นว่าองค์กรในสมัยเดิมที่มุ่งเน้นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน มีการรวมอำนาจในการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสารจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง และเน้นกฎระเบียบในการกำกับความประพฤติของคนโดยเคร่งครัด ซึ่งแมกเกรเกอร์ให้ชื่อกำกับของนักทฤษฎีเดิมว่าทฤษฎี X เชื่อว่าคนมีความเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน ทะเยอทะยานน้อย หลีกเลียงความรับผิดชอบ ขาดความคิดสร้างสรรค์ และมีแรงจูงใจเพียงเพื่อสนองความต้องการของตนทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเท่านั้น ซึ่งแมกเกรเกอร์ได้เสนอแนะทัศนคติที่มีต่อลักษณะของคนอีกอย่างหนึ่งแตกต่างออกไปจากทฤษฎี X เรียกว่า ทฤษฎี Y โดยมีสมมติฐานว่าคนถูกจูงใจด้วยความต้องการอย่างอื่นนอกจากความอยู่รอดได้คนสามารถสั่งการและมีความคิดริเริ่มด้วยตัวเองได้และสามารถสนุกกับงานได้ ตามทฤษฎีนี้องค์การที่มีลักษณะการทำงานแบบทฤษฎี Y จะมีประสิทธิภาพสูงกว่า ดังนั้นองค์การจึงควรเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม การเพิ่มงานและความรับผิดชอบ และการบริหารโดยใช้เป้าหมาย^{๔๗}

^{๔๖}สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

^{๔๗}สุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๐-๔๑.

คริส อาร์กีริส (Chris Argyris) อาร์กีริสมีแนวคิดและเผยแพร่ทฤษฎีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ โดยมีความเชื่อว่าบุคลิกลักษณะของคนค่อยๆ พัฒนาจากวัยเด็กที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ต้องอาศัยผู้อื่นจนเติบโตสามารถช่วยเหลือตนเองได้เริ่มมีความคิดและต้องการอิสระในวัยผู้ใหญ่สนใจสิ่งต่างๆ ในวงกว้างชอบที่จะทำกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ชอบจะเป็นผู้นำ มีพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนได้ เป็นต้น ซึ่งอาร์กีริสเห็นว่าการใช้ระเบียบเป็นเครื่องมือในการบังคับมนุษย์และใช้วิธีการควบคุมอย่างใกล้ชิดนั้นจะเป็นการขัดขวางพัฒนาการของมนุษย์ที่จะพัฒนาไปเป็นบุคลิกภาพที่สมบูรณ์และจะเป็นการสนับสนุนให้พฤติกรรมที่ไม่สามารถจะทำงานได้อย่างอิสระด้วยตนเองและขาดความคิดสร้างสรรค์โดยจะต้องรอฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาตลอดเวลาและไม่มีโอกาสที่จะท้าทาย^{๔๘}

๓. แนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่

นักทฤษฎีสมัยใหม่มองว่าแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ที่เสนอสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงเนื่องจากโครงสร้างองค์การที่เป็นทางการและการใช้สิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็น จากหลักการของนักทฤษฎีแนวเดิมเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านและการเน้นการมีมาตรฐานของการปฏิบัติงานได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถทำให้สังคมก้าวหน้าและมนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจึงไม่เห็นด้วยที่จะมีการทิ้งแนวความคิดยุคเดิม ดังนั้นจึงได้มีแนวความคิดใหม่ขึ้นมาประกอบด้วยแนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ แนวความคิดเชิงระบบ และแนวคิดเชิงสถานการณ์^{๔๙} ดังนี้

๓.๑ แนวความคิดการจัดการเชิงปริมาณ มีจุดกำเนิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ได้นำนักวิทยาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมาให้ทำงานร่วมกันเป็นทีมเรียกว่า “Operation Research Group” เพื่อให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาในการรบ ทีมนักวิทยาศาสตร์ดังกล่าวได้รับปัญหา เช่น จะวางปืนใหญ่ตำแหน่งใดที่ดีที่สุดจึงมีการใช้ประสบการณ์และความรู้ในการแก้สมการของปัญหาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์คือการสังเกตอย่างเป็นระบบของพฤติกรรมที่ทำการศึกษาก่อร่างสร้างตัวแบบจำลองเพื่อนำข้อเสนอที่จะได้รับมาสร้างตัวแบบจำลองเพื่อประโยชน์ของการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงทำการอนุมานจากตัวแบบจำลองว่าจะมีพฤติกรรมอย่างไรและทำการทดสอบตัวแบบจำลองเพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามการพยากรณ์ในตัวแบบจำลองหรือไม่ หลังจากนั้นแนวคิดการจัดการเชิงปริมาณได้นำมาใช้กันในบริษัทต่างๆ จึงได้รับความนิยมในการนำมาใช้ในการแก้ปัญหาของระบบการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น การ

^{๔๘}นิรมล กิติกุล, *องค์การและการจัดการ*, หน้า ๔๒.

^{๔๙}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, *องค์การและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๖๘

แก้ปัญหาเกี่ยวกับตารางการปฏิบัติงาน การกำหนดตำแหน่งทำเลที่ตั้ง ตัวแบบการขนส่ง ตัวแบบการควบคุมสินค้าคงเหลือ ตัวแบบโครงข่ายปฏิบัติงาน (PERT/CPM) ตัวแบบการจัดลำดับงาน และตัวแบบความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจต่างๆขององค์การโดยทั่วไป เป็นต้น

๓.๒ แนวความคิดเชิงระบบ เป็นการวิเคราะห์ถึงส่วนประกอบต่างๆในระบบหรือองค์การที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ส่วนต่างๆในลักษณะองค์รวมขององค์การผลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาถึงส่วนประกอบของระบบในลักษณะองค์การรวมจะให้ผลดีมากกว่าการวิเคราะห์ปัญหาในระบบโดยการแยกส่วน นอกจากนี้ยังพบว่าระบบเปิดจะมีความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมส่วนองค์การในระบบปิดนั้นจะไม่เปิดรับสิ่งใดๆนำเข้ามาในระบบ ดังนั้นองค์การคือระบบที่ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆแนวคิดเชิงระบบนี้จำเป็นจะต้องพิจารณาสภาวะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในขององค์การมิใช่จะพิจารณาแต่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งในระบบขององค์การหรือพิจารณาแต่เฉพาะระบบขององค์การโดยไม่พิจารณา สภาวะแวดล้อมภายนอกขององค์การด้วยจากแนวความคิดเชิงระบบสามารถสรุปหลักการตลอดจนแนวความคิดเชิงระบบที่สำคัญ ดังนี้

๑) ระบบทุกระบบประกอบไปด้วยระบบย่อย ในทุกระบบจะมีระบบย่อยหรือส่วนประกอบอย่างน้อยสองส่วนขึ้นไปและส่วนต่างๆจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๒) การเน้นที่องค์รวมของทุกระบบจะให้ผลรวมที่มากกว่าการเน้นที่แต่ละส่วนประกอบของระบบแล้วนำมารวมกัน

๓) การเป็นทั้งระบบปิดและระบบเปิด การมององค์การว่าเป็นระบบเปิดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้้องค์การสามารถที่จะสนองตอบให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมส่วนระบบปิดซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นระบบที่ทำหน้าที่ใดด้านหนึ่งและไม่เกี่ยวข้อง กับสภาวะแวดล้อมโดยตรง

๔) ขอบเขตสิ้นสุดของระบบ ระบบทุกระบบจะสามารถแบ่งแยกประเภทของระบบว่าเป็นระบบเปิดหรือระบบปิดเส้นกั้นแบ่งขอบเขตของระบบนี้ถ้าเป็นของระบบเปิดจะเปิดรับปัจจัยจากสภาวะแวดล้อมภายนอกเข้ามาและนำไปปัจจัยภายในออกสู่สภาวะแวดล้อมภายนอกได้

๕) ความล้มเหลวของระบบปิด การเป็นระบบปิดนั้นมีแนวโน้มที่จะล้มเหลวได้ง่ายกว่าระบบเปิดเนื่องจากปิดตัวเองจากสภาวะแวดล้อมภายนอกสำหรับระบบเปิดนั้นมีแนวโน้มที่จะอยู่รอดได้ดีกว่าเนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา

๖) การใช้ข้อมูลป้อนกลับ ระบบเปิดนั้นต้องการข้อมูลป้อนกลับเข้าสู่ระบบเพื่อนำข้อมูลนั้นมาใช้เพื่อปรับตัวให้ดำเนินอยู่ต่อไปได้ การส่งข้อมูลป้อนกลับเข้าสู่ระบบ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆของระบบ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่นำออกจากระบบ เป็นต้น

๗) มีการจัดลำดับชั้นของระบบ ไม่ว่าจะเป็ระบบใดก็ตามจะมีลำดับชั้นที่ประกอบไปด้วยระบบย่อยซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันในขณะที่องค์การจะประกอบไปด้วยระบบย่อยนั้นก็เป็ระบบย่อยของระบบที่ใหญ่กว่าด้วย เช่น หน่วยงานต่างๆ เป็ระบบย่อยขององค์การนั่นเอง^{๕๐}

๓.๓ แนวความคิดเชิงสถานการณ์ ความสำคัญของสภาวะแวดล้อมในฐานะที่เป็นปัจจัยนำเข้าที่ผู้บริหารจะต้องพิจารณาในการแก้ปัญหาของความซับซ้อนซึ่งตัวแปรเกี่ยวกับปัจจัยของสภาวะแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อองค์การในปัจจุบันทำให้เกิดแนวความคิดเชิงสถานการณ์ขึ้นมาโดยแนวความคิดเชิงสถานการณ์นั้นจะยึดปรัชญาของแนวความคิดเชิงระบบมาเป็พื้นฐานแต่มีความก้าวหน้ากว่าแนวความคิดเชิงระบบอีกชั้นหนึ่งคือแนวความคิดเชิงสถานการณ์พยายามที่จะทำให้เกิดความสอดคล้องเข้ากันได้ระหว่างสภาวะแวดล้อมกับโครงสร้างขององค์การ นักทฤษฎีตามแนวความคิดเชิงสถานการณ์กล่าวว่าโครงสร้างขององค์การที่ดีที่สุดนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมขององค์การกล่าวคือจะไม่มีโครงสร้างองค์การใดจะสามารถนำมาใช้ได้กับองค์การในทุกสถานการณ์ ตามแนวความคิดนี้เห็นว่าเป็นบางกรณีโครงสร้างองค์การในลักษณะที่เป็นระบบเปิดหรือโครงสร้างองค์การที่ไม่เป็พิธีการซึ่งโครงสร้างในลักษณะนี้จะมีความยืดหยุ่นก็อาจใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ได้แต่ในบางกรณีโครงสร้างองค์การที่เป็นระบบปิดหรือโครงสร้างองค์การที่เป็พิธีการและไม่ยืดหยุ่นก็สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เช่นกัน นอกจากนี้ในองค์การหนึ่งองค์การใดอาจจะกำหนดโครงสร้างองค์การแบบหนึ่งมาใช้กับหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดและกำหนดโครงสร้างอีกแบบหนึ่งมาใช้กับหน่วยงานอื่นๆในองค์การเดียวกันนั้นก็ได้ เช่น อาจกำหนดโครงสร้างองค์การแบบเป็พิธีการมาใช้กับหน่วยการผลิตและองค์การโครงสร้างแบบไม่เป็พิธีการมาใช้กับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการวิจัยและพัฒนา เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความมีประสิทธิภาพขององค์การตามแนวความคิดของนักทฤษฎีเชิงสถานการณ์นั้นจะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องและเข้ากันได้ระหว่างโครงสร้างองค์การกับสภาวะแวดล้อมภายนอกองค์การนั่นเอง แนวความคิดเชิงสถานการณ์ที่สำคัญมี ดังนี้

๓.๓.๑ โจแอน วูดวาร์ด (Joan Woodward) จากผลงานการวิจัยของวูดวาร์ดสามารถสรุปได้ว่าการออกแบบโครงสร้างองค์การจะมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาวะแวดล้อมที่เข้ามากระทบ เช่น จากเทคโนโลยีที่แต่ละองค์การหรือองค์การผู้ผลิตแต่ละประเภทผลิตภัณฑ์ใช้เช่น ในสภาวะแวดล้อมที่เทคโนโลยีที่เป็นการผลิตตามกระบวนการที่มีวิธีการทำงานยุ่งยากซับซ้อนนั้นจะมีสายการบังคับบัญชาหลายระดับในขณะที่สภาวะแวดล้อมเทคโนโลยีที่เป็นการผลิตตามคำสั่งนั้น

^{๕๐}James A.F. Stoner, *Management*, (New Jersey: Prentice-Hall, 1978), pp. 53-54.

สายการบังคับบัญชาจะสั้นกว่า ดังนั้นโครงสร้างขององค์การในสภาวะแวดล้อมเทคโนโลยีแบบการผลิตตามกระบวนการจึงมีลักษณะที่เป็นโครงสร้างแบบสูงส่วนโครงสร้างองค์การในสภาวะแวดล้อมที่องค์การต้องใช้เทคโนโลยีในการผลิตตามคำสั่งของลูกค้านั้นควรจะมีลักษณะเป็นโครงสร้างแบบแบนราบ

๓.๓.๒ ลอร์เรนซ์และลอร์ช (Lawrence, P.R., & Lorsch, J.W.) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างขององค์การกับการประสานงานของบุคลากรจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดซึ่งจากทฤษฎีการจัดการแนวใหม่ที่ยึดแนวความคิดเชิงระบบกับแนวความคิดเชิงสถานการณ์เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการได้นั้นจะต้องมีการวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ ในเชิงระบบว่าปัจจัยต่างๆนั้นมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและจะต้องตระหนักถึงความสอดคล้องระหว่างองค์การกับสภาวะแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นด้านของการออกแบบโครงสร้างองค์การหรือวิธีการในการจัดการต่างๆ กล่าวคือจะไม่วิธีที่ดีที่สุดในการจัดการแต่การจัดการนั้นขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมขององค์การเสมอ ในการพัฒนาแนวความคิดทางการจัดการที่เกิดขึ้นนั้นจะมีลักษณะเป็นวิวัฒนาการตั้งแต่แนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์จากนั้นจึงเป็นแนวความคิดเชิงกระบวนการแนวความคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์แนวความคิดเชิงระบบ และแนวความคิดเชิงสถานการณ์ จากการศึกษาการพัฒนาแนวความคิดต่างๆ ที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้ไม่มีแนวความคิดใดจะเป็นที่ยอมรับที่จะเป็นแนวความคิดที่มีประสิทธิผลมากที่สุดดังนั้นการนำแนวคิดทางการจัดการใดมาใช้กับองค์การผู้บริหารควรจะต้องพิจารณาถึงสภาวะแวดล้อมขององค์การที่เป็นสถานการณ์องค์การเผชิญอยู่มาพิจารณาด้วยจากที่ให้ทฤษฎีที่เน้นการสัมพันธ์ระหว่างความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่องค์การเผชิญอยู่กับการออกแบบโครงสร้างภายในองค์การความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่สำคัญ คือ ตลาด เศรษฐกิจ และวิทยาศาสตร์ ส่วนโครงสร้างภายในองค์การอาจเป็นการแบ่งแยกงาน (Differentiation) หรือการรวมงาน (Integration) ในองค์การนั้นเพื่อให้การประสานงานดีขึ้น^{๕๑}

๔. แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์

เป็นการจัดการที่องค์การต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางการแข่งขันที่รุนแรง เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติและพฤติกรรมของลูกค้า การเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารขององค์การจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดโดยมุ่งพยายามในการกำหนดกลยุทธ์ให้กับองค์การเพื่อ

^{๕๑}สุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, หน้า ๔๒.

สามารถดำรงอยู่ได้ในขณะที่มีความได้เปรียบเชิงการแข่งขันรวมทั้งสามารถสร้างผลกำไรและความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน จากการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์นี้ทำให้ลักษณะของการจัดการที่องค์การต้องมุ่งเน้นถึงการปรับตัวที่มีการให้การยอมรับและปรับปรุงการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์โดยผู้บริหารต้องคำนึงถึงขอบเขตของการดำเนินธุรกิจในตลาดระดับโลกที่ในปัจจุบันมีการขยายขอบเขตที่กว้างขวางกว่าตลาดในประเทศ แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์มีแนวทาง ดังนี้

๑) การควบคุมคุณภาพ องค์การที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในตลาดระดับโลกมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญในด้านคุณภาพ (Quality) ของผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบของความได้เปรียบเหนือคู่แข่งโดยเฉพาะการได้รับการยอมรับในมาตรฐานด้านคุณภาพระดับโลกจะต้องได้รับประกาศนียบัตร ISO 9000 จากองค์กรกำหนดมาตรฐานโลก (International Organization For Standardization) มาตรฐาน ISO นี้จะถือเป็นการรับประกันด้านคุณภาพกับผลิตภัณฑ์ขององค์การ ดังนั้นองค์การจะต้องทำการปรับปรุงและพัฒนาทั้งในด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านโครงสร้าง ความรับผิดชอบ และทรัพยากร เพื่อให้เกิดคุณภาพและจะต้องผ่านการตรวจสอบและประเมินจากภายนอกอีกด้วย

๒) การควบคุมคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management) เป็นการดำเนินการที่เน้นการควบคุมคุณภาพทั่วทั้งองค์การเพื่อให้บุคลากรทุกระดับเกิดการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานทุกด้านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องรวมทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการเชื่อมโยงการปฏิบัติการต่างๆ ที่มีกระบวนการที่ขนานกันไว้จะทำให้สามารถทราบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ก่อนที่จะสายเกินแก้ไข

๓) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) เป็นความพยายามขององค์การที่จะรักษาความได้เปรียบในเชิงคุณภาพไว้โดยการหาวิธีการใหม่ๆที่จะนำเข้ามาใช้เพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความพยายามดังกล่าวมีความจำเป็นต้องทำควบคู่กับเทคนิคการเปรียบเทียบ (Benchmarking) ซึ่งการเปรียบเทียบนี้้องการจะเปรียบตัวเองในด้านต่างๆกับองค์การที่มีประสิทธิภาพที่สุดในอุตสาหกรรมเดียวกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติของตนเองนอกจากนี้การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจะเกิดผลได้ยังมีความจำเป็นต้องการมีส่วนร่วมของบุคลากรควบคู่ไปด้วย

๔) การรีออกแบบ (Re-Engineering) ผลจากการปรับปรุงคุณภาพหรือวิธีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องดังกล่าวข้างต้นตามวิธีการของญี่ปุ่นเป็นการปรับปรุงแบบค่อยเป็นค่อยไป

ที่ละขั้นตอนอย่างไรก็ตามแนวความคิดทางการจัดการของการรื้อปรับระบบจะเป็นการปรับปรุงคุณภาพแบบทำทั้งระบบในครั้งเดียว ดังนั้นการปรับปรุงที่เห็นผลสำเร็จได้ต้องการจะต้องตั้งแนวคิดและวิธีปฏิบัติออกมาจากกฎเกณฑ์และข้อสมมติฐานที่เก่าแก่และล้าสมัยรวมทั้งทำการกำหนดคิดใหม่ทุกกระบวนการและทั้งระบบตั้งแต่การแสวงหาข้อมูล การวางแผน การพัฒนาบุคลากร การควบคุมการประเมินผลงาน เป็นต้น^{๕๒}

สรุปได้ว่า การจัดการโดยทั่วไปในปัจจุบันมักจัดระบบแนวความคิดเป็นสองแนวคือเป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นศิลปะ (Management : Science or Art) แนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีอยู่ด้วยกันหลายแนวความคิดและทฤษฎี ดังนี้ ๑. แนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก ๒. แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ๓. แนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่ ๔. แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดการจัดการ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Stephen P. Robbins (2002, p. 6)	การจัดการมีผลต่อความสำเร็จขององค์กรเน้นการปฏิบัติการให้ เป็นไปตามนโยบายแม้จะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้แต่ สามารถวัดและประเมินผล
Jonh G. Hutchinson (1967, p. 12)	ใช้ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด
ทองหล่อ เดชไทย (๒๕๓๕, หน้า ๕)	การบริหาร มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน การจัดการ เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุ วัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้
พยอม วงษ์สารศรี (๒๕๔๒, หน้า ๓๖)	ความคิดเห็นของนักวิชาการต่อคำสองคำนี้สามารถสรุปได้ใน ๓ แนวทาง
เอกวิทย์ มณีธร (๒๕๔๐, หน้า ๔)	๑. การบริหาร (Administration) เกี่ยวข้องกับการกำหนด นโยบาย การจัดการ (Management) เป็นการนำ นโยบายไปปฏิบัติ ๒. การจัดการเป็นความหมายทั่วไปโดยรวมการบริหารเข้า ไปด้วย ๓. การบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ

^{๕๒}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๘๐-๘๓.

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุพจน์ บุญวิเศษ (๒๕๔๒, หน้า ๙)	การจัดการโดยทั่วไปในปัจจุบันมักจัดระบบแนวความคิดเป็นสองแนวคือเป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นศิลปะ (Management : Science or Art)
เด่น ชะเนติยง (๒๕๔๓, หน้า ๕๒)	นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ
บรรยงค์ โตจินดา (๒๕๔๒, หน้า ๒๕)	ในปัจจุบันนี้การจัดการที่จะให้ประสบความสำเร็จนั้นจะเป็นศิลปะการใช้ความสามารถหรือทักษะในการดำเนินงานให้ได้รับความสำเร็จมากกว่าอย่างอื่น
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (๒๕๔๘, หน้า ๓๒)	<p>การจัดแบ่งกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. แนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก (Classical Perspective) ๒. แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective) ๓. แนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่ (Contemporary management perspective) ๔. แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization Management)
John R. Schermerhorn, James G. Hunt & Richard N. Osborn (2000, p.155)	เทย์เลอร์ ได้เสนอแนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ว่าในการทำงานใดก็ตามจะสามารถใช้หลักทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับงานนั้นๆได้เสมอ โดยเฉพาะคนงานในระดับปฏิบัติซึ่งเทย์เลอร์เชื่อว่าการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ปฏิบัติการจะทำให้สามารถค้นหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวได้

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
<p>นิรมล กิติกุล (๒๕๔๙, หน้า ๓๔)</p>	<ol style="list-style-type: none"> ๑. แพรงค์และลิลเลียน ผู้สนับสนุนแนวความคิดของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ โดยศึกษาการเคลื่อนไหวและลดความเหนื่อยและให้ความสนใจการปรับปรุงสวัสดิการของคณงานช่วยให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพการทำงาน ๒. แกนท์ ผู้เสนอแนวความคิดทางการจัดการที่เน้นการปฏิบัติและได้เสนอหลักการที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติมากที่สุดโดยการกระตุ้นและการมอบภาระหน้าที่ที่น่าสนใจและงาน ๓. กุลิคและเออร์วิค ได้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างขององค์การและหลักการเกี่ยวกับหน่วยช่วยอำนวยความสะดวกที่เรียกว่า โปสคอรบ (POSDCoRB Model) ๔. อาร์กิริส มีแนวคิดและเผยแพร่ทฤษฎีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ การใช้ระเบียบเป็นเครื่องมือในการบังคับมนุษย์ และใช้วิธีการควบคุมอย่างใกล้ชิดนั้นจะเป็นการขัดขวางพัฒนาการของมนุษย์ที่จะพัฒนาไปเป็นบุคลิกภาพที่สมบูรณ์
<p>เสนาะ ติเยาว์ (๒๕๔๖, หน้า ๔๘)</p>	<p>แมกซ์ เวเบอร์ เห็นว่าระบบราชการมีความสำคัญมากเพราะทำให้องค์การขนาดใหญ่สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะงานเป็นประจำต่อเนื่องกันไปโดยไม่ติดขัด</p>
<p>Robert D. Gatewood, Robert R. Taylor, O. C. Ferrell (1995, pp. 40-41)</p>	<p>ฟาโยล์ได้ให้แนวคิดในการจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการ และได้เสนอแนวทางและหลักเกณฑ์ของการบริหารงานที่สำคัญไว้ ๑๔ ข้อ</p>

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมคิด บางโม (๒๕๔๑, หน้า ๑๘๖-๑๘๗)	ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory) หรือ ทฤษฎีลำดับความต้องการ (The Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เชื่อว่าการตอบสนองความต้องการจะสามารถจูงใจคนให้ตั้งใจทำงานหรืออาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการ
สุภาพร พิศาลบุตร (๒๕๔๙, หน้า ๔๐-๔๑)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ดรีกกลาส แมกเกรเกอร์ ได้เสนอทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎี x และ ทฤษฎี y ทฤษฎี x เชื่อว่าคนมีความเกียจคร้านไม่ชอบทำงานทะเลเยอทะยานน้อย หลีกเลียงความรับผิดชอบ ขาดความคิดสร้างสรรค์ และมีแรงจูงใจเพียงเพื่อสนองความต้องการของตน ทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเท่านั้น ทฤษฎี y โดยมีสมมติฐานว่าคนถูกจูงใจด้วยความต้องการอย่างอื่น นอกจากความอยู่รอดได้ คนสามารถสั่งการและมีความคิดริเริ่มด้วยตัวเองได้และสามารถสนุกกับงานได้ ๒. โจแอน วูดวาร์ด การออกแบบโครงสร้างองค์การจะมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาวะแวดล้อมที่เข้ามากระทบ ๓. ลอร์เร็นซ์และลอร์ช ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างขององค์การกับการประสานงานของบุคลากรจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด
James A.F. Stoner (1978, pp. 53-54)	แนวความคิดเชิงระบบเป็นการวิเคราะห์ถึงส่วนประกอบต่างๆในระบบหรือองค์การที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ ในลักษณะองค์รวมขององค์การ

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (Communication) ได้มีนักวิชาการได้แสดงแนวคิดทฤษฎีไว้หลายท่านดังที่ผู้วิจัยได้ประมวลมา ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายการสื่อสาร

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับความหมายของการสื่อสารมีรายละเอียดประมวลสรุปได้ ดังนี้

การสื่อสาร หมายถึง นำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น ของฝ่ายหนึ่งส่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีสื่อเข้าไป^{๕๓} เป็นการบอกกล่าวการสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน^{๕๔} สร้างความร่วมมือกันความคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร^{๕๕} ถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง^{๕๖} มีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าว^{๕๗} ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีความคล้ายคลึงกันหากทั้งสองฝ่ายไม่มีความคล้ายคลึงกันการสื่อสารก็เกิดขึ้นไม่ได้^{๕๘} การสื่อสารตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communication หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้อื่นหรือแก่สิ่งมีชีวิตด้วยการใช้สัญญาณ^{๕๙} เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการส่งและรับสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิดความหมายขึ้นในใจของผู้เกี่ยวข้องโดยบุคคลเหล่านั้นมีประสบการณ์อย่างเดียวกัน^{๖๐} เชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๖๑} แลกเปลี่ยนสารสนเทศและการส่งมอบสิ่งที่มีความสำคัญต่างๆจากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งโดยการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน^{๖๒} การสื่อสารจึงไม่

^{๕๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dict.longdo.com/index.php lang=th&search=สื่อสาร.>, [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐].

^{๕๔}A.P. Buddhadatta Mahāthera, *English-Pali Dictionary*, (Wiltshire: Antony Rowe, 1992), p. 49.

^{๕๕}กิติมา สุรสุนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๕๖}MGeorge A. Miller, *Language and communication*, (New York: McGraw-Hill, 1951), p. 6.

^{๕๗}Wilbur L. Schramm and Donald F. Roberts (editors), *The Process and Effects of Mass Communication*, (Urbana, Illinois: University of Illinois Press, 1974), p. 13.

^{๕๘}David K. Berlo, *The Process of Communication*, p. 30.

^{๕๙}สมาน งามสนธิ, *องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ*, เอกสารอัดสำเนา (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๖๐}เสนาะ ดีเยาว์, *การสื่อสารในองค์กร*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓.

^{๖๑}โอบอส แก้วจำปา, *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารธุรกิจ*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๖๒}ธิดิภพ ชยธวัช, *แม่ไม้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊ค แสตนด์การ์ด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

หมายความว่าแต่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้นหากแต่ยังรวมไปถึงภาพการแสดงและพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย^{๖๓}

การสื่อสารมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “การสื่อความหมาย” ซึ่งเป็นกระบวนการในการส่งผ่านถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งอันเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของหลักการประชาสัมพันธ์^{๖๔} การสื่อสารของมนุษย์เป็นทั้งศาสตร์ (science) และศิลป์ (arts) เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ข่าวสารข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญา ค่านิยม ความเชื่อ มรดกทางวัฒนธรรม หรือที่เรียกรวมๆว่าเป็นการถ่ายทอดสารจากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อวัตถุประสงค์ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือเป็นกระบวนการที่บุคคลคนหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่งและบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ ปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ (คือใช้เครื่องหมายทั้งที่เป็นภาษาพูดและไม่ใช้ภาษาพูด) และการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction)^{๖๕}

สรุปได้ว่า การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการติดต่อถ่ายทอดให้ข้อมูลข่าวสารจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งเชื่อมโยงให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยการใช้สัญญาณที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันก่อให้เกิดความหมายขึ้นในใจของผู้เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจหรือเพื่อให้เกิดผลตามที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

ตารางที่ ๒.๗ ความหมายการสื่อสาร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (ออนไลน์)	การสื่อสาร หมายถึง นำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้นของฝ่ายหนึ่งส่งให้อีกฝ่ายหนึ่งโดยมีสื่อนำไป
A.P. Buddhadatta Mahāthera (1992, p. 49)	การสื่อสาร หมายถึง การบอกกล่าว การสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
กิติมา สุรสุนธิ (๒๕๔๑, หน้า ๑)	การสื่อสาร หมายถึง การสร้างความร่วมกันความคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งเป็นกระบวนการในการส่งผ่านถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง

^{๖๓}อรรณพ ปิณฑนโอบาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๖๔}กิติมา สุรสุนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, หน้า ๘.

^{๖๕}อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

ตารางที่ ๒.๗ ความหมายการสื่อสาร (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
George A. Miller (1951, p. 6)	การสื่อสาร หมายถึง ถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
Wilbur Schramm and Donald F. Roberts (1974, p. 13)	การสื่อสาร หมายถึง การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าว
David K. Berlo (1960, p. 72)	การสื่อสาร หมายถึง ผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องมีความคล้ายคลึงกัน หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความคล้ายคลึงกัน การสื่อสารก็เกิดขึ้นไม่ได้
สมาน งามสนิท (๒๕๔๔, หน้า ๖)	การสื่อสาร หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้อื่นหรือแก่สิ่งมีชีวิตด้วยการใช้สัญญาณ
เสนาะ ติเยาว์ (๒๕๓๘, หน้า ๓๓)	การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับการส่งและรับสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิดความหมายขึ้นในใจของผู้เกี่ยวข้องโดยบุคคลเหล่านั้นมีประสบการณ์อย่างเดียวกัน
โอบส์ แก้วจำปา (๒๕๔๗, หน้า ๑)	การสื่อสาร หมายถึง การเชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันของสิ่งมีชีวิตด้วยการใช้สัญญาณ
ธิติภาพ ชยธวัช (๒๕๔๘, หน้า ๑๓๐)	การสื่อสาร หมายถึง แลกเปลี่ยนสารสนเทศและการส่งมอบสิ่งที่มีความสำคัญต่างๆจากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งโดยการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน
อรรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (๒๕๔๖, หน้า ๒)	การสื่อสารจึงไม่หมายความแต่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้นหากแต่ยังรวมไปถึงภาพการแสดงและพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย
อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๙)	การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดอารมณ์ ข่าวสารข้อมูล ความรู้ภูมิปัญญา ค่านิยมความเชื่อ มรดกทางวัฒนธรรม

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์การสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆซึ่งนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การสื่อสารมีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

การสื่อสารมีความจำเป็นและความสำคัญสำหรับมนุษย์ในสังคมเพราะการสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์ (Relationship)^{๖๖} วิธีการสื่อสารได้รับการพัฒนามาตลอดและมีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน ซึ่งได้มีการสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆมากมายเพื่อนำมาเป็นสิ่งที่จะช่วยทำหน้าที่ในการสื่อสาร^{๖๗} โดยปกติการติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของทุกคนในสังคมและมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่นด้วยไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดก็ตามแล้วแต่ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสิ้น เช่น ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนตั้งแต่ตื่นนอนก็ต้องสื่อสารกับคนใกล้ตัว เปิดวิทยุเพื่อฟังข่าว อ่านหนังสือพิมพ์ การพบปะพูดคุยกับบุคคลต่างๆ ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่ต้องมีการสื่อสารซึ่งหากคนเราขาดความรู้หรือทักษะทางการสื่อสารแล้วก็อาจทำให้การปฏิบัติภารกิจบกพร่องได้ มนุษย์สามารถที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันโดยอาศัยการสื่อสารการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพจะมีผลต่อการสร้างความเข้าใจอันดีเพราะการสื่อสารเป็นกระบวนการติดต่อส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความเข้าใจหรือความรู้สึกระหว่างบุคคล^{๖๘} การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวระหว่างกันซึ่งเป็นพฤติกรรมที่จะต้องมียู่เสมอในสังคมมนุษย์การสื่อสารจึงมีความสำคัญทั้งในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล สังคม ธุรกิจ อุตสาหกรรม การเมือง การปกครองและการศึกษา การสื่อสารที่ถ่ายทอดไปยังผู้รับสิ่งสำคัญคือสารหรือเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่ส่งออกไปจะต้องมีลักษณะที่ชัดเจนโดยมีลักษณะ ดังนี้

๑. ต้องมีความน่าเชื่อถือ (Credibility) คือ ไม่เป็นสารเลื่อนลอย ล้ำลือ โคมลอย หรือไร้ข้อเท็จจริง มีแหล่งที่มาชัดเจน

๒. มีความละเอียด (Context) คือ ไม่เป็นสารที่ย่อหรือใช้ภาษาเฉพาะเกินไป เนื้อหาไม่บริบูรณ์ เนื้อหาคลุมเครือ

๓. มีเนื้อหาสาระที่ชัดเจน (Content) คือ ไม่ใช่เป็นสารที่ไร้สาระต้องมีประโยชน์อยู่ในความสนใจของมวลชนมีผลได้ผลเสียของผู้รับ

^{๖๖}Wilbur L. Schramm, *Nature of Communication Between Humans*, (Urbana, Ill: University of Illinois Press, 1960), p. 13.

^{๖๗}มณฑล ไบบัว, *หลักและทฤษฎีการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

^{๖๘}วันชัย มีชาติ, *พฤติกรรมกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๘.

๔. มีความชัดเจน (Clarity) คือ ใช้ภาษาที่ผู้รับเข้าใจง่าย ไม่ใช้ภาษากำกวม หรือภาษาคลุ่มเครือ

๕. การสรุป (Conclusion) คือ การกล่าวย้ำเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ไม่สับสน และเพื่อป้องกันการหลงลืมด้วย

๖. ช่องทาง (Channel) คือ สารที่จะเกิดประสิทธิภาพที่ได้ผลมาก ต้องรู้จักเลือกช่องทางหรือสื่อกลางในการถ่ายทอด เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต แฟกซ์

๗. ความสามารถ (Capability) คือ สารที่จะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ดีจะต้องอาศัยความสามารถของผู้ส่งและผู้รับประกอบกันด้วย คือ ผู้ส่ง ผู้รับต้องมีประสบการณ์ มีไหวพริบ มีความสามารถในการใช้สื่อ การเข้าใจสารด้วย^{๖๙}

การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่มีความตั้งใจหรือมุ่งก่อให้เกิดผลในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในตัวของผู้ส่งสารและผู้รับสารเองโดยทั่วไปการสื่อสารเป็นการกระทำที่พยายามก่อให้เกิดความร่วมมือและความคล้ายคลึงกัน (Commonness) ของทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งอาจเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือหรือเอาชนะจิตใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่กำลังสื่อสารด้วย ดังนั้นการจำแนกวัตถุประสงค์การสื่อสารโดยพิจารณาจากประเด็นของจุดมุ่งหมายในการสื่อสารดังนี้

๑. พิจารณาวัตถุประสงค์ทั่วไปของการสื่อสารซึ่งเราอาจจะพิจารณาความตั้งใจของผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสารแต่ละครั้ง

๒. พิจารณาถึงลักษณะการนำการสื่อสารไปใช้เพื่อให้เกิดผลทันทีในขณะนั้นหรือไม่

๓. พิจารณาถึงความต้องการที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือก่อให้เกิดการพัฒนาในเรื่องต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

การสื่อสารต่อกันนั้นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างหวังผลการตอบสนองของการสื่อสารหรือมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารแตกต่างกันตามแต่ความต้องการของบุคคลที่มีอยู่กับช่วงเวลาในขณะนั้น วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจมีเพียงข้อเดียวหรือหลายข้อพร้อมกันโดยสรุปทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารดังแสดงเป็นตารางต่อไปนี้

^{๖๙}มณฑล ใบบัว, หลักและทฤษฎีการสื่อสาร, หน้า ๗๗-๗๘.

ตารางที่ ๒.๘ วัตถุประสงค์การสื่อสาร

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร	วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร
เพื่อแจ้งให้ทราบ (to inform or to tell)	เพื่อทราบ (to know or to understand)
เพื่อให้การศึกษา (to teach or to educate)	เพื่อเรียนรู้ (to learn)
เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (to please or to entertain)	เพื่อสนุกสนาน (to enjoy)
เพื่อชักจูง (to propose or to persuade)	เพื่อตัดสินใจ (to decide)

จากตารางที่ ๒.๘ แสดงวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร ซึ่งในการสื่อสารครั้งหนึ่งนั้นผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจมีวัตถุประสงค์ดังกล่าวเพียงข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ

วัตถุประสงค์ข้อแรกผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะบอกแจ้งหรือชี้แจงข่าวสาร เรื่องราว เหตุการณ์ ข้อมูล หรือสิ่งอื่นใดเพื่อแจ้งให้ผู้รับสารได้รับทราบ ในขณะที่ผู้รับสารก็มีความต้องการที่จะทราบในสิ่งเหล่านั้นเพื่อใช้ในการพิจารณาถึงความสอดคล้องของข่าวสารข้อมูลนั้นกับสิ่งที่ตนเองรับรู้อยู่ก่อนว่ามีมากน้อยเพียงไร ผู้รับสารก็จะได้ใคร่ครวญว่าข่าวสารข้อมูลใดมีความน่าเชื่อถือหรือมีความถูกต้องมากกว่ากันตัวอย่างของความประสงค์ในลักษณะนี้ เช่น ผู้ประกาศข่าวทางวิทยุกระจายเสียงมีความประสงค์ในการชี้แจงข่าวสารไปสู่ประชาชนผู้รับฟังได้รับทราบและประชาชนก็สามารถรับทราบข่าวสารที่ส่งมานั้น เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่สองผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะสอนหรือให้การศึกษาในความรู้หรือเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นวิชาการเพื่อให้ผู้รับสารได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม ในขณะที่ผู้รับสารก็มีความประสงค์ในการแสวงหาความรู้จากผู้ส่งสารเพื่อการเรียนรู้และสามารถทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระในการสอนของผู้ส่งสารมากยิ่งขึ้นตัวอย่างของความประสงค์ในลักษณะนี้ เช่น การที่ครูอาจารย์มีความประสงค์ที่จะสอนและให้ความรู้แก่นักเรียนโดยที่นักเรียนได้รับรู้เพิ่มขึ้นจากการสอนของครู อาจารย์ตามที่ตนเองต้องการ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่สามผู้ส่งสารมีความต้องการที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจจากสารที่ตนเองส่งออกไปไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการพูด การเขียน หรือการแสดงกิริยาท่าทาง ตัวอย่างเช่น นวนิยาย เพลง ละคร เกมโชว์ ในขณะที่ผู้รับสารนั้นก็ยังต้องการความบันเทิงต้องการการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อสร้างความพอใจให้เกิดขึ้นจากการรับสารนอกเหนือไปจากเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ตัวอย่างของความประสงค์ในลักษณะนี้ เช่น นักร้องมีความประสงค์ในการร้องเพลงเพื่อสร้างความพอใจและให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังในขณะที่ผู้ฟังก็รู้สึกเพลิดเพลินและผ่อนคลายไปตามเสียงอันไพเราะ

ตามที่ตนเองต้องการ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะเสนอแนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้รับสารหรือต้องการ
 จูงใจให้ผู้รับสารมีทัศนคติที่คล้อยตาม เห็นด้วย และยอมรับการปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารเสนอแนะไปใน
 ขณะที่ผู้รับสารก็ต้องการข้อมูลต่างๆ จากผู้ส่งสารเพื่อกระทำหรือตัดสินใจกระทำ
 การอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งความประสงค์ในลักษณะนี้ผู้รับสารจะต้องประสพอยู่เสมอในการดำเนิน
 ชีวิตประจำวัน ข้อมูลที่ผู้ส่งสารเสนอแนะมาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการพยายามสร้างความน่าเชื่อถือ
 เพื่อให้ผู้รับสารใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำหรือตัดสินใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งตัวอย่างของความประสงค์ใน
 ลักษณะนี้ เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ถึงคุณสมบัติของสินค้าหรือบริการเพื่อชักจูงใจให้ผู้บริโภค
 ตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการโดยผู้บริโภคก็ได้รับข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ
 นั้นๆ เป็นต้น^{๗๐}

สรุปได้ว่า การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของทุกคนและ
 มีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่นด้วยไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดก็แล้วตามล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็น
 เครื่องมือช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสิ้น วัตถุประสงค์ของการสื่อสารมีหลายประการ คือ เพื่อแจ้งให้
 ทราบ เพื่อทราบ เพื่อให้การศึกษา เพื่อเรียนรู้ เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง
 เพื่อสนุกสนาน เพื่อชักจูง และเพื่อตัดสินใจ

ตารางที่ ๒.๙ สรุปวัตถุประสงค์การสื่อสาร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Wilbur L. Schramm (1960, p. 13)	การสื่อสารมีความจำเป็นและความสำคัญสำหรับมนุษย์ในสังคม เพราะการสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์ (Relationship)
มณฑล ไบบัว (๒๕๓๖, หน้า ๑)	การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิด ความรู้ความเข้าใจเรื่องราวระหว่างกัน
วันชัย มีชาติ (๒๕๕๖, หน้า ๑๓๘)	การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพจะมีผลต่อการสร้างความเข้าใจอันดี เพราะการสื่อสารเป็นกระบวนการติดต่อส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความเข้าใจ หรือความรู้สึกระหว่างบุคคล

^{๗๐}กิติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, หน้า ๒๓.

ตารางที่ ๒.๙ สรุปวัตถุประสงค์การสื่อสาร (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๑, หน้า ๒๓)	วัตถุประสงค์การสื่อสาร <ol style="list-style-type: none"> ๑. ผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะบอกแจ้งหรือชี้แจงข่าวสารเรื่องราว เหตุการณ์ ข้อมูล หรือสิ่งอื่นใดเพื่อแจ้งให้ผู้รับสารได้รับทราบ ในขณะที่ผู้รับสารก็มีความต้องการที่จะทราบในสิ่งเหล่านั้น ๒. ผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะสอนหรือให้การศึกษาในความรู้หรือเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นวิชาการเพื่อให้ผู้รับสารได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม ในขณะที่ผู้รับสารก็มีความประสงค์ในการแสวงหาความรู้จากผู้ส่งสารเพื่อการเรียนรู้ ๓. ผู้ส่งสารมีความต้องการที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจจากสารที่ตนเองส่งออกไปไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการพูด การเขียน หรือการแสดงกิริยาท่าทางตัวอย่างเช่น นวนิยาย เพลง ละคร เกมโชว์ การแสดงคอนเสิร์ตนักร้องในฐานะผู้ส่งสารจะใช้คำพูดหรือคำร้องประกอบกิริยาท่าทางเด่นมีเสียงดนตรีประกอบ หากเป็นจังหวะที่สนุกสนานเนื้อร้องทำนองดี ผู้ชมในฐานะผู้รับสารก็จะรู้สึกสนุกสนานและผ่อนคลายอารมณ์ ๔. ผู้ส่งสารมีความประสงค์ที่จะเสนอแนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้รับสารหรือต้องการจูงใจให้ผู้รับสารมีทัศนคติที่คล้อยตาม เห็นด้วย และยอมรับการปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารเสนอแนะไปในขณะที่ผู้รับสารก็ต้องการข้อมูลต่างๆ จากผู้ส่งสารเพื่อกระทำหรือตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

จากการค้นคว้าทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารซึ่งได้มีนักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้คิดค้นไว้ ผู้วิจัยประมวลสรุปได้โดยสังเขป ดังนี้

การสื่อสารมีพัฒนาการมายาวนานพร้อมๆ กับสังคมมนุษย์ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการสื่อสารที่มีความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารอย่างสูงสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพทั่วโลก การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีพลวัตหรือการเคลื่อนไหว (Dynamic) คือ มีความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวหรือมีผลกระทบ (Effect) ต่อกันและกันระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสาร การสื่อสารของมนุษย์จึงมีการเปลี่ยนแปลงมีความต่อเนื่องกันอยู่ต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารเป็นกระบวนการประเภท ๒ ทาง (Two way) ไม่อาจเกิดขึ้นได้ตามลำพัง กล่าวคือต้องมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับสารซึ่งทั้งสองฝ่ายต้องมีความสัมพันธ์กันกระบวนการสื่อสารจึงจะเกิดขึ้นได้

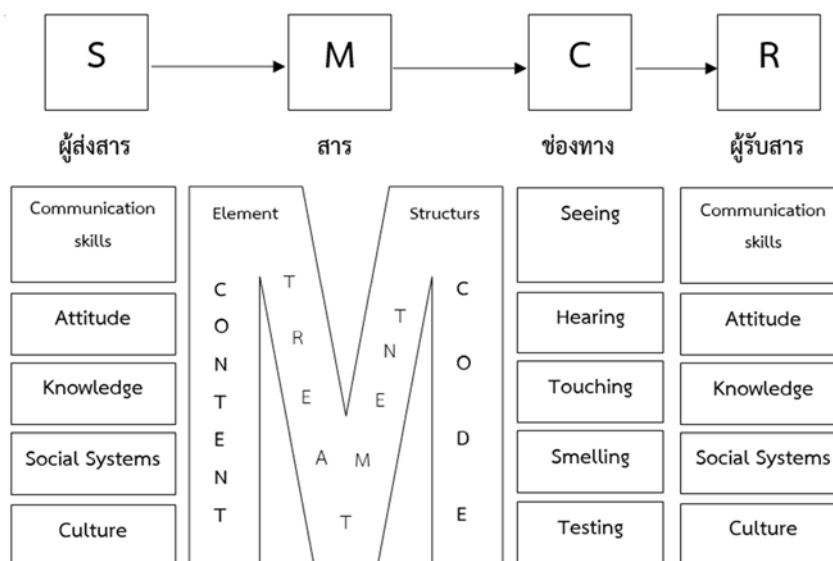
ทฤษฎีการสื่อสาร คือ การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาท หน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุมแนวคิดของศาสตร์ต่างๆ แนวโน้มอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐานเอกสารหรือปากคำของมนุษย์ คำนี้แปลมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า Communication Theory ซึ่งมีความหมายครอบคลุมกว้างขวางรวมไปถึง Theory Of Communication (ทฤษฎีของการสื่อสาร) Theories In Communication (ทฤษฎีในการสื่อสาร) Theories For Communication (ทฤษฎีเพื่อการสื่อสาร) และ Theories About Communication (ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร)

๑) ทฤษฎี SMCR (David K. Berlo)^{๗๑}

เดวิด เบอโรล (David K. Berlo) ได้สร้างแบบจำลองซึ่งแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารไว้อย่างชัดเจนองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของเบอโรลมี ๔ องค์ประกอบกล่าวคือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R โดยปัจจัยย่อยต่างๆ ขององค์ประกอบทั้ง ๔ อย่าง ต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น^{๗๒}

^{๗๑}David K. Berlo, *The Process of Communication*, p. 72.

^{๗๒}บุญเลิศ ศุภดิติก, *ทฤษฎีการสื่อสาร*, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

แผนภาพที่ ๒.๕ โครงสร้างและทฤษฎีการสื่อสาร

คุณลักษณะที่สำคัญๆ ขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละตัวมีอิทธิพลทำให้การสื่อสารนั้นจะประสบความสำเร็จหรือประสบผลล้มเหลว คือ

๑. ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง บุคคลที่ส่งสารหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารความรู้สึกรู้สึกนึกคิด อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ โดยการเข้ารหัส (Encoder) ออกไปเป็นสัญญาณ สัญญาณกิจกรรมท่าทางการสื่อสารจะสำเร็จได้ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จและประสิทธิผลของการสื่อสาร ได้แก่

๑.๑ ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skill) อันได้แก่ ความสามารถ ความชำนาญในการเข้ารหัส (Encoder) เช่น ความสามารถในด้าน การพูด การเขียน รวมทั้งการตีความ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

๑.๒. ความรู้ (Knowledges) หมายถึง ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะถ่ายทอดที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือเลื่อมใสของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร ทั้งนี้ยังรวมถึงความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถสร้างและปรับองค์ประกอบต่างๆ สามารถขัดขวางหรือลดอุปสรรคในการสื่อสารให้น้อยลงได้

๑.๓ ทศนคติ (Attitudes) หมายถึง ความรู้ ความเห็น และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลในกระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารจะต้องมีทัศนคติที่ดีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

๑.๓.๑ ทัศนคติที่ดีต่อตัวเอง (Attitude Toward Self) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อตัวเองอันจะทำให้ผู้ส่งสารมีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่าจะเป็นผู้ส่งสารที่ดีได้

๑.๓.๒ ทักษะคติที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสาร (Attitude Toward Matters) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสารที่ผู้ส่งสารจะส่งออกไปจะมีผลต่อการศึกษาติดตามค้นคว้าเรื่องต่างๆที่ผู้ส่งจะส่งจะทำให้ผู้ส่งสารเป็นผู้มีความรู้ดีในเรื่องนั้นทำให้เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือน่าเลื่อมใสในสายตาผู้รับสาร

๑.๓.๓ ทักษะคติที่ดีต่อผู้รับสาร (Attitude Toward Receiver) ได้แก่ ความรู้สึกที่ดีต่อผู้รับสารของผู้ส่งสารหากผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้รับสารก็จะทำให้ผู้ส่งสารขาดความตั้งใจและไม่ใช้ความพยายามเท่าที่ควรในการส่งสารทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ

๑.๔ ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture System) ผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคมมีกรอบกฎระเบียบตลอดจนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยมรวมทั้งพฤติกรรมของผู้ส่งสารด้วย สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวหล่อหลอมลักษณะของพฤติกรรมบุคคลในการแสดงออกต่อบุคคลอื่น เช่น คนที่มาจากครอบครัวที่แตกแยกอาจทำให้กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายไม่ชอบพูดคุยกับคนอื่น เป็นต้น หรือหากพูดคุยก็อาจเป็นเรื่องที่ซึ่มเศร้า น่าหดหู่ใจ หรืออาจมีลักษณะก้าวร้าว ดังนั้นระบบสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบวิธีการสื่อสารของผู้ส่งสาร

๒. สาร (Message) ได้แก่ ผลผลิต (output) ของความรู้สึกนึกคิดความต้องการอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เป็นต้น อาจจะถูกออกมาในรูปแบบของภาษาพูด ภาษาเขียน หรือกิริยาท่าทาง มี ๕ ส่วน ได้แก่

๒.๑ รหัสสาร (Message Codes) หมายถึง ส่วนที่เล็กที่สุดของสารอันได้แก่สระพยัญชนะหรือวรรณยุกต์ต่างๆ ที่นำมาประกอบเป็นคำที่มีความหมาย

๒.๒ เนื้อหาของสาร (Message Content) หมายถึง สารที่ผู้ส่งตั้งใจและต้องการที่จะสื่อออกไปยังผู้รับ เช่น “เร็วๆ หน่อย ฉันหิวแล้ว” เป็นการบอกให้ผู้รับทำในสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ให้เร็วขึ้นเพื่อจะได้ออกไปทานข้าว เป็นต้น

๒.๓ การจัดเรียงลำดับสาร (Message Treatment) หมายถึง การเรียบเรียงเนื้อหาของสารตามรูปแบบ (Styles) ของแต่ละบุคคลมักขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้ส่งว่าเป็นคนมีบุคลิกในการสื่อสารอย่างไร เช่น เป็นคนชอบพูดก้าวร้าวหรือเป็นคนสุภาพนุ่มนวลอ่อนโยน เป็นต้น

๒.๔ องค์ประกอบย่อยของสาร (Element) นอกจากสารจะแบ่งเป็นรหัสสาร เนื้อสารของสาร และการจัดเรียงลำดับสารแล้วยังอาจพิจารณาในแง่ขององค์ประกอบย่อยของสารในแง่ของคำหนึ่งประโยคหนึ่งย่อหน้าหนึ่งเรื่องหนึ่งก็ได้ เช่น ในการเขียนเรียงความจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และบทสรุป หรือในการเขียนข่าวก็จะประกอบด้วยประโยคต่างๆ การพาดหัว เนื้อข่าว

๒.๕ โครงสร้างของสาร (Structure) ในแต่ละภาษาจะมีโครงสร้างของภาษาที่แตกต่างกันไป เช่น ประโยคในภาษาไทยจะมีโครงสร้างของประโยคโดยเรียงตั้งแต่ประธาน กริยา และกรรม ในการเขียนข่าวโครงสร้างของข่าวจะประกอบด้วยพาดหัวใหญ่ พาดหัวเรื่อง เนื้อข่าว และสรุป เป็นต้น

๓. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ซึ่งช่องทางหรือตัวกลางที่ใช้ในการส่งหรือถ่ายทอดสาร ทำให้มนุษย์เราสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การดมกลิ่น (Smelling) การลิ้มรส (Tasting) และการสัมผัส (Touching) การส่งและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น เราเห็นคนหน้าตาอ้วนแถมแจ่มใสแสดงว่าเขากำลังมีความสุข ถ้าเราได้ยินคนตะโกนเรียกชื่อเราจะหันไปหาเสียงนั้นเพราะรับรู้ว่าจะต้องมีคนเรียกเรา หรือเราได้กลิ่นหอมของดอกกุหลาบที่แตกต่างไปจากกลิ่นของดอกมะลิ เรารู้ว่าพริกมีรสเผ็ด และยาส่วนใหญ่มีรสขม เราทราบว่าเป็นเพื่อนปีบโหล่เราเบาๆ แทนการปลอบใจ เป็นต้น สรุปว่าช่องทางการสื่อสารมี ๓ ลักษณะ ได้แก่

๓.๑ ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ การเข้ารหัสและการถอดรหัสอันได้แก่ การพูด การฟัง การเขียน การอ่าน

๓.๒ ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ พาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้น เช่น จอภาพ หน้ากระดาษ หนังสือพิมพ์ เครื่องส่งเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น

๓.๓. ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ พาหนะที่นำหรือพาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้นไป ได้แก่ อากาศ คลื่นแสง คลื่นเสียง กล่าวคือถ้าเราจะอ่านหนังสือเราจำเป็นต้องใช้แสงสว่างหรือผู้ฟังจะได้ยินก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนไหวหรือการสั่นสะเทือนของอากาศบริเวณรอบๆ นั้นเกิดขึ้น เป็นต้น

๔. ผู้รับสาร (Receiver) ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารและในการสื่อสารจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้รับสารจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

๔.๑ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร (Communication Skill) หมายถึง ความสามารถความชำนาญในการถอดรหัสสาร (Decoder) อันได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความของผู้รับสาร สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการเข้าใจในสารของผู้รับสารตามที่ต้องการ ความสามารถความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามความรู้ ประสบการณ์ และระดับสติปัญญา เช่น คนที่มีความรู้สูงย่อมสามารถฟังและจับประเด็นต่างๆ จากสิ่งที่ฟังได้ง่ายกว่าคนที่มีการศึกษาน้อยกว่า เป็นต้น

๔.๒ ความรู้ (knowledges) หมายถึง สิ่งที่ผู้รับสั่งสมมาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ หรือเรื่องราวต่างๆ อาจเป็นทั้งความรู้ในเชิงวิชาการหรือความรู้ในด้านอื่น ความรู้ในส่วนของผู้รับสารนั้นจะหมายถึงความรู้ขั้นพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้ของบุคคล ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะรับและความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสารจะทำให้ผู้รับสารสามารถทราบบทบาทของตนเองและไม่ทำตัวกลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร เช่น ในขณะที่เราเป็นผู้ฟังเราก็ไม่ควร

จะพูดแข่งกับผู้พูดหรืออาจเตรียมศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนที่จะไปรับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ดังกล่าวจะมีผลต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ผู้รับได้รับมาจะมีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

๔.๓ ทักษะคติ (Attitudes) หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อาจเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ลึกซึ้งเหนียวแน่นเปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความรู้สึกความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง รูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องที่ถูกรับชมสั่งสมมานานหรืออาจเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค่อนข้างผิวเผินไม่ลึกซึ้งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แฟชั่น จังหวะการเต้นรำ เพลง เป็นต้น ดังนั้นทัศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารมีสำคัญมากเนื่องจากหากผู้รับสารมีความรู้สึกในทางไม่ดี มีอคติ (Bias) ในทางลบแล้วจะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยง ขาดความสนใจ และปฏิเสธการรับข่าวสารต่างๆ จากผู้ส่งสารทัศนคติของผู้รับสารที่มีผลต่อความสำเร็จในการสื่อสาร มีดังนี้

๔.๓.๑ ทักษะคติต่อตนเอง (Attitudes Toward Self) หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารเองในการสื่อสารอาจเป็นความรู้สึกในทางที่ดีหรือความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ ความรู้สึกในทางที่ดีเป็นความรู้สึกที่ถูกระบายออกจากระบบการรับรู้ที่สำเร็จในชีวิตมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคล เช่น คนที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตมักเป็นบุคคลที่มีบุคลิกเปิดเผยตัวเองสู่ภายนอกชอบคบค้าสมาคมกับบุคคล รวมทั้งชอบหาความรู้แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่เสมอ แตกต่างกับคนที่มีชีวิตล้มเหลวมักมีบุคลิกที่ปิดกั้นตัวเอง หลีกเลี่ยงที่ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้สึกทัศนคติต่อตัวเองของผู้รับสารย่อมมีผลต่อการรับรู้ การตีความ และการทำความเข้าใจต่อข่าวสารที่ได้รับ เช่น บางคนชอบดูถูกหรือประเมินตนเองว่าโง่ไม่ฉลาดไม่สามารถเรียนรู้หรือฟังอะไรได้เข้าใจก็จะหลีกเลี่ยงไม่รับข่าวสารนั้นๆ เป็นต้น

๔.๓.๒ ทักษะคติต่อเนื้อหาสาร (Attitudes Toward Matters) หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อเนื้อหาของสารอาจเป็นความรู้สึกในทางที่ดีและความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ โดยปกติบุคคลมักเลือกรับข้อมูลข่าวสารตามที่ตนเองสนใจและเป็นเนื้อหาข่าวสารที่ตนเองชอบตรงตามทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนั้นที่ผู้รับสารมีอยู่และปฏิเสธไม่สนใจต่อเนื้อหาสารที่ตนเองไม่สนใจ ไม่ชอบหรือไม่ตรงกับทัศนคติเดิมของตน เช่น นางสาวสมลไม่เข้าฟังบรรยายในวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้นเพราะเป็นวิชาคำนวณที่เธอไม่ชอบแต่นางสาวสมลมักจะเข้าฟังวิชาประวัติศาสตร์ทุกครั้งไม่เคยขาดเพราะเธอชอบวิชานี้ เป็นต้น

๔.๓.๓ ทักษะคติต่อผู้ส่งสาร (Attitudes Toward Sender) หมายถึง ความรู้สึกที่ดีและไม่ดีต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ส่วนใหญ่บุคคลมักมีความประทับใจชื่นชมต่อผู้ส่งสารในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัยรูปร่างหน้าตาความชื่อเสียงหรือการเป็นคนที่มีความรู้สึกดีในเรื่องนั้นๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้รับสารมักมีแนวโน้มที่จะประเมินสังเกตผู้ส่งสารก่อนว่าผู้ส่งสารเป็นใคร อยู่หน่วยงานใด มีชื่อเสียงระดับใด รูปร่างหน้าตา หรือดูท่าทีอุปนิสัยใจคอเป็นอย่างไร เป็นต้น

ความรู้สึกเหล่านี้ทำให้ผู้รับสารมีความสนใจมีความกระตือรือร้นในการที่รับข่าวสารจากผู้ส่งสาร ในทางตรงกันข้ามหากผู้รับสารมีความรู้สึกในทางที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสารไม่ชอบผู้ส่งสารด้วยสาเหตุอะไรก็ตามผู้รับสารก็ไม่สนใจหลีกเลี่ยงที่จะรับข่าวสารจากผู้ส่งสารทำให้การสื่อสารไม่เกิดขึ้นหรือไม่ประสบผลสำเร็จ

๕. ระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร (Social and Culture System) เนื่องจากผู้รับสารเป็นบุคคลเช่นเดียวกับกับผู้ส่งสารและอาศัยอยู่ในสังคมที่มีระเบียบแผน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความรู้ ประสบการณ์ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยมทัศนคติ และประพฤติกรรมของบุคคล รวมทั้งอิทธิพลของความเป็นกลุ่มก็จะมีผลต่อสิ่งเหล่านี้ของบุคคลเช่นเดียวกัน บุคคลที่อยู่ในระบบสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมมีความชื่นชอบมีการคัดเลือกมูลข่าวสารหรือมีการรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน เช่น คนที่อยู่ภาคเหนือด้วยกันมักจะคบกันพูดคุยกันเป็นเพื่อนกันได้ง่ายเนื่องจากมาจากสิ่งแวดล้อมเดียวกันพูดคุยในสิ่งเดียวกัน เป็นต้น หรือคนภาคใต้อาจเปิดสถานีวิทยุที่มีผู้จัดรายการเป็นชาวใต้และชื่นชอบเป็นพิเศษในขณะที่ฟังสถานีวิทยุอื่นๆในลักษณะธรรมดา เป็นต้น ส่วนการตีความคนเรามักตีความตามประสบการณ์ที่ตัวเองมีอยู่ เช่นในสังคมชาวเหนือถ้าชายถูกเนื้อต้องตัวหญิงจะถือว่าเป็นการแสดงความรู้สึกทางชู้สาวเรียกว่า ผิดผีในขณะที่สังคมภาคกลางไม่ถือว่าเป็นเรื่องรุนแรงเท่ากับภาคเหนือก็ได้ เป็นต้น ความเชื่อของสังคมแต่ละสังคมมีความเชื่อต่างกันอันมีผลต่อการรับรู้การตีความของบุคคลในสังคมนั้นๆ เช่น คนในชนบทที่เชื่อเรื่องดวงโชครະตาจะเชื่อรายการที่มีโหราศาสตร์หรือหมอดูในขณะที่คนกลุ่มอื่นๆ อาจฟังได้แต่ไม่ถือว่าเป็นเรื่องจริงจังอะไร เป็นต้น^{๗๓}

๒) ทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปราชญ์ชาวกรีกได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับวาทศิลป์ (Rhetoric) เป็นอย่างมากเนื่องจากในสมัยนั้นการพูดชักจูงใจเป็นสิ่งที่สำคัญจำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการพูดสูง อริสโตเติลได้วิเคราะห์กระบวนการพูดเพื่อชักจูงใจว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้พูด (Speaker) คำพูด (Speech) และผู้ฟัง (Audience) ซึ่งอาจเขียนเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๖ ทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติลได้อธิบายว่าการพูดจะมีประสิทธิผลในการชักจูงใจได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของผู้พูด (Character or Ethos) ว่ามีความรู้มีความน่าเชื่อถือน่าเลื่อมใสน่าไว้วางใจ

^{๗๓}กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, หน้า ๖๙.

เพียงใดในขณะที่เดียวกันคำพูดก็มีความสำคัญด้วยกล่าวคือเนื้อหาสาระของคำพูดตลอดจนการเรียบเรียง และวิธีการพูด (Content Arrangement and Delivery) ก็จะมีผลต่อการชักจูงใจด้วย ในส่วนของผู้ฟัง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพูดเป็นผู้ถูกชักจูงจะเชื่อตามคำพูดของผู้พูดหรือไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ฟัง (Emotion) ดังนั้นแบบจำลองของอริสโตเติลจึงมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ผู้พูด (ผู้ส่งสาร) คำพูด (สาร) และผู้ฟัง (ผู้รับสาร)

การสื่อสารคือกระบวนการส่งหรือถ่ายทอดความหมายจากสิ่งของหรือบุคคลฝ่ายหนึ่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Communication โดยทั่วไปแล้วมักจะหมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตามการสื่อสารนั้นมีความหมายตามลักษณะอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑. การสื่อสาร หมายถึง การสื่อสารระหว่างมนุษย์ (Human Communication) เท่านั้นไม่ได้หมายรวมถึงการคมนาคม การขนส่ง (Transportation) สินค้าวัตถุสิ่งของหรือบุคคลโดยอาศัยถนน หนทางแต่อย่างใด การสื่อสารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ (Human behavior) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจิตใจ (Mind) และการแสดงออกของคนที่ทำการสื่อสารต่อกัน

๒. การสื่อสารจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Information) ทศคติ (Attitude) ความคิด (Idea) ฯลฯ ซึ่งในวงการสื่อสารมวลชนจะหมายรวมถึงสาร (Message) และเนื้อหา (Contents) ที่ผู้ส่งฯ ผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร

อริสโตเติลกล่าวสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีสารและการสร้างสารไว้ ดังนี้

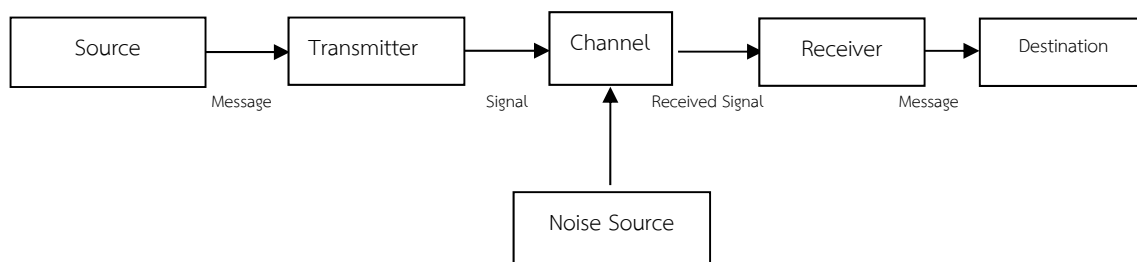
๑. สารนั้นจะต้องมุ่งถึงผู้รับสารและได้รับความสนใจจากผู้รับสารโดยมุ่งสร้างสรรค์ให้ผู้รับสารสนใจซึ่งจะต้องคำนึงถึงกาลเทศะการส่งรหัส เป็นต้น

๒. สารนั้นต้องมีสัญลักษณ์แสดงถึงความเหมือนกันของผู้ส่งสารและผู้รับสารเพื่อแลกเปลี่ยนความหมายให้กันและกันได้ทราบชัดซึ่งมิใช่เพียงแต่คำนึงถึงภาษาในเรื่องการสื่อสารอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเข้าใจในส่วนของความนึกคิดของผู้รับสารด้วยเพื่อให้สารที่สื่อไปนั้นบรรลุประสิทธิภาพ

๓. สารต้องเร้าความต้องการของผู้รับสารและแนะนำวิธีการที่ผู้รับสารจะได้รับการตอบสนองความต้องการ

๔. สารต้องแนะนำวิธีที่ผู้รับสารจะตอบสนองความต้องการของตนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่มการสร้างสารที่จะมีประสิทธิผลจึงควรให้สอดคล้องกับครรลองวิถีชีวิตของกลุ่มด้วย

๓) ทฤษฎีการสื่อสารของแชนนอนและวีเวอร์ (Shannon and Weaver)

แผนภาพที่ ๒.๗ แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของแชนนอนและวีเวอร์

การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๖ ประการ คือ

๑. ผู้พูด (Source)
๒. เครื่องส่ง (Transmitter)
๓. สัญญาณ (Signal)
๔. เครื่องรับ (Receiver)
๕. ผู้ฟัง (Destination)
๖. เสียงรบกวน (Noise Source)^{๗๔}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการสื่อสาร คือ การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาท หน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุมแนวคิดของศาสตร์ต่างๆ แนวโน้มอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐานเอกสารหรือปากคำของมนุษย์ การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีพลวัตหรือการเคลื่อนไหว (Dynamic) คือ มีความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวหรือมีผลกระทบ (Effect) ต่อกันและกันระหว่างองค์ประกอบต่างๆ

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

ตารางที่ ๒.๑๐ ทฤษฎีการสื่อสาร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
David K. Berlo (1960, p. 72)	ทฤษฎี SMCR ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) ผู้รับสาร (Receiver)
บุญเลิศ ศุภดิกล (๒๕๕๐, หน้า ๓๒)	เดวิด เบร์โล (David K. Berlo) ได้สร้างแบบจำลองซึ่งแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารไว้อย่างชัดเจน นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R โดยปัจจัยย่อยต่างๆ ขององค์ประกอบทั้ง ๔ อย่างต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๑, หน้า ๖๙)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เบร์โล (David K. Berlo) คุณลักษณะที่สำคัญๆ ขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละตัวมีอิทธิพลทำให้การสื่อสารนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือประสบผลล้มเหลวกล่าวคือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร ระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร ๒. ทฤษฎีการสื่อสารของอริสโตเติล (Aristotle) แบบจำลองของอริสโตเติลจึงมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ผู้พูด (ผู้ส่งสาร) คำพูด (สาร) และผู้ฟัง (ผู้รับสาร) ๓. ทฤษฎีการสื่อสารของแชนนอนและวีเวอร์ (Shannon and Weaver) การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๖ ประการ คือ <ol style="list-style-type: none"> ๑. ผู้พูด (Source) ๒. เครื่องส่ง (Transmitter) ๓. สัญญาณ (Signal) ๔. เครื่องรับ (Receiver) ๕. ผู้ฟัง (Destination) ๖. แหล่งรบกวน (Noise Source)

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการประมวลแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจากนักวิชาการหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอ นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาทั้งที่มีความคล้ายคลึงกันและ มีความแตกต่างกัน ดังนี้

การพัฒนา แปลว่า ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น^{๗๕} การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^{๗๖} ความก้าวหน้า^{๗๗} การสร้างสรรค์^{๗๘} การกระทำที่ดีขึ้นคือเปลี่ยนจาก สภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๗๙} การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนิน กิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเองได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^{๘๐} เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้นมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่ อุดมสมบูรณ์ เป็นที่น่าพอใจ^{๘๑} ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ^{๘๒} เคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจนซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือการพัฒนาเป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ใน

^{๗๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๗๗๗.

^{๗๖}สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

^{๗๗}โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕.

^{๗๘}สุเทพ เขวลิต, หลักการพัฒนาชุมชน, (ขอนแก่น: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑๑.

^{๗๙}ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทโยนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๘๐}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรม ศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๗.

^{๘๑}ปกรณ์ ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^{๘๒}วิฑูการ เขียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ นีบแกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

สังคม^{๘๓} เป็นขบวนการที่ต่อเนื่องซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น^{๘๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนาคือการกระทำที่ดีขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า โดยที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจนซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริงโดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆในสังคม

ตารางที่ ๒.๑๑ ความหมายการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖, หน้า ๗๗๙)	การพัฒนา แปลว่า ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง ในทางเจริญขึ้น
สุมิตร สุวรรณ (๒๕๕๔, หน้า ๒๐)	การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (๒๕๓๔, หน้า ๒๕)	การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า
สุเทพ เชาวลิต (๒๕๒๔, หน้า ๑๑๑)	การพัฒนา หมายถึง การสร้างสรรค์
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, (๒๕๔๖, หน้า ๗๗๙)	การพัฒนา หมายถึง การกระทำที่ดีขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพ หนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า
สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (๒๕๒๕, หน้า ๑๗๙)	การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถ ของตนเองได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น

^{๘๓}อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต, **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑๑.

^{๘๔}Renato Constantino, “The Challenge of the Churches”, **Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism Manila Philippines**, (May 18, 1984), p. 112.

ตารางที่ ๒.๑๑ ความหมายการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปกรณ์ ปรียากร (๒๕๓๘, หน้า ๕)	การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ
วิทยากร เชียงกุล (๒๕๒๗, หน้า ๑๗-๑๘)	การพัฒนา หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติ
อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรมรส (๒๕๑๕, หน้า ๑๑๑)	การพัฒนา หมายถึง การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจนซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริงโดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา
Renato Constantino (1984, p. 112)	การพัฒนา หมายถึง ขบวนการที่ต่อเนื่องซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการต่างเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนามีนักวิชาการได้แสดงทัศนะดังมีรายละเอียดพอสรุปได้ ดังนี้

คำว่า พัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development^{๕๕} เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยีเช่นเครื่องจักรเครื่องยนต์ต่างๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้าที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หลังจากนั้นคำว่าพัฒนามาก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลกโดยความหมายกว้างๆทั่วไปแล้วหมายถึงการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิม

^{๕๕}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: วิชาฯ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

อย่างเป็นระบบ^{๖๖} การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสมจึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า“การพัฒนา”โดยมุ่งหมายว่าลักษณะที่เพิ่มเข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนาารมณ์อุดมการณ์วิธีการรวมทั้งกระบวนการต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของการกระทำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง^{๖๗} การพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามมีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของมนุษย์รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ทุกด้าน อย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพโดยจะเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการระบบทรัพยากรต่างๆและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการเพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง วิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็นสะท้อนปัญหาความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตนรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

^{๖๖}จิตติ มงคลชัยอรัญญา, การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓.

^{๖๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖.

๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรมเป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่างๆทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ประกอบด้วยบุคคลทุกระดับชั้นนับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆจนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

๕. การพัฒนาคือการให้โอกาส (Opportunity) การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็นคนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้นคือคนยากจนหรือคนด้อยโอกาสยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้นซึ่งจะช่วยในการได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน^{๘๘}

ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการแต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้นหรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกันโดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

^{๘๘}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา, หน้า ๗.

๖. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้นเพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆโดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^{๘๙}

สาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจทั้งในปัจจุบันและในอนาคต^{๙๐} พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคมอย่างสัมพันธ์ควบคู่กันไปและเป็นปัจจัยต่อกันโดยคำนึงถึงธรรมชาติแวดล้อมพร้อมไปด้วยตามหลักการที่จัดไว้เป็นระบบอย่างครบถ้วนชัดเจน พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นสำคัญโดยมุ่งพัฒนา ๔ ด้าน

^{๘๙} สอนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕ - ๖.

^{๙๐} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๓.

คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญา^{๑๑} ในทางพระพุทธศาสนาเป้าหมายของการพัฒนาคือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจโดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากคามมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคมซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่ง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้มีขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนอบรมคืออภาวามี ๔ ประการ คือ

๑. กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณไม่ให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงามให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical development)

๒. สีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน (Moral development)

๓. จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายเช่นมีเมตตากรุณาขยันหมั่นเพียรอดทนมีสมาธิและสดชื่นเบิกบานเป็นสุขผ่องใส เป็นต้น (Cultivation of the heart; Emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (Cultivation of wisdom ; Intellectual development)^{๑๒}

องค์ประกอบหลักทั้ง ๔ นี้จะทำงานสัมพันธ์กันอาศัยกันและส่งผลต่อกันไม่สามารถแยกขาดจากกันและต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทุกองค์ประกอบคือไม่ยึดติดแต่ตั้งมั่นและให้เป็นไปเพื่อเกื้อกูลต่อชีวิตที่ดีงามเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาค้นด้วยหลักธรรมภาวนา ๔ นี้มาจากหลักการและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา ๔ อย่าง คือ

^{๑๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๑๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑-๘๒.

๑. พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น

๒. ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามระดับความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย

๓. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึกเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ซึ่งแนวคิดรากฐานที่สำคัญที่สุดการเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาก็เพราะหลักการสำคัญนี้ คือ ไตรสิกขา จริยธรรมจึงมีความหมายเท่ากับการศึกษาเมื่อมนุษย์พัฒนาแล้วก็สามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขที่เกิดจากภายในของมนุษย์เองได้จริง

๔. ศักยภาพของการพัฒนาคือการทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริมกลมกลืนซึ่งกันและกันทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพซึ่งความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะประยุกต์เข้ากับปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมดได้^{๙๓}

รายละเอียดสาระสำคัญแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระพุทธศาสนาตามหลักภาวนา ๔ สามารถประมวลสรุปได้ ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา)

การพัฒนาด้านกายนั้นจัดอนุโลมอยู่ในการพัฒนาระดับศีลเพราะลำพังเพียงกายอย่างเดียวไม่มีศีลควบคุมแล้วพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้ามถ้าพัฒนากายด้านเดียวแล้วอาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดต้นเหตุนานความทะยานอยากเพื่อให้ได้วัตถุมาบำรุงกายให้เจริญโดยพระพุทธศาสนาไม่พิจารณาการพัฒนากายแยกต่างหากจากจริยธรรมเพราะลำพังความเจริญทางกายอย่างเดียวย่อมไม่มีความหมายเป็นสิกขาและตามปกติจะเอียงไปทางเป็นการสนับสนุนให้ค้นหาได้เครื่องมือที่จะแสวงหาข้อย่อยของโลกามิส^{๙๔} ซึ่งเป็นสายตรงข้ามกับการศึกษาคือไตรสิกขาเพื่อพัฒนาฝึกปรือตนเองให้เจริญยิ่งขึ้น เมื่อไม่พัฒนาเรื่องกายให้ชัดเจนหรือชำนาญแล้วย่อมตกเป็นเครื่องมือของวัตถุนิยมไปโดยหลีกเลี่ยงได้ยากโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ใช้สื่อมวลชนสาขาต่างๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น มอมเมาให้ผู้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนเองต้องเสียคนเสียความดีของตนไปก็มากด้วยสื่อที่เข้ามาแล้วไม่พัฒนากายหรืออินทรีย์ให้รู้เท่าทันตามจึงเกิดปัญหาตามมาทางสังคมหลายประการ เช่น กรณีพี่ชายข่มขืนน้องสาวของตนเองเพราะขณะนั้นพี่ชายกำลังดูเว็บไซต์อนาจารอยู่จึงไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมความต้องการทางเพศของตนได้จึงได้ทำ

^{๙๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑-๑๕๓.

^{๙๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ผิดศีลธรรมอย่างน่าสลดใจยิ่งนัก^{๙๕} ฉะนั้น การพัฒนากายตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๑.๑ ความหมายในการพัฒนากาย คือ พัฒนาอินทรีย์ ๖

การพัฒนาภายในความหมายที่แท้จริงก็คือการพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๖ ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัสหรือเป็นทางเชื่อมต่อกับโลกภายนอก (คือ อินทรีย์ภายนอก ๖) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางวัตถุและทางธรรมชาติทั้งหมด ในการฝึกพัฒนาการหรือฝึกพัฒนาอินทรีย์นั้น การพัฒนาการจึงเป็นการพัฒนาอินทรีย์คือฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีลความประพฤติเพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคงและเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย ในมหาอัสน์สูตรพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าเป็นกิจที่ควรทำให้อย่างขึ้นไปถึงพระพุทธพจน์ที่ว่า

“เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารแล้วในอินทรีย์ทั้งหลายเห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือไม่แยกถือจักปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จักรักษาจักขุนทรีย์ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์... ฟังเสียงทางหู.. ฯลฯ รู้ธรรมทางใจ..”^{๙๖}

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการพัฒนา (พัฒนาอินทรีย์ ๖)

มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งานคือทำให้อินทรีย์เหล่านั้นมีความละเอียดคม มี ความละเอียด มีความไว มีความคล่อง มีความชัดเจน คล้ายกับการฝึกทักษะและเพื่อฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัยเป็นโทษหรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ไม่ให้ทะลักเข้ามาสู่อินทรีย์ภายในโดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมดจะต้องป้องกันไว้ก่อน

๑.๓ การเตรียมความพร้อมในการพัฒนา (พัฒนาอินทรีย์ ๖)

การเตรียมความพร้อมในก่อนการพัฒนาการมีความจำเป็นอย่างยิ่งกล่าวคือในความพร้อมส่วนตัวซึ่งหมายถึงความดีหรือบุญเก่าเป็นทุนเดิมสถานที่หรือที่ใครจะไปบุคคลที่ควรคบหาสมาคมด้วยหรือกัลยาณมิตร แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการพัฒนาทัศนคติค่านิยมตลอดจนความไม่ประมาทในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอด้วยสติสัมปชัญญะมี ๖ ประการ ดังนี้

๑.๓.๑ ความพร้อมเรื่องส่วนตัวได้แก่คุณสมบัติเฉพาะที่เป็นอุปนิสัยเดิมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๙๗} คือความเป็นคนได้สั่งสมความดีมาแต่เดิม (บุพเพกตปุญญตา) การมีความพร้อมในด้านต่างๆ คือ มีสติปัญญา (สชาติกปัญญา) ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น การวางตนให้พอเหมาะ คือ

^{๙๕} แมชชีคันสนีย์ เสถียรสุด, เพื่อนทุกข์ ๒, (กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๐ - ๗๑.

^{๙๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๑/๔๕๕.

^{๙๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชน และรู้บุคคล เรื่องราวที่ตนไปเกี่ยวข้องและต้องใช้ อินทรีย์นั้นๆอย่างระมัดระวังรอบคอบ^{๙๘}

๑.๓.๒ ความพร้อมด้านสถานที่ทำกิจกรรม หมายถึง การเว้นจากที่โคจรและไปสู่ที่โคจร หมายถึง การไปมาหาสู่ในสถานที่อันไม่เหมาะสม เช่น การไปมาหาสู่หญิงแพศยา หญิงโสเภณี หญิงหม้าย บัณเฑาะก์ โรงสุรา^{๙๙} ในปัจจุบันนี้สำหรับเยาวชนไม่ควรไปบ่อยนัก ได้แก่ บรรดาร้านเล่นเกมส์ ร้านอินเทอร์เน็ต เพราะเป็นแหล่งสร้างความรุนแรงด้านความรู้สึกทางอารมณ์เป็นอย่างยิ่ง^{๑๐๐} แต่ควรไปในที่โคจร เช่น วัดเป็นสถานที่ทำบุญ โรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

๑.๓.๓ ความพร้อมด้านแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี (กัลยาณมิตร) ได้แก่ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทางหรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง^{๑๐๑} เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญาสามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้แม้จะอ่อนวัยกว่า^{๑๐๒} ตรงกันข้ามควรเว้นบุคคลผู้เป็นคนพาลมิใช่บัณฑิตเสีย

๑.๓.๔ ความพร้อมด้านแรงจูงใจใฝ่รู้อุสรังสรรค์ (ฉันทสัมปทา) ได้แก่ ความพร้อมด้านความพึงพอใจโดยมีกุศลจิตเป็นพื้นฐานรู้จักพิจารณาญาณควบคุมต่ออินทรีย์ภายในเมื่อได้รับสัญญาณจากอินทรีย์ภายนอก เช่น เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง เป็นต้น แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนการรับรู้อย่างมีสติสัมปชัญญะคือให้มีความพอใจในกุศลการทำสุจริตกรรมซึ่งมีฉันทะเป็นผู้นำเบื้องต้นและละเว้นอกุศลการทำทุจริตกรรมอันมีตัณหาเป็นตัวนำก่อนเมื่อลงมือปฏิบัติหน้าที่กิจการงานของตนเองเพื่อความปลอดภัยจากตัวทุกขนั้นเองหรือให้มีทุกขน้อยที่สุดถ้าเราสามารถปฏิบัติตนฝึกฝนตนให้มีฉันทสัมปทานี้^{๑๐๓}

๑.๓.๕ ความพร้อมด้านทัศนคติและค่านิยมให้รับแนวเหตุผล (ทิวฐิฐิสัมปทา) ได้แก่ มีความถึงพร้อมด้วยความเห็นเข้าใจตามนัยเหตุผลหลักการที่เห็นสมข้อที่ถูกใจปัจจุบันนิยมเรียกว่า ค่านิยมรวมไปถึงอุดมการณ์แนวทัศนะในการมองโลกที่นิยมเรียกว่าโลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆ ตลอดจน

^{๙๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

^{๙๙}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

^{๑๐๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๙.

^{๑๐๑}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

^{๑๐๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒๓.

^{๑๐๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

ทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่เนียมเหล่านั้น^{๑๐๔} ซึ่งความเห็นนี้ถือว่าสำคัญมากต่อการแสดงออกทางกายและวาจาถ้าคิดดีเห็นดีก็จัดเป็นกุศลกรรมบท ถ้าคิดชั่วก็จะพูดชั่วและทำชั่วเป็นอกุศลกรรมบท^{๑๐๕}

๑.๓.๖ ความพร้อมด้านสติความตื่นตัวในการทำกิจ (อัปปมาทสัมปทา) ได้แก่ ความไม่ประมาท ความเป็นอยู่อย่างมีสติ ความไม่เปลอ ความไม่เลินเล่อเปลอสติ ความไม่ปล่อยปละละเลย ความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ เป็นคนรอบคอบ โดยเมื่อกล่าวสรุปคือไม่ประมาทใน ๔ สถาน คือ ในการละกายทุจริตประพฤติกายสุจริต ในการละวจีทุจริตประพฤติวจีสุจริต ในการละมโนทุจริตประพฤติมโนสุจริต และในการละมิจฉาภิภูฏฐิแล้วประพฤตีสัมมาภิภูฏฐิ^{๑๐๖}

๑.๔ สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนากายหรืออินทรีย์ ๖ เมื่อบุคคลไม่สำรวมกายหรือไม่สำรวมอินทรีย์ ๖ มี ตา หู เป็นต้น ย่อมเสพอารมณ์ที่มากกระทบด้วยต้นหาจึงเกิดทุกข์เพราะอาศัยอินทรีย์นั่นเอง^{๑๐๗} โดยต้นหาเกิดได้ ๖ ทาง รูปต้นหาความทะยานอยากได้รูป สัทต้นหาความทะยานอยากได้เสียง คันธต้นหาความทะยานอยากได้กลิ่น รสต้นหาความทะยานอยากได้รส โผฏฐัพพต้นหาความทะยานอยากได้การถูกต้องด้วยกาย ฆัมมต้นหาความทะยานอยากได้อารมณ์ของใจ^{๑๐๘} โดยให้พิจารณาในสายเหตุไปหาผลจะพบว่าบุคคลผู้ไม่พัฒนาภพนั้นมีปัญหาจากการไม่คบหาสัตบุรุษ การไม่ฟังสัทธรรม ความไม่เกิดศรัทธา การขาดหลักโยนิโสมนสิการ จนกระทั่งสิ้นสุดการทำงานที่วิชาซึ่งเป็นผล ฉะนั้นจึงไม่สามารถทำให้เกิดความสมบูรณ์ในการพัฒนาได้เลย

๑.๕ กระบวนการสำหรับพัฒนากาย คือ กระบวนการที่สามารถจะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ถึงดับความทุกข์ได้ตามลำดับโดยมีขั้นตอนการดับทุกข์ตามลำดับดังนี้

ขั้นที่ ๑ อินทรีย์ภายใน + อินทรีย์ภายนอก + วิญญูญาณ = ผัสสะ

ขั้นที่ ๒ เวทนา (การเสวยอารมณ์)

ขั้นที่ ๓ ปัญญา (โยนิโสมนสิการ)

อธิบายกระบวนการสำหรับพัฒนากายว่าเมื่อบุคคลเสพอารมณ์ภายนอกผ่านประสาทสัมผัสภายใน เช่น ตาเห็นรูปจะปรากฏวิญญูญาณคือสภาพรับรู้ข้อมูลทันทีหลังจากนั้นก็เกิดการสัมผัสคือถูกต้องกันแล้วเกิดเวทนาคือการเสวยหรือเสวยอารมณ์ที่ได้รับมานั้นต่อจากนั้นปัญญาหรือ

^{๑๐๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

^{๑๐๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๓๕ - ๗๓๖.

^{๑๐๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์, หน้า ๔๐๑ - ๔๐๒.

^{๑๐๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๘.

^{๑๐๘}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๒/๑๓๘.

โยนิโสมนสิการก็จะทำการตัดต้นหาคือความอยากในขณะนั้นเช่นกันเพื่อป้องกันไม่ให้สภาพจิตใจหลงไหลไปตามกระแสแห่งต้นหาคือเป็นสายดับทุกข์นั่นเอง ขณะที่บุคคลเสพอารมณ์ที่มากกระทบอินทรีย์ภายในด้วยปัญญาย่อมเป็นเหตุให้เกิดความดับทุกข์ได้โดยเป็นการใช้โยนิโสมนสิการควบคุมอินทรีย์ให้ทำงานอย่างไม่ตกเป็นทาสแห่งต้นหาก็จะเป็นการนำสู่การดับทุกข์ตามลำดับคือสามารถจะสกัดกั้นต้นหาไว้ได้ด้วยปัญญา กระบวนการสายดับทุกข์เมื่อพิจารณาจากจุดเริ่มต้นคือ การคบสัตบุรุษ คนดีเป็นกัลยาณมิตร การฟังธรรม ความมีศรัทธา ไล่ไปจนสุดสายดับทุกข์กระทั่งจนถึง วิชาและวิมุตติ ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสำรวมอินทรีย์เป็นหนึ่งในองค์ประกอบเหล่านั้นด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงวิชาและวิมุตติซึ่งเป็นผลสูงสุดในการพัฒนากาย โดยมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือวิชาและวิมุตตินั้นเกิดขึ้นมาได้ด้วยอาศัยโพชฌงค์ สติปัญฐาน สุจริต ความสำรวมอินทรีย์ ความมีสติสัมปชัญญะ การมณสิการโดยแยกกาย ความมีศรัทธา การฟังธรรม และการคบสัตบุรุษเป็นเหตุเริ่มต้นของวิชาและวิมุตตินั้นเอง

๑.๖ เหตุปัจจัยที่เป็นอุปการะต่อการพัฒนากาย

๑) การป้องกันด้วยการเห็น หมายถึง การเข้าไปหาเข้าไปพบเห็นสัตบุรุษคือคนมีความประพฤติดี สัตบุรุษหมายถึงผู้มีสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ได้แก่ เป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลอันควรและไม่ควร รู้จักชุมชนสังคมนั้น และรู้จักบุคคลโดยความแตกต่างกันทั้งทางจริตนิสัยและคุณสมบัติที่จะฝึกฝนได้หรือไม่ เพราะถ้าขาดการเห็นสัตบุรุษไม่เข้าใจหลักธรรมของท่านไม่พิจารณาถึงธรรมที่ควรมณสิการและไม่ควรมณสิการย่อมจะเกิดอาสวะ^{๑๐๙}

๒) การป้องกันอาสวะด้วยการบริโภคปัจจัย หมายถึง การจะใช้สอยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่มห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จะต้องพิจารณาโดยแยกกายก่อนจึงบริโภคคืออย่าใช้สอยเพื่อสนองต่อต้นหา^{๑๑๐} ข้อนี้สำคัญมากต่อการเกิดค่านิยมทางวัตถุในปัจจุบันเพราะเมื่อคนเราขาดการพิจารณาโดยแยกกายแล้วอาสวะจะเจริญได้เร็วมากและยากที่จะป้องกันได้ส่วนมากจะไปแก้ที่ปลายเหตุคือเมื่อเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยที่ดีและดีที่มาสสนองตอบต้นหาของตนเข้าทำนองว่า “แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่”^{๑๑๑} เนื่องจากว่าปัจจุบันวัฒนธรรมในการบริโภควัตถุนิยมจนทำให้เสียความเป็นไทยลงไปทุกทีในด้านนี้เพราะต้องขึ้นอยู่กับสินค้า^{๑๑๒} ชีวิตแอบอิงอาศัยกับวัตถุจนมีวัตถุเป็นสรณะลี้มสรณะภายในคือความดิ้นรนความเจริญงอก

^{๑๐๙}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๗/๒๑.

^{๑๑๐}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓ /๒๒.

^{๑๑๑}พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), **เทศนาว่าไรดี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๐.

^{๑๑๒}ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร, “วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์”, **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์**, ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๔๑, (๗ -๑๓ - มีนาคม ๒๕๔๖): ๕๕.

งามด้านจิตใจปัญญาเมื่อมีค่านิยมที่บริโภควัตถุจนเป็นทาสวัตถุแล้วย่อมเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีก เช่น ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ อาชญากรรมเพราะจะต้องแย่งชิงสิ่งของกันในเมืองอยากได้มากๆ มาบำเรอตน หรือแม้กระทั่งเด็กอนุบาลก็ใช้มือถือกันแล้ว^{๑๑๓} เป็นเรื่องของพ่อแม่รังแกลูกคือไม่สอนให้เด็กเจริญด้วยปัญญาแต่สอนให้เขาเจริญด้วยวัตถุเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะต้องทำความลำบากแก่ผู้ปกครอง ซึ่งปัญหาทางวัฒนธรรมนี้มีมูลเหตุจากการไม่พิจารณาก่อนการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ หรือขาดความร่วมมืออินทรีย์ที่ดีไม่ควบคุมไม่รู้จักคิดโดยหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๓) การป้องกันอัสวะด้วยการบรรเทา หมายถึง ให้พิจารณาโดยแยกกายภายในใจ โดยไม่ยอมรับอกุศลวิตกมาสู่ใจของตน ได้แก่ ไม่รับกามวิตกคือความคิดในเรื่องกามคุณ ๕ ที่น่ารักน่าพอใจ ไม่รับพยาบาทวิตกได้แก่ความคิดในเรื่องแผนการทำร้ายคนอื่น และไม่รับวิหิงสวิตกได้แก่ ความคิดชนิดเบียดเบียนคนอื่นด้วยวิธีการต่างๆ ให้พินาศไป และละบาปอกุศลทั้งปวงที่เกิดขึ้นแก่ตนแต่พยายามละอีกต่อไปถ้ายังไม่หมด^{๑๑๔}

๔) การป้องกันอัสวะด้วยการเจริญ หมายถึง เมื่อพิจารณาโดยแยกกายแล้วพึงเจริญโพชฌงค์คือฝึกให้เป็นคนมีสติ รู้จักเลือกเฟ้นธรรมะ มีความเพียร แล้วได้ปีติ มีความสงบทางกาย (กายปัสสัทธิ) มีความสงบทางใจ (จิตปัสสัทธิ) หรือมีสมาธินั่นเอง แล้วข้อสุดท้ายคือให้มีอุเบกขาความวางเฉยต่ออารมณ์โดยอาศัยความวิเวก วิจารณ์ ให้น้อมไปเพื่อความสละทิ้งจนกว่าจะหายความเร่าร้อนความคับแค้นใจ^{๑๑๕}

๒. การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา)

การพัฒนาตนเองด้วยหลักศีลนั้นโดยเนื้อหาสาระสำคัญก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคมหรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุขทั้งศีลที่เป็นสิกขาบททั่วไปและศีลที่เป็นองค์มรรคคืออริศีลสิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๒.๑ คำแปลของศีล

ศีลมีคำแปลหลายอย่าง ได้แก่ แปลว่า ศีรษะ หมายความว่า ศีรษะ ถ้าคนมีศีระชะขาดก็ตายถ้าศีระชะบาดเจ็บก็ไม่สบายฉันใด ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่างๆ ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากายวาจาให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วชิกรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล

^{๑๑๓}สรวมณห์ สิทธิสมาน, “เพื่อนบ้าน”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๔๓, (๒๑ - ๒๗ มีนาคม ๒๕๔๖): ๒๘.

^{๑๑๔}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖ /๒๕.

^{๑๑๕}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗ /๒๕ - ๒๖.

แปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้หมายความว่าเมื่อบุคคลมีศีลดีแล้วคุณธรรมอื่นๆที่ติงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๑๑๖}

๒.๒ ลักษณะ หน้าที่ ผลปรากฏ เหตุเกิดของศีล

เมื่ออธิบายว่าลักษณะของศีลคือมีการรักษากายวาจาให้เรียบร้อยติงาม หน้าที่ของศีล คือ มีการกำจัดความทุกข์ ผลปรากฏของศีลคือมีความสะอาดกาย วาจา ใจ (กายโสเจยย วิจิโสเจยย มโนโสเจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีลคือหิริ (ละอายชั่ว) และโอตตปปะ (กลัวบาป)^{๑๑๗}

๒.๓ ความหมายของศีล

ในแง่ของการฝึกฝนตนคือการฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่าอริศีล หรือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือการฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายเป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอริจิตตสิกขาเรียกสั้นๆ ว่า ศีล^{๑๑๘} และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติหรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจาตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่างๆ ประจำวันโดยเป็นไปเพื่อความหมายอันติงามนั้นคือการทำให้คนในสังคมหรือชุมชนมีระเบียบวินัยขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกโสดหนึ่งด้วย แล้วศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดีโดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้วยกายวาจาที่ติงามกับสภาพแวดล้อม ในทางอุดมคติแล้วศีลนั้นต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกันและช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย^{๑๑๙} นอกจากนั้นศีลครอบคลุมไปถึงการไม่ละเมิดระเบียบวินัยหรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่นถ้ามองในด้านการกระทำศีลจึงหมายถึงความไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน สาระของศีลอยู่ที่ความสำรวมหมายถึงการสำรวมระวังคอยปิดกั้นหลักเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศีลและสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิดไม่คิดเบียดเบียนใครนั่นแหละเป็นตัวศีล^{๑๒๐}

^{๑๑๖}พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย (โชตก ญาณสิทธิ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๑๑๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๑๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

^{๑๑๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๙.

^{๑๒๐}อ้างแล้ว, หน้า ๗๖๗.

๒.๔ ความหมายของศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม

หมายถึงศีลที่เป็นระเบียบทางสังคมหรือระบบการนั้นๆ ศีลจึงมีความเข้มงวดกวดขันเคร่งครัด หยาบ ประณีต และรายละเอียดต่างๆ กัน ดังมีศีล ๕ ศีล ๘ ศีลของคฤหัสถ์ ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

๒.๕ ศีลเป็นเหตุให้พัฒนาตนเองจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น

หมายถึงศีลที่ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดั่งามโดยลำดับไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิตในกัมมัตถิยสูตรกล่าวถึงสาระสำคัญของกุศลศีลว่าสามารถเป็นเหตุให้ดับทุกข์ได้โดยพระอานนที่ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับผลแห่งศีลที่เป็นกุศล และพระองค์ได้ตรัสตอบว่าศีลที่เป็นกุศล ทำให้สามารถดับทุกข์ได้มีลำดับการพัฒนา ได้แก่ ศีลที่เป็นกุศลเป็นเหตุให้เกิดอวิปปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ) อวิปปฏิสารเป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์ ปราโมทย์เป็นเหตุให้เกิดปีติ ปีติเป็นเหตุให้เกิดปัสสัทธิ ปัสสัทธิเป็นเหตุให้เกิดสุข สุขเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดญาณทัสสนะ ยถาภูตญาณทัสสนะเป็นเหตุให้เกิดนิพพิทาและวิราคะ นิพพิทาและวิราคะเป็นเหตุให้เกิดวิมุตติญาณทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะเป็นธรรมสูงสุด^{๑๒๑}

๒.๖ ศีลทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี

หมายถึงศีลทำให้สังคมสงบเรียบร้อยสมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดีและมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก

๒.๗ ศีลจัดเป็นเครื่องมือเพื่อฝึกหัดขัดเกลาตนเอง

ทำให้กิเลสอย่างหยาบเบาบางลงด้วยการควบคุมยับยั้งสังวรปรับการแสดงออกทางกายวาจาให้เกื้อกูลแก่สภาพความเป็นอยู่และการอยู่ด้วยกันด้วยดีซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลายเฉพาะอย่างยิ่งคือเป็นพื้นฐานของสมาธิหรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป^{๑๒๒}

๒.๘ ประเภทของศีลเพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคม

ศีลเพื่อเสริมสร้างความดีงามของชีวิตและสังคมคือหลักคำสอนในสังคาลกสูตรทั้งหมด เรียกคิหิวินัยหมายถึงวินัยของคฤหัสถ์เป็นศีลสำหรับประชาชนมี ๒ ระดับ ดังนี้

๑) ธรรมชั้นศีล คือ ศีลในแง่ธรรม หมายถึง หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอนโดยเน้นที่ปัจเจกชนเป็นสำคัญในขั้นนี้มีความหมายไปถึงอริศีลสิกขาซึ่งหมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือการดำรงตนด้วยดีในสังคมรักษาระเบียบวินัย

^{๑๒๑} อ.จ. เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๑/๓.

^{๑๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะในทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกคนจะสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือปฏิบัติตามมรรคกันได้ด้วยดี กล่าวโดยย่ออริสเติลศึกษาคือความประพฤติด้านศีลตัวอย่างพุทธพจน์ที่แสดงเรื่องศีลในแง่ธรรมสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่แสดงถึงบทบาทของศีลและปัญญาของบุตรธิดาต่อบิดามารดา ดังนี้

“บุตรธิดาที่สามารถยังมารดาบิดาผู้ศัลผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาได้ การกระทำอย่างนั้นชื่อว่าบุตรได้ตอบแทนแก่มารดาบิดา”^{๑๒๓}

๒) วินัยที่เป็นศีล คือ ศีลในแง่ที่เป็นวินัย หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคมเพื่อกำกับความประพฤติของบุคคลตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้นโดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและผู้ฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่งต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาตินั้นคือวิธีฝึกคนให้มีศีลซึ่งเป้าหมายของวินัยที่เป็นศีล^{๑๒๔} ได้แก่ ศีลระดับสังคมสงฆ์ มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ กำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย ความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ปิดกั้นความเสื่อมเสียความทุกข์ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน บำบัดความเสื่อมเสียความทุกข์ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนผู้เลื่อมใสแล้วความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม และส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยสนับสนุนวินัยให้หนักแน่น ส่วนในอังคุตตรนิกายได้เพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ คือ เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย และเพื่อตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^{๑๒๕}

๒.๙ การพัฒนาตนด้วยศีลที่เป็นองค์มรรค หมายถึง การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะในระดับการพัฒนาศีลท่านเรียกว่าอริสเติลศึกษาเรียกกันสั้นๆ ว่า ศีล วิธีแก้ปัญหาโดยวิธีนี้เป็นวิธีของอารยชนระดับพื้นฐานเรียกตามบาลีว่าหลักของอริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชนหรือวิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้แบ่งระดับการพัฒนาศีลที่เป็นองค์มรรคเป็น ๓ อย่าง คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ^{๑๒๖} มีความละเอียดดังต่อไปนี้

^{๑๒๓} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘.

^{๑๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๑๒๕} อัง.ทุก. (บาลี) ๒๐/๔๓๖/๑๒๓.

^{๑๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒ - ๑๓.

๑) สัมมาวาจา หมายถึง การพูดหรือเจรจาชอบมี ๔ ประการ คือ ละมุสาวาทคือเว้น การพูดเท็จขณะเดียวกันให้พูดคำจริงเรียกว่า สัจจวาจา ละปิสฺสุณาวาจาคือเว้นการพูดส่อเสียด ขณะเดียวกันให้พูดคำสมานสามัคคีเรียกว่าสามัคคีครณีวาจา ละผรุสฺสวาจาคือเว้นจากพูดคำหยาบคาย ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพไพเราะน่าฟังที่เรียกว่าสัณฺหาวาจา ละสัมผัปปลาปะคือเว้น การพูดเพื่อเจ้าเลวไหลไร้สาระขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำมีประโยชน์สร้างสรรค์นำมาแต่คุณธรรมปรุง จิตใจให้ร่าเริงเบิกบานเรียกว่าอัสถสัณฺหิตาวาจา^{๑๒๗} ดังพระพุทธพจน์ตรัสแสดงสัมมาวาจาว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจาเป็นไฉน นี้เรียกว่าสัมมาวาจา คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากวาจาส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูด เพื่อเจ้า”^{๑๒๘}

๒) สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ คือ การกระทำชอบมี ๓ ประการ ได้แก่ การละ จากปาณาติบาต หมายถึง เว้นการทำลายชีวิตทั้งคนและสัตว์ทุกจำพวกขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูล แก่กัน ละอทินนาทานคือเว้นการเอาทรัพย์สินสมบัติสิ่งของคนอื่นที่ไม่อนุญาต หรือไม่ได้มีเจตนาที่จะให้ ขณะเดียวกันก็ควรจะบริจาคทรัพย์ให้ทานตามโอกาสและฐานะ ละกาเมสุมิจฉาจาราคือเว้น ความประพฤติดีกในกามหมายถึงไม่ล่วงเกินในสามภรรยาอันเป็นที่รักยิ่งของคนอื่นขณะเดียวกันก็ ประพฤติสทธานโดยพอใจในคู่ครองของตนเองเท่านั้น^{๑๒๙} ดังพระพุทธพจน์ตรัสสัมมากัมมันตะ ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะ เป็นไฉน นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ คือ เจตนางดเว้นจาก การตัดรอนชีวิต เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ทั้งหมด”^{๑๓๐}

๓) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิฉฉาชีพเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ขณะเดียวกันก็มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงานหน้าที่อันสุจริต เช่น ทำงานไม่ให้อากูล หมายถึง ไม่ค้ำงาน ไม่ผัดผ่อนงานไม่จับจดงาน ไม่ยุ่งเหยิงสับสน เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงหลักการของสัมมาอาชีวะนั้นพึงเข้าใจว่าเป็นการแสวงหาทรัพย์แล้วใช้สอยทรัพย์นั้นโดย ชอบธรรมตั้งแต่ปัจจัย ๔ อันเป็นพื้นฐานในการครองชีพและผลตอบแทนในด้านจิตใจด้วยไม่ใช้ทำงาน เพื่อวัตถุหรือเพียงเพื่อได้ทรัพย์มาเท่านั้นมีประเด็นควรพิจารณา ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) มุ่งให้คนมีปัจจัย ๔ ที่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ได้แต่ไม่ได้มุ่งว่าจะมีมากหรือน้อยคือ มุ่งให้ คนทำงานเป็นมากกว่าจะมานั่งนับทรัพย์สินซึ่งเป็นผลของการทำงานอีกต่อหนึ่งมิใช่เป้าหมายของ พระพุทธศาสนาดังจะเห็นได้จากธรรมะที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินข้อที่

^{๑๒๗} อย.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘/๑๘๙.

^{๑๒๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖.

^{๑๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

^{๑๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖.

หนึ่ง^{๑๓๑} คือ ทาน หมายถึง การช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของแก่ประชาชนคือนำสิ่งของไปช่วยเหลือชาวบ้านไม่ให้เก็บไว้จนเต็มท้องพระคลังหลวง ถ้าพิจารณาให้ครบด้านจะเห็นว่าเป็นรายได้หลวงบริหารประเทศให้พลเมืองอยู่ดีกินดีและดำรงชีวิตได้ด้วยองค์กรของรัฐเข้าระดับประเทศ

(๒) ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์มิใช่จุดมุ่งหมายแสวงหาแต่เป็นเพียงสิ่งเป็นอุปการะแก่การดำรงชีวิตอันเนื่องมาจากศีลเป็นตัวผลิตให้ด้วยการทำงานสุจริตนั้นจุดมุ่งหมายจริงๆ ก็คือต้องการให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญามากกว่ามาประกอบอาชีพเพื่อหาทรัพย์มาบำรุงตนฝ่ายเดียวแต่ทรัพย์ภายในอย่างอื่นต้องแสวงหาเพิ่มด้วยเช่นกัน

(๓) สัมมาชีพ มิได้หมายถึงมีหน้าที่ในการใช้แรงงานเพื่อให้เกิดทรัพย์สินสมบัติเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการทำหน้าที่ การดำรงตำแหน่ง การมีคุณธรรมศีลธรรมในหน้าที่กิจการงานของตนเอง เช่น เป็นครู ก็มีธรรมะสำหรับครู เป็นต้น ไม่ใช่สอนเพื่อหวังแต่เงินเดือนตอบแทนเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันจะต้องถ่ายทอดความรู้ความสามารถวิชาการที่ก้าวหน้าแก่ศิษย์ตามหน้าที่จัดว่าเป็นสัมมาชีพของครูคือมีการใช้แรงงานการสอนวิชาการและมีผลผลิตคือรายได้ต่อเดือนเพื่อนำไปเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้องและเสียภาษีช่วยรัฐ

(๔) สัมมาอาชีพะโดยทางธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับอาชีพะและผลตอบแทนโดยพิจารณาแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ สำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่เป็นเรื่องของอาชีพะโดยตรงคือเป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินเงินทองใช้เป็นปัจจัยเลี้ยงชีพ เช่นอาชีพกรรมกร ครู ทหาร ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา นายกรัฐมนตรี เป็นต้น ส่วนของพระสงฆ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่ไม่เป็นเรื่องของอาชีพะไม่มีความมุ่งหมายในด้านอาชีพะคือไม่เกี่ยวกับอาชีพะเลยเพราะไม่เป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยเครื่องยังชีพแต่ปฏิบัติงานเพื่อธรรมและเพื่อผดุงธรรมในโลกถ้าเอาแรงงานที่พึงใช้ในหน้าที่มาใช้ในการแสวงหาปัจจัยเครื่องยังชีพจัดว่าเป็นมิฉอาชีพ^{๑๓๒}

(๕) สัมมาอาชีพะในแง่การพัฒนาจิตใจและปัญญา ได้แก่ การรู้จักทำงานใช้แรงงานเมื่อได้ทรัพย์อันเกิดจากกิจกรรมนั้นๆ แล้วก็รู้จักวิถีชีวิตปฏิบัติต่อทรัพย์คือให้มีความรู้ความเข้าใจคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา หมายถึง การรู้เท่าทันต่อทรัพย์ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สินไม่หลงมัวเมาในสมบัติที่ตนหาได้แล้วนั้นคือให้เป็นนายทรัพย์ ต่อจากนั้นก็นำทรัพย์ที่หามาได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์แก่ตนเองครอบครัวสังคมประเทศชาติตามลำดับมีหลักในการปฏิบัติ คือ การแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ข่มเหงหรือเบียดเบียนเขาได้มาส่วนการใช้ทรัพย์คือบริหารทรัพย์เป็น ๓ ส่วน ได้แก่ เลี้ยงตน (และคนที่เกี่ยวข้องกับตน) ให้เป็นสุข ช่วยเหลือแบ่งปันแก่คนอื่น เช่น บริจาคเสื้อผ้า ข้าวสารแก่ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น

^{๑๓๑}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

^{๑๓๒}ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๗๕/๑๘๖.

และบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ เช่น สร้างเครื่องมือแพทย์แก่โรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ขุดบ่อน้ำ ขุดสระน้ำ เป็นต้น^{๑๓๓}

(๖) สัมมาอาชีวะที่มีคุณค่าทางจิตใจและปัญญา ได้แก่ เมื่อมีทรัพย์ก็ไม่มัวเมา ไม่ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางให้โทษแก่ตนและสังคม เช่น เล่นการพนันฟุตบอล หวย ไก่ชน เสพยาเสพติด นำไปลงทุนทางผิดต่อศีลธรรมและกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้นทรัพย์จึงมีผลต่อจิตใจและปัญญาเพื่อการดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุขถ้าขาดหลักสัมมาอาชีวะย่อมผิดศีลได้เช่นกัน

(๗) สัมมาอาชีวะในความหมายฝ่ายคุณหัสถ์ ได้แก่ สัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะ คือ ให้รู้จักการหาทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ และความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์มีความหมายโดยสาระทางพุทธธรรม คือ หลักการแสวงหาทรัพย์ มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ (อุฏฐานสัมปทา) ความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหา ไม่เกียจคร้านกิจการงานทุกอย่าง ทำงานไม่ทอดทิ้งงาน ไม่อาภูล ไม่จับจด (อารักขสัมปทา) รู้จักวิธีรักษาทรัพย์ที่ได้มานั้น รู้จักบำรุงดูแลหาของใหม่มาแทนของเก่า รู้จักซ่อมแซมปรับปรุงให้ใช้งานได้ดี และการบริหารทรัพย์ควรให้คนมีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ดูแลทรัพย์สิน (กัลยาณมิตตา) การรู้จักคบหาเสวนากับบัณฑิตหรือสัตบุรุษ คนดี ผู้มีศีล เว้นคนทุศีล โจร ผู้ก่อการร้าย ผู้มีอิทธิพลซึ่งเป็นภัยต่อสังคมและประเทศชาติ (สมชีวิตา) ใช้จ่ายอย่างฉลาด ได้แก่ มีรายได้ รายรับ และรายเหลือ^{๑๓๔}

(๘) อาชีพที่ขัดต่อการพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ นอกจากการประกอบอาชีพที่สุจริตแล้วบุคคลผู้หวังความเจริญด้านสัมมาอาชีวะพึงหลีกเลี่ยงโทษในการประกอบอาชีพค้าขายสิ่งที่ไม่เหมาะให้โทษ ๕ อย่าง คือ ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายน้ำเมา (รวมถึงสิ่งเสพติดทุกประเภท เช่น ยาบ้า ฝิ่น เป็นต้น) และค้าขายยาพิษ^{๑๓๕}

๓. การพัฒนาจิต (จิตภาวนา)

การพัฒนาจิต หมายถึง อธิจิตตสิกขาในไตรสิกขานั้นเองซึ่งหมายถึงการฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิตได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เข้ามา ว่าโดยสาระก็คือการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุดโดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง^{๑๓๖} กล่าวโดยย่ออธิจิตตสิกขาก็คือหลักสมาธิ ความแน่วแน่แห่งจิตใจโดยใช้หลักสมถะและวิปัสสนาเป็น

^{๑๓๓} วจ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๙๑/๑๙๔.

^{๑๓๔} วจ.อุฏฐก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

^{๑๓๕} วจ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/๒๓๓.

^{๑๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

สำคัญในการพัฒนาจิตเพื่อให้มีคุณภาพที่ดีจนสามารถละอวิชชาได้ตามลำดับตั้งพระพุทธรูปจนที่ตรัสไว้ว่า

“สมณะที่ภิกษุเจริญแล้วย่อมให้จิตเจริญ จิตที่เจริญแล้วย่อมละราคะได้ วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญแล้วย่อมให้ปัญญาเจริญ ปัญญาที่เจริญแล้วย่อมละอวิชชาได้”^{๑๓๗}

การจะพัฒนาจิตใจให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ให้มีกำลังที่เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น ควรทราบถึงคุณสมบัติของจิตโดยสังเขปจากนั้นพึงทราบเป้าหมายในการพัฒนาจิตดังต่อไปนี้

๓.๑ คุณสมบัติของจิต เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของจิตย่อมมีลักษณะที่พิเศษหลายประการ ได้แก่ ดึ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ดึ้นรนไปมา เห็นได้ยาก ละเอียดยิ่งนัก เทียวไปไกล เทียวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในถ้ำ^{๑๓๘}

๓.๒ เป้าหมายในการพัฒนาจิต คือ ทำให้บุคคลที่ฝึกฝนพัฒนาจิตดีแล้วย่อมได้ถึงเป้าหมายได้ใน ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) ด้านคุณภาพของจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นจิตใจที่สูงประณีต เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากรช่วยเหลือ ปลดปล่อยทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือ มีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

๒) ด้านสมรรถภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติดี มีวิริยะคือความเพียร มีขันติคืออดทน มีสมาธิคือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะคือจริงจัง มีอธิฐานคือเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดหมายที่ทำ เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญาคือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง

๓) ด้านสุขภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพที่ดี มีความสุข สดชื่น ร่าเริงเบิกบานปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใสพร้อมที่จะยิ้มแย้มได้ มีปีติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า เป็นต้น^{๑๓๙}

๓.๓ การพัฒนาจิตตามหลักอริยมรรค

การพัฒนาจิตตามหลักอริยมรรค หมายถึง หลักอริยจิตสิกขาคือมรรค ๘ ข้อว่าด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ โดยแบ่งเป็น ๓ องค์มรรค ดังต่อไปนี้

๑) สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรถูกต้องสมบูรณ์ซึ่งเรียกว่า สัมมัปปธาน โดยแบ่งเป็น ๔ ประการ ได้แก่ สังวรปธาน คือ เพียรป้องกันหรือเพียรระวัง (อกุศลที่ยังไม่เกิด) หมายถึง กระทำโดย

^{๑๓๗} อก.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๒/๗๖.

^{๑๓๘} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗.

^{๑๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐ - ๘๑.

การสำรวจอินทรีย์ ๖ มีสำรวจตา หู จมูก เป็นต้น ปหานปธาน คือ เพียรละหรือเพียรกำจัด (อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว) หมายถึง ไม่ปล่อยจิตใจไปตามกามวิตกความคิดในกาม พยาบาทวิตกความคิดใน พยาบาท วิหิงสาวิตกความคิดเบียดเบียนคนอื่น เป็นต้น อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตอย่างยิ่ง ภาวนาปธาน คือ เพียรเจริญหรือเพียรสร้าง (กุศลที่ยังไม่เกิด) หมายถึง การเจริญโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้น เป็นต้น และอนุรักษนาปธาน คือ เพียรอนุรักษ์หรือเพียรรักษาและส่งเสริม (กุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม ถอยลง) หมายถึง การรักษาสมาธินิมิตที่ตนได้แล้วให้มั่นคงต่อเนื่องและยังมีข้อปลีกย่อยสำหรับการบำเพ็ญความเพียร^{๑๔๐}

๒) สัมมาสติ หมายถึง การระลึกชอบ คือ การคอยระวังถึงอยู่เนื่องๆ การหวนระลึก สติ คือ การระลึกได้ ภาวะที่ทรงจำไว้ ภาวะที่ไม่เลือนหาย ภาวะที่ไม่ลืม สติที่เป็นอินทรีย์ สติที่เป็นผล สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรค^{๑๔๑} สัมมาสติ มี ๔ ความหมาย ดังนี้

(๑) สัมมาสติในพระสูตร เรียกว่า สติปัญญาฐานมี ๔ ประการ คือ กายานุปัสสนา (พิจารณากาย หรือ การตามดูรู้ทันกาย) เวทนานุปัสสนา (พิจารณากาย หรือการตามดูรู้ทันเวทนา) จิตตานุปัสสนา (พิจารณาจิตหรือการตามดูรู้ทันจิต) และธัมมานุปัสสนา (พิจารณาธรรมต่างๆ หรือ การตามดูรู้ทันธรรม)^{๑๔๒}

(๒) สติในฐานะอัปปมาทธรรม คือ ในการดำเนินชีวิตหรือการประพฤติปฏิบัติโดยมี สติกำกับอยู่เสมอเช่นนั้นเรียกว่ามีอัปปมาทหรือความไม่ประมาทและจัดเป็นองค์ประกอบภายใน เพื่อเร่งรัดพัฒนาสมาธิ (ส่วนโยนิโสมนสิการพัฒนาด้านปัญญา)^{๑๔๓}

(๓) สติมีคุณค่าทางสังคม คือ เมื่อทำงานหรือกิจกรรมร่วมกับคนอื่นและสตินั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอำนวยความสะดวกในกาลทั้งปวงเช่นตัวอย่างนักกายกรรม ๒ คน ที่ต้องอาศัยกันและกันโดยขณะเล่นกายกรรมคนหนึ่งขึ้นคอกอีกคนดั่งนั้นจึงต้องระมัดระวังไม่ให้คนที่อยู่บนบ่าของตนตกสู่พื้น^{๑๔๔}

(๔) บทบาทของสติในการพัฒนาปัญญา คือ เมื่อบุคคลมีสติแล้วย่อมจะระมัดระวัง อินทรีย์ในการใช้งานอย่างพินิจพิเคราะห์ให้เหมาะสมแก่กิจกรรมโดยไม่ละทิ้งสติหรือไม่ประมาทในเรื่อง นั้นเมื่อสำรวจอินทรีย์ดีแล้วคุณธรรมอื่นๆ ที่พึงเจริญ เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้นย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ เพราะอาศัยสตินั้นเองเป็นเบื้องต้น

^{๑๔๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

^{๑๔๑}อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๒/๑๔๐.

^{๑๔๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๖.

^{๑๔๓}อง.เอก. (บาลี) ๒๐/๑๑๖/๒๓.

^{๑๔๔}ส.ม. (บาลี) ๑๙ /๗๕๘ /๒๒๕.

๓) สัมมาสมาธิ การฝึกพัฒนาจิตในระดับนี้มุ่งสัมมาสมาธิเป็นหลักในการปฏิบัติตามนัยแห่งมรรคข้อสุดท้ายในบรรดามรรคมีองค์ ๘ เหล่านั้น เป็นการฝึกที่ลึกซึ้งละเอียดประณีตยิ่งทั้งในเรื่องของจิตอันเป็นของละเอียดอยู่แล้ว

(๑) ความหมายและความมุ่งหมายของสมาธิ คำว่า “สมาธิ” แปลว่า “ความตั้งมั่นของจิต” หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดจดจ่ออยู่นั้น คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ “จิตตั้งเสกัคคตา” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่าภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จะกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป อีกนัยหนึ่งคือการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียวอย่างเรียบร้อยสม่ำเสมอด้วยดี^{๑๔๕}

(๒) สาระสำคัญของสมาธิก็เพื่อจุดหมายให้จิตหลุดพ้นเป็นไปเพื่อปัญญาที่รู้เข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามเป็นจริงไม่ใช่เพื่อต้องการลาภผลแก่ตนเองด้วยตัณหาความอยาก เช่น ทำสมาธิฝึกสมาธิเพื่อมีฤทธิ์แสดงฤทธานุภาพได้ ปลูกเสกวัตถุมงคลให้ขลัง เป็นต้น และการฝึกสมาธินี้เป็นเบื้องต้นแห่งวิปัสสนาแม้จะมีสมาธิไม่สูงมากนักคืออยู่ในระดับต่ำๆ พอเจริญวิปัสสนาได้ก็ถือว่าใช้ได้แล้วเรียกว่า วิปัสสนาสมาธิ คือ สมาธิสำหรับประกอบกับวิปัสสนาหรือเพื่อสร้างปัญญาที่รู้แจ้งอันเป็นสมาธิในระหว่างขณิกสมาธิกับอุปจารสมาธิ

(๓) ความมุ่งหมายของสมาธิ ผู้เจริญสมาธิก็ต้องการเพื่อจะนำสมาธิที่ได้นั้นไปเป็นเบื้องต้นแห่งเจริญปัญญาในระดับต่อไปให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่กำลังของสมาธิจะส่งผลให้ได้ ความมุ่งหมายของสมาธิคือการรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงก็มี ต้องการทำความเห็นให้ถูกต้องหมดจดจนเกิดความบริสุทธิ์ และจุดมุ่งหมายเฉพาะในการพัฒนาจิตที่แสดงไว้ในสมาธิภาวนาสูตรมี ๔ อย่าง ได้แก่ เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อญาณทัสสนะ เพื่อสติสัมปชัญญะ และเพื่อความสิ้นอาสวะ^{๑๔๖}

เมื่อบุคคลสามารถฝึกฝนอบรมตนด้วยการพัฒนาด้านศีล สมาธิ และปัญญาที่มีความพร้อมความสมบูรณ์ในตนแล้วย่อมให้คุณค่าในเชิงจริยธรรมในแต่ละลำดับ ดังต่อไปนี้

๑) ความหลุดพ้นด้วยการช่ม (วิกขัมภณวิมุตติ) หมายถึง การช่มกิเลสเอาไว้ คือ ระงับนิวรณ์ธรรมเป็นต้นด้วยอำนาจแห่งจิตภาวนาหรือสมาธิ ได้แก่ สมาธิในระดับสมาบัติ ๘ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ แต่บางที่อาจผ่อนลงมาถึงระดับอุปจารสมาธิด้วยก็ได้

๒) ความหลุดพ้นด้วยองค์ธรรมจำเพาะ (ตทังควิมุตติ) หมายถึง การพ้นอกุศลอย่างหนึ่งๆ ด้วยธรรมที่เป็นคู่ปฏิบัติกัน ว่าตามความหมายได้แก่พ้นความเห็นผิด ยึดถือผิดด้วยอาศัยญาณ คือ ความรู้ฝ่ายวิปัสสนาที่ตรงข้ามเป็นคู่ปรับกัน เช่น อนิจจัง เป็นคู่ปรับนิจจัง (ความเที่ยง) ทุกขังเป็นคู่ปรับ

^{๑๔๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๒๔.

^{๑๔๖}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๗๐.

สุข (ความสุข) อนัตตา เป็นคู่ปรับอัตตา (ตน) เมตตาคู่ปรับพยาบาท เป็นต้น โดยวิมุตติทั้งสองอย่างแรกนี้เป็นโลกียวิมุตติและหลุดพ้นด้วยใจ (เจโตวิมุตติ) ด้วยผลแห่งการเจริญจิตภาวนานั่นเอง

๓) ความหลุดพ้นด้วยเด็ดขาดหรือตัดขาด(สมุจเฉทวิมุตติ) หมายถึง การทำลายกิเลสที่ผู้กรัดไว้หลุดพ้นเป็นอิสระออกไปได้ด้วยญาณหรือวิชาขั้นสุดท้ายได้แก่วิมุตติในความหมายที่เป็นมรรค

๔) ความหลุดพ้นด้วยความสงบระงับสนิทรอบคอบ (ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ) หมายถึง ความเป็นผู้หลุดพ้นออกไปได้แล้วมีความเป็นอยู่อิสระเพราะกิเลสที่เคยผู้กรัดหรือครอบงำถูกกำจัดรอบคอบไปแล้วได้แก่วิมุตติในความหมายที่เป็นผล

๕) ความหลุดพ้นที่เป็นภาวะหลุดรอดปลอดโปร่ง (นิสสรณวิมุตติ) หมายถึง ภาวะแห่งความเป็นอิสระที่ผู้หลุดพ้นเป็นอิสระแล้วประสบอยู่ชื่นชมหรือเสวยอยู่และซึ่งทำให้ผู้นั้นปฏิบัติกิจอื่นๆ ได้ด้วยดีต่อไป ได้แก่ วิมุตติในความหมายที่เป็นนิพพาน^{๑๔๗}

วิมุตติทั้ง ๓ อย่างสุดท้ายนี้ เป็นโลกุตตรวิมุตติ เมื่อกกล่าวโดยสาระแท้ๆ วิมุตติ ๕ นี้ ก็คือ สมณะ วิปัสสนา มรรค ผล และนิพพานตามลำดับ

ระดับของการฝึกฝนสมาธิแบ่งได้ถึง ๓ ระดับ ตามลำดับการปฏิบัติขั้นเบื้องต้น ชั้นเฉียดๆ และชั้นแน่วแน่ถึงอัปนาสมาธิ ดังนี้

๑) ขณิกสมาธิ คือ สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิในขั้นต้นโดยจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้ฝึกฝนแล้วเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันได้อย่างผลดีและยังใช้เป็นเหตุให้เจริญวิปัสสนาได้อีกด้วย

๒) อุปจารสมาธิ คือ สมาธิเฉียดๆหรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ เป็นระดับสมาธิในขั้นสามารถจะระงับนิวรณ์ได้ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌานหรือสมาธิในบุรพภาคแห่งอัปนาสมาธิ

๓) อัปนาสมาธิ คือ สมาธิแน่วแน่หรือสมาธิที่แนบแน่น จัดเป็นสมาธิขั้นสูงสุดซึ่งมีฌานทั้งหลายถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการในการฝึกฝนพัฒนาจิตภาวนานี้

๔. การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งรู้แยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๑๔๘} ปัญญานั้นเป็นเครื่องวินิจฉัยสูงสุดคือความรู้ที่เข้ามาเป็นข้อมูลดิบเป็นของดิบยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรมีคุณค่าอย่างไรจะเอาไปใช้อย่างไรถ้าคนไม่มีปัญญา ความรู้นั้นก็เอนมากองไว้เฉยๆไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไรแต่คนที่มีความรู้จะสามารถวินิจฉัยได้เลือกเฟ้นได้ว่าถ้าเราจะทำอะไรให้สำเร็จสักอย่างหนึ่งจะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ไปทำอย่างไรไปตัดแปลงอย่างไรเอาความรู้นั้นไปยกเอียงใช้งานทำการแก้ไขปัญหาคัดทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จผลตามต้องการได้ ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ

^{๑๔๗}ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๖.

^{๑๔๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

ความรู้ที่สามารถคิดพิจารณาวินิจฉัยได้เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะหรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่างๆไปใช้งานสามารถจัดสรรจัดการทำสิ่งต่างๆให้สำเร็จได้ความรู้แบบนี้เรียกว่า ปัญญา^{๑๔๙} การมีปัญญาที่พัฒนาแล้วได้แก่การได้ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีปัญญารู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง เช่น การมีปัญญาพิจารณารู้ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ตามความเป็นจริงปราศจากการยึดถือว่าเป็นตัวเราของเรา^{๑๕๐}

ส่วนความหมายปัญญาในแง่ของอภิปญญาสิกขาหมายถึงการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนกระทั่งหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระโปร่งใสเบิกบานโดยสมบูรณ์ได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะสองอย่างแรกเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือการฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริงไม่เป็นความรู้ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน เคลือบคลุม ย้อมสี อำพราง หรือพรางมัว เป็นต้น เพราะอิทธิพลของกิเลสมีอวิชชาและตัณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานแต่ในเวลาเดียวกันเมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้วก็กลับช่วยให้จิตนั้นสงบมั่นคงบริสุทธิ์โปร่งใสแน่นอนยิ่งขึ้น^{๑๕๑}

เมื่อกล่าวโดยย่ออภิปญญาสิกขาก็คือปัญญาความรอบรู้ความเข้าใจตามความจริงนั่นเอง ปัญญามีหลายชื่อด้วยกันปัญญาที่เป็นตัวความรู้ในสังขารนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องทำให้เกิดให้มีขึ้นต้องฝึกปรือทำให้เจริญเพิ่มพูนขึ้นไปโดยลำดับปัญญาจึงมีหลายชั้นหลายระดับและมีชื่อเรียกต่างๆ ตามขั้นตอนของความเจริญบ้าง ตามทางเกิดของปัญญานั้นบ้าง ตามลักษณะเฉพาะของปัญญาชนิดนั้นบ้าง อันจะพึงศึกษาดังจะยกตัวอย่างชื่อของปัญญามาแสดง เช่น เรียกว่า ปริปัญญา ญาณ วิชชา อัญญา อภิญญา พุทธิ โภติ สัมโพธิ เป็นต้น^{๑๕๒} ด้วยเหตุที่ปัญญามีความหมายและสาระสำคัญดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้พึงทราบถึงความรู้ที่จำแนกโดยพัฒนาการทางปัญญา ประเภทของการเกิดขึ้นแห่งปัญญา ความรู้ที่จำแนกโดยกิจกรรมและผลงานของมนุษย์ ความรู้ชุดเบ็ดเตล็ด ความถูกต้องของความรู้เหตุปัจจัยให้เกิดปัญญา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ความรู้ที่จำแนกโดยพัฒนาการทางปัญญา ความรู้ที่อยู่ในขอบเขตของการฝึกอบรมสามารถแบ่งตามลำดับของการพัฒนาการหรือความเจริญทางปัญญามี ๓ ทาง ดังนี้

๑) สัจญา ความกำหนดได้หมายรู้ ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากการกำหนดหมายหรือจำได้หมายรู้ซึ่งบันทึกไว้เป็นแบบเทียบเคียงและเป็นวัตถุดิบของการรู้และการคิดต่อไป สัจญาที่เกิดขึ้น

^{๑๔๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ความสุขที่แท้จริง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๑๕๐}ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒/๓๔ - ๓๗.

^{๑๕๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๙๑๕.

^{๑๕๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ตามปกติในกระบวนการรับรู้ อาจจะแตกต่างกันได้เป็นความรู้หลายระดับ ตั้งแต่รู้คลุมเครือไปจนถึงรู้ชัดเจน ตั้งแต่บางแง่ถึงรู้สมบูรณ์ รู้พลาดถึงรู้ถูกต้อง ซึ่งเป็นเพียงเรื่องการรับรู้และไม่รู้เท่านั้นจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้โดยตรง

๒) ทิฏฐิ ความเห็น หมายถึง ความเข้าใจโดยนัยเหตุผลคือความรู้ที่ได้ข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่งและมีความยึดถือไว้กับตัวตนอาจเป็นความรู้ที่มาจากแหล่งภายนอกแต่ได้คิดกลั่นกรองยอมรับหรือสรุปเข้ามาเป็นของตนเองโดยพระสารีบุตรอธิบายไว้ในมาคันทิยสูตร แสดงความหมายของคำว่า “ทิฏฐิ” ว่าหมายถึง สัมมาทิฏฐิ เท่านั้น มี ๑๐ ประการ ได้แก่ ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเซ่นแล้วมีผล ผลวิบากของกรรมที่ทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีอยู่ สมณะพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบรู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งมีอยู่ในโลก^{๑๕๓}

๓) ญาณ คือ ความรู้ ญาณ หมายถึง ความหยั่งรู้ เป็นไวพจน์หนึ่งของปัญญา ความหมายเฉพาะในปัญญาที่ทำงานออกผลเป็นเรื่องๆ ญาณคือความรู้บริสุทธิ์ที่ผุดสว่างขึ้นมา เป็นความรู้ที่มองเห็นสภาวะของสิ่งนั้นๆ โดยไม่มีความรู้สึกของตนหรือความยึดถือตัวตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ญาณมีหลายระดับบางครั้งเกิดขึ้นโดยอาศัยความคิดเหตุผลและไม่ขึ้นต่อความคิดเหตุผล แต่ออกไปสัมพันธ์กับสภาวะที่เป็นอยู่จริง^{๑๕๔} สัญญาเป็นวัตถุดิบของความรู้และความคิดต่างๆ สัญญาจึงเป็นพื้นฐานให้เกิดทิฏฐิและญาณเมื่อทิฏฐิญาณเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมมีการหมายรู้ตามทิฏฐิหรือญาณนั้นจึงเกิดเป็นสัญญาใหม่ซึ่งเป็นวัตถุดิบของความรู้และความคิดอื่นต่อไปอีก ข้อแตกต่างระหว่างทิฏฐิและญาณคือทิฏฐิทำให้เกิดสัญญาที่ผิดพลาดส่วนญาณจะช่วยให้เกิดสัญญาที่ถูกต้องและแก้สัญญาที่ผิดพลาดได้ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสัญญา ทิฏฐิ และญาณแล้วย่อมมีแหล่งให้เกิดให้อาศัยรวมเรียกหลัก ๓ อย่างนี้ว่าทางเกิดของปัญญาก็ได้

๔.๒ ประเภทของการเกิดขึ้นแห่งปัญญาหรือแหล่งความรู้ ๓ อย่างที่กล่าวมา คือ สัญญา ทิฏฐิ และญาณ มีความสัมพันธ์กับการเกิดปัญญา ๓ ประการ คือ (สุดมยปัญญา) คือ ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง^{๑๕๕} (จินตามยปัญญา) คือ ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียนหรือถ่ายทอดต่อกันมา (ภาวนามยปัญญา) คือ ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติฝึกหัดอบรม^{๑๕๖} ในการทำกิจกรรมใดๆ ของมนุษย์จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเพื่อจะได้พัฒนาให้ถูกต้องเหมาะสมและเกิดผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์จึงสรุปความรู้ในชุดจำแนกโดยกิจกรรมและผลงานของมนุษย์เป็นลำดับ

^{๑๕๓}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๗๔/๒๒๓-๒๒๔.

^{๑๕๔}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๗๔/๒๒๔.

^{๑๕๕}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๗๔/๒๒๔.

^{๑๕๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.

๔.๓ ความรู้ที่จำแนกโดยกิจกรรมและผลงานของมนุษย์ ความรู้ชุดนี้เป็นความรู้ที่เนื่องด้วยการปฏิบัติทางสังคม เช่น การสื่อสาร ถ่ายทอด แสวงหา เอื้ออ้ำง น้บถือ และที่เป็นมรดกตกทอดต่อกันสืบๆ มาเป็นสมบัติของมนุษย์ มี ๓ ประการ^{๑๕๗} ดังนี้

๑) สุตะ (หรือ สุติ) ความรู้ที่ได้สัดบเล้าเรียนหรือถ่ายทอดกันมามี ๒ ได้แก่

(๑) ความรู้ที่ได้ด้วยการสัดบรับฟัง เช่น ฟังพระเทศน์ แม้แต่การศึกษาจากตำราคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นต้น

(๒) ความรู้ที่บางศาสนาถือว่าได้รับการเปิดเผยแจ้งดลใจจากองค์บรมเทพ เช่น ศาสนาพราหมณ์ที่ถือว่าตนได้รับถ่ายทอดโดยตรงจากพระพรหมความรู้นี้เรียกว่า สุติ

๒) ทิฎฐิ คือ ความเห็น ทฤษฎี ลัทธิ ความเชื่อถือต่างๆ ได้แก่ ความรู้ที่ได้ลงข้อสรุปลงให้แก่อนอย่างใดอย่างหนึ่งประกอบด้วยความยึดถือผูกพันกับตัวตนจนเกิดเป็นสำนักเพื่อเผยแผ่ลัทธิความเชื่อของตนเอง

๓) ญาณ คือ ความรู้ ความหยั่งรู้ ความบริสุทธิ์ ความรู้ตรงตามสภาวะ หรือปัญญาที่ทำงานออกผลเป็นเรื่องๆ หรือมองเห็นตลอดสายในด้านหนึ่งๆ ญาณเป็นความรู้ระดับสุดยอดของปัญญา มนุษย์และเป็นผลสำเร็จสำคัญของมนุษย์ด้วยเหตุว่าญาณสามารถผลักดันให้มนุษย์สำเร็จขั้นโพธิญาณซึ่งหมายถึงความตรัสรู้ เช่น การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เราเรียกว่าสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นศัพท์เฉพาะพระองค์ นอกจากนี้ยังมีวิธีจำแนกความรู้ย่อกันอีกจัดเป็นข้อปลีกย่อยลงไปคือนำความรู้หมวดต่างๆในเบื้องต้นที่กล่าวแล้วนั้นมาคลุกเคล้าเข้าหมวดกัน

๔.๔ ความรู้ชุดเบ็ดเตล็ด ความรู้ในชุดนี้รวมแล้วมี ๕ ลักษณะ ได้แก่

๑) ความรู้ที่ได้จากการบอกกล่าว เล้าลือ ตรีบฟัง เล้าเรียน ถ่ายทอด

๒) ความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผล คือ ตรรก อนุมาณ การตริตรองตามเหตุผล

๓) ความรู้ตามแบบแผนตำรา เช่น ความรู้จากพระไตรปิฎก

๔) ความรู้ที่พิจารณาเห็นสมหรือยอมรับเข้าเป็นทิฎฐิหรือทฤษฎีของตน

๕) ความรู้ที่ได้ด้วยรู้แจ้งชัดประจักษ์กับตัว คือ ความรู้ที่ได้เห็นจริง ได้รู้จริง ได้ซ้งเหตุผลแล้ว ได้ไตรตรองแล้ว ได้ทำให้แจ่มชัดปรากฏชัดแล้ว^{๑๕๘}

๔.๕ ความถูกต้องและความผิดพลาดของความรู้เมื่อมีการสัดบฟังหรือเล้าเรียนในวิชาการสาขาต่างๆตลอดจนการรับรู้ข้อมูลในสรรพสิ่งทั้งปวงในโลกนี้เพื่อเป็นการป้องกันความสับสนและความเข้าใจผิดต่อความเป็นจริงพระพุทธศาสนาสอนให้มองใน ๒ ระดับ ได้แก่

^{๑๕๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๑๕๘}ช.ม. (บาลี) ๒๙/๗๒๘/๔๓๖.

๑) ในแง่ของสัจจะ มี ๒ ระดับ คือ

(๑) สมมติสัจจะ ความเป็นจริงโดยสมมติ หมายถึง การสมมติของโลกตามภาษาบัญญัติต่างๆ เช่น บิดา มารดา พระสงฆ์ วัด โรงเรียน เป็นต้น

(๒) ปรมัตถสัจจะ หมายถึง ความเป็นจริงที่เป็นปรมัตถ์ คือ จริงตามธรรมชาติของมันเป็นเช่นนั้น เช่น เมื่อแยกส่วนประกอบของคนเราออกแล้วก็จะเป็ชธาตุดูชั้นๆ อยาตนะ อากาโร ๓๒ เป็นต้น จะเห็นว่าเป็นการแยกแยะมองอย่างความเป็นจริงของสังขารร่างกาย^{๑๕๙}

๒) ในแง่ของวิปลาส คือ ความเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดจากความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งปวง หมายถึง การหลงผิดการลวงตัวเองวางใจวางท่าที่ประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อโลกต่อชีวิตต่อสรรพสิ่งทั้งหลายและเป็นเครื่องกีดกันบังตาไม่ให้เห็นสัจภาวะ มี ๓ อย่าง คือ (สัญญาวิปลาส) สัญญาคลาดเคลื่อน คือ การจำผิด (จิตวิปลาส) จิตคลาดเคลื่อน คือ คิดผิด และ(ทัญญูวิปลาส) ทัญญูคลาดเคลื่อน คือ เห็นผิด โดยจำผิด คิดผิด และเห็นผิดในลักษณะ ๔ ประการ คือ

(๑) ในสิ่งไม่เที่ยงว่าเที่ยง

(๒) ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข

(๓) ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา

(๔) ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม^{๑๖๐}

เหตุปัจจัยให้เกิดการพัฒนาปัญญา

๑. เหตุปัจจัยให้เกิดปัญญาตามนัยแห่งปัญญาสูตรคือการอาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีที่น่าเคารพรักเข้าไปไต่ถามเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธพจน์ฟังธรรมแล้วทำความเข้าใจ มีศีล เป็นพหุสูตร ปรารภความเพียร ไม่พูดเรื่องตริจฉานกถา เห็นความเกิดและความดับแห่งเบญจขันธ์^{๑๖๑}

๒. เหตุปัจจัยให้เกิดปัญญาตามหลักปัญญาวัตรธรรม ลำดับขั้นตอนการศึกษาภาคทฤษฎีและลงมือปฏิบัติตามเริ่มตั้งแต่วางนอกลงไปหาวงในคือผู้ฝึกฝนพัฒนาอบรมตนจะต้องอาศัยบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อนแล้วตั้งจิตใจฟังธรรมะของท่านจากนั้นก็พิจารณาใคร่ครวญไปตามกระแสแห่งธรรมะที่ฟังอยู่นั้นเมื่อฟังจบสาระได้แล้วก็นำมาปฏิบัติตามสมควรแก่ความเพียรทางจิตและปัญญาความรอบรู้จึงเรียกวิวัฒนาการแห่งปัญญานี้ว่าเป็นปัญญาวัตรธรรมซึ่งมี ๔ ประการ คือ (สัปปุริสังเสวระ) การคบหาสัตบุรุษหรือการคบคนดี เสวนาคคนดี (ธัมมัสสวนะ) การฟังคำแนะนำสั่งสอนของสัตบุรุษนั้น

^{๑๕๙} อภ.ก. (บาลี) ๓๗/๑๐๖๒/๓๓๘.

^{๑๖๐} อภ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๔๘/๖๖.

^{๑๖๑} อภ.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๒/๑๙๖ - ๒๐๐.

(โยนิโสมนสิการ) การพิจารณาไตร่ตรองโดยแยกกายหรือรู้จักคิดให้ถูกวิธี (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) การนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย^{๑๖๒}

๓. หลักการพัฒนาปัญญาในสรวงศ์ธรรมมีใจความว่า สรวงศ์ดาบสเฉลยปัญหาแก่มาณพ ซึ่งมีเรื่องเกี่ยวข้องกับปัญญาโดยมาณฑลขึ้นก่อนว่า

“บุคคลในโลกนี้จะทำอย่างไร ทำด้วยอุบายอย่างไร ประพฤติอะไร เสพอะไร จึงจะได้ปัญญา ขอท่านจงได้โปรดบอกปฏิบัติทางปัญญา บัดนี้ นรชนทำอย่างไรจึงจะเป็นผู้มีปัญญา”

(สรวงศ์ดาบสนั้น) จึงเฉลยปัญหาว่า

“บุคคลในโลกนี้คบหาท่านผู้รู้ทั้งหลาย ละเอียดลออ เป็นพหูสูต ฟังเป็นนักเรียนและไต่ถาม ฟังตั้งใจฟังคำสุภาชิตโดยเคารพ นรชนทำอย่างนี้จะเป็นผู้มีปัญญา ผู้มีปัญญาย่อมพิจารณาเห็นกามคุณทั้งหลายโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นโรคร ผู้เห็นแจ้งอย่างนี้ย่อมละความพอใจในกามทั้งหลายอันเป็นทุกข์มีภัยอันใหญ่หลวงเสียได้ ผู้นั้นปราศจากราคะแล้วกำจัดโทสะได้ฟังเจริญเมตตาจิต ไม่มีประมาณ งดอาญาในสัตว์ทุกจำพวกแล้ว ไม่ถูกติเตียน ย่อมเข้าถึงแดนแห่งพรหม”^{๑๖๓}

๔. หลักธรรมที่เป็นอุปการะแก่ปัญญาในจังกีสสูตรได้กล่าวถึงคุณธรรมอุปการะ ๑๒ ข้อ โดยเป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญามีเพียง ๒ ข้อ คือ ความอดุทธาหะเป็นธรรมมีอุปการะแก่ปัญญา เครื่องพิจารณาการทรงจำธรรมไว้มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ^{๑๖๔}

โทษและผลกระทบของการไม่พัฒนาคุณภาพชีวิต

โทษอันเกิดจากการไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ ไม่พัฒนากาย ไม่พัฒนาศีล ไม่พัฒนาจิต และไม่พัฒนาปัญญา ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์หลายประการแก่ผู้ไม่ได้ฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเองนั้นเป็นส่วนตัวคือปัจเจกชนก็มีและเป็นผลกระทบต่อส่วนรวมแก่สังคมก็มี ดังต่อไปนี้

๑. การไม่พัฒนาด้านกาย ทำให้เกิดปัญหาด้านการบริโภคนิยมพวกวัตถุนิยมต้องอาศัยวัตถุในการเสพในการอิงอาศัยในชีวิตประจำวันจนไม่เป็นอิสระไม่เกื้อกูลต่อการบำเพ็ญความดีเป็นอุปสรรคหรือกีดกันในการเจริญศีล เจริญจิต และเจริญปัญญา^{๑๖๕}

๒. การไม่พัฒนาด้านศีล ทำให้เกิดปัญหาต่อตนเองและสังคมคือความเดือดร้อนเพราะการกระทำทางกายและวาจาอันเป็นเหตุให้เราร้อนกระวนกระวายไม่เป็นพื้นฐานแห่งจิตในการเจริญสมาธิภาวนาได้เลยกลายเป็นคนทุกข์ทำลายโอกาสทรัพย์สมบัติไม่มีใครอยากคบหาและไม่มีผลดีต่อการเจริญปัญญาอีกด้วยแม้ในชาติหน้าก็ยังคงต้องเสวยผลบาปกรรมชั่วเพราะไม่รักษาศีลนั้นอีกโสดหนึ่ง จึงเป็น

^{๑๖๒} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗ - ๓๖๘.

^{๑๖๓} ชุ.ชา.จตุตถาริส. (ไทย) ๒๗/๘๒ - ๘๕/๖๐๘ - ๖๐๙.

^{๑๖๔} ม.ม. (ไทย) ๔๓๔/๕๔๓ - ๕๔๖.

^{๑๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จะอยู่อย่างไรเป็นเหยื่อหรือขึ้นเหนือไปนำเขา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

โทษทั้งในชาตินี้และโทษในชาติหน้าดังในพระไตรปิฎกในได้แสดงโทษของการไม่พัฒนาด้านศีลว่ามี ๕ ประการ^{๑๖๖} ได้แก่ ถึงความเสื่อมโทรมทรัพย์เป็นอันมาก กิตติศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไป เข้าไปยังบริษัท ไตๆ ย่อมก่อเขินไม่แก่แล้วกล้า หลงลืมสติตาย และหลังตายแล้วไปสู่อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เมื่อคนเรา ขาดศีลล่วงเกินต่อสิกขาบทเป็นเนืองนิจมักประพฤติแต่อกุศลกรรมบถมีการฆ่าสัตว์ การลักสิ่งของคนอื่น การล่วงเกินทางประเวณี เป็นต้น เป็นสาเหตุที่ทำให้ได้รับผลเสียหายหลายอย่างได้แก่ ความเสื่อมถอย แห่งอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ พละ^{๑๖๗} และยังได้รับความโทษทุกข์ภัยต่อในโลกหน้าอีก คือโทษ คือความทุกข์ในอบายภูมิ ๔ เมื่อตายไปแล้ว^{๑๖๘}

๓. การไม่พัฒนาจิตภาวนา ทำให้เกิดปัญญาด้านจิตใจไม่มั่นคง ไม่มีคุณภาพ ไม่มีสมรรถภาพ ไม่มีสุขภาพจิตที่ดี มีแต่ความวิปริตผิดเพี้ยนในด้านจิตใจตกเป็นทาสแห่ง ความหวาดผวา ตื่นตระหนก ตกใจกลัว ขาดความมั่นใจต่อการพัฒนาความดีด้านต่างๆอีกตามมา เช่น ขาดเมตตา ขาดกรุณา เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ จิตมักโลภจัด จิตมักโกรธจัด จิตมักประทุษร้ายชอบใช้ความ รุนแรงในการแก้ปัญหา ขาดสติปัญญากำกับจิต จนกลายเป็นภัยอย่างยิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใดในโลกนี้ เมื่อ บุคคลไม่รักษาจิตชื่อว่าไม่รักษากายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม^{๑๖๙} ปัญหาทุกอย่างเกิดจากการไม่ได้ บังคับจิตนี้คือไม่ฝึกฝนจิตภาวนาเมื่ออบรมให้จิตมีสมาธิภาวนา ยุคใดหรือถิ่นใดมีการเจริญด้วยความรู้ เรื่องจิต หรือการบังคับจิตมันก็ไม่มีความหมาย อนาคต เรื่องทวารุณโหดร้าย เรื่องความยุติธรรม หรือ อะไรทำนองนั้น ในยุคใดถิ่นใดไม่มีความสำรวมหรือบังคับจิตใจแล้วมันก็มีสิ่งที่ตรงกันข้ามคือ มีความทวารุณโหดร้าย มีการทำอย่างไม่เป็นธรรม มีสิ่งลามกอนาจาร เช่น สื่อลามกอนาจาร ความทวารุณ โหดร้าย เป็นต้น ดังนี้^{๑๗๐}

๔. การไม่พัฒนาด้านปัญญา ทำให้เกิดปัญหาในด้านความคิดจินตนาการ ไม่สร้างสรรค์ไม่ส่งเสริมความดีต่างๆ เช่น กลายเป็นคนโง่เชื่อสิ่งใดโดยปราศจากเหตุและผลอันควรจะ เชื่อถือได้คือเชื่ออย่างงมงายไร้สาระมีภัยมีโทษในความเชื่อหรือทัศนคติความเห็นที่ตนถืออยู่นั้น เช่น เชื่อว่าทำบุญไม่ได้บุญ ทำบาปไม่ได้รับผลบาป จัดเป็นมิจฉาทิฎฐิ^{๑๗๑}

สรุปว่า การพัฒนาเป็นการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามา ผสมโดยมุ่งหมายว่าลักษณะที่เพิ่มเข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สำหรับพระพุทธศาสนาพัฒนา

^{๑๖๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๔ - ๓๐๕.

^{๑๖๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙๑ - ๙๘/๖๗ - ๗๒.

^{๑๖๘}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๙/๔๗๒.

^{๑๖๙}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๑๐/๓๕๒.

^{๑๗๐}พุทธทาสภิกขุ, *วิปัสสนาในอริยาบถนั้น*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘.

^{๑๗๑}สี่.ช. (บาลี) ๑๗/๑๗๙ - ๑๘๐/๑๒๐.

คนและสังคมอย่างสัมพันธ์ควบคู่กันไปและเป็นปัจจัยต่อกันมุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นสำคัญโดยมุ่งพัฒนา ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญา

ตารางที่ ๒.๑๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (๒๕๔๕, หน้า ๑๗)	คำว่า พัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development การพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามมีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ <ol style="list-style-type: none"> ๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) ๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) ๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) ๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) ๕. การพัฒนาคือการให้โอกาส (Opportunity)
จิตติ มงคลชัยอรัญญา (๒๕๔๐, หน้า ๒๓)	คำว่าพัฒนาเกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยีเช่น เครื่องจักรเครื่องยนต์ต่างๆ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๓๙, หน้า ๒๖)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ๒. เจตนากรรมอันอุดมการณ์วิธีการรวมทั้งกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ๓. เป้าหมายของการกระทำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
สนธยา พลศรี (๒๕๔๕, หน้า ๕ - ๖)	ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการแต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ <ol style="list-style-type: none"> ๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ ๓. มีลักษณะเป็นพลวัต ๔. เป็นแผนและโครงการ

ตารางที่ ๒.๑๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธี ๖. เป็นปฏิบัติการ ๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข ๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด
สมบูรณ์ สุขสำราญ (๒๕๓๐, หน้า ๕๓)	สาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๒)	พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นสำคัญโดยมุ่งพัฒนา ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญา
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๘๑-๘๒)	หลักธรรมภาวนา ๔ นี้มาจากหลักการและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา ๔ อย่าง คือ <ol style="list-style-type: none"> ๑. สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น ๒. ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ยอมเป็นไปตามระดับความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย ๓. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึกเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ๔. ศักยภาพของการพัฒนา คือ การทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริมกลมกลืนซึ่งกันและกัน

ตารางที่ ๒.๑๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
แมซีคีนสนีย์ เสถียรสุด (๒๕๔๔, หน้า ๗๐- ๗๑)	เมื่อไม่พัฒนาเรื่องกายให้ชัดเจนหรือชำนาญแล้วก็ย่อมตกเป็นเครื่องมือของวัตถุนิยมไปโดยหลีกเลี่ยงได้ยากโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ใช้สื่อมวลชนสาขาต่างๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น มอมเมาให้ผู้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนเองต้องเสียคนเสียความดีของตนไปก็มาก ด้วยสื่อที่เข้ามาแล้วไม่พัฒนากายหรืออินทรีย์ให้รู้เท่าทันตามจึงเกิดปัญหาตามมาทางสังคมหลายประการ
พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน) (๒๕๓๙, หน้า ๑๙๐)	เมื่อคนเราขาดการพิจารณาโดยแยบคายแล้วอวสวะจะเจริญได้เร็วมากและยากที่จะป้องกันได้ ส่วนมากจะไปแก้ที่ปลายเหตุคือเมื่อเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยที่ดีและดีกว่า มาสนองตอบตัณหาของตนเข้าทำนองว่า แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่
ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร (๒๕๔๖, หน้า ๕๕)	ปัจจุบันวัฒนธรรมในการบริโภควัตถุนิยมจนทำให้เสียความเป็นไทยลงไปทุกทีในด้านนี้ เพราะต้องขึ้นอยู่กับสินค้า
สรวงมณต์ สิทธิสमान (๒๕๔๖, หน้า ๒๘)	ชีวิตแอบอิงอาศัยกับวัตถุนิยมมีวัตถุเป็นสรณะลี้มสรณะภายในคือความดีงามความเจริญอกงามด้านจิตใจปัญญา เมื่อมีค่านิยมที่บริโภควัตถุนิยมเป็นทาสวัตถุแล้วย่อมเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีก เช่น ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ อาชญากรรม เพราะจะต้องแย่งชิงสิ่งของกันเมื่ออยากได้มากๆ มาบ่าเรอต
พระธรรมธีรราชฆาโมณี (โชคก ญาณสิทธิ) (๒๕๔๖, หน้า ๗๔ - ๗๕)	ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดี เป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๔๒, หน้า ๗๘)	ปัญหาทั้งหมดเกิดจากการไม่บังคับจิตคือไม่ฝึกฝนจิตภาวนา ไม่อบรมให้จิตมีสมาธิภาวนา เช่น สือลามกอนาจารความทารุณโหดร้าย เป็นต้น ปัญหาทุกอย่างเกิดจากการไม่ได้บังคับจิตนี้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเอกสารต่างๆ ดังจะได้เสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่าได้มีนักวิชาการได้แสดงความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา และหากใช้กับคำว่า “เผยแผร์” หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้^{๑๗๒} “แผ่” เป็นคำกริยา หมายถึง คลี่ขยายกระจายออกไปให้มีลักษณะแบนราบ หรือกว้างกว่าเดิม หรืออาการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น แผ่อำนาจเขต แผ่หาง มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายของคำดังนี้ แผ่ส่วนบุญ = ให้, แผ่แผ่ = แสดงท่าทางท่วงที่เป็นชั้นเชิง, แผ่ซ่าน = ซึมซาบกระจายไปทั่ว, แผ่ตน = อวดตน แต่งตัวฟุ้งผาย, แผ่เผื่อ/เผื่อแผ่ = เจือจาน ให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี, แผ่เมตตา = ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข^{๑๗๓} “แผร์” เป็นคำกริยา หมายถึง กระจายออกไป, แผ่ออกไป เช่น แผร์ข่าว แผร์เชื้อโรค มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายของคำนี้ ดังนี้ แผร์ข่าว = กระจายข่าวออกไป, แผร์สะพัด = กระจายไปทั่ว เช่น ข่าวแผร์สะพัดไปโดยเร็ว, แผร์หลาย = กระจายข่าวออกไปให้มาก ทั่วถึง เช่น รู้กันแผร์หลาย ใช้กันแผร์หลาย^{๑๗๔}

โดยนัยนี้จึงสรุปได้ว่าคำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแผร์” มีความหมายต่างกันกล่าวคือคำว่าเผยแผ่ หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็นเป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีที่ประเสริฐสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้ได้รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่าตีแผ่ซึ่งใช้ในทำนองประจานคือเปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีที่ถูกปกปิด หรือเปิดโปงสิ่งที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนเงื่อนงำอำพรางความชั่วร้ายให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่าแผ่มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรมเช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น ส่วนคำว่าเผยแผร์หมายถึงการทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้างคือสิ่งนั้น

^{๑๗๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๔๕๙.

^{๑๗๓}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ธรรมนิเทศ, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗.

^{๑๗๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

ไม่ได้ปกปิดแต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัดเมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้างก็จะใช้คำว่าเผยแพร่ว่า และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัยหรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปุถุชาตินี้และอภิปุถุชาติหน้าและประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพานจึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า“เผยแผ่พระพุทธศาสนา”ซึ่งเหมาะกว่าใช้คำว่า“เผยแพร่พระพุทธศาสนา”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่นี้หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้าจากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้^{๑๗๕} ทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม^{๑๗๖} การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การดำเนินการเผยแผ่ เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาการดำเนินการใดของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางศาสนาทั้งในวัดและนอกวัดชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๗๗}

^{๑๗๕} กองพุทธศาสนสถาน, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๑๗๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๑๗๗} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

สรุปว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไปโดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา

ตารางที่ ๒.๑๓ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (หน้า, ๔๕๙)	การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนาและหากใช้กับคำว่า “เผยแผร์” หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้
คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๕, หน้า ๔๗-๔๘)	“แผ่” เป็นคำกริยา หมายถึง คลี่ขยายกระจายออกไปให้มีลักษณะแบนราบ หรือกว้างกว่าเดิม หรืออาการอื่นๆ ที่คล้ายคลึงเช่นนั้น “แพร่” เป็นคำกริยา หมายถึง กระจายออกไป แพร่ออกไป เช่น แพร่ข่าว แพร่เชื้อโรค
กองพุทธศาสนสถาน (๒๕๕๓, หน้า ๒๕)	การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น
พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ) (๒๕๕๖, หน้า ๔๓)	การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม
กรมการศาสนา (๒๕๕๐, หน้า ๙)	การเผยแผ่ หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การดำเนินการเผยแผ่ เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ

๒.๕.๒ ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาพระไตรปิฎกตลอดทั้งเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากหลากหลายแหล่งที่มา พอประมวลรายละเอียดสังเขปได้ดังนี้

เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในตอนเช้ามีดวงเพ็ญวิสาขมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา) หลังจากพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมแล้วได้ทรงเสวยวิมุตติอยู่ ๗ สัปดาห์^{๑๗๘} พระองค์ทรงดำริจะสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้พ้นทุกข์เช่นเดียวกับพระองค์จึงเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี เมื่อวันเพ็ญอาสาฬหมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘) แสดงปฐมเทศนาชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ส่งผลให้โกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้าของปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุเป็นพระโสดาบันอันเป็นสัญญาณว่าพระองค์ทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้สำเร็จมีอนุพุทธสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้วและท่านโกณฑัญญะได้ทูลขอบวชประพฤติพรหมจรรย์เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัย พระพุทธองค์จึงทรงประทานอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทให้ด้วยพระวาจาว่า

“เอहि ภิกขุติ ภควา อโวจ สวากขาโต ธมโม จร พรหมจริยัม สมมา ทุกขสส อนตกิริยาชาติ”^{๑๗๙}

“ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^{๑๘๐}

ต่อมาวัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิก็สามารถบรรลุธรรมตามและกราบทูลขออุปสมบท^{๑๘๑} ในเวลาต่อมาระหว่างที่จำพรรษาแรกได้ทรงโปรดพระยสะบิดามารดาภรรยาแก่สหายของพระยสะชาวเมืองพาราณสี ๔ คนและสหายนอกเมืองพาราณสีอีกจนมีพระสาวกรวม ๖๐ รูปที่ทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เองจนบรรลุพระอรหันตผลและตรัสอบรมสั่งสอนวิธีการอื่นๆอีกเพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นสามารถอบรมสั่งสอนประชาชนต่อไปได้

สมเด็จพระพุทธองค์ทรงวางหลักการให้พระสาวกผู้ประกาศพระศาสนาปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ตั้งได้ถอดความจากพระบาลี

ขันติ คือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่าพระนิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง

^{๑๗๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/๘.

^{๑๗๙}วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘/๒๓.

^{๑๘๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

^{๑๘๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๙ /๒๖.

การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความรู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะอันสงบ การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๑๘๒}

จากนั้นทรงส่งพระสาวกทั้ง ๖๐ รูปเหล่านั้นออกไปประกาศพระศาสนาในที่ต่างๆโดยพระองค์ ทรงตั้งเป้าหมายที่อุรุเวลาเสนานิคม^{๑๘๓} แคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของชมพูทวีปและเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยเจ้าลัทธิต่างๆมากมายในสมัยนั้น^{๑๘๔} ในระหว่างทางได้โปรดกลุ่มภิกษุวัคคีย์ ๓๐ คน โปรดชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมด้วยบริวารแล้วเดินทางไปกรุงราชคฤห์โปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยชาวมคธ ๑๑๐,๐๐๐ คนจนได้ดวงตาเห็นธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลเป็นการเผยแผ่แบบตัวต่อตัวกล่าวคือใครก็ตามที่สงสัยหรือต้องการแก้ปัญหาในชีวิตบุคคลนั้นก็แสวงหาคำตอบด้วยตัวเอง^{๑๘๕} พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่อย่างสุขุมคัมภีรภาพลักษณะที่ทรงสอนโดยรวมมีลักษณะเหมือนหางของทีที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทางจุดไฟในที่มืด^{๑๘๖} โดยที่พระองค์ทรงแสดงธรรมเองและส่งพระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกสารทิศทรงถือว่าการประกาศพระพุทธศาสนาเป็นงานหลักเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานแรกที่สมเด็จพระพุทธองค์ทรงดำริ และทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้ายโดยทรงสั่งสอนพระสาวกจนบรรลุคุณพิเศษส่วนมากเป็นพระอรหันต์ ทรงตรัสสอนพระสาวกให้มีคุณสมบัติมีวิธีการและหลักการที่เหมาะสมทุกด้านเพื่อให้การเผยแผ่แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆหลากหลายประการอันเหมาะสมแก่ผู้ฟังตามภูมิหลังปัญญาความรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเมื่อจบการสนทนาจึงมักจะได้รับผลตามความมุ่งหมายคือผู้ฟังได้บรรลุผลนิพพานบ้าง ได้ดวงตาเห็นธรรมบ้าง เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง หรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะบ้างแล้วแต่อินทรีย์บารมีของแต่ละบุคคล

^{๑๘๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

^{๑๘๓}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๘๔}จำนงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๗.

^{๑๘๕}อรทัย พนาราม, สื่อมวลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, วารสารพุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓, (ก.ย. - ธ.ค.๒๕๔๗): หน้า ๖.

^{๑๘๖}วิ.ม.มหา. (ไทย) ๕/๑๘๐/๑๒๖.

ระยะต่อมาเมื่อสมเด็จพระพุทธองค์และเหล่าสาวกได้ช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนาไปอย่างกว้างขวางแล้วพระองค์จึงแต่งตั้งเอตทัคคะผู้เลิศในด้านกาเผยแผ่ไว้ดังนี้ในส่วนภิกษุได้ทรงแต่งตั้งพระปุลณมณตานีบุตรเป็นยอดเยียมกว่าภิกษุทั้งหลายที่เป็นพระธรรมกถึก^{๑๘๗} พระมหากัจจายนะเป็นยอดเยียมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อธิบายหัวข้อธรรมที่ย่อให้พิสดาร^{๑๘๘} พระโสณกุฎิกัณณะเป็นยอดเยียมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้แสดงธรรมด้วยสำเนียงอันไพเราะ^{๑๘๙} พระกุมารกัสสปะเป็นยอดเยียมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้แสดงธรรมได้อย่างวิจิตรจับใจ^{๑๙๐} ในฝ่ายภิกษุณีทรงแต่งตั้งนางธรรมทินนาเถรีเป็นยอดเยียมกว่าภิกษุณีทั้งหลายที่เป็นพระธรรมกถึก^{๑๙๑} ในฝ่ายอุบาสกทรงแต่งตั้งจิตตคฤหบดีเป็นยอดเยียมกว่าอุบาสกทั้งหลายที่เป็นธรรมกถึก^{๑๙๒} ในฝ่ายอุบาสิกาทรงแต่งตั้งนางชุชชุตตราเป็นยอดเยียมกว่าอุบาสิกาทั้งหลายที่เป็นธรรมกถึก^{๑๙๓} ส่วนเอตทัคคะในทางอื่นมิได้ทรงแต่งตั้งไว้ครบทั้ง ๔ บริษัทเหมือนเอตทัคคะในทางเผยแผ่

หลังจากสมเด็จพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานพระอริยสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาพัฒนาการมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด พระองค์ทรงเป็นราชาผู้อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ในปีพ.ศ. ๒๓๖ เมื่อทำการสังคายนาสำเร็จแล้วจึงทรงอาราธนาให้พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้จัดส่งคณะสมณทูตไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นและประเทศต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๙ คณะ หรือ ๙ สายด้วยกัน ดังนี้

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๑ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นกัมมิระ (แคชเมียร์) และแคว้นคันธาระ ปัจจุบันได้แก่ดินแดนแถบตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียตลอดจนเข้าไปถึงบางส่วนของอาฟกานิสถานโดยมีพระมัชฌันติกเถระเป็นหัวหน้าคณะ (ระบุนามเฉพาะพระเถระที่เป็นหัวหน้าคณะโดยแต่ละคณะเข้าใจว่าต้องมีพระภิกษุเถระร่วมเดินทางอย่างน้อย ๕ รูปขึ้นไปเพื่อสามารถให้การอุปสมบทกุลบุตรในถิ่นนั้นๆ ได้ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ)

^{๑๘๗} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๖/๒๖.

^{๑๘๘} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๗/๒๖.

^{๑๘๙} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๖/๒๗.

^{๑๙๐} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๗/๒๘.

^{๑๙๑} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๙/๓๐.

^{๑๙๒} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

^{๑๙๓} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๒.

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๒ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แแถบแคว้นมทิสกมณฑลปัจจุบัน ได้แก่ รัฐไมเซอร์และดินแดนแถบกลุ่มแม่น้ำโคธาวารีซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศอินเดียติดกับแคว้นมัทราสโดยมีพระมหาเทวเถระเป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๓ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แแถบเขตวนวาสี ปัจจุบันได้แก่ ดินแดนแถบถิ่นแคว้นกนราเหนือทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย โดยมีพระรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะในครั้งนั้นมีวัดทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นถึง ๕๐๐ แห่ง

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๔ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แแถบถิ่นอปรันตกชนบทปัจจุบัน สันนิษฐานว่า คือ แถบชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์ (มุมไบ) โดยมีพระธรรมรักขิตเถระหรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระ (ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีกดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา) เป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๕ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แแถบถิ่นแคว้นมหารัฐปัจจุบัน ได้แก่ รัฐมหาราษฏร์หรือดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือห่างจากเมืองบอมเบย์ออกไปโดยมีพระมหาธรรมรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๖ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แแถบถิ่นโยนกประเทศปัจจุบัน ได้แก่ แคว้นแคว้นของพวกฝรั่งชาติกรีกในทวีปเอเชียตอนกลางเหนือประเทศอิหร่านต่อขึ้นไปจนถึงเตอร์กีสถาน (ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี) โดยมีพระมหารักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๗ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนแถบถิ่นภูเขาหิมาลัย (หิมวันตประเทศ) ปัจจุบันคือดินแดนแถบเทือกเขาหิมาลัยและประเทศเนปาลซึ่งอยู่ตอนเหนือของประเทศอินเดียโดยมีพระมัชฌิมเถระเป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๘ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิปัจจุบันคือ ดินแดนแถบถิ่นบริเวณประเทศพม่า มอญ และประเทศไทยโดยมีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าคณะ

จัดส่งสมณทูตสายที่ ๙ เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ตามพโยณทวีปหรือเกาะลังกา คือประเทศศรีลังกาในปัจจุบันซึ่งมีพระเจ้าเวทานัมปิยติสสะเป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ในสมัยนั้น พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งส่งผลให้พระพุทธศาสนาในศรีลังกาได้เจริญตั้งมั่นสืบกันมาจนจนถึงทุกวันนี้โดยมีพระมหินทเถระ (พระโอรสพระเจ้าอโศกมหาราช) เป็นหัวหน้าคณะ ต่อมาพระเจ้าอโศกได้ทรงโปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีพร้อมคณะภิกษุณีนำหน่อพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยาไปปลูก

ณ เมืองอนุราชปุระที่ประเทศลังกาพร้อมทั้งให้อุปสมบทแก่เหล่ากุลสตรีในประเทศศรีลังกาที่ประสงค์จะเป็นภิกษุณีอีกด้วย^{๑๙๔}

คณะของพระโสณะและพระอุตตระที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิคือตอนกลางของประเทศไทยเวลานี้ซึ่งเวลานั้นชนชาติละว้าหรือมอญเป็นใหญ่ครอบครองอยู่ พระพุทธศาสนายุคแรกที่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิเป็นพุทธศาสนาเถรวาทอย่างที่พระเจ้าอโศกมหาราชและชาวแคว้นมคธนับถือ สันนิษฐานกันว่าแห่งแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานคือตอนใต้ของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ เนื้อที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และราชบุรี ที่จังหวัดนครปฐมนี้มีหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่าง เช่น

๑. องค์พระปฐมเจดีย์ องค์แท้หรือองค์ดั้งเดิมเป็นรูปทรงโอคว่ำยอดเป็นบัลลังก์มีฉัตรอยู่บนเหมือนสถูปสาญจีเจดีย์ในประเทศอินเดีย ต่อมาเมื่อขอมรุ่งเรืองและครองดินแดนส่วนนี้ขอมได้ทำพระปรารภครอบเพิ่มขึ้นอีกพระปฐมเจดีย์องค์ที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นเจดีย์แบบลังกาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้สร้างครอบพระปรารภลงไปอีกที่หนึ่งพระปฐมเจดีย์จึงเป็นเจดีย์ ๓ องค์ซ้อนกันอยู่องค์ในที่สุดทรงโอคว่ำนั้นเป็นศิลปะสมัยหลังพระเจ้าอโศกเล็กน้อย

๒. รูปธรรมจักรทำด้วยศิลา มีรูปกวางหมอบและจารึกภาษาบาลีหรือภาษามคธว่า “เอ ธมมา” เป็นต้น อันเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนาที่ไม่สร้างพระพุทธรูปไว้เป็นเครื่องหมายเพราะในสมัยนั้นยังไม่นิยมสร้างพระพุทธรูปนิยมสร้างแต่เพียงเจดีย์และสัญลักษณ์อย่างอื่นและมีการจารึกหลักธรรมที่สำคัญไว้ที่สิ่งก่อสร้างนั้น

๓. พระประโทนเจดีย์ อยู่ทางตะวันออกของพระปฐมเจดีย์เวลานี้อยู่ที่วัดพระประโทนจังหวัดนครปฐมมีความเก่าแก่รุ่นเดียวกับพระปฐมเจดีย์

๔. วัดพระเมรุ อยู่ทางใต้ของพระปฐมเจดีย์เป็นซากวัดร้างมีความเก่าแก่ยุคเดียวกัน^{๑๙๕}

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวิถีชีวิตของคนไทยก็ผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า สมเด็จพระพุทธองค์ทรงวางหลักการให้พระสาวกผู้ประกาศพระศาสนาปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลังจากสมเด็จพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานพระอริยสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมามี

^{๑๙๔} กองพุทธศาสนสถาน, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, หน้า ๗๐.

^{๑๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

พัฒนาการมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์เมริยะเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด

ตารางที่ ๒.๑๔ ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จำนงค์ ทองประเสริฐ (๒๕๔๗, หน้า ๒๗)	แคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสารเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของชมพูทวีปและเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยเจ้าลัทธิต่างๆ มากมายในสมัยนั้น
อรทัย พนาราม (๒๕๔๗, หน้า ๖)	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลเป็นการเผยแผ่แบบตัวต่อตัวกล่าวคือใครก็ตามที่สงสัยหรือต้องการแก้ปัญหาในชีวิต บุคคลนั้นก็จะแสวงหาคำตอบด้วยตัวเอง
กรมการศาสนา (๒๕๔๐, หน้า ๙)	การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๒.๕.๓ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกตลอดทั้งเอกสารทางวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีประกาศพระศาสนาหลากหลายวิธี สามารถประมวลสรุปได้ ๑๐ วิธีดังนี้ คือ

๑) วิธีการเข้าหาทางผู้นำทางสังคม นับเป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาดและแยบยลเหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูงเพราะผู้นำต่างมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่งทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้องและบริวารมากเมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใดผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการเผยแผ่ธรรมะนั้นพระองค์ทรงใช้วิธีการนี้มาโดยตลอด ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักมีประชาชนให้ความเลื่อมใสศรัทธาเข้ามานับถืออย่างมากมายนับได้ว่าเป็นพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์และพระสาวกทั้งหลายด้วย

๒) วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อของลัทธิศาสนาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติทางสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมานาน เช่น ศาสนาพราหมณ์มีข้อบัญญัติทางสังคมหลายด้านเช่นเรื่องวรรณะที่กำหนดให้แต่ละวรรณะมีความแตกต่างกันอย่างเด่นชัดมีการกำหนดให้แต่ละวรรณะยึดถือ

และปฏิบัติอยู่ในวาระของตนเองมิให้สมาคมกับวาระอื่น ๆ โดยเฉพาะวาระศุภรที่ไม่สามารถมีสิทธิ์ในสังคมอันถือได้ว่าเป็นการลิดรอนสิทธิ์ของวาระนั้น ๆ กำหนดให้วาระพราหมณ์เป็นวาระประเสริฐสูงสุดพระองค์ตรัสปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวอย่างสิ้นเชิงและทรงสอนว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมหรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม”^{๑๙๖} คนดีหรือชั่วมิใช่ชาติตระกูลแต่ขึ้นอยู่กับกรกระทำของผู้นั้นหากทำดีก็เป็นคนดีและหากทำชั่วก็เป็นคนชั่วนอกจากนั้นพระองค์ยังทรงปฏิเสธทางสุดโต่ง ๒ ทาง ได้แก่ กามสุขัลลิกานุโยคคือการหมกมุ่นในกามสุขกับอัตตกลิมถานุโยคคือการทรมานตนเอง พระองค์ทรงเคยปฏิบัติเช่นนั้นมาก่อนแล้วทรงยืนยันว่าเป็นหนทางที่ผิดมิใช่หนทางที่จะนำสัตว์โลกไปสู่ทางบรรลุดุธรรมได้ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลางอันได้แก่มรรคมืองค์ ๘ หรือมัชฌิมาปฏิปทาเป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปทรงถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด^{๑๙๗}

๓) วิธีการปฏิรูป พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนาด้วยความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็วจึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันทีแต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อยๆจนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัวหรือบางทีก็ใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม คำสอนใดถูกต้องจึงามพระองค์ก็ทรงรับรองว่าถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยธรรมชาติคำสอนของศาสนาพราหมณ์มีอยู่อย่างไรพระองค์ก็ไม่ทรงหักล้างแต่จะทรงปฏิรูปใหม่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า “พรหม” ทางศาสนาพราหมณ์หมายถึงผู้สร้างโลกแต่พระองค์ทรงเอามาใช้ในความหมายใหม่ หมายถึง มารดาบิดา^{๑๙๘} คำสอนใดที่มีความขัดแย้งกับพุทธศาสนาทรงชี้แจงแถลงให้เห็นว่าการปฏิบัติเช่นนั้นมิใช่แก่นสารพร้อมทั้งแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้ เช่น การบูชาอัญญในคำสอนเดิมหมายถึงการฆ่าสัตว์บูชาอัญญแต่พระองค์ทรงสอนในความหมายใหม่ หมายถึง การบูชามารดาบิดา สมณพราหมณ์ เป็นต้น^{๑๙๙}

๔) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา วิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้นกล่าวคือเมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์

^{๑๙๖}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

^{๑๙๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/ ๒๕.

^{๑๙๘}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑ /๖๓/ ๑๐๘.

^{๑๙๙}อง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๔๗/๗๐ -๗๔.

แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้วๆ ขึ้นแทนที่และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาได้แก่ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์และความเป็นของไม่ใช่ตัวตนความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป^{๒๐๐} และหลักอริยสัจ ๔ ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนาทุกสัทธิธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุนิพพานด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัยเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด^{๒๐๑}

๕) วิธีการเยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรลุนิพพานแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้านอันเป็นพระกรณีกิจประจำวันของพระองค์อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้อบรมธรรมอยู่เสมอเรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จไปนิเทศเวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหา เทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควรและยังไม่สมควรตรัสรู้^{๒๐๒}

๖) วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยสังคมนั้นๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิต้นตลบตรพระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหามาโดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม^{๒๐๓}

๗) วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ เป็นวิธีการเผยแผ่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วยโดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยศแต่วิธีการที่ทรงโปรดและใช้อยู่เสมอคืออนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการสอนอย่างธรรมดาอธิบายชี้แจงโต้ตอบกันไปมา

^{๒๐๐} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/ ๑๓๗/๓๘๕.

^{๒๐๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐ - ๒๕.

^{๒๐๒} ที.ม.อ. (ไทย) ๑/๖๑/๔๐.

^{๒๐๓} ที.ส. (ไทย) ๙/๓๒๓/๑๕๐.

โดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วยเป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ตามพุทธประสงค์และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน^{๒๐๔}

๘) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเองจึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและทรงปรับอภิตกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤตทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเองเพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะเช่นวรรณะศูทรในการสั่งสอนอีกด้วย^{๒๐๕}

๙) วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ตึ้นนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรมเพราะบุคลิกภาพที่สง่างามน่ามองน่าเลื่อมใสย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างามประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษดั่งมีจิงกีพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปร่างม นาดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณ ผุดผ่องยิ่งนัก ดุจพรหม มีพระวรกายดุจพรหมโอกาสที่จะพบเห็นยากนัก”^{๒๐๖}

๑๐) วิธีการสนทนา การบรรยาย และตอบปัญหา วิธีการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ฆมมสากัจฉา เอตมมงฺคลมุตตมํ การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม” วิธีสอนแบบนี้จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจกับความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจ

^{๒๐๔}ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๖/๒๑๖.

^{๒๐๕}วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๘๕/๗๑.

^{๒๐๖}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

เพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ^{๒๐๗}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีประกาศ พระศาสนาหลากหลายวิธีสามารถประมวลสรุปได้ ๑๐ วิธีดังนี้ คือ ๑) วิธีการเข้าหาทางผู้นำทางสังคม ๒) วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อของลัทธิศาสนาตั้งเดิม ๓) วิธีการปฏิรูป ๔) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ๕) วิธีการเยี่ยมเยียนตามบ้าน ๖) วิธีการบริการชุมชน ๗) วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ ๘) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ๙) วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคคลิกภาพ ๑๐) วิธีการสนทนา การบรรยาย และตอบปัญหา

ตารางที่ ๒.๑๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๒, หน้า ๔๗ - ๔๘)	วิธีการสนทนา การบรรยาย และตอบปัญหาทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก

๒.๕.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกตลอดทั้งเอกสารทางวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนั้นภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายวิธีซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้ฟังโดยทั่วไปจะยินและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูดเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้ฟังเข้าใจ

๔) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

^{๒๐๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (นันทบุรี: สำนักพิมพ์เบิกมาน, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗ - ๔๘.

๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทปเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมโดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง^{๒๐๘}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนั้นภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายวิธี ได้แก่ ๑) การเทศนาธรรม ๒) ปาฐกถาธรรม ๓) อภิปรายธรรม ๔) สนทนาธรรม ๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

ตารางที่ ๒.๑๖ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

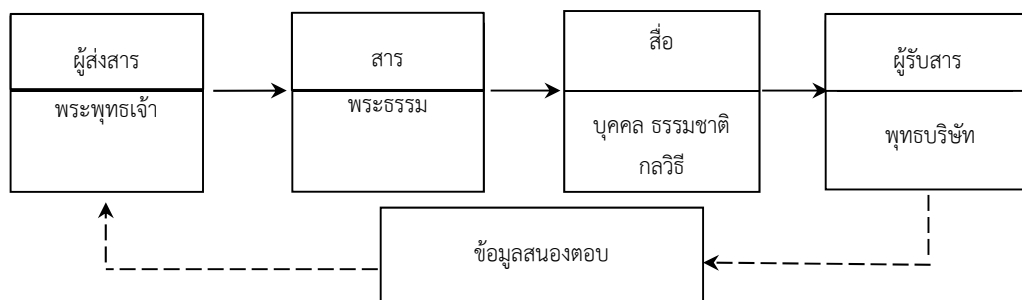
นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
บุญศรี พานะจิตต์และคณะ (๒๕๔๕, หน้า ๒๒-๒๓)	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนั้นภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายวิธี ได้แก่ ๑) การเทศนาธรรม ๒) ปาฐกถาธรรม ๓) อภิปรายธรรม ๔) สนทนาธรรม ๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

๒.๕.๕ การเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีกระบวนการสื่อสาร S-M-C-R

การเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าสามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับทฤษฎีกระบวนการสื่อสารของ David K. Berlo ได้ดังนี้

ในการศึกษาการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้านั้นพบว่า มีปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ ส่วน คือ ผู้ส่งสารคือพระพุทธเจ้า สารคือพระธรรม สื่อคือบุคคล ธรรมชาติ กลวิธี และผู้รับสารคือพุทธบริษัท ๔ และองค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง ๔ ส่วนนี้จะทำให้เกิดปฏิกริยาอีกอย่างหนึ่งตามมาเรียกว่า “การสนองตอบ” ดังแผนภูมิต่อไปนี้

^{๒๐๘}บุญศรี พานะจิตต์และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๓.

แผนภาพที่ ๒.๘ องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี S-M-C-R

๑. ผู้ส่งสาร พระพุทธเจ้า คือ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบด้วยพระองค์เองซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำเนิดสารคือธรรมะเพราะการตรัสรู้นั้นเป็นการค้นพบพระธรรมคืออริยสัจ ๔ เป็นต้น แล้วทรงเผยแผ่ธรรมที่ได้บรรลุนั้นให้แก่เวไนยสัตว์ได้รู้ได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ

ลักษณะและคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่ดี

ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่หรือผู้ส่งสารกับผู้ฟังหรือผู้รับสารนั้นมีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ดังนั้นผู้ส่งสารที่ดีจึงควรมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ดังนี้

๑) ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจสร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจซักถาม

๒) ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้อย่างปลอดภัย

๓) ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔) วัตตา รู้จักพูดชี้แจงเผยแผ่ให้ได้ผลโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจได้

๕) วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำคือพร้อมที่จะรับฟังคำโต้ถามคำถามล้วงเกินตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆอดทนได้ไม่เบื่อหน่ายไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแผ่ธรรม

๖) คัมภีร์ัญจะ กลัง กัตตา สามารถอธิบายหลักธรรมที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้มักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังเพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามได้

๗) โน จัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำผู้ฟังให้เดินผิดทางไปจากพุทธดำรัสแต่ต้องรู้จักชักจูงแนะนำ

ในทางที่ถูกที่ควร^{๒๐๙}

นอกจากนี้ผู้ส่งสารที่ดีจำต้องประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ใน สัตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ

๑) อัมมัญญุตตา รู้ธรรมะ คือ หลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้ง แทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒) อัตถัญญุตตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ แน่นอนชัดเจน

๓) อัตตัญญุตตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใครมีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไรการรู้จักตนเองเป็น สิ่งสำคัญยิ่งเมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้วจะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตนสามารถสื่อสารภายในตน ได้อย่างดียิ่งผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมี วิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบมีเหตุมีผลทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) มัตตัญญุตตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับ ไม่ได้หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอการรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปหรือน้อย เกินไปจึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๕) กาลัญญุตตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตนการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือ การสื่อสารมวลชนย่อมมีประสิทธิภาพลดลง

๖) ปริสัญญุตตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่ากลุ่มผู้รับสารหรือ กลุ่มเป้าหมายผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายการสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จยิ่งรู้จักมากเท่าไรการ สื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้นการที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมี ประสิทธิภาพนั้นเพราะพระองค์รู้แจ้งแทงตลอดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายจึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของ พระองค์ประสบความสำเร็จ

๗) บุคคลปโรปรัญญุตตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมี ลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองมีจิตอัธยาศัยมีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใดการที่ผู้ส่ง สารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้นทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้^{๒๑๐}

๒. สาร พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้จากการตรัสรู้แล้วทรงเผยแผ่แก่เวไนย สัตว์ได้ศึกษาโดยใช้ วิธีมุขปาฐะ (การท่องจำปากต่อปาก) และได้รวบรวมจารึกสารไว้ในพระไตรปิฎกใน ภายหลัง ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสารในทางพระพุทธศาสนานั้นสารที่ดีต้องมาจากจิตที่ฝึกดีแล้ว และควรมีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

^{๒๐๙} อ. ส. ต. ต. ก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๒๑๐} อ. ส. ต. ต. ก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๑) สัจจะ เรื่องที่จะเสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริงเสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๒) ตถตา เรื่องที่เสนอหรือสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้เสนอตามสภาพที่แท้จริงไม่คาดเดาไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

๕) อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือสารนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๒๑๑}

๓. ช่องทางหรือสื่อ คือ บุคคล ธรรมชาติ และกลวิธี เป็นเครื่องมือและสื่อกลางที่นำสารจากพระพุทธเจ้าไปยังผู้ฟัง (ผู้รับสาร) หรือเรียกว่าช่องทางเดินของสารนั่นเอง ซึ่งทำหน้าที่สำคัญในการเชื่อมโยงสารจากผู้ให้กำเนิดสารไปสู่จุดหมายปลายทางเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายและถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสื่อ

สื่อที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาธรรมะที่เป็นนามธรรมง่ายขึ้นพระพุทธองค์ทรงใช้ทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของพระพุทธองค์ซึ่งจัดเป็นประเภทได้ ดังนี้

๑) สื่อบุคคล แยกออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

(๑) บุคลิกภาพ บุคลิกภาพของพระพุทธเจ้าทรงมีลักษณะที่สง่างามพระองค์มีพระวรกายที่งดงามมีพระสุรเสียงโน้มน้าวจิตใจเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งศรัทธาปสาทะกล่าวคือพระรูปกายถึงพร้อมด้วยรัศมีแห่งพระสิริระอันนำความเลื่อมใสมารอบด้านเพราะประดับด้วยมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และพระเกตุมาลามีรัศมีแผ่ออกข้างละวานำความเลื่อมใสมาแก่ชนผู้สนใจ ทัสสนาพระรูปกายเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส^{๒๑๒} ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะพระวาจาสุภาพสละสลวยอย่างคำชมของจังกิพราหมณ์ที่ว่า“พระสมณโคดมมีพระวาจาไพเราะรู้จักตรัสถ้อยคำให้ดังงามมีพระวาจาสุภาพสละสลวยไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความให้ชัดแจ้ง”การแสดงธรรมของพระพุทธองค์นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจชวนให้อยากฟังอยากอยู่ใกล้ชีวิตพระองค์อยู่เสมอ

(๒) คุณภาพและคุณธรรม พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ส่งสารที่มีคุณภาพและคุณธรรมมากมาย แต่สรุปลงเพียง ๓ ประการ คือ

ก) พระปัญญาธิคุณ พระคุณในด้านปัญญาของพระผู้มีพระภาคนั้นไม่อาจหาผู้ใดในโลกเทียบเท่าได้โดยปรากฏให้ทราบจากพระอัจฉริยภาพที่มีต่องานเผยแผ่พระศาสนาเป็นประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้แก่ ทศพลญาณ เวสารัชชญาณ และปฏิสัมภิทา ๔ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่

^{๒๑๑} อ.จ.ติก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๓๙.

^{๒๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๑/๓๔.

ท่านพระสารีบุตรว่า “สารีบุตรกำลังของตถาคต ๑๐ ประการนี้ที่ตถาคตมีแล้วเป็นเหตุให้ปฏิญญาฐานะที่องอาจบันลือสีหนาทประกาศพรหมจักรในบริษัท”^{๒๑๓}

ข) พระวิสุทธิคุณ พระคุณทางด้านความบริสุทธิ์จากอาสวะกิเลสโดยทั้งปวงไม่กระทำความชั่วทั้งทางกายทางวาจาและทางใจไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้เมื่อพระองค์มีความบริสุทธิ์แห่งจิตเช่นนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศในด้านความเชื่อถือที่มีต่อคำสอนความเลื่อมใสของบรรดาพระสาวกและประชาชนทั่วไปที่มีต่อพระองค์เพราะทรงกระทำได้อย่างที่ทรงสอนดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตถาคตกล่าวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใดก็กล่าวอย่างนั้น”^{๒๑๔} ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอนทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียวไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตนหรืออามิสตอบแทนใดๆ

ค) พระกรุณาธิคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณพระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศพระศาสนาโปรดสรรพสัตว์ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มชนและที่เป็นรายบุคคลโดยไม่เห็นแก่ความเหนียวยากลำบากของพระองค์เองพระมหากรุณาคุณเหล่านี้พึงเห็นได้จากคำสรรเสริญดังเช่นในพรหมายสุตฺร อุตตรมาณพกล่าวสรรเสริญคุณของพระผู้มีพระภาคให้พรหมายุพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ได้ฟังถึงความตอนหนึ่งที่ว่า “ท่านพระโคตมพระองค์นั้นไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์ ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ประทับนั่งทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งปวงเท่านั้น ฯลฯ”^{๒๑๕}

๒) สื่อวัสดุอุปกรณ์ ในสมัยพุทธกาลเทคโนโลยีไม่เจริญอย่างเช่นสมัยนี้แต่พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อที่เป็นธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวผู้รับสารและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่เป็นสื่อในการสื่อสาร เช่น ทรงใช้เมล็ดพันธุ์ฝักกาดในการสื่อสารกับนางกิสสาโคตมีนางมีบุตรแต่บุตรตายแล้วด้วยความรักบุตรจึงได้หายารักษามีคนแนะนำให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลขอยาวิเศษว่า “ทราบบว่า พระองค์ทรงทราบยาเพื่อบุตรของหม่อมฉันหรือ พระเจ้าข้า” พระบรมศาสดาทรงตรัสว่า ยานั้นพระองค์มีจะประทานให้ได้แต่ขอให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดมาให้พระองค์สักฟายมือหนึ่งก่อน นางกิสสาโคตมีได้ฟังก็ตั้งใจคิดว่า ยาอะไรแค่เมล็ดพันธุ์ฝักกาดเพียงฟายมือเดียวเราต้องรีบไปพ้อได้มาลูกเราก็จะได้ฟื้นคืนชีวิตละทีนี้ นางกำลังจะลุกเล่นออกไปพระพุทธองค์ก็ตรัสต่อไปว่า เดียวก่อนน้องหญิง จำไว้ด้วยว่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดที่จะมีคุณวิเศษสามารถชุบชีวิตคนตายได้นี้ ต้องได้มาจากเรือนของคนซึ่งไม่เคยมีใครตายเลยในบ้าน นั้น ตระกูลนั้น หากผิดข้อกำหนดนี้แล้วก็จะไม่สามารถประกอบยาวิเศษนั้นได้ นางกิสสาโคตมีนี้ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยพบคนตายเลยฟังรับสั่งแล้วก็ยังไม่เข้าใจรับถวายบังคมพระพุทธเจ้า

^{๒๑๓}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๘/๑๔๔.

^{๒๑๔}อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓/๓๗.

^{๒๑๕}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๘๐-๔๘๑.

แล้วก็อุ้มร่างบุตรน้อยเข้าสะเอวออกไปเที่ยวหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดคิดว่าอีกประเดี๋ยวคงจะได้กลับมาเฝ้า พระพุทธเจ้า ก็บ้านที่เรือนที่นางเวียนเข้าไปขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดทุกบ้านทุกเรือนก็รับนำ เมล็ดพันธุ์ ผักกาดออกมาให้ด้วยใจเมตตาอย่าว่าแต่พายมือหนึ่งเลย น้องหญิง สักทนานหนึ่งก็ได้ ถ้าเจ้าจะนำไปทำยาช่วยชีวิตบุตรของเจ้า แต่เมื่อนางถามว่าในบ้านนี้เรือนนี้เคยมีคนในครอบครัวตาย บ้างไหม นางก็จะได้รับคำตอบอย่างเดียวกันทั้งนั้นว่า มีครอบครัวไหนบ้างในโลกนี้ที่ไม่เคยมีคนตาย นางรับเมล็ดพันธุ์ผักกาดมาแล้วก็ต้องคืนกลับไปทุกบ้านทุกเรือน แต่เข้าจนเย็นย่ำค่ำคืนทั้งเหนื่อยอ่อน ด้วยอุ้มบุตรน้อยเซซังไปตลอด ทั้งหิวกระหายด้วยข้าวน้ำไม่ได้เคยตกลงถึงปากถึงท้องมาเลยตลอดเวลา แต่บุตรนางตาย นางชวนชบสบลบลงในชายป่าน้ำค้างตกลงพรมร่างจึงได้สติฟื้นขึ้นมา รำลึกถึงความทั้งหมดแล้วก็กลับได้คิดว่า

“เราคิดว่า มีแต่ลูกของเราเท่านั้นที่ตาย แต่แท้จริงทุกบ้านทุกเรือนเขามีคนตายทั้งนั้น ถ้าจะนับ กันแล้วในครอบครัวหนึ่งๆ นับชื่อคนตายจะมีมากกว่าคนเป็นด้วยซ้ำ โอเรานี่ช่างเขลาจริงหนอ” นางนึก ได้เช่นนั้นก็รีบไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วก็นั่งอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงทอดพระเนตรนางด้วย พระทัยกรุณาแล้วตรัสถามว่า นางได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดมาแล้วหรือ นางกราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ทุกบ้านทุกเรือนเคยมีคนตายทั้งสิ้น จึงทรงแสดงธรรมให้นางละความโศกเศร้าว่า ความตายนั้นแลเป็น ธรรมยั่งยืนสำหรับสัตว์ทั้งหลายไม่มีใครล่วงพ้นความตายไปได้ นางก็สาโคตมีฟังพระคาถาจบลงก็บรรลु โสดาปัตติผลและได้ทูลขอบรรพชาต่อพระองค์ นางได้เป็นภิกษุณีมีนามว่า กิสาโคตมีเถรี^{๒๑๖}

๓) สื่อที่เป็นกลวิธี วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอีกประการหนึ่งที่สำคัญที่พระพุทธองค์ใช้คือ การใช้สื่อที่เป็นกลวิธีในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายวิธีพอสรุปรวมได้ ดังนี้

(๑) แบบสนทนาหรือสักัจฉา ทรงใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสใน พระพุทธศาสนาให้มาเลื่อมใส ถ้าเลื่อมใสก็ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น

(๒) แบบบรรยาย เป็นการสื่อสารสาธารณะทรงใช้ในที่ประชุมหมู่ใหญ่เช่นวันแสดง พระปาฏิโมกข์ในวันมาฆบูชา เป็นต้น

(๓) แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระพุทธองค์จะทรงแยกประเภทของปัญหาตาม ลักษณะ

(๔) แบบการยกอุทาหรณ์และการเล่าเรื่องประกอบ การยกตัวอย่างและการเล่าเรื่อง ประกอบคำอธิบายจะช่วยให้เข้าใจได้ง่าย ชัดเจน จำได้ง่าย เห็นจริง เพลิดเพลิน เช่น ในสมัยหนึ่ง พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวันทรงปรารภนางลูกสุกรกินคูถตัวหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “ยถาปิ มูเล” เป็นต้น ได้ยินว่า วันหนึ่งพระศาสดาเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นนางลูกสุกรตัวหนึ่งจึงได้ทรงทำการแยม (พระโอษฐ์) ให้ปรากฏ เมื่อพระองค์ทรงทำ

^{๒๑๖} วจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒/๕๐-๕๓.

การแยม (พระโอรส) อยู่พระอานนท์เถระได้เห็นมณฑลแห่งทศโนภาสซึ่งเปล่งออกจากช่องพระโอรส จึงทูลถามเหตุแห่งการแยม (พระโอรส) ว่า “พระเจ้าข้า อะไรหนอแลเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยแห่ง การทำการแยมให้ปรากฏ”

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระอานนท์นั้นว่า “อานนท์เธอเห็นนางลูกสุกร นั้นไหม”

พระอานนท์ “เห็น พระเจ้าข้า”

พระศาสดา “นางลูกสุกรนั้นได้เกิดเป็นแม่ไก่อยู่ในที่ใกล้โรงฉันแห่งหนึ่งในศาสนาของ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กุสันธะ นางไก่อ้นฟังเสียงประกาศธรรมของภิกษุผู้เป็นโยคาวจรรูป หนึ่ง สาธยายวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ จุตจากอัทธานั้นแล้วได้เกิดในราชตระกูลเป็นราชธิดาพระนามว่า อุพพารี”

ในกาลต่อมา พระนางเสด็จเข้าไปสถานเป็นที่ถ่ายอุจจาระทอดพระเนตรเห็นหมู่นอนแล้วยัง ปลูกสัญญาให้เกิดขึ้นในที่นั้นได้ปฐมแล้ว พระนางดำรงอยู่ในอัทธานั้นจนสิ้นอายุจุตจากอัทธานั้น แล้วเกิดในพรหมโลก ก็แลพระนางครั้นจุตจากอัทธานั้นแล้วสืบสนอยู่ด้วยอำนาจคติจึงเกิดแล้วใน กำเนิดสุกรในบัดนี้ เราเห็นเหตุนี้จึงได้ทำการแยมให้ปรากฏภิกษุทั้งหลายมีพระอานนท์เถระเป็นประมุข สดับเรื่องนั้นแล้วได้ความสังเวชเป็นอันมาก

(๕) แบบเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาเป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องราวที่ลึกซึ้งเข้าใจยากให้เข้าใจ ง่ายมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบให้เห็นในสิ่งเป็นรูปธรรมเช่นเรื่องพระติสสะ

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าติสสะคิดว่า “ได้ยินว่า พระศาสดาจักปรินิพพานโดยล่วงไป ๔ เดือน ก็เราเป็นผู้มีราคะยังไม่ไปเฝ้าพระศาสดาเมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่นั้นแหละเราควร ถือเอาพระอรหันต์ (ให้ได้)” แล้วจึงอยู่ผู้เดียวเท่านั้นในอิริยาบถ ๔ การไปสู่สำนักของภิกษุทั้งหลายหรือ การสนทนาปราศรัยกับผู้ใดผู้หนึ่งย่อมไม่มี

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะท่านว่า “คุณติสสะเหตุไร คุณจึงทำอย่างนี้” ท่านไม่ฟังถ้อยคำ ของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลความเป็นไปนั้นแต่พระศาสดาแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พระติสสะเถระไม่มีความรักในพระองค์”

พระศาสดารับสั่งให้ท่านมาแล้วตรัสถามว่า “ติสสะเหตุไร เธอจึงทำอย่างนี้” เมื่อท่านกราบทูล ความประสงค์ของตนแล้ว ประทานสาธุการว่า “ดีละ ติสสะ”

แล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีความรักในเราจงเป็นเหมือนติสสะเถิด แม้คนกระทำการบูชาอยู่ ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้ เป็นต้น ไม่ชื่อว่าบูชาเลย แต่คนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั้น แหละ ชื่อว่าบูชาเรา”

(๖) แบบทำเป็นตัวอย่าง วิธีสื่อสารที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งคือ การทำเป็นตัวอย่างที่ไม่ต้องกล่าวสอน แต่เป็นการกระทำให้ดูซึ่งการเป็นผู้นำที่ดีก็คือพระจริยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกติตนเอง

(๗) แบบแก้ปัญหเฉพาะหน้า ทุกครั้งที่เกิดปัญหาย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด

การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณคือความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการและกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป

โดยสรุปแล้วสื่อในทางพระพุทธศาสนานั้นจำแนกตามหน้าที่มี ๒ ประเภท คือ สื่อภายในและสื่อสารถานอก

๑) สื่อภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่า อายตนะภายใน ๖

๒) สื่อสารถานอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์เรียกว่า อายตนะสารถานอก ๖

สื่อทั้ง ๒ นี้จะมีความสมบูรณ์ได้ต้องอาศัยผัสสะ (ความกระทบระหว่างอายตนะภายในและอายตนะสารถานอก) และรับรู้ด้วยวิญญาณ ๖ ซึ่งมีชื่อเรียกตามอายตนะ ดังนี้

(๑) จักขุวิญญาณ	ความรู้แจ้งทางตา
(๒) โสตวิญญาน	ความรู้แจ้งทางหู
(๓) ชานวิญญาน	ความรู้แจ้งทางจมูก
(๔) ชิวหาวิญญาน	ความรู้แจ้งทางลิ้น
(๕) กายวิญญาน	ความรู้แจ้งทางกาย
(๖) มโนวิญญาน	ความรู้แจ้งทางใจ ^{๒๑๗}

๔. ผู้รับสาร พุทธสาวกและพุทธบริษัททั้งหลายผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรับรู้ข่าวสาร เรื่องราวของผู้ให้กำเนิดสารและหากสามารถเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารได้อย่างถูกต้องก็จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้และพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสารนั้น

ลักษณะและคุณสมบัติของผู้รับสารที่ดี ผู้รับสารที่ดีก็ต้องมีความพร้อมในการรับสารแม้ผู้ส่งสารดี เนื้อหาสาระของสารดี สื่อดี แต่ผู้รับสารไม่พร้อมในการรับสารก็ไม่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาผู้รับสารที่ดีควรปรับตนให้พร้อมในการรับสารด้วยคุณธรรมต่างๆ ของผู้รับสารดังนี้

๑. มีหลักของการฟัง การฟังหรือการรับข่าวสารที่ทำให้เกิดปัญญานั้นผู้ฟังต้องมีความเชื่อและความตั้งใจฟังจึงสำเร็จผลของการฟังได้พระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุคคลผู้เชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพานไม่ประมาทมีความรอบคอบ ฟังด้วยดียอมได้ปัญญา”^{๒๑๘} การรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้มากนั้นเป็นเรื่องดีถ้าผู้รับสามารถแยกแยะความชัดเจนของข่าวสารข้อมูลเหล่านั้นได้จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของความหลงแต่กลับจะเกิดปัญญากว้างขวางพิจารณาเลือกรับสิ่งดีชั่วได้เพราะการรับข้อมูลข่าวสารทั่วไปก็ดีการฟังธรรมที่เป็นข้อมูลที่ดีงามก็ดีผู้ฟังย่อมมีผลหลายอย่าง ดังนี้

- ๑) ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- ๒) เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว

^{๒๑๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

^{๒๑๘}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓.

- ๓) บรรเทาความสงสัยลงได้
- ๔) ทำให้ความเห็นให้ถูกต้องได้
- ๕) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส^{๒๑๙}

๒. มีการศึกษาเล่าเรียนมาดี คุณธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาของสารได้ง่าย นั้นคือการศึกษาในวิทยาการต่างๆ มาแล้วเป็นอันดีการศึกษาจนเป็นพหูสูตช่วยให้เข้าใจและรู้จักเลือกพิจารณาเนื้อหาของสารได้ง่าย คุณธรรมของความเป็นพหูสูต คือ

- ๑) พหูสูตฯ ฟังมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนไว้มาก
- ๒) ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระสำคัญฯ ได้
- ๓) วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือ ท่องบ่นสาธยายจนคล่องแคล่ว
- ๔) มนสา อนุpekขิตา ท่องจนขึ้นใจ คือ เอาใจใส่นึกคิดอยู่เสมอ
- ๕) ทิฏฐิยา สุปปฎิวิธา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ แทะตลอดหรือเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเหตุและผลของปัญหานั้นๆ^{๒๒๐}

ด้วยคุณสมบัติของคนเราแตกต่างกันพระพุทธรองค์จึงได้แบ่งผู้รับสาร (ผู้รับธรรมะ) ของพระพุทธรองค์ออกเป็น ๔ ประเภทตามระดับสติปัญญาของคนโดยเปรียบเทียบดอกบัว ๔ เหล่า คือ

๑) กลุ่มบัวพินน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะแย้มบานทันทีกลุ่มนี้เปรียบเสมือนผู้มีปัญญาเฉียบแหลมมีการศึกษาดีแล้วไม่ต้องการเนื้อหาหรือการอธิบายอะไรมากเพียงแต่ยกหัวข้อธรรมก็สามารถรู้ได้เรียกว่า อุกษุติตัณณ

๒) กลุ่มบัวใต้น้ำ เพียงรอวันจะโผล่พ้นน้ำขึ้นมารับแสงอาทิตย์แล้วแย้มบานในวันรุ่งขึ้นเปรียบเสมือนผู้มีปัญญามากอยู่แล้วให้ข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็เข้าใจได้ยังประโยชน์ให้สำเร็จเรียกว่า วิปจิตตัณณ

๓) กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำเพื่อรับแสงอาทิตย์แล้วแย้มบานได้ซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มคนที่มีปัญญานานกลางหากประคับประคองดีๆ โอกาสจะประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมาก การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ต้องละเอียดอ่อนเนื้อหาต้องตรงประเด็นชัดเจนและถูกต้องเพราะกลุ่มนี้ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ เรียกว่า เนยยะ

๔) กลุ่มบัวในโคลนตม คือ บัวที่ยังเป็นหน่อยังไม่โผล่พ้นโคลนตมขึ้นมาโอกาสที่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าก็มีอยู่มากเปรียบเสมือนกลุ่มผู้รับสารที่มีปัญญาทึบห่อหุ้มด้วยอวิชชาคือ ความไม่รู้แจ้ง การสื่อสารกับบุคคลกลุ่มนี้ต้องออกแรงมากจึงประสบความสำเร็จหรือบางครั้งอาจต้องเลิกไปเฉยๆ กลุ่มนี้จะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ หรือไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเลย เรียกว่า ปทปรมะ^{๒๒๑}

^{๒๑๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๒๔๔.

^{๒๒๐} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๒๒๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

นอกจากนี้ผู้รับสารที่ดีควรมีหลักพิจารณาในสารนั้นให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะปลงใจเชื่อดังที่ พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนชาวกาลามะเกี่ยวกับหลักความเชื่อ ๑๐ ประการในกาลามสูตรและสูตรอื่นๆ ที่ตรัสไว้สำหรับให้ทุกคนมีความเชื่อในเหตุผลของตนเองในเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นดังหมู่บ้านกาลามะที่มี ผู้นำและสมณะนำคำสอนมากล่าวหรือสั่งสอนเป็นจำนวนมากจนทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนว่าตน ควรจะเชื่อถือเพียงไรหรือไม่จึงมีผู้ไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าเขาได้รับความลำบากใจในการที่สมณะ พราหมณ์พวกหนึ่งก็สอนไปอย่างหนึ่งสมณะพราหมณ์พวกอื่นก็สอนไปอย่างอื่นหลายพวกหลายอย่าง ด้วยกันจนไม่รู้ว่าจะเชื่อใครดี ในที่สุดพระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมชื่อว่ากาลามสูตร สูตรว่าด้วยหลัก ความเชื่อแก่ชาวกาลามะนั้นซึ่งมีใจความสำคัญ ดังนี้

(๑) มา อนุสสเวน	อย่าฟังเชื่อโดยฟังตามกันมา
(๒) มา ปรมปราย	อย่าฟังเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา
(๓) มา อิติกราย	อย่าฟังเชื่อโดยตื่นข่าว
(๔) มา ปิฎกสมปทานน	อย่าฟังเชื่อโดยอ้างปิฎก
(๕) มา ตกกเหตุ	อย่าฟังเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง
(๖) มา นยเหตุ	อย่าฟังเชื่อโดยคาดคะเน
(๗) มา อาการปริวิตกเกณ	อย่าฟังเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ
(๘) มา ทิฏฐินิขุฆมานกขนติยา	อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่าถูกต้องตามลัทธิของตน
(๙) มา ภพพรูปตาย	อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้
(๑๐) มา สมโณ โน ครุ	อย่าฟังเชื่อโดยถือว่า สมณะนี้เป็นครูของตน ^{๒๒๒}

นอกจากนี้ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุขก็ควรยอมรับ”^{๒๒๓} จากนั้นเมื่อบุคคล ผู้รับสารที่ได้ฝึกฝนตนแล้วก็ดียังไม่ได้ฝึกฝนตนก็ดีย่อมถือประมาณในสิ่งต่างๆ แตกต่างกันตามจริต นิสัยของตนเมื่อได้พบสื่อบุคคลคือผู้ที่มีการฝึกอบรมมาดีแล้วย่อมเกิดความเลื่อมใสในฐานะที่ยังไม่ เลื่อมใสได้หรือเลื่อมใสยิ่งขึ้นในฐานะที่เลื่อมใสอยู่แล้วเหตุแห่งความเลื่อมใสมี ๔ ประการ คือ

- ๑) รูปปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ
- ๒) โขสัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ
- ๓) ลูขัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ
- ๔) ธัมมปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ^{๒๒๔}

^{๒๒๒} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/ ๒๑๒-๒๑๘.

^{๒๒๓} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๓.

^{๒๒๔} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๙.

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าสอดคล้องตามทฤษฎี S-M-C-R โดยมีปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ ส่วน คือ ผู้ส่งสารคือพระพุทธเจ้า สารคือพระธรรม ช่องทางหรือสื่อคือบุคคล ธรรมชาติ กลวิธี และผู้รับสารคือพุทธบริษัท ๔

ตารางที่ ๒.๑๗ กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี S-M-C-R

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา (๒๕๒๓, หน้า ๑๑๓)	พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศลเป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุขก็ควรยอมรับ”

๒.๖ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

คณะสงฆ์จังหวัดนครปฐมมีวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๒๐๐ วัด โดยแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ระดับอำเภอเป็น ๗ เขตการปกครอง คือ

๑. อำเภอเมือง วัดสังกัดมหานิกายมีจำนวน ๓๙ วัด
๒. อำเภอสามปราน มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๒๕ วัด
๓. อำเภอนครชัยศรี มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๓๖ วัด
๔. อำเภอดอนตูม มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๑๘ วัด
๕. อำเภอกำแพงแสน มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๓๘ วัด
๖. อำเภอบางเลน มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๓๘ วัด
๗. อำเภอพุทธมณฑล มีวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๖ วัด^{๒๒๕}

โดยในแต่ละอำเภอนั้นมีจำนวนพระภิกษุสังกัดมหานิกายจำแนกไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๘ จำนวนพระภิกษุสังกัดมหานิกายในจังหวัดนครปฐม

ที่	อำเภอ	จำนวนพระภิกษุ
๑	อำเภอเมือง	๑,๐๒๐
๒	อำเภอสามปราน	๔๑๔
๓	อำเภอนครชัยศรี	๖๑๙

^{๒๒๕} กองพุทธศาสนสถาน, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๕๙, หน้า ๑๒.

ตารางที่ ๒.๑๘ จำนวนพระภิกษุสังกัดมหานิกายในจังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ที่	อำเภอ	จำนวนพระภิกษุ
๔	อำเภอดอนตูม	๑๙๗
๕	อำเภอกำแพงแสน	๖๒๕
๖	อำเภอบางเลน	๔๗๐
๗	อำเภอพุทธมณฑล	๑๒๑
สรุปรวม		๓,๔๖๖

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยและอภิปรายผล ดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ ดังนี้

พระครูวินัยศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ ๔ มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขปัญหาเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมืองค์ ๘ มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้มรรคมืองค์ ๘ นั้นพระพุทธองค์ยังทรงย่อให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคนซึ่งก็คือ “ไตรสิกขา” หรือหลักที่ว่าด้วยแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีล” การหมั่นทำจิตใจเกิดความใสบริสุทธิ์สะอาด สงบนิ่งด้วยแนวทางแห่ง “สมาธิ” และสุดท้ายคือการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่

ถูกต้องและสมบูรณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการฟันฝ่าทุกอุปสรรคปัญหาที่เรียกว่า “ปัญญา”^{๒๒๖}

พระมหาธาตุ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ศึกษา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ ศึกษา ๓ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคีเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ สัปปริสธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) และหลักธรรม แต่ละหัวข้อสามารถโยงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๒๒๗}

^{๒๒๖}พระครูนิวิฐศีลขันธ (ณรงค์ จิตวฑูตโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๗}พระมหาธาตุ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

ชัชฎมิ สีชมภู ได้วิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล” พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความต้องการการบริหารจัดการที่ดีทุกด้าน ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการมีองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการบริหารจัดการ และส่วนด้านภาวะผู้นำและด้านกระบวนการบริหารจัดการเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ ส่วนด้านการบริหารตามแผนบุคลากร การบริหารตามแผนงบประมาณ การบริหารตามแผนการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาการวางแผนปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและตรวจสอบถ่วงดุล การรายงานผลการจัดการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พบว่ามีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากทุกรูปแบบ^{๒๒๘}

นงลักษณ์ เรือนทอง ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบคือ ๑) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๒) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ ๓) การประกันคุณภาพ การตรวจสอบได้ และความเชื่อถือ ๔) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ๕) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน ๖) เน้นการเรียนการสอน ๗) การสอนที่มีวัตถุประสงค์ ๘) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง ๒. รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลเป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๘ องค์ประกอบซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๒๒๙}

ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกลยุทธ์การจัดตั้งมหาวิทยาลัยบรรษัทในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของมหาวิทยาลัยบรรษัทในประเทศไทยประกอบด้วยโครงสร้างการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยบรรษัท ๑๒ ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ วิสัยทัศน์ การเงิน องค์กร การมีส่วนร่วม ผู้เรียน หลักสูตรและการเรียนการสอน เทคโนโลยีการศึกษา การวัดและประเมินผล การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งและเปิดดำเนินการ และการรับรองมาตรฐานการศึกษา โดยที่แต่ละด้านส่วนใหญ่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมากและมากที่สุด ยกเว้นการดำเนินงานในรูปสภามหาวิทยาลัยคล้ายกับสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปและการระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์อยู่ในระดับปานกลาง และการแบ่งศาสตร์การศึกษาเป็นคณะวิชาคล้ายมหาวิทยาลัยทั่วไปอยู่

^{๒๒๘}ชัชฎมิ สีชมภู, “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๙}นงลักษณ์ เรือนทอง, “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

ในระดับน้อย^{๒๓๐}

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบของการปกครองทางการเมืองมี ๒ รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชาและการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือของชนชั้นสูงและมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยในปรัชญากรีก ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชาจนกระทั่งพระองค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองจึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน ๒) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวและหลักการของการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีหลักการปกครองที่สำคัญคือ อปรีหานิยธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและหลักธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย^{๒๓๑}

จักรกฤษ สุริโยปการ ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการพัฒนาครูตามหลักพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า ครูเป็นผู้อบรมถ่ายทอดจิตวิญญาณที่ดีให้แก่ศิษย์เป็นบุคคลที่ดีของสังคม การพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นอาชีพที่สังคมยอมรับนับถือและนำไปสู่คุณภาพที่ได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจของสังคม ฉะนั้นแนวคิดและกระบวนการพัฒนาครูตามหลักของกระทรวงศึกษา ประกอบด้วย ๔ ด้าน ๑) ด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ประกอบด้วยจรรยาบรรณต่อตนเอง วิชาชีพ ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพและสังคม ๒) ด้านความรู้ประสบการณ์วิชาชีพ มีความสามารถทางวิชาชีพครูจัดการเรียนการสอน ๓) ด้านบุคลิกภาพของความเป็นครู ประกอบด้วย ความถึงพร้อมด้านสุขภาพ อารมณ์ เซอร์ปัญญา เผชิญฟันฝ่ากับอุปสรรค และ๔) ด้านภาวะผู้นำการพัฒนาการศึกษา เป็นผู้นำทาง

^{๒๓๐}ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง, “รูปแบบและกลยุทธ์การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทย”, **ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** (สาขาอุดมศึกษา), (คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓๑}นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

วิชาการและการเปลี่ยนแปลง^{๒๓๒}

บุญส่ง หาญพานิช ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีความประสงค์ให้ในระดับมาก ให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบริการใน ๕ ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอเน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ด้าน ด้านวิสัยทัศน์คือการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการ/แหล่งข้อมูล ด้านภารกิจคือการผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบายคือให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมายคือการพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้พัฒนาออลติจ์เวอร์เคอร์ พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบันและพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมินคือประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ด้านยุทธศาสตร์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์ออลติจ์เวอร์เคอร์ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้คือการเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการการประเมินและปรับปรุงแก้ไขด้านผลการดำเนินการคือทำให้วัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ชุมชนออลติจ์เวอร์เคอร์ ฐานความรู้ อิเล็กทรอนิกส์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรมการเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ และการบริการ^{๒๓๓}

อภิษฎา ศรีเครือตง ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถ มีความรอบรู้ในการทำงาน ควรศึกษาเพิ่มเติมให้ทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการสื่อสาร มีความยุติธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม มีเมตตากรุณาสูง

^{๒๓๒}จักรกฤษ สุริโยปการ, “รูปแบบและกระบวนการพัฒนาครูตามหลักพุทธบูรณาการ”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓๓}บุญส่ง หาญพานิช, “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, **วิทยานพนธ์ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** (สาขาอุดมศึกษา), (คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ชื่อสัตย์ จริงใจ นอกจากนั้นต้องมีความสามารถในการประสานงานดี บุคลิกภาพอบอุ่น มีจิตใจกว้างขวาง รักเพื่อนร่วมงานเหมือนญาติ รู้จักยอม ให้อภัยคนง่าย ไม่หนีปัญหา ผู้บริหารควรยึดหลักอริยสัจ ๔ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) องค์ประกอบด้านจักษุมา ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล มีความสามารถในการวางแผน คิดต่าง พัฒนา มีสติปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณดี ริเริ่มสิ่งใหม่ๆ นโยบายใหม่ ๒) องค์ประกอบด้านวิจิโร ประกอบด้วย ต้องเป็นผู้มีสมรรถภาพในการทำงาน มีความเชี่ยวชาญในการบริหาร คำนึงถึงความสามารถและปัจเจกบุคคล มุ่งเกณฑ์ มุ่งงาน มีความยืดหยุ่นสูง จัดให้มีการประชุมเสมอ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานพัฒนาตนเอง นำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนางาน ทักษะในการสื่อสารดี และมีความสามารถในการทำงานเป็นทีม ๓) องค์ประกอบด้านนิสสัยสัมพันธ์ ประกอบด้วย มีมนุษยสัมพันธ์ดีมีบุคลิกภาพดี มีทักษะในการติดต่อสื่อสารงานดี การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย มีความสามารถรองใจคน ให้คำแนะนำช่วยเหลือประสานให้องค์การเกิดความสามัคคี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เมตตา กรุณา ยุติธรรม ชื่อสัตย์สุจริต^{๒๓๔}

ดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาททั้งสมณะและวิปัสสนาตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่น การตัดปลีโพธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมและสัปปายะในการปฏิบัติธรรมล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทยควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรมโครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูงตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม^{๒๓๕}

สรุปได้ว่า รูปแบบนั้นสร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้างแต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจนจากนั้นจึงค้นหาสมมุติฐานและหลักการของรูปแบบ อีกทั้งสามารถนำหลักธรรมเข้าเป็น

^{๒๓๔} อภิษฎา ศรีเครือตง, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓๕} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

องค์ประกอบของรูปแบบอื่นๆ

ตารางที่ ๒.๑๙ งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฒโน) (๒๕๕๖)	พบว่า หลักพุทธธรรมในการพัฒนามนุษย์ ประกอบด้วย ๑) หลักอริยสัจ ๔ ๒) หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมืองค์ ๘ ๓) หลักไตรสิกขา
พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร) (๒๕๕๗)	พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปุริสธรรม ๗
ชัชฎุมิ สีชมพู่ (๒๕๕๘)	พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเมืองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการบริหารจัดการ และส่วนด้านภาวะผู้นำและด้านกระบวนการบริหารจัดการเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดแผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการ ส่วนด้านการบริหารตามแผนบุคลากร การบริหารตามแผนงบประมาณ การบริหารตามแผนการส่งเสริมคุณภาพ การจัดการศึกษา การวางแผนปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและตรวจสอบถ่วงดุล การรายงานผลการจัดการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พบว่ามีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากทุกรูปแบบ

ตารางที่ ๒.๑๙ งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>นงลักษณ์ เรือนทอง (๒๕๕๐)</p>	<p>พบว่า ๑) รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล คือ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหาร และครูเป็นมืออาชีพ การประกันคุณภาพ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เน้นการเรียนการสอน การสอนที่มีวัตถุประสงค์ และมีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง</p> <p>๒) รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล คือ มีความเหมาะสมถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการบริหาร</p>
<p>ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง (๒๕๔๕)</p>	<p>พบว่า รูปแบบของมหาวิทยาลัยบริษัทในประเทศไทย ประกอบด้วยโครงสร้างการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยบริษัท ๑๒ ด้านได้แก่ การบริหารจัดการ วิสัยทัศน์ การเงิน องค์กร การมีส่วนร่วม ผู้เรียน หลักสูตรและการเรียนการสอน เทคโนโลยีการศึกษา การวัดและประเมินผล การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งและเปิดดำเนินการ และการรับรองมาตรฐานการศึกษา โดยที่แต่ละด้านส่วนใหญ่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมากและมากที่สุด ยกเว้นการดำเนินงานในรูปแบบสภามหาวิทยาลัยคล้ายกับสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปและการระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์อยู่ในระดับปานกลาง และการแบ่งศาสตร์การศึกษาเป็นคณะวิชาคล้ายมหาวิทยาลัยทั่วไปอยู่ในระดับน้อย</p>
<p>นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (๒๕๕๖)</p>	<p>พบว่า รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎกได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) รูปแบบของการปกครองทางการเมืองมี ๒ รูปแบบได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองรูปแบบนี้คือ พระราชาและการปกครองแบบสามัคคีธรรม ๒) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย

ตารางที่ ๒.๑๙ งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
จักรกฤษ สุริโยปการ (๒๕๕๔)	พบว่า แนวคิดและกระบวนการพัฒนาครูตามหลักของกระทรวงศึกษา ประกอบด้วย ๔ ด้าน ๑) ด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ประกอบด้วยจรรยาบรรณต่อตนเอง วิชาชีพ ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และสังคม ๒) ด้านความรู้ประสบการณ์วิชาชีพ มีความสามารถทางวิชาชีพ ครู จัดการเรียนการสอน ๓) ด้านบุคลิกภาพของความเป็นครู ประกอบด้วย ความถึงพร้อมด้านสุขภาพ อารมณ์ เซาว์ปัญญา เผชิญฟันฝ่ากับอุปสรรค และ ๔) ด้านภาวะผู้นำการพัฒนาการศึกษา เป็นผู้นำทางวิชาการ และการเปลี่ยนแปลง
บุญส่ง หาญพานิช (๒๕๕๖)	พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่น่าเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภารกิจ ด้านนโยบาย ด้านเป้าหมาย ด้านการประเมิน ด้านยุทธศาสตร์ ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ ด้านการประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ
อภิษฎา ศรีเครือดง (๒๕๕๖)	พบว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้บริหารควรยึดหลักอริยสัจ ๔ รูปแบบการพัฒนาประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) จักขุมา ๒) วิจิโร ๓) นิสสยสัมปันโน
ดวงกมล ทองคนารักษ์ (๒๕๕๓)	พบว่า รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น <ol style="list-style-type: none"> ๑) การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรม ๒) โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น ๓) โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน ๔) โครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ดังนี้

พระปลัดสมบัติ จิตินาโณ (นวลละออง) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารจะต้องสร้างแบบที่ดีในการบริหารรวมถึงการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์จะเป็นต้นแบบได้ดีเพราะสังคมยอมจับตามองถึงพฤติกรรมกระทำทุกกิจกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นทิศทางการจัดการความรู้และบูรณาการแบบองค์รวมองค์การบุคลากร สถานศึกษา การจัดการให้เชื่อมโยงกับภารกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ ผู้บริหาร การจัดการ ความรู้ทัศนคติความคิด และพฤติกรรมบุคลากร การบูรณาการทางการศึกษาของโรงเรียน แผนการจัดการความรู้สมบูรณ์ที่สุดด้วยการจัดการความรู้ เป็นกำลังใจให้กับบุคลากรในองค์กร การให้อภัย มีความรอบคอบ รับผิดชอบ เป็นกำลังใจให้แก่บุคลากร และไม่ปกป้องคนชั่วแต่ต้องช่วยเหลือคนดี เป็นต้น^{๒๓๖}

มนัสนันท์ ชัยกิจยิ่งเจริญ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการบริการสาธารณะโดยวิธีการทำสัญญาจ้าง : กรณีศึกษาเทศบาลนครพิษณุโลกและเทศบาลนครขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ด้านประสิทธิผลของวิธีการทำสัญญาจ้างในเทศบาลนครพิษณุโลกและเทศบาลนครขอนแก่นมีคุณภาพการให้บริการสูงกว่าด้านการเท่าเทียมของการได้รับบริการดีกว่า และด้านตรงตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญามากกว่า การดำเนินการของเทศบาลนครแต่ลดต้นทุนของภาครัฐได้น้อยในโครงการซ่อมถนนรักษาความปลอดภัย และดูแลสวนสาธารณะของทั้ง ๒ ได้รับบริการเท่าเทียมดีกว่าและตรงตามที่ตกลงในสัญญามากกว่า ส่วนโครงการเก็บขนขยะของเทศบาลนครพิษณุโลกแม้ว่าสามารถลดต้นทุนของภาครัฐได้แต่คุณภาพด้อยกว่า ได้รับบริการไม่ทั่วถึงและตรงตามที่ตกลงในสัญญาน้อยกว่า การดำเนินการให้บริการของเทศบาลนคร^{๒๓๗}

^{๒๓๖}พระปลัดสมบัติ จิตินาโณ, “การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓๗}มนัสนันท์ ชัยกิจยิ่งเจริญ, “การจัดการบริการสาธารณะโดยวิธีการทำสัญญาจ้าง : กรณีศึกษาเทศบาลนครพิษณุโลกและเทศบาลนครขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (คณะรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ดำรงศักดิ์ จันโททัย ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ” ผลการวิจัยพบว่า ระบบการให้บริการในงานสังคมสงเคราะห์ภาครัฐยังคงดำเนินไปในแนวทางของอุดมการณ์และความเป็นวิชาชีพท่ามกลางกระแสหรืออิทธิพลของระบบตลาดและการแข่งขันที่มีกระทบต่อความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ขณะเดียวกันยังคงมีปัญหาที่ฝังอยู่ในระบบราชการที่กระทบต่อประสิทธิภาพผลของการให้บริการ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจระหว่างผู้ให้กับผู้ใช้บริการ ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในเชิงการจัดการได้แก่ปัญหาการบริหารงานบุคคล ปัญหาการขาดฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการและการจัดการระบบสารสนเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนหรือคัดเลือกผู้ให้บริการตลอดจนการนำส่งการบริการที่ตรงตามความต้องการ เป็นต้น

แนวทางข้อเสนอแนะในการนำกรอบแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการมาใช้ในการงานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ การตระหนักและการสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขเชิงบริบทของการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้องค์การจึงจำเป็นต้องนำผู้ใช้บริการเข้ามาเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและปฏิบัติการทั้งมวลขององค์การ โดยการออกแบบกระบวนการนำส่งการบริการที่มุ่งยกระดับการบริการหรือสร้างคุณค่าให้กับผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การให้บริการในแนวใหม่นี้จำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพหรือทักษะความสามารถของพนักงานผู้ให้บริการที่อยู่ด้านหน้าหรือศูนย์บริการลูกค้าเพื่อให้สามารถนำส่งการบริการได้ในระดับสากล นอกจากนี้องค์การจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการสามารถใช้ช่องทางติดต่อสื่อสารตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์หรือดำเนินธุรกรรมได้อย่างหลากหลายโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วยในการบริการซึ่งประเด็นสำคัญของการให้บริการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงและการสนับสนุนการบริการจากสำนักงานในแนวหลังตลอดจนการพิจารณาถึงการจัดการความเป็นพลเมืองโดยภาพรวม สิ่งที่ทำทนายสำหรับการบรรลุไปสู่การให้บริการที่เป็นเลิศตามแนวทางดังกล่าวคือการกระตุ้นเตือนให้มีการใช้ประโยชน์จากการวัดผลการทำงานเพื่อปรับปรุงงานบริการสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันจำเป็นต้องมีการปรับวัฒนธรรมองค์กรไปสู่แนวทางใหม่ในการจัดการความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการเพื่อให้งานสังคมสงเคราะห์บรรลุไปสู่ความสำเร็จ^{๒๓๘}

^{๒๓๘} ดำรงศักดิ์ จันโททัย, “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ”, *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต* (สาขาวิชาบริหารสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

พูนสุข มาศรีงสรรค์ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการเพื่อใช้จัดการกับความรุนแรงในครอบครัวมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับแต่ละปัจเจกบุคคลในมิติของ (๑) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรง ให้เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน (Transformation) (๒) การหาทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับต่างๆ รวมถึงการป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อน (Solution in Terms of Problem Solving and Prevention) และ (๓) การเยียวยา (Healing) รักษาใจตนให้สงบสันติไปพร้อมๆ กับคนในครอบครัว หัวใจสำคัญของการบูรณาการเชิงพุทธเพื่อใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวในคือการเข้าไปจัดการกับฐานของใจในปัจเจกบุคคลด้วยการฝึกฝนบ่มเพาะจิตใจให้ตั้งมั่น แน่วแน่มีสัมมาสมาธิในการปรับปรุงพัฒนาตนให้มีสัมมาทิฐิมีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันขณะไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่างๆ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในจิตใจตนเอง ได้แก่ ตัณหา ทิฐิ มานะ เพื่อลด ละ เลิก ความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความมักได้ และความไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นอันเป็นสาเหตุแห่งความก้าวร้าวรุนแรงร่วมกับการพัฒนารูปแบบของการดำเนินชีวิตครอบครัวของปัจเจกบุคคลให้เศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกันในหลักแห่งความสันโดษ พอเพียงในทางสายกลางอันอุดมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา (ไตรสิกขา) จากหลักพุทธธรรมต่างๆ ผสานกับการใช้แนวทางดีๆ ของตะวันตกและตะวันออกรวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์สูงสุดปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรงใดๆ เพราะเมื่อใจของปัจเจกสงบสันติสุขแล้วความวุ่นวายขัดแย้งสับสนไม่ลงรอยในรูปต่างๆ จากใครหรืออะไรก็ตามไม่อาจสร้างความกดดันในใจของเขาให้ประทุเป็นความรุนแรงทางวาจาและทางกายได้อีกที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือสังคมโดยองค์รวมต้องร่วมสร้างค่านิยมในคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมในทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องพันกับการดำเนินชีวิตครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๒๓๙}

เกรียงพล พัฒนรัฐ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเมือง : ผลกระทบของปัจจัยการแข่งขันระหว่างเมืองกับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้นต่อบทบาทของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑) แนวทางการจัดการเมืองของกรุงเทพมหานครมีโครงสร้างการบังคับบัญชาขนาดใหญ่รวมทั้งมีระดับความเป็นทางการและความเชี่ยวชาญต่างๆ สูงในขณะเดียวกันบทบาทของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีลักษณะของการสั่งการจากบนลงล่างที่เน้นบทบาทผู้นำพิธีการแบบพิธีการรักษาระเบียบและแบบผู้จัดการ ๒) กรุงเทพมหานครได้กลายเป็นเมืองในระดับโลกเพียงเมืองเดียวของประเทศไทยซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองกระตุ้นให้เกิดปัจจัยด้านการแข่งขันกับเมืองอื่นๆ ในภูมิภาค ส่วนปัจจัยที่เป็นความต้องการของประชาชนมีระดับ

^{๒๓๙}พูนสุข มาศรีงสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

การเพิ่มขึ้นเป็นลำดับอันเป็นผลมาจากสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นจนทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายขึ้นในระดับของบุคคล กลุ่มประชาชน และชุมชนทั่วไป ๓) ผลกระทบของปัจจัยการแข่งขันระหว่างเมืองกับความต้องการของประชาชนส่งผลให้เกิดการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมาปรับใช้กับกรุงเทพมหานคร ได้แก่ การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับหน่วยงานภาคเอกชน การปฏิบัติราชการโดยยึดค่านิยมหลักความรับผิดชอบและตรวจสอบได้ และการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเมืองร่วมกับกรุงเทพมหานคร ๔) บทบาทของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่เริ่มปรับเปลี่ยนเป็นการผสมระหว่างบทบาทของผู้ประกอบการกับบทบาทของการเป็นผู้ช่วยเหลือมากขึ้น^{๒๔๐}

เอื้อมอร์ ชลวร ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า ความรู้มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกในตัวตน(tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) ในกระบวนการจัดการความรู้มีหลักในการพยายามนำเอาความรู้ที่ฝังลึกในคนออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน แม้ว่ากระบวนการจัดการความรู้จะมีหลากหลายวิธีการ แต่กระบวนการจัดการความรู้ก็มีข้อจำกัดจากหลายเหตุปัจจัยซึ่งอาจจุดให้กระบวนการจัดการความรู้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าการสืบทอดองค์ความรู้ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมากจึงสามารถรักษาองค์ความรู้ทั้งปริยัติ แนวทางปฏิบัติ และปฏิเวธธรรมไว้ได้อย่างดี สำหรับหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีตร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติ และ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์อันได้แก่การมีพระวินัยและระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์^{๒๔๑}

ฐิติรัตน์ มีมาก ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย” จากการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพการจัดการของสหกรณ์มี

^{๒๔๐}เกรียงพล พัฒนรัฐ, “การจัดการเมือง : ผลกระทบของปัจจัยการแข่งขันระหว่างเมืองกับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้นต่อบทบาทของผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร”, *ปริญาปาปรัชญาคุณิบัณฑิต* (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๔๑}เอื้อมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณิบัณฑิต* (สาขาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูงตัวแปรที่ใช้วัดสภาพการจัดการ ได้แก่ ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี โดยปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผลระดับองค์การพบว่าปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผล ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุมเงินทุนเครื่องมือและอุปกรณ์ บุคลากรที่ดำเนินงาน ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการต่อสหกรณ์มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๒๔๒}

นุชนาฏ ยูฮันเงาะ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการจัดการรายกรณีในงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ด้านนโยบายองค์กรมีความเอื้อต่อการจัดการรายกรณีแต่ยังไม่มีกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนมีเพียงแต่นำมาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประกันคุณภาพ ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณีต้องมีความรู้คือจบการศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ในระดับปริญญาตรีหรือมากกว่าและต้องได้รับการอบรมการจัดการรายกรณีให้มีความเข้าใจอย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้จัดการรายกรณีในงานสังคมสงเคราะห์ต้องพร้อมด้วยองค์ความรู้ด้านสาธารณสุข การแพทย์ โรคจิตเวช แหล่งทรัพยากร และการพัฒนาแหล่งทรัพยากร การสร้างและขยายเครือข่าย การเขียนโครงการ การจัดเวทีประชาคม ฯลฯ รวมถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อการให้ความช่วยเหลือตลอดจนการมีทักษะการทำงาน เช่น การเป็นคนรอบรู้ รู้จักการประสานงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น ๒. ระบบการให้บริการในการจัดการรายกรณีประกอบด้วยการจัดการให้บริการแบบครบวงจร มีเจ้าภาพดูแลและให้บริการอย่างต่อเนื่อง มีการใช้รูปแบบการสอนแบบสหวิชาชีพ การใช้เครือข่ายและการบำรุงรักษาเครือข่าย การระดมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแหล่งทรัพยากร การทบทวนและปรับปรุงนโยบายองค์กร การเก็บรวบรวมข้อมูล และการพัฒนาแหล่งข้อมูล ๓. กระบวนการให้บริการในการจัดการรายกรณีประกอบด้วยการค้นหาและคัดกรองผู้ป่วย การประเมินทางสังคม การวางแผนการให้บริการและการออกแบบบริการเฉพาะราย การปฏิบัติและเชื่อมโยงแหล่งทรัพยากร การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ระดับชุมชน อันได้แก่ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์และประเมินศักยภาพชุมชน การจัดเวทีชาวบ้าน การวางแผนดูแลผู้ป่วยร่วมกับชุมชน รวมถึงการสร้างและขยายเครือข่ายในชุมชน การติดตามผล การบันทึก และการประเมินผล^{๒๔๓}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกมี

^{๒๔๒}ฐิติรัตน์ มีมาก, “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย”, **ปริญญาคุณนิตินิพนธ์บริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๔๓}นุชนาฏ ยูฮันเงาะ, “ศึกษาการจัดการรายกรณีในงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์บรรณสารสนเทศ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษามีการสนับสนุนให้ การศึกษาพระปริยัติธรรมสอบนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการมีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรมและมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกิจกรรมภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ทำ การบำเพ็ญ สาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้าน ผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่าทางวัดไม่ได้ จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๒๔๔}

สรุปได้ว่า การจัดการที่ดีและมีคุณภาพย่อมส่งผลให้การทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างเกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งระบบ ดังนั้นการจัดการจึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำเอา ทรัพยากรการจัดการมาประกอบตามกระบวนการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๒.๒๐ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระปลัดสมบัติ จิตินาโณ (นวลละออง) (๒๕๕๓)	พบว่า ทิศทางการจัดการความรู้และบูรณาการแบบองค์รวมต้อง ให้เชื่อมโยงกับภารกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ความรู้ ๒. ทศนคติ ๓. ความคิด ๔. พฤติกรรมบุคลากร
มนัสนันท์ ชัยกิจยิ่งเจริญ (๒๕๕๔)	พบว่า ด้านประสิทธิผลของวิธีการทำสัญญาจ้างในเทศบาลนคร พิษณุโลกและเทศบาลนครขอนแก่น มีคุณภาพการให้บริการสูงกว่า ด้านการเท่าเทียมของการได้รับบริการดีกว่า และด้านตรง ตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญามากกว่า

^{๒๔๔}ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ตารางที่ ๒.๒๐ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ดำรงศักดิ์ จันทโททัย (๒๕๔๙)	พบว่า ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในเชิงการจัดการได้แก่ปัญหาการบริหารงานบุคคล ปัญหาการขาดฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการ และการจัดการระบบสารสนเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนหรือคัดเลือกผู้ให้บริการตลอดจนการนำส่งการบริการที่ตรงตามความต้องการเป็นต้นแนวทางข้อเสนอแนะในการนำกรอบแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์กับผู้บริการมาใช้ในการงานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่การตระหนักและการสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขเชิงบริบทของการเปลี่ยนแปลง
พูนสุข มาศรีงสรรค์ (๒๕๕๔)	พบว่า การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการเพื่อใช้จัดการกับความรุนแรงในครอบครัวมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับแต่ละปัจเจกบุคคลในมิติของ (๑) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรงให้เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน (Transformation) (๒) การหาทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับต่างๆ รวมถึง การป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อน (Solution in Terms of Problem Solving and Prevention) และ(๓) การเยียวยา (Healing) รักษาใจตนให้สงบสันติไปพร้อมๆ กับคนในครอบครัว
เกரியงพล พัฒนรัฐ (๒๕๕๐)	พบว่า การจัดการเมืองของกรุงเทพมหานครมีโครงสร้างการบังคับบัญชาขนาดใหญ่รวมทั้งมีระดับความเป็นทางการและความเชี่ยวชาญต่างๆสูง ส่วนปัจจัยที่เป็นความต้องการของประชาชนมีระดับการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับอันเป็นผลมาจากสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นจนทำให้เกิดความแตกต่าง ผลกระทบของปัจจัยการแข่งขันระหว่างเมืองกับความต้องการที่ของประชาชนส่งผลให้เกิดการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมาปรับใช้กับกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๒.๒๐ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
เอี่ยมอร ชลวร (๒๕๕๐)	เรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า ความรู้มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกในตัวตน (tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) สำหรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวด คือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา (๒) หลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์
จิตร์รัตน์ มีมาก (๒๕๔๘)	พบว่า สภาพการจัดการของสหกรณ์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง ตัวแปรที่ใช้วัดสภาพการจัดการ ได้แก่ ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี โดยปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิภาพระดับองค์การพบว่า ปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิภาพ ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การนำ การควบคุมเงินทุนเครื่องมือและอุปกรณ์ บุคลากรที่ดำเนินงาน ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการต่อสหกรณ์มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพขององค์การอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
นุชนาฏ ยูอันเงาะ (๒๕๕๔)	พบว่า ด้านนโยบายขององค์กรมีความเอื้อต่อการจัดการรายกรณีแต่ยังไม่มีกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนมีเพียงแต่นำมาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประกันคุณภาพ ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณีต้องมีความรู้และต้องได้รับการอบรมการจัดการรายกรณีให้มีความเข้าใจอย่างแท้จริง

ตารางที่ ๒.๒๐ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ฉันทนา กล่อมจิต (๒๕๔๖)	พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกมีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษามีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอนนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาตาม อรรถาศัย ด้านสาธารณูปการมีความสะดวกสบายและมีสัปปายะ ในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกิจนิมนต์ ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่าทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็ก และเยาวชน

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ดังนี้

ฉันทนา ต้นสุวรรณนันทน์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า ๑. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชนแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัยหลัก คือ ๑.๑) ปัจจัยอันเกิดจากองค์ประกอบของการสื่อสารอันได้แก่ อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และช่องทางการสื่อสาร(สื่อ) ๑.๒) ปัจจัยอื่นๆนอกจากองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ อุปสรรคที่เกิดจากการขาดงบประมาณในการผลิตสื่อและทำประชาสัมพันธ์ สภาพแวดล้อมในขณะที่ทำการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมนโยบายและกลไกของรัฐที่มีผลต่อการสื่อสารและข้อจำกัดอื่นๆ ๒. แนวทางในการแก้ปัญหาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน องค์กรพัฒนา และสื่อมวลชนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่เป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนเพื่อจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.แนวโน้มของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนจะเป็นไปทิศทางบวก - ภาคประชาชนจะมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อพัฒนามากขึ้น - ภาครัฐจะมีการปรับตัวมอบอำนาจสิทธิให้แก่ประชาชน กระจายอำนาจสู่ประชาชนมากขึ้น - องค์กรพัฒนาชุมชนจะมีการสร้างเครือข่ายในการทำงานออกสู่วงกว้างมากขึ้นและมีความเข้มแข็งมากขึ้น - สื่อทางเลือกจะมีบทบาทมากขึ้นในการเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนเครือข่าย^{๒๔๕}

ทัศนีย์ เจนวนิถีสุข ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือการสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมเป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม^{๒๔๖}

ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโมหะ) และ (๒) การสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ) เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้ส่งสารการสื่อสารกับบุคคลภายนอกควรยึดถือกัลยาณมิตร พุดเชิงบวก เขียนหรือพิมพ์ในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนควรผ่านกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจโดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาและอริยสัจ ๔ เพื่อเป็นการรู้เท่าทันสื่อรู้เท่าทันความทุกข์ เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้รับสารควรใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคายพร้อมด้วยกาลามสูตรหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ไม่เชื่อกันที่ที่พบเห็นข่าวสาร มีการยับยั้งชั่งใจ และเป็นการดำเนินชีวิตในทางสายกลางซึ่งมนุษย์ทุกคนยังไม่สามารถละกิเลสได้เป็นการพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเป็นกลางเหมาะสมและดีงาม สื่อมวลชนควรใช้สติในการพูดการพิมพ์หรือการโพสต์ข้อความ

^{๒๔๕}จินตนา ต้นสุวรรณนนท์, “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน”, รายงานการวิจัย, (คณะกรรมการจัดการและบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๔๖}ทัศนีย์ เจนวนิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

รวมทั้งภาพและเสียงตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึดหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ^{๒๔๗}

สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามรูปแบบการสังเคราะห์ประกอบด้วย ๓ ด้าน ดังนี้ (๑) ความสามารถในการส่งสารประกอบด้วยผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ความสุภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ (๒) ความสามารถในการรับสารประกอบด้วยมีโลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความบริสุทธิ์ใจ ยอมรับสิ่งที่เป็นจริง และ (๓) ความสามารถในการตอบสนองประกอบด้วยมีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม สื่อสารได้กับทุกระดับไม่เลือกปฏิบัติ และสุดท้ายการสื่อสารสามารถนำไปปฏิบัติได้^{๒๔๘}

ดวงพร คำบุญวัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “งานวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น” พบว่า ผลการวิจัยพบว่า ภาคสื่อมวลชน หน่วยงานสุขภาพ สถาบันการศึกษา และประชาคมสุขภาพจำนวน ๑๐๐ คน ส่วนใหญ่มาจากสายประชาสังคมทำงานสื่อสารสุขภาพเป็นงานรอง ส่วนใหญ่สื่อสารผ่านสื่อเสียง ได้แก่ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย และวิทยุชุมชน สนใจประเด็นสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก นิยมใช้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ รองลงมาคือแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ปัญหาในการทำงานคือความไม่พร้อมด้านความรู้ ทักษะการสื่อสาร ข้อมูล และแหล่งข้อมูลสำหรับกลุ่มผู้สนับสนุนการสื่อสารสุขภาพประกอบด้วยผู้บริหารและผู้นำจาก ๓ ภาคส่วน ได้แก่ องค์กรสุขภาพ (ทั้งภาครัฐและเอกชน) องค์กรสื่อมวลชนท้องถิ่น และแกนนำประชาสังคมสุขภาพ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๘๑ รับรู้ร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการกำหนดแนวทางการดำเนินงานสื่อสารสุขภาพของจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของ นสส. ทำให้ได้กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ (จังหวัดละ ๕ กิจกรรม) กิจกรรมที่ได้รับความสนใจสูงคือการเสริมศักยภาพด้านการพูดควรมีบทบาทร่วมสร้างเสริม เฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ปัญหาสุขภาพของคนในท้องถิ่น เป็นสื่อกลางข้อมูลสุขภาพที่คนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงได้สะดวก และหนุนเสริมงานของภาครัฐ นสส.ควรมีใจรักทัศนคติที่ดีต่องานและชุมชน จิตสาธารณะ

^{๒๔๗}ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์, “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๔๘}สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี, “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

มนุษย์สัมพันธ์ เชื่อมั่นในตนเอง ไหวพริบ ความคิดริเริ่ม สามารถจัดระบบความคิด ทักษะการสื่อสาร พัฒนาตนเองตลอดเวลา และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างด้านสุขภาพ^{๒๔๙}

ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาคิดใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข” ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาคิดใจให้เกิดปัญญาและสันติสุขเนื่องจากผู้ส่งสารสามารถโน้มน้าวใจผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรมให้คล้อยตามเนื้อหาสาระธรรมะโดยการใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการรู้และสำนึกอารมณ์และความรู้สึก และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด^{๒๕๐}

กุลภรณ์ หงส์ทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้และการจูงใจให้นักเรียนสนใจการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ทั้ง ๔ ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ ในภาพรวมระดับการรับรู้และระดับการจูงใจให้นักเรียนเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ทุกสื่ออยู่ในระดับปานกลาง ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานอื่นๆ ด้านการวางแผนและตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องกำหนดตัวบุคคลเพื่อมอบหมายงานการประชาสัมพันธ์ในแต่ละด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการติดตามข่าวจากสื่อมวลชนเพื่อรับทราบผลที่เกิดจากการประชาสัมพันธ์ด้านปัญหาในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับคือด้านการประเมินผลมากที่สุดในเรื่องการวัดผลและประเมินผลโดยการสังเกต^{๒๕๑}

^{๒๔๙}ดวงพร คำคุณวัฒน์, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่นและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้อง”, *วิจัยและพัฒนา*, (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.): มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕๐}ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข, “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาคิดใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข” *งานวิจัยฉบับย่อ*, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕๑}กุลภรณ์ หงส์ทอง, “การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

สรุปได้ว่า การสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัยหลัก คือ ๑. ปัจจัยอันเกิดจากองค์ประกอบของการสื่อสารอันได้แก่อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และ ช่องทางการสื่อสาร(สื่อ) ๒. ปัจจัยอื่น ๆ นอกจากองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ อุปสรรคที่เกิดจากการขาดงบประมาณในการผลิตสื่อและทำประชาสัมพันธ์

ตารางที่ ๒.๒๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร

นักวิจัย	ผลการวิจัย
จินตนา ตันสุวรรณนนท์ (๒๕๔๖)	พบว่า ๑. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชนแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัยหลัก คือ ๑.๑) ปัจจัยอันเกิดจากองค์ประกอบของการสื่อสารอันได้แก่อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และช่องทางการสื่อสาร(สื่อ) ๑.๒) ปัจจัยอื่น ๆ นอกจากองค์ประกอบของการสื่อสาร ๒. แนวทางในการแก้ปัญหาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน องค์กรพัฒนา และสื่อมวลชนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่เป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
ทัศนีย์ เจนวิถีสุข (๒๕๕๔)	พบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือการสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมเป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม
ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์ (๒๕๕๗)	พบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโฆสะ) และ(๒) การสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ)
สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี (๒๕๕๗)	พบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามรูปแบบการสังเคราะห์ ประกอบด้วย ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ความสามารถในการส่งสารประกอบด้วยผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ความสุภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ

ตารางที่ ๒.๒๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
	<p>๒) ความสามารถในการรับสารประกอบด้วยมีโลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความบริสุทธิ์ใจ ยอมรับสิ่งที่เป็นจริง</p> <p>๓) ความสามารถในการตอบสนองประกอบด้วยมีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม สื่อสารได้กับทุกระดับไม่เลือกปฏิบัติ และสุดท้ายการสื่อสารสามารถนำไปปฏิบัติได้</p>
<p>ดวงพร คำณวัฒน์ (๒๕๕๐)</p>	<p>พบว่า ภาคสื่อมวลชน หน่วยงานสุขภาพ สถาบันการศึกษา และประชาคมสุขภาพจำนวน ๑๐๐ คน ส่วนใหญ่มาจากสายประชาสังคมทำงานสื่อสารสุขภาพเป็นงานรองส่วนใหญ่สื่อสารผ่านสื่อเสียง ได้แก่ หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย และวิทยุชุมชน สนใจประเด็นสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก นิยมใช้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ รองลงมาคือ แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ปัญหาในการทำงานคือความไม่พร้อมด้านความรู้ทักษะการสื่อสาร ข้อมูล และแหล่งข้อมูล</p>
<p>ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข (๒๕๔๒)</p>	<p>พบว่า ประสิทธิภาพของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุขเนื่องจากผู้ส่งสารสามารถโน้มน้าวใจผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรมให้คล้อยตามเนื้อหาสาระธรรมะโดยการใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการรู้และสำนึกอารมณ์และความรู้สึก และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด</p>
<p>กุลภรณ์ หงส์ทอง (๒๕๕๓)</p>	<p>พบว่า ประสิทธิภาพในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้และการจูงใจให้นักเรียนสนใจ การศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ทั้ง ๔ ประเภท คือ สื่อ บุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ</p>

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

จากการศึกษาวิจัย“รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดังนี้

พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า หลักการการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ ๓ ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยในการบริหารวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาการวินัยกรอบควบคุมวิถีชีวิตแนวทางประเพณีสำหรับคฤหัสถ์ให้เกิดขึ้นในชุมชนและทฤษฎีที่เหมาะสมกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์คือทฤษฎี POLC สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วยรูปแบบ (GT Model) ที่เกี่ยวเนื่องกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) ชัยปัญญาก่อนจึงยื้อนเขยื้อนกาย (Wisdom to Move) คือ การสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม ๒) ยิงให้ยิงได้ (Give and Take) คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ๓) ฝนตกใส่ตุ่ม (Refill) คือ สำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้ที่จัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ ๔) กลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก (Good Friend) คือ การสร้างภาคีเครือข่ายในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชนและระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ ๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ (Happy to Success) คือ การส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคลากรมีปัญญาคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ไม่เสพรโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง^{๒๕๒}

พระมหาอำนาจ ปวทุณฺโณ (พันธ์ปัญญา) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้พระสังฆาธิการได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อการบูรณาการที่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตลอดจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสำนักเรียนเพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคลคือพระภิกษุสามเณรผู้เป็นศาสนทายาท

^{๒๕๒}พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร), “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากนั้นปัญหาอุปสรรคการจัดการเพื่อการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้สาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสม กระบวนการจัดการภายในสำนักเรียนไม่ชัดเจน เช่น การบริหารบุคคล (Man) การบริหารการเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นต้น (๒) การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น ตามหลักสารณียธรรม ๖ ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญดา และทิวฐีสสามัญญดา เป็นต้น (๓) นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลการแจกแบบสอบถามแก่บุคลากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๑๗ชุด พบว่า ผู้บริหารอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๒๕๓}

บรรจง เจริญสุข ได้วิจัยเรื่อง“การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน” ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีสถานภาพการบริหารสถานศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานตามขอบข่ายภารกิจการบริหารสถานศึกษาทั้ง ๔ ด้าน ส่วนรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน พบว่า รูปแบบซึ่งเป็นวิธีการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วย ภารกิจสถานศึกษา ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป แต่ละด้านประกอบด้วยภารกิจการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ๖ หลัก ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้น

^{๒๕๓}พระมหาอำนาจ ปวฑฒโน (พันธ์ปัญญา), “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

พื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากที่สุดทุกด้าน^{๒๕๔}

กิตติคม คาวีรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการพัฒนาได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ (KAECPAR Model) ประกอบด้วยหลักการ คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ วัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ขั้นตอนของรูปแบบ ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การให้ความรู้และการสร้างความตระหนัก (Knowledge and Awareness : KA) ขั้นที่ ๒ การสร้างเสริมความรู้ (Enhancement : E) ขั้นที่ ๓ การสร้างผลงาน (Construction : C) ขั้นที่ ๔ การนำเสนอผลงาน (Presentation : P) และขั้นที่ ๕ การประเมินผลการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ (Assessment and Reflection : AR) ในทุกขั้นตอนมีการดำเนินการขั้นตอนย่อย คือ ขั้นเตรียมการ (Preparing : P) ขั้นปฏิบัติ (Doing : D) ขั้นสรุป (Summarizing : S) โดยมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ประกอบด้วยหลักการตอบสนองระบบสังคม และระบบสนับสนุน^{๒๕๕}

ธงชัย สิงอุตม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” จากศึกษาวิจัยสภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ผลการวิจัย พบว่า ๑) ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองสภาพการณ์ออก (จักขุมา) ๒) ภาวะผู้นำด้านความชำนาญในงาน (วิธูโร) ๓) ภาวะผู้นำด้านการมีมนุษย์สัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปนโน) การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมสังฆโสภณสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด และภาวะผู้นำด้านการมีปัญญา/ความสามารถ (เวียดโต) ภาวะผู้นำด้านการเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) ภาวะผู้นำด้านความแก้แค้นล้างมลทิน (วิสาร์โท) ภาวะผู้นำด้านการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร (ธัมมานุธัมมปฏิปนโน) อยู่ในระดับมาก

^{๒๕๔}บรรจง เจริญสุข, “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕๕}กิตติคม คาวีรัตน์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยราชภัฏ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมและทฤษฎีภาวะผู้นำในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พบว่า พฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจในสมาชิกส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและพฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับเป้าหมายของงาน มีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงาน รวมทั้งการผลักดันให้เกิดความสำเร็จ^{๒๕๖}

วิทยา จันทร์แดง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน^{๒๕๗}

คันสนีย์ ชุมพลบุญชร ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ ในมุมมองทางพระพุทธศาสนา” พบว่า แนวคิดซีเอสอาร์ในปัจจุบันมีรากฐานส่วนหนึ่งจากพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลและพัฒนาโดยนักคิดนักวิชาการต่างๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบทางสายกลางคือพอดี โดยเกิดคุณภาพชีวิตและไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเมื่อแสวงหารายได้อย่างถูกต้องชอบธรรมแล้วให้รู้จักแบ่งปันกำไรคืนสู่สังคมเพื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยการประสานประโยชน์สุขร่วมกันในสังคม นอกจากนี้การปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่จัดรูปเป็นระบบบุญกิริยาจะทำให้การดำเนินธุรกิจมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ควบคู่กับการพัฒนาจิตใจได้อย่างแท้จริง^{๒๕๘}

^{๒๕๖} ธงชัย สิงอุตม, “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕๗} วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕๘} คันสนีย์ ชุมพลบุญชร, พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองทางพระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

ชาโรณี ตริวัณณู ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษิตตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน” พบว่า

๑) กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียนเป็นกระบวนการทำงานในการพัฒนาวิชาชีพของครูในบริบทการทำงานจริงของตนผ่านการทำงานกลุ่มแบบร่วมมือร่วมพลังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาการคิดและการเรียนรู้ของนักเรียน กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนมีขั้นตอนสำคัญ ๖ ขั้นตอนเป็นวงจรได้แก่ (๑) กำหนดเป้าหมายการศึกษาผ่านบทเรียน (๒) การวางแผนบทเรียน (๓) การสอนและการสังเกตในชั้นเรียน (๔) การสืบสอบผลการปฏิบัติงาน (๕) การปรับปรุงแก้ไขบทเรียน และ (๖) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒) การดำเนินงานตามกระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนสามารถช่วยพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูไทยในทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ด้านทักษะการคิดในการจัดการเรียนการสอน และด้านความสามารถในการทำงานแบบร่วมมือร่วมพลัง โดยครูผู้ร่วมวิจัยมีการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ครูผู้วิจัยประมาณร้อยละ ๕๐ มีการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนตัวบ่งชี้^{๒๕๙}

สมพร หลิมเจริญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๒ มิติ คือ ๑) มิติด้านการคิด ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่ม และ ๒) มิติด้านจิตใจและบุคลิกภาพ ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็นและความเชื่อมั่นในตนเอง หลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ ที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (content free) มีสาระสำคัญประกอบด้วยแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทั้งสองมิติ^{๒๖๐}

^{๒๕๙}ชาโรณี ตริวัณณู, “การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษิตตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน”, **ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๖๐}สมพร หลิมเจริญ, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒”, **ปริญญาการศึกษา ดุษฎีบัณฑิต** (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

สรุปได้ว่า การพัฒนาต้องอาศัยองค์ประกอบด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาจะต้องมีการนำหลักการจัดการองค์ความรู้มาเป็นเครื่องมือในการบริหาร ผู้นำควรให้ความสนใจในสมาชิกส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้ขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนอบรมคือภาวนามี ๔ ประการ ๑) กายภาวนา ๒) สीलภาวนา ๓) จิตตภาวนา ๔) ปัญญาภาวนา

ตารางที่ ๒.๒๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระปลัดวิญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร) (๒๕๕๗)	พบว่า การดำเนินการใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน อีกทั้งต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา
พระมหาอำนาจ ปวตฺตมโน (พันธ์ปัญญา) (๒๕๕๗)	พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นต้น
บรรจง เจริญสุข (๒๕๕๒)	พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีสถานภาพการบริหารสถานศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานตามขอบข่ายภารกิจการบริหารสถานศึกษาทั้ง ๔ ด้าน ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ตารางที่ ๒.๒๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
กิตติคม คาวีรัตน์ (๒๕๕๓)	พบว่า ผลการพัฒนาได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ (KAECPAR Model) ประกอบด้วย หลักการคือการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ วัตถุประสงค์คือเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี
ธงชัย สิงอุดม (๒๕๕๖)	พบว่า <ol style="list-style-type: none"> ๑. ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองสภาพการณ์ออก (จักขุมา) ๒. ภาวะผู้นำด้านความชำนาญในงาน (วิธูโร) ๓. ภาวะผู้นำด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปันโน)
วิทยา จันทร์แดง (๒๕๕๔)	พบว่า <ol style="list-style-type: none"> ๑. การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ๒. ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ๓. แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
ศันสนีย์ ชุมพลบุญชร (๒๕๕๕)	พบว่า แนวคิดซีเอสอาร์ในปัจจุบันมีรากฐานส่วนหนึ่งจากพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและพัฒนาโดยนักคตินักวิชาการต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอนาคตมุ่งทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบทางสายกลาง คือ พอดีโดยเกิดคุณภาพชีวิตและไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อแสวงหารายได้อย่างถูกต้องชอบธรรมแล้วให้รู้จักแบ่งปันกำไรคืนสู่สังคมเพื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยการประสานประโยชน์สุขร่วมกันในสังคม

ตารางที่ ๒.๒๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ชาริณี ตรีวรัญญู (๒๕๕๐)	พบว่า กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนมีขั้นตอนเป็นวงจรคือ เป้าหมาย การวางแผน การสอน การผลการปฏิบัติงาน การปรับปรุงแก้ไข และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนสามารถช่วยพัฒนาสมรรถภาพ การจัดการเรียนการสอนของครู ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านความสามารถ
สมพร หลิมเจริญ (๒๕๕๒)	พบว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในครั้งนี้ประกอบด้วย คุณลักษณะ ๒ มิติ คือ <ol style="list-style-type: none"> ๑) มิติด้านการคิด ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่ม ๒) มิติด้านจิตใจและบุคลิกภาพ ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็นและความเชื่อมั่นในตนเอง

๒.๗.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัย “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนี้

พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว โชติโก) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ยุทธศาสตร์หลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตวัดไทยในอินเดียถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูตวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจนเพื่อสร้างเครือข่าย^{๒๖๑}

พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นเป็นรูปแบบขั้นบันไดมีการประสานงานแบบบนลงล่างลงมาตามลำดับขั้น คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ส่วนในเขต

^{๒๖๑}พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว โชติโก) และคณะ, “วิเคราะห์ยุทธศาสตร์หลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหารจัดการ เจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการใหม่มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัยตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนด นโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่ง การบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือสายงานของ พระธรรมทูตซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่สั่งสอนอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงมีองค์กรมี การจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จาก การศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะ เป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชนพุทธศาสนิกชนทุกคนเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไปในอนาคต^{๒๖๒}

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการบริหารจัดการ คณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการ กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายตราครุฑแต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบ ต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกของ กูลิคและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถ มีทักษะ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กร ปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ ๒) การบริหารจัดการการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลัก พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิด ความสับสนสำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) แบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ๆ สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับ จังหวัดเพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและ มอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ประกอบการเรียนการสอน และการเผยแผ่ และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การ

^{๒๖๒} พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, **ปริญาปารัชญาดุสิต** (สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

อุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๒๖๓}

พระมหาสนธยา พุทฺธวิริโย (ชมพู่) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพงใช้หลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานเหมือนกันในการฝึกจิตและทำใจของตนให้บริสุทธิ์แต่ทั้งสองวัดต่างก็ใช้เทคนิควิธีการต่างกันวัดธรรมกายใช้การหายใจเข้าหายใจออกโดยพุ่งใจไปที่ศูนย์กลางกายคือศูนย์กลางกายฐานที่ ๗ แล้วภาวนาว่า สัมมาอรหัง โดยที่ไม่ยอมปล่อยให้จิตออกไปจากจุดศูนย์กลาง ในขณะที่วัดหนองป่าพงใช้วิธีง่ายๆโดยใช้จิตตามคูการเคลื่อนไหวของร่างกายหรือที่เราเรียกว่า สติเอาสติจับตรงที่การหายใจเข้าออกแล้วภาวนาว่า พุทฺโธ หลักธรรมแนวปฏิบัติประจำวัน ทั้งสองวัดมีแนวทางปฏิบัติต่างกันวัดพระธรรมกายยึดวิชาวชิธรรมกาย วัดหนองป่าพงยึดหลักอานาปานสติภาวนา พุทฺโธและการดำรงชีพด้วยธุดงค์ ๑๓ สื่อเทคโนโลยีทั้งสองวัดใช้สื่อเหมือนกันโดยใช้หนังสือและสื่อในการเชื่อมโยงไปยังประชาชน^{๒๖๔}

สุรพันธ์ สุวรรณศรี ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความสงบสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน” ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคมชนบทรอบนิคมประเพณีตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละกลุ่มด้วยการเข้าหาผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมืองการปกครอง และผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาเดิมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมีการเข้าเยี่ยมตามบ้านเพื่อให้การบริการสังคมสงเคราะห์การบำบัดทางจิตและการศึกษาแก่สังคมด้วยการสนทนาธรรม บรรยายธรรม และตอบปัญหาธรรมะ พร้อมทั้งนำเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาโดยปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นในด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านพิธีกรรม และจารีตประเพณีระบบความเชื่อ มุ่งที่จะให้พุทธศาสนิกชนได้นำหลักธรรมที่ดีและถูกต้องไว้ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน^{๒๖๕}

^{๒๖๓}พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโธ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๖๔}พระมหาสนธยา พุทฺธวิริโย (ชมพู่), “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณี วัดพระธรรมกาย และวัดหนองป่าพง”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๖๕}สุรพันธ์ สุวรรณศรี, “การสร้างความสงบสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา ได้วิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ๑) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้นเป็นไปด้วยความเชื่อซึ่งมีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งโดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียนแต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนักทั้งนี้เป็นเพราะชนชาติพันธุ์ลีซูมีความเชื่อดั้งเดิมคือผีสิงเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุปนิสัยอัตลักษณ์ของชนเผ่าลีซูตลอดถึงวัฒนธรรมของชาวลีซูต่างจากศาสนาพุทธมาก ๒) ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูมีหลายประการ เช่น ก. สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคมยังไม่สะดวกทุรกันดาร ข. คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อผีสิงเทวดาของลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ค. ภาษาที่ใช้สื่อสาร ชาวลีซูโดยมากยังไม่สันทัดในการพูดอ่านเขียนภาษาไทย และง. ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนพระธรรมจาริกหรือไม่มีพระธรรมจาริกเข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๓) แนวทางที่เหมาะสมในผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริกควรมีการวางแผนเชิงรุกนั้นคือ ๑) ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ๒) ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ๓) ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่างต่อเนื่อง ๔) ควรกำหนดเป้าหมายว่าแต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวพุทธลีซูกี่คนโดยการเปิดรับสมัครแกนนำชาวพุทธที่เป็นลีซูทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรมทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับการสอนหลักธรรมพระพุทธศาสนานั้นพระธรรมจาริกควรเน้นหลักพุทธธรรมที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น ศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ ขมราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ มรรคมืองค์ ๘ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและนิสัยทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูให้ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงซึ่งจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลยิ่งขึ้น^{๒๖๖}

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้นวิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล

๑) พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาด้วยพระปรีชาสามารถและกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้งยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมา

^{๒๖๖} นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”, *ปริญาพุทธศาสตร์ดุสิต* (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

สอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีมีข้อสงสัยทั้งวิธีการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

๒) ตามหลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของตะวันตกแยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยอันตราย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุกสภาพแวดล้อมในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม จึงทรงสามารถนำพระศาสนาชำระแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีปจนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓) กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้าแตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหาคือความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่ จินตมยปัญญาและสุตมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายโดยคาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้นซึ่งอาจจะไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภวานามยปัญญาได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการณ์เห็นผลมาแล้วจึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะถูกกล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆ ได้เพียงแค่ “ทฤษฎี” (Theory) แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น “ทฤษฎีบท” (Theorem)

๔) ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอนสามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืนกล่าวคือ การคิดใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปริยญา ๓ อธิษฐาน ๔ และปัจจัยธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔ การบริหารใช้อธิติบาท ๔ พลละ ๔ และทิวฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ พรหิตปฏิบัติ และยุทธการแบบทหารมืออาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร

๕) ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้นสามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่างๆ ในที่นี้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบคือ แบบตรีกรรม แบบจตุราริยสัง และแบบรัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธีใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยการบริการ “แบบรัตนตรัย” เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์การต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป^{๒๖๗}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคมชนบทรณนิยม ประเพณีตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละกลุ่มมีการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎี

^{๒๖๗}ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

ตะวันตกและหลักพุทธวิธีการเผยแผ่โดยเฉพาะหลักการ กระบวนการสอน การนำเสนอ การสื่อทางกาย ทางใจทางวาจาที่มีการประยุกต์ลือกเลียนแบบอย่างมีความหมายส่งเสริมให้เกิดปัญญาเพิ่มทักษะและ ประสบการณ์ที่เหมาะสมกับยุคสมัย

ตารางที่ ๒.๒๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ (ไสว โชติโก) และคณะ (๒๕๕๓)	พบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจนเพื่อสร้างเครือข่าย
พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) (๒๕๕๓)	พบว่า การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> ๑. การบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณี ๒. ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ๓. ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน
พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ) (๒๕๕๗)	พบว่า <ol style="list-style-type: none"> ๑. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ บูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกของกุติกและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒. องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน ๓. ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ
พระมหาสนทยา พุทธิวิริโย (ชมพู่) (๒๕๕๒)	พบว่า หลักธรรมแนวปฏิบัติประจำวันทั้งสองวัดมีแนวทางปฏิบัติต่างกันวัดพระธรรมกายยึดวิชาธรรมกาย วัดหนองป่าพงยึดหลักอานาปานสติภาวนาพุทธโฆและการดำรงชีพด้วยธุดงค์ <ol style="list-style-type: none"> ๑๓ สื่อเทคโนโลยีทั้งสองวัดใช้สื่อเหมือนกันโดยใช้หนังสือและสื่อในการเชื่อมโยงไปยังประชาชน

ตารางที่ ๒.๒๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>สุรพันธ์ สุวรรณศรี (๒๕๕๒)</p>	<p>พบว่า พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคมชนบทธรรมนิยมประเพณีตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละกลุ่มด้วยการเข้าหาผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมืองการปกครอง และผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาเดิมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีการเข้าเยี่ยมตามบ้านเพื่อให้การบริการสังคม สงเคราะห์ การบำบัดทางจิตและการศึกษาแก่สังคม</p>
<p>นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา (๒๕๕๔)</p>	<p>พบว่า ควรมีการวางแผนเชิงรุก คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) มีแผนการหรือโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษ ๒) เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรม ๓) กำหนดเป้าหมาย
<p>ทรงวิทย์ แก้วศรี (๒๕๕๑)</p>	<p>พบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้นวิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างได้อย่างได้ผลมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล</p>

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการจัดการสื่อสารและหลักพุทธธรรม ได้แก่ ภาวนา ๔ จากพระไตรปิฎก หนังสือ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๘

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” นั้นผู้วิจัยได้จำแนกไว้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามการวิจัยรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมจำนวน ๓,๔๖๖ รูป

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๕๙ รูป ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างตามระดับชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๑ คำนวณหาขนาด/จำนวนตัวอย่างในกรณีที่สามารถรู้จำนวนหรือปริมาณประชากรในที่นี้ ได้แก่พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๓,๔๖๖ รูป การหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง (n) แสดงได้ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้

N = จำนวนประชากรที่ทราบค่า

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะยอมรับได้ (allowable error ๐.๐๕)

วิธีทำ

$$n = \frac{3,466}{1 + 3,466(0.05)^2}$$

$$n = \frac{3,466}{1 + 8.66} = \frac{3,466}{9.66}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน

$$n = 359 \text{ รูป}$$

๒) หาขนาดกลุ่มตัวอย่างของพระสงฆ์ตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละอำเภอโดยการใช่วิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster sampling)

๓) ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างดังตารางที่ ๓.๑

^๑Taro Yamane, *Elementary Sampling Theory*, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1967), p. 398.

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ที่	อำเภอ	ประชากร (รูป)	เปรียบเทียบ สัดส่วน	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	อำเภอเมือง	๑,๐๒๐	$\frac{๑,๐๒๐ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๑๐๖
๒	อำเภอสามพราณ	๔๑๔	$\frac{๔๑๔ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๔๓
๓	อำเภอนครชัยศรี	๖๑๙	$\frac{๖๑๙ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๖๔
๔	อำเภอดอนตูม	๑๙๗	$\frac{๑๙๗ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๒๐
๕	อำเภอกำแพงแสน	๖๒๕	$\frac{๖๒๕ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๖๕
๖	อำเภอบางเลน	๔๗๐	$\frac{๔๗๐ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๔๙
๗	อำเภอพุทธมณฑล	๑๒๑	$\frac{๑๒๑ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๑๒
สรุปรวม		๓,๔๖๖	$\frac{๓,๔๖๖ \times ๓๕๙}{๓,๔๖๖}$	๓๕๙

๓.๒.๓) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ก) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๕ รูป/คน

๑. พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ)	เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
๒. พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปณโณ)	เจ้าอาวาสวัดพระงาม
๓. พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
๔. พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร)	เจ้าคณะอำเภอดอนตูม
๕. พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน
๖. พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ)	เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี
๗. พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ)	เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
๘. พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร.	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
๙. พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร)	เจ้าคณะตำบลบางปลา
๑๐. พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร)	เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง
๑๑. พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม)	เจ้าอาวาสวัดผาสุกการาม
๑๒. พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร)	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาทำ
๑๓. นางกัญฐณา หินเมืองเก่า	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม
๑๔. นางจิตติรัตน์ คำภูไทย	วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
๑๕. นายบุญเส็ง จูมัจฉะ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหลวง

๑๖. นายประเสริฐ สุขสมกิจ	กำนันตำบลบางหลวง
๑๗. นางสาวสุวรรณีย์ สุขสมกิจ	รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนวัดบางน้อยใน
๑๘. นายอมร ศรีจิง	ประชาชนผู้รับการเผยแพร่
๑๙. นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ	ประชาชนผู้รับการเผยแพร่

ข) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้เชิญพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมและผู้ทรงคุณวุฒิในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อเท็จจริง ปัญหาความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๑๐ รูป/คน

๑. พระอุดมสิทธินายก, ผศ. ดร. (กำพล คุณงกโร)	รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี
๒. พระครูปฐมโชติวัฒน์ (เสวก โชติธมโม)	เจ้าคณะตำบลวัดละมุด
๓. พระครูปลัดกาเหว่าชาติสิริ	เจ้าอาวาสวัดศิระทอง
๔. พระมหาสุจิตต์ศักดิ์ ติกุขปญโญ, ป.ธ.๙	พระบัณฑิตอาสา
๕. พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
๖. พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
๗. ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๘. ดร.ยุพธนา ปราณีต	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๙. ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ	อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง)
๑๐. นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด	นักสื่อสารมวลชน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

แบบสัมภาษณ์

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

การสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๒) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

๓) สรุปประเด็นที่สำคัญและสร้างเป็นแบบสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาสนับสนุนผลการวิจัย

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ผู้ควบคุมดุชนีพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำเสนออาจารย์ผู้ควบคุมดุขุณินิพนธ์

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริงและนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาตรวจสอบคุณภาพโดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ควบคุมดุขุณินิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (Validity)^๒ โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการผู้ควบคุมดุขุณินิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC) และปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ดังต่อไปนี้

๑. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ดร.ประเสริฐ ฐิตาว อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

^๒ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, รศ.ดร., วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

๓. นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าแอลฟา (Cronbach's Alpha) ของความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๓ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๕๐

๔. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมคุณภาพ

๕. จัดพิมพ์เครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ผู้วิจัยเสนอขอหนังสือจากคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแจ้งต่อเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม สำหรับขออนุญาตแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างภายในการปกครองของจังหวัดนครปฐมและขอสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามรายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒. นำหนังสือจากคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งแบบสอบถามไปแจกให้กับพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕๙ รูป และผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างกลับคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน ๓๕๙ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๖. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอหนังสือจากจากคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย

^๓Lee Joseph Cronbach, *Essentials of Psychological Testing* 4th ed, (New York: Harper & Row Publishers, 1984), p. 160.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) กำหนดนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมตามขั้นตอน ดังนี้

๑) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล

๒) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกต และตั้งประเด็น

๓) พรรณนา แยกแยะ ลดส่วนข้อมูล (Data Reduction) ให้รหัส (Coding) และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือนความต่างและความเชื่อมโยงกับบริบท

๔) สรุปผลการวิจัย

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

๑) สถานภาพส่วนบุคคลวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับการจัดการการสื่อสารจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด^๔

---

^๔สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗),

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๙ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน ๓๕๙ ชุด ให้กลุ่มตัวอย่าง ได้รับแบบสอบถามกลับมา ๓๕๙ ชุด คิดเป็น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- ๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม
- ๔.๒ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๔.๓ รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม
- ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๙ รูป/คน ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร

๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในจังหวัดนครปฐมมีการจัดการเป็นไปตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ทั้งในระดับวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ตามกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ที่ระบุว่า พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองมีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยดี สนับสนุนการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี การสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด รูปแบบที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายรูปแบบทั้งการเทศนาธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ปาฐกถาธรรมโน้มน้าวจิตใจ อภิปรายธรรมชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรม สนทนาธรรมพูดคุยในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต สอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ^๑

๒) พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน^๒

๓) ผู้มีหน้าที่บริหารกำกับดูแลได้แก่เจ้าคณะจังหวัดโดยมีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ^๓

๔) พระสงฆ์ในฐานะผู้ส่งสารปัจจุบันมีการเผยแผ่กันหลายรูปแบบหลายแนวทางบางรูปใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุกนำหลักธรรมะไปสู่ประชาชน บางรูปเผยแผ่เชิงรับโดยการแสดงธรรมชี้แจงหลักธรรมให้รู้จักความดีความชั่ว บาปบุญ คุณและโทษในวันธรรมะสวนะหรือว่าในพิธีบำเพ็ญกุศล

^๑สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปโยธ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^๓สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทุบโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ทั่วไป การเทศน์การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่าตามจารีตประเพณี ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาโดยภาพรวมถือว่าเป็นที่น่าพอใจ^๔

๕) ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ด้านผู้ส่งสารในปัจจุบันมีหลายอย่าง เช่น พระนักเผยแผ่ส่วนมากขาดเทคนิคในการเผยแผ่ เช่น การสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์กับผู้รับ ไม่เลือกใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง ไม่พิจารณาว่าการพูดกับคนในวัยนั้นๆควรจะใช้วิธีการพูดและคำพูดอย่างไร^๕

๖) การขาดการวางแผน หรือขั้นตอนการส่งสารที่เหมาะสม^๖

๗) ขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใดมีความเหมาะสมกับภาระงานที่ได้รับผิดชอบหรือไม่บางรูปอาจจะมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับเผยแผ่ เช่น มีอาการเจ็บป่วยส่งผลให้ไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มศักยภาพ^๗

๘) ใช้วิธีการส่งสารยังไม่เหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะส่วนมากเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลักแต่ไม่มีการถ่ายทอดภาคปฏิบัติให้คนเข้าใจได้^๘

๙) พระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเองและไม่ปรับให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนจึงเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่^๙

๑๐) ไม่มีการวิเคราะห์ผู้ฟังซึ่งเป็นเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมไม่เพียงพอหรือไม่ชัดเจน^{๑๐}

^๔สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^๕สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๖สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวชิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^๗สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ พระมหาไถรรวม ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๑) ขาดความรู้ทักษะและประสบการณ์ในการใช้ภาษาที่จะสื่อความหมายของหลักธรรมต่อสาธารณชน มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในการสื่อสารไม่เพียงพอ^{๑๑}

๑๒) ต้องปรับเปลี่ยนประยุกต์ธรรมะให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของประชาชน^{๑๒}

๑๓) บางรูปอธิบายหลักธรรมไม่ชัดเจนมัวกังวลเรื่องเนื้อหาเพราะขาดความรู้ขาดการศึกษา ค้นคว้าเรื่องที่จะเผยแผ่ทำให้ขาดความมั่นใจจนทำให้การถ่ายทอดหลักธรรมขาดประสิทธิภาพ^{๑๓}

๑๔) ใช้ศัพท์ภาษาธรรมะที่เข้าใจยากควรประยุกต์ใช้ภาษาธรรมะที่ง่ายเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจในการฟัง^{๑๔}

๑๕) พระสงฆ์ใช้วิธีการบรรยายมากเกินไปทำให้เกิดความน่าเบื่ออีกทั้งไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกถึงความคิดเห็น^{๑๕}

๑๖) ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่การเผยแผ่อย่างเต็มที่แต่ว่าการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะน้อยคือความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่ให้ความอนุเคราะห์มีความขัดข้องด้วยหลายอย่าง อาจจะเป็นที่ผู้บริหารด้วยก็ได้เพราะว่าบางครั้งผู้บริหารทางราชการบางท่านให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาน้อยมาก^{๑๖}

๑๗) ขาดการสร้างเครือข่ายการทำงานกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคม เพื่อที่จะได้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลประสานงานหรือช่วยเหลือกันได้อย่างเหมาะสม ขาดประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ^{๑๗}

๑๘) พระสงฆ์ต้องปรับปรุงเนื้อหาหลักธรรมที่บรรยายให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมและการเมือง จะช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้นำหลักธรรมไปดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง^{๑๘}

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีศรัทธาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นางจิตติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุ้มจณะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, วิชาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๙) ขาดกิจกรรมเผยแพร่การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนตามหลักบวร บ้าน วัด ราชการหรือโรงเรียนต้องจัดให้มากขึ้นเพื่อสร้างเสริมทัศนคติการทำความดีการมีคุณธรรมของความเป็นคนดีของสังคม^{๑๙}

ตารางที่ ๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้สื่อสาร

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแพร่พุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗
๒	มีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ	๑๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๗, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗
๓	ขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบหรือไม่ บางรูปอาจจะมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับเผยแพร่ เช่น มีอาการเจ็บป่วยส่งผลให้ไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนามาผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มศักยภาพ	๑๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔

^{๑๘}สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๔	พระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเองและไม่ปรับให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนจึงเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่	๑๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๓

จากตารางที่ ๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร พบว่า พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา โดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมา คือ มีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆ ที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน รองลงมา คือ ขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบหรือไม่ บางรูปอาจจะมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับเผยแผ่ เช่น มีอาการเจ็บป่วยส่งผลให้ไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มศักยภาพ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน และพระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเองและไม่ปรับให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนจึงเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา โดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆ ที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ ในส่วนปัญหาอุปสรรคสาเหตุจากขาด

การตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากร บางรูปอาจจะมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับเผยแพร่พระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแพร่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อย ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง

๔.๑.๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธานุภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร

๑) การสอนธรรมการแสดงธรรมการเผยแพร่ธรรมหรือการประกาศธรรมที่จริงแล้วก็เป็นการสื่อสารสาระธรรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักทางพระพุทธศาสนา รูปแบบเนื้อหาหลักธรรมหรือสารพระสงฆ์ใช้แนวทางเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนซึ่งสรุปได้ ๓ ประการที่สำคัญ คือ สพพปาปสฺส อกรณํ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสฺสุปสมฺปทา การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องใส พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแพร่ถ่ายทอดสารหรือพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ประชาชนต้องคัดสรรนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทในการเผยแพร่เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญาและกล่อมเกลาคใจ^{๒๐}

๒) ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ด้านสารเกิดจากสารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไปขาดการบูรณาการกิจกรรมนั้นหนาแน่นทำให้เกิดความสนุกสนานเพื่อให้ประชาชนได้ผ่อนคลาย สนุกสนาน พร้อมทั้งสอนธรรมะสอดแทรกคุณธรรมไปด้วย^{๒๑}

๓) เนื้อหาธรรมะที่เข้าใจยากไม่ปรับประยุกต์ให้กลายเป็นภาษาปัจจุบันหรือเป็นเนื้อหาง่ายๆ ที่เหมาะกับผู้รับสารเมื่อผู้รับสารฟังแล้วก็สามารถเข้าใจ รับรู้ และจดจำนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๒๒}

๔) ขาดการผสมผสานเนื้อหาทางโลกและทางธรรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ^{๒๓}

๕) พระสงฆ์บางรูปขาดการพิจารณาความเหมาะสมกับกาลสมัย ความเหมาะสมกับเวลาที่กำหนดให้และความเหมาะสมกับโอกาส^{๒๔}

๖) ไม่วิเคราะห์คัดเลือกหัวข้อธรรมะมาประยุกต์ให้ทันสมัยตามที่ประชาชนสนใจ^{๒๕}

^{๒๐}สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔}สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระครูสิริบุญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลธนาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

๓) ต้องแก้ไขปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาหลักธรรมที่จะนำไปใช้ในการเผยแผ่สู่ประชาชนผู้รับสาร โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับช่วงวัยที่จะนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิต^{๒๖}

๔) หลักธรรมที่ใช้ในการสั่งสอนและการเผยแผ่ยังไม่สามารถสื่อสารกับคนทุกกลุ่มทุกวัยอาจยากสูงเกินความสามารถของประชาชนหรือน้อยเกินไปจนไม่สามารถแปลความหมายได้ในบางสถานการณ์^{๒๗}

๕) เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแผ่ไม่กระชับแต่ยืดเยื้อในบางครั้งพระสงฆ์เองก็ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะส่งสารอย่างสมบูรณ์หรือรีบเร่งจนเกินไปจนผู้ฟังจับใจความไม่ได้เกิดความเบื่อหน่าย^{๒๘}

๑๐) ยังขาดความกระจำจชัดคลุมเครือบางครั้งถ่ายทอดโดยความมือคตักก่อให้เกิดความรุนแรง^{๒๙}

๑๑) มีการบิดเบือนหลักธรรมก่อให้เกิดความแตกแยกทางด้านความคิด^{๓๐}

๑๒) ขาดการเตรียมและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะให้ถูกต้องทำให้เนื้อหาไม่ต่อเนื่องมีความผิดพลาด^{๓๑}

๑๓) กำกวมหรือมีความหมายหลายทาง หลักธรรมบางอย่างใช้ภาษาเฉพาะที่เป็นนามธรรมไม่ประยุกต์อุปมาอุปไมยเปรียบเทียบให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเห็นภาพให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน^{๓๒}

๑๔) ไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันหากนำมาปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติง่าย^{๓๓}

๑๕) เนื้อหาธรรมะที่นำไปเผยแผ่ถูกปรับปรุงแต่งเติมจนเกินไปหรือใช้ภาษาบาลีฟุ่มเฟือยทำให้เข้าใจยากเกินระดับความรู้ของผู้ฟัง^{๓๔}

๑๖) ขาดการจัดเรียงหลักธรรมและหลักปฏิบัติให้เป็นขั้นตอนอย่างมีระบบจึงยากแก่การเข้าถึงแก่นธรรม^{๓๕}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยโกโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่ทุ้งช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุกการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีทศาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางกัญญา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๗) ขาดความสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารและมีลักษณะที่ไม่หลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรม^{๓๖}

๑๘) เนื้อหาที่นำมาบรรยายขาดความน่าสนใจขาดการคัดกรองถึงความเหมาะสมกับเวลาสถานที่^{๓๗}

๑๙) บางรูปนำเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะมาพูดมากเกินไป^{๓๘}

ตารางที่ ๔.๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	รูปแบบเนื้อหาหลักธรรมหรือสารพระสงฆ์ใช้แนวทางเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนซึ่งสรุปได้ ๓ ประการที่สำคัญ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแพร่ถ่ายทอดสารหรือพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ประชาชนต้องคัดสรรนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทในการเผยแพร่เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญาและกลุ่มเกลาจิตใจ	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙,

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๒	สารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไป ขาดการบูรณาการกิจกรรมนันทนาการให้เกิด ความสนุกสนานเพื่อทำให้ประชาชนได้ผ่อนคลาย สนุกสนานพร้อมทั้งสอนธรรมะสอดแทรกคุณธรรม ไปด้วย	๑๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๓	เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแผ่ไม่กระชับแต่ยืดยาว ในบางครั้งพระสงฆ์เองก็ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะส่ง สารอย่างสมบูรณ์หรือรีบเร่งจนเกินไปจนผู้ฟังจับ ใจความไม่ได้เกิดความเบื่อหน่าย	๑๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๘
๔	ไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยี สารสนเทศในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันหากนำมา ปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชน เข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่าย	๑๐	๑, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔,

จากตารางที่ ๔.๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร พบว่า การสอนธรรมการแสดงธรรม การเผยแผ่
ธรรม หรือการประกาศธรรมที่จริงแล้วก็เป็นการสื่อสารสาระธรรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมตาม
หลักทางพระพุทธศาสนา รูปแบบเนื้อหาหลักธรรมหรือสารพระสงฆ์ใช้แนวทางเรื่องการประพฤติ
ปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนซึ่งสรุปได้ ๓ ประการที่สำคัญ คือ สัพพปาปสส อกรรม
การไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุศลสุสุปสมปทา การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม สัจจิตตปริโยทปนํ การทำ
จิตของตนให้ผ่องใสพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแผ่ถ่ายทอดสารหรือพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ประชาชนต้องคัดสรรนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทในการเผยแผ่
เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญาและกล่อมเกลาจิตใจ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน

๑๕ รูป/คน รองลงมา คือ สารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไปจนขาดการบูรณาการกิจกรรมนันทนาการให้เกิดความสนุกสนานเพื่อทำให้ประชาชนได้ผ่อนคลายสนุกสนานพร้อมทั้งสอนธรรมะสอดแทรกคุณธรรมไปด้วย อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมา คือ เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแพร่ไม่กระชับแต่ยืดเยื้อในบางครั้งพระสงฆ์เองก็ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะส่งสารอย่างสมบูรณ์หรือรีบเร่งจนเกินไปจนผู้ฟังจับใจความไม่ได้เกิดความเบื่อหน่าย อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๑ รูป/คน และไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่ในยุคปัจจุบันหากนำมาปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่าย อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๐ รูป/คน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแพร่ถ่ายทอดสารหรือพระธรรมสู่ประชาชนต้องคัดสรรนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทในการเผยแพร่ สารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไปจนขาดการบูรณาการกิจกรรมนันทนาการให้เกิดความสนุกสนาน เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแพร่ไม่กระชับ ไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่ในยุคปัจจุบันหากนำมาปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่าย

๔.๑.๓ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

๑) รูปแบบการจัดการสื่อสารด้านสื่อพระสงฆ์ส่วนมากใช้คำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือการทำทางต่างๆ เป็นตัวกลางเป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่ใช้นำสาระธรรมไปยังประชาชนโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การเผยแพร่ของพระสงฆ์จะมีประสิทธิภาพเมื่อเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์จึงต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ความชำนาญให้ทันสมัยเพราะเทคโนโลยีการสื่อสารมีความหลากหลายและก้าวไปเร็วมาก ในปัจจุบันพระสงฆ์จำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์เป็นช่องทางในการเผยแพร่พุทธธรรมให้มากขึ้นตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง^{๓๙}

๒) ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ คือ การนำอุปกรณ์สื่อที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการเผยแพร่ยังมีไม่มากนัก^{๔๐}

๓) สื่ออุปกรณ์ที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่นั้นส่วนใหญ่ยังเป็นสื่อดั้งเดิมเก่าเกินไปขาด

^{๓๙}สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาลิณี), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๐}สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

การปรับปรุงประยุกต์ใช้ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือไม่จงใจ^{๔๑}

๔) ผู้เผยแพร่ขาดการเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยายหรือการปฏิบัติธรรมต่างๆ^{๔๒}

๕) สื่อสมัยใหม่มีผลต่อการเผยแพร่เป็นอย่างมากแต่ถ้าหากพระสงฆ์ขาดวิจารณญาณก็อาจจะนำไปใช้ในทางที่ผิดโดนตีเตียนจากทางโลก^{๔๓}

๖) สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่าสื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อย^{๔๔}

๗) สื่อบางประเภทมีค่าใช้จ่ายที่สูงการสนับสนุนด้านงบประมาณไม่เพียงพอ เช่น การเผยแพร่ทางสื่อวิทยุโทรทัศน์^{๔๕}

๘) การใช้สื่อทางวิทยุมาเป็นช่องทางการประกอบการบรรยายส่งสารไปยังผู้รับสารมีน้อยทำให้การรับสารไม่ทั่วถึง^{๔๖}

๙) ขาดการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตช่วยในการบรรยายหัวข้อธรรมหรือใช้เพื่อแนะนำให้ผู้ฟังได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสื่อดังกล่าว^{๔๗}

๑๐) พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมประชาชนขาดการยอมรับตลอดทั้งมีอคติต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่ของพระสงฆ์โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต^{๔๘}

๑๑) พระสงฆ์ไม่มีการประยุกต์ใช้สื่อโดยนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จัดทำระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ให้ทันสมัยเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย^{๔๙}

๑๒) สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์และแผ่นชาร์จในการส่งสารขาดการผสมผสานกันเพื่อให้เหมาะกับการเผยแพร่ศาสนาในแต่ละกิจกรรม^{๕๐}

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอคอนสาร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๓}สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลดาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๖}สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๙}สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๐}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์รัศมีฯ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๓) การบรรยายขาดการนำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่ ได้แก่ เครื่องเสียง โทรโข่ง วิทยุสื่อสาร คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจในเรื่องที่พูดมากขึ้นและเสริมสร้างความเข้าใจทำให้มองเห็นภาพได้ง่าย^{๕๑}

๑๔) มีพระสงฆ์ส่วนน้อยที่นำสื่อวีดิทัศน์ซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจในประเด็นธรรมะต่างๆ^{๕๒}

๑๕) ขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุสิ่งของที่ถูกรอบตัว ต้นไม้ใบหญ้า วิถีชีวิตสัตว์ เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่^{๕๓}

๑๖) ขาดการประชาสัมพันธ์เผยแผ่ธรรมผ่านทางเครื่องกระจายเสียงแผ่นพับ ใบปลิว^{๕๔}

๑๗) สถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อยบางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอนห้องน้ำ ไม่เพียงพอกับเด็กนักเรียนที่มาเป็นจำนวนมาก^{๕๕}

๑๘) ขาดความเหมาะสมเนื่องจากบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ธรรมะมักมีเสียงรบกวนเสียงสอดแทรก^{๕๖}

๑๙) สื่อกับเนื้อหาที่พระเผยแผ่ขาดความเหมาะสมสื่อมีขนาดเล็กเกินไปขาดความชัดเจนหนังสือให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมยังไม่เพียงพอ^{๕๗}

ตารางที่ ๔.๓ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	รูปแบบการจัดการการสื่อสารด้านสื่อพระสงฆ์ส่วนมากใช้คำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย	๑๗	๑, ๒, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔,

^{๕๑}สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๒}สัมภาษณ์ นางจิตติรัตน์ เค้าภูไทย, วัดนวมธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุฬัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๓ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
	เครื่องหมาย หรือกิริยาท่าทางต่างๆเป็นตัวกลางเป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่ใช้สื่อสารธรรมไปยังประชาชนโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การเผยแผ่ของพระสงฆ์จะมีประสิทธิภาพเมื่อเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์จึงต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ความชำนาญให้ทันสมัยเพราะเทคโนโลยีการสื่อสารมีความหลากหลายและก้าวไปเร็วมาก ในปัจจุบันพระสงฆ์จำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์เป็นช่องทางในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้นตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง		๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่าสื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อย	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗,

ตารางที่ ๔.๓ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๓	ขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัว ต้นไม้ใบหญ้า วิถีชีวิต สัตว์เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่	๑๒	๑, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๙
๔	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อยบางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอน ห้องน้ำ ไม่เพียงพอกับเด็กนักเรียน	๑๐	๑, ๒, ๔, ๖, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓

จากตารางที่ ๔.๓ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารด้านสื่อพระสงฆ์ส่วนมากใช้คำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือการทำทางต่างๆ เป็นตัวกลางเป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่ใช้นำสาระธรรมไปยังประชาชนโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การเผยแผ่ของพระสงฆ์จะมีประสิทธิภาพเมื่อเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์จึงต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ความชำนาญให้ทันสมัยเพราะเทคโนโลยีการสื่อสารมีความหลากหลายและก้าวไปเร็วมาก ในปัจจุบันพระสงฆ์จำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์เป็นช่องทางในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้นตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมา คือ สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยู โทททัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่าสื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อย อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมา คือ ขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัวต้นไม้ใบหญ้า วิถีชีวิต สัตว์เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และสถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อย

บางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอน ห้องน้ำไม่เพียงพอกับเด็กนักเรียนที่มาเป็นจำนวนมาก อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๐ รูป/คน

สรุปได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์จะมีประสิทธิภาพเมื่อเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อที่มีประสิทธิภาพ พระสงฆ์จึงต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ความชำนาญให้ทันสมัย สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่าสื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อย ขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุ สิ่งของที่อยู่รอบตัวต้นไม้ใบหญ้า วิถีทัศน์ สัตว์เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาด จิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อยบางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอน ห้องน้ำ ไม่เพียงพอกับเด็กนักเรียนที่มาเป็นจำนวนมาก

๔.๑.๔ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

๑) วิถีชีวิตทุกวันนี้ของประชาชนมีความเจริญทันสมัยจึงทำให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุ จนหลงลืมวิถีพุทธขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา แม้พระสงฆ์จะยังคงทำหน้าที่ของตน ด้วยการศึกษปฏิบัติและเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ก็ตามแต่ก็ไม่อาจสร้างกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่อุดมบริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเช่นในอดีตได้^{๕๘}

๒) ปัจจุบันด้วยทัศนคติที่แบ่งแยกทางอย่างค่อนข้างชัดเจนให้เป็น ‘ทางโลก’ ของคฤหัสถ์กับ ‘ทางธรรม’ ของพระภิกษุสงฆ์ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ธรรมถูกแยกขาดจากชีวิตประจำวันของผู้คน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ประชาชนห่างเหินจากวัดละทิ้งหลักคำสอนทางศาสนาและเห็นว่าการเข้าวัดเป็นสิ่งลำสมัยและเป็นสิ่งมลาย รูปแบบผู้รับสารตามแนวทางแห่งพุทธะแบ่งผู้รับสารออกเป็น ๔ กลุ่ม “เปรียบเทียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า” ได้แก่ ๑. กลุ่มบัวพินน้ำ ๒. กลุ่มบัวใต้น้ำ ๓. กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ ๔. กลุ่มบัวในโคลนตม^{๕๙}

๓) ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ด้านผู้รับสาร ได้แก่ ไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากทำงานต้องเร่งรีบทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว^{๖๐}

^{๕๘}สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาลิณี), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๙}สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๐}สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุปผะ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๔) ไม่ชอบฟังเทศน์ด้วยคิดว่า การฟังเทศน์เป็นเรื่องที่น่าเบื่อหรือถ้าฟังแล้วก็จะไม่รู้เรื่อง^{๖๑}
- ๕) ประชาชนชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ขาดความสามารถและความชำนาญในการรับธรรมะจึงขาดความพร้อมที่จะรับเพราะไม่เข้าใจความหมายหลักธรรมที่พระสงฆ์สื่อ^{๖๒}
- ๖) ร่างกายอยู่ในสภาพไม่พร้อมมีปัญหาสุขภาพหรือความบกพร่องเกี่ยวกับประสาทการรับรู้ เช่น ปัญหาการได้ยิน สายตา การมองเห็นได้ไม่ชัด^{๖๓}
- ๗) มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่จึงทำให้ขาดการฟังอย่างตั้งใจเนื่องจากมีอคติต่อเรื่องหรือต่อบุคคลที่ถ่ายทอด^{๖๔}
- ๘) ประชาชนให้ความสำคัญต่อสื่อบุคคลยึดติดกับตัวบุคคลมากเกินไป^{๖๕}
- ๙) ขาดความสามารถในการรับรู้ไม่สามารถจับประเด็นในสาระธรรมที่พระสงฆ์ต้องการจะสื่อได้^{๖๖}
- ๑๐) ขาดการวิเคราะห์ปัญหาและนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง การสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีการวิเคราะห์ความหมายสารที่ได้รับของผู้รับสาร^{๖๗}
- ๑๑) บางคนรับสารไม่ถูกวิธี เช่น ชอบรับการถ่ายทอดเพียงผ่านๆ ไม่ใช้กระบวนการคิดทำให้ความรู้ที่ได้รับจากธรรมะมีลักษณะผิวเผินซึ่งอาจทำให้เข้าใจความหมายหรือเข้าใจสารผิดวัตถุประสงค์^{๖๘}
- ๑๒) ไม่ยอมเปิดใจรับเนื่องจากมีวิธีการดำเนินชีวิตด้านอาชีพทำมาหากินหรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับธรรมะที่พระสงฆ์เผยแผ่^{๖๙}
- ๑๓) ในการเผยแผ่ประชาชนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านอายุ เพศ วัย ระดับการศึกษา ฐานะความเป็นอยู่ ทำให้ประสิทธิผลจากการการเผยแผ่ในแต่ละครั้งแตกต่างกันไป^{๗๐}

^{๖๑}สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอคอนสาร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๒}สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๓}สัมภาษณ์ พระครูสิริบุญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลวาโย), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๔}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโก), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๕}สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๖}สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยโกโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๗}สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๘}สัมภาษณ์ พระครูवासูกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๙}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารท่าเสา, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๐}สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๑๔) บางกลุ่มมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อหลักธรรมชาตความสนใจมีทัศนคติต่อต้านด้วยคติต่างๆ^{๗๑}
- ๑๕) ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของพระพุทธศาสนาเท่าที่ควรเพราะโดยมากมักไม่ค่อยได้สนใจในเรื่องของธรรมะ^{๗๒}
- ๑๖) ไม่ตั้งใจฟังมีความสนใจในสิ่งอื่นมากกว่าเนื่องจากมีสิ่งเร้าหรือสิ่งรบกวนภายนอก^{๗๓}
- ๑๗) ขาดความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย^{๗๔}
- ๑๘) ผู้รับสารมีความคาดหวังในการสื่อสารสูงเกินไปด้วยความหวังว่าจะได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๗๕}
- ๑๙) ขาดมารยาทในการเป็นผู้ฟังที่ดีไม่ให้ความสนใจกับผู้พูดไม่ให้เกิดริและเคารพผู้พูดโดยพูดขัดจังหวะหรือพูดแทรกในขณะที่ยังพูดไม่จบ^{๗๖}

ตารางที่ ๔.๔ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	วิถีชีวิตทุกวันนี้ของประชาชนมีความเจริญทันสมัยจึงทำให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุนหลงลืมวิถีพุทธชาตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาแม้พระสงฆ์จะยังคงทำหน้าที่ของตนด้วยการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ก็ตามแต่ก็ไม่อาจสร้างกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่อุดมบริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเช่นในอดีตได้	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางจิตติรัตน์ เค้าภูไทย, วัดนครธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๔ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๒	ไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากทำงานต้องเร่งรีบทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๙
๓	มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่จึงทำให้ขาดการฟังอย่างตั้งใจเนื่องจากมีอคติต่อเรื่องหรือต่อบุคคลที่ถ่ายทอด	๑๒	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓
๔	ขาดความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย	๑๑	๕, ๖, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๔ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า วิถีชีวิตทุกวันนี้ของประชาชนมีความเจริญทันสมัยจึงทำให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุจนหลงลืมวิถีพุทธขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา แม้พระสงฆ์จะยังคงทำหน้าที่ของตนด้วยการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ก็ตามแต่ก็ไม่อาจสร้างกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่อุดมบริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเช่นในอดีตได้ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๙ รูป/คน รองลงมาคือ ไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากทำงานต้องเร่งรีบทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่จึงทำให้ขาดการฟังอย่างตั้งใจเนื่องจากมีอคติต่อเรื่องหรือต่อบุคคลที่ถ่ายทอด อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และขาดความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตทุกวันนี้ของประชาชนหลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุจนหลงลืมวิถีพุทธขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประชาชนไม่ค่อยมี

เวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัด อีกทั้งมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่ ขาดความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

๔.๒ การจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๒.๑ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักกายภาพนา

๑) การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร การเผยแผ่ธรรมเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาพระสงฆ์ต้องมีอุดมการณ์มีเป้าหมายในการเผยแผ่ที่ชัดเจนให้ความสำคัญกับงานที่ทำ ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม^{๗๗}

๒) มีวิริยะเพียรพยายามขยันหมั่นกระทำให้สำเร็จนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ^{๗๘}

๓) มีความเสียสละเป็นผู้อุทิศตนเพื่อพระศาสนาและสังคมโดยรวมต้องมีสุขภาพแข็งแรงสามารถปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้^{๗๙}

๔) มีความสามารถในการกำหนดวางแผนงานหรือกำหนดกลยุทธ์การจัดลำดับขั้นตอนที่จะใช้ในการเผยแผ่ที่เพื่อนำไปปฏิบัติให้สำเร็จผล^{๘๐}

๕) มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรมเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในครรลองที่ก่อประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและผู้อื่น^{๘๑}

๖) ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม^{๘๒}

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาลิณี), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร(พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริบุณยาภิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๓) มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดดงดงไม่มีความต่างพร้อยนำเคารพเลื่อมใสในศรัทธา^{๘๓}
- ๔) ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระวินัยยึดพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้งดำรงตนให้สำรวมประพฤติกให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยไม่ละเมิดพุทธบัญญัติ^{๘๔}
- ๕) มีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดีเพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอนผู้พบเห็นแล้วก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใสเกิดความสุขใจ^{๘๕}
- ๑๐) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคนคอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดีทำให้เกิดความประทับใจในการที่ได้พบเห็น^{๘๖}
- ๑๑) สอนพอเหมาะพอดีตรงเนื้อหาตรงเรื่องไม่ออกนอกเรื่องสอนเท่าที่จำเป็นพอดีเพื่อความเข้าใจง่ายทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ^{๘๗}
- ๑๒) มีการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในวิธีการเผยแผ่ของพระภิกษุโดยจัดทำโครงการอบรมพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนิกชนขึ้นเพื่อให้ความรู้และเทคนิคเพิ่มเติมแก่พระสงฆ์^{๘๘}
- ๑๓) คัดเลือกพระสงฆ์ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้มีคุณสมบัติในการเผยแผ่โดยดูความสามารถเพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่^{๘๙}
- ๑๔) เป็นผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธานามมาแล้วสามารถเทศน์ได้และเทศน์เป็น^{๙๐}
- ๑๕) มีความอดทนทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บังเกิดผลดีไม่ทอดทิ้งไม่ทอดทิ้งเมื่อพบอุปสรรค^{๙๑}
- ๑๖) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีประสบการณ์ความชำนาญในการออกเผยแผ่ธรรมอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในสถานที่ต่างๆ^{๙๒}
- ๑๗) มีการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น สภาตำบล เพราะเป็นหน่วยงานในพื้นที่

^{๘๓}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๔}สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๕}สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยะโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๖}สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๗}สัมภาษณ์ พระครูवासูกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดवासูกิจการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๘}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรัทธาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๙}สัมภาษณ์ นางกัญญา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๐}สัมภาษณ์ นางจิตติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๙๑}สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๒}สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

รับผลจากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของชุมชนโดยตรง เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเผยแผ่และสนับสนุนการทำงานร่วมกัน^{๙๓}

๑๘) จัดตั้งกองทุนส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมในพระพุทธศาสนา^{๙๔}

๑๙) มีการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากรที่มีความสามารถในการเผยแผ่พระธรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๙๕}

ตารางที่ ๔.๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักกายภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘,
๒	มีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี เพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอนผู้พบเห็นแล้วก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใสเกิดความสุขใจ	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕
๓	มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรมเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในครรลองที่ก่อประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและผู้อื่น	๑๓	๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖,

^{๙๓}สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๔}สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๕}สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักกายภาวนา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๔	มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคนคอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดีทำให้เกิดความประทับใจในการที่ได้พบเห็น	๑๒	๑, ๓, ๔, ๖, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๘,

จากตารางที่ ๔.๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักกายภาวนา พบว่า ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุขภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ มีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดีเพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอนผู้พบเห็นแล้วก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใสเกิดความสุขใจ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรมเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในครรลองที่ก่อประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและผู้อื่น อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคนคอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดีทำให้เกิดความประทับใจในการที่ได้พบเห็น อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป/คน

สรุปได้ว่า ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุขภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป มีกายสงบเรียบร้อยจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคน

๔.๒.๒ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักศีลภาวนา

๑) การเผยแผ่ธรรมเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัทพระสงฆ์จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่าง พระสงฆ์ผู้ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้นั้นก่อน

อื่นจะต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย^{๙๖}

๒) เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ ไม่พูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่นและไม่พูดเพื่อเจือไร้สารประโยชน์^{๙๗}

๓) มีศีลาจารวัตรตรงงามมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัยเป็นเหตุนำความเลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็น^{๙๘}

๔) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความหรือตัดจนเสียความอ้างเหตุอ้างผลเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจตามเหตุผลนั้น^{๙๙}

๕) มีความน่าเชื่อถือแสดงธรรมไปตามธรรมไปตามความถูกต้องไม่มอมเมาให้หลงอยู่ในเรื่องไร้สาระ^{๑๐๐}

๖) แสดงธรรมโดยไม่กระทบตนและผู้อื่นไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่นยกย่องตัวเองและชมผู้อื่นพูดทับถมผู้อื่นแสดงให้เห็นว่าตนเองเหนือกว่า^{๑๐๑}

๗) เคร่งครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนดจัดเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อที่ต้องการสื่อสาร^{๑๐๒}

๘) มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้เข้ากับชาวบ้านได้^{๑๐๓}

๙) ต้องตรงต่อเวลาจะนัดหมายกับใครหรือจะทำงานสิ่งใดก็ให้ตรงเวลาที่กำหนดไว้รู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ^{๑๐๔}

๑๐) ต้องรู้จักเวลาในการเผยแผ่หากพระสงฆ์ไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารก็จะเกิดปัญหาใน

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที, (พิพัฒน์ จันทูปโม) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

การเผยแพร่พุทธศาสนาได้^{๑๐๕}

๑๑) รู้จักประมาณรู้จักความพอดีการเผยแพร่บางครั้งหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจ^{๑๐๖}

๑๒) รักษาคำพูดๆเฉพาะในสิ่งที่เป็นความจริงสิ่งไหนไม่จริงก็อย่าไปพูดและเมื่อพูดอะไรออกไปแล้วก็ต้องทำให้ได้อย่างที่พูด^{๑๐๗}

๑๓) ชื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่ออุดมการณ์ของตนหน้าที่ของตนไม่ละทิ้งหน้าที่และปิดความลับผิดชอบ^{๑๐๘}

๑๔) ใช้น้ำเสียง ถ้อยคำที่เป็นความจริงถ้อยคำที่มีประโยชน์ถ้อยคำที่เป็นที่พึงใจแก่ผู้ฟังเพื่อถ่ายทอดหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้ฟังตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างครบถ้วน^{๑๐๙}

๑๕) รู้จักวางตนอ่อนน้อมไม่ถือดีอวดรู้อวดฉลาดไม่แสดงกิริยาก้าวร้าวรับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล^{๑๑๐}

๑๖) ต้องเคารพกฎเกณฑ์กติกาที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด^{๑๑๑}

๑๗) แสดงธรรมไม่เสียดสีผู้อื่นด้วยถ้อยคำพูดที่สบประมาททำให้คนเขาเกิดความอับอาย^{๑๑๒}

๑๘) เว้นการพูดไม่สุภาพถ้อยคำหยาบคายไม่ใช้เสียงทวาดหรือพูดจากระโชกกระชาก^{๑๑๓}

๑๙) เว้นการเผยแพร่ธรรมะในลักษณะโฆษณาชวนเชื่อหรือเผยแพร่เชิงพุทธพาณิชย์เพื่อแฝงผลประโยชน์เชิงธุรกิจ^{๑๑๔}

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีท่าทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักศีลภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	การเผยแผ่ธรรมนั้นเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัทพระสงฆ์จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศิลปบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่าง พระสงฆ์ผู้ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้นั้นก่อนอื่นจะต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	มีศีลาจารวัตรงดงามหรือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัยเป็นเหตุนำความเลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็น	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๓	เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ ไม่พูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น และไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระประโยชน์	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗
๔	เคร่งครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนดจัดเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อที่ต้องการสื่อสาร	๑๔	๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักศีลภาวนา พบว่า การเผยแผ่ธรรมะนั้นเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัทพระสงฆ์จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศิลปบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่างพระสงฆ์ผู้ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้นั้นก่อนอื่นจะต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๙ รูป/คน รองลงมาคือ มีศีลาจารย์ตรงดงามหรือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัยเป็นเหตุหน้าความเลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็น อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมา คือ เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ ไม่พูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่นและไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระประโยชน์ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน และเคร่งครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนดจัดเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อที่ต้องการสื่อสาร อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๔ รูป/คน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศิลปบริบูรณ์ในศีล ต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย มีศีลาจารย์ตรงดงามหรือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัย เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจา ไม่พูดคำเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ เคร่งครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนด

๔.๒.๓ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักจิตภาวนา

๑) พระเผยแผ่ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละแสดงธรรมเพื่อหวังอนุเคราะห์โดยไม่หวังลาภสักการะไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว^{๑๑๕}

๒) รู้จักให้มากกว่ารับแสดงความมีน้ำใจเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นโดยการไม่ปิดกั้นความคิดหรือการกระทำ^{๑๑๖}

๓) แสดงธรรมโดยอาศัยเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของ

^{๑๑๕}สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๖}สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ผู้แสดงเองหรือวาทกวียื่นเข้าหาประโยชน์ของผู้แสดงเพียงแต่เอาการแสดงธรรมบังหน้าไว้เท่านั้น^{๑๑๗}

๔) ต้องมีใจรักในการเผยแผ่สอนธรรมด้วยความตระหนักคิดว่าเป็นหน้าที่ๆพระสงฆ์พึงกระทำมากกว่าการลงมือทำเพราะเห็นแก่ปัจจัยหรือสิ่งตอบแทน^{๑๑๘}

๕) เมื่อเวลาที่จะทำการเผยแผ่ก็ทำอย่างอุทิศตัวอุทิศใจมีจิตฝักใฝ่อยู่ในกิจนั้นใช้จิตในการรับรู้สิ่งที่ทำไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่าน^{๑๑๙}

๖) ใช้ถ้อยคำภาษาอังกฤษคำคมหรือยกตัวอย่างต่างๆ เป็นอุทาหรณ์ที่ชัดเจนและตรงกับทัศนคติของผู้ฟังถ่ายทอดอธิบายถึงความหมายให้ถูกต้องชัดเจน^{๑๒๐}

๗) รักษาอารมณ์สงบจิตใจทำให้เป็นกลางในขณะที่สื่อสารให้เป็นปกติ ไม่พูดคำหยาบนิทานผู้อื่น พูดอ้อมค้อม พูดวาทให้เกิดความสับสน และไม่ควรถูกแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระ^{๑๒๑}

๘) ต้องมีสติ รอบคอบ ใจเย็น อดทนต่อถ้อยคำพร้อมที่จะรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ คำถามคำเสนอแนะโดยไม่ได้แย้งทั้งที่ผู้อื่นยังกล่าวไม่จบ^{๑๒๒}

๙) ในการเผยแผ่ต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟังเวลาและสถานที่ต้องรู้ว่าผู้ฟังคือใคร มีพื้นฐานการศึกษาเพียงใด อายุเท่าไร เพศชายหรือหญิง มีอาชีพอะไร มีจำนวนเท่าไร จะพูดที่ใด มีเวลาพูดเท่าไร จะได้เตรียมเรื่องให้เหมาะสมกับผู้ฟัง^{๑๒๓}

๑๐) ใช้อารมณ์ขันเพื่อชักจูงให้เกิดความพึงพอใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานเผยแผ่เพราะคนเราต้องการการเรียนรู้แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการความสนุกสนานด้วย^{๑๒๔}

๑๑) ต้องมีความเข้าใจและเป็นกันเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสร้างความไว้วางใจต่อกัน^{๑๒๕}

๑๒) มีความเข้าใจในความแตกต่างของผู้รับสารเนื่องจากผู้รับสารทั่วไปมีจำนวนมากจึงมี

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุกการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

ความหลากหลายแตกต่างกันทั้งค่านิยมทัศนคติประสบการณ์ซึ่งส่งผลต่อการเผยแพร่^{๑๒๖}

๑๓) เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีไม่นำเอาเรื่องส่วนตัวมาเกี่ยวเรื่องงานและประกอบไปด้วยคุณธรรม
เช่นมีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อ^{๑๒๗}

๑๔) มีสติมีสมาธิเข้มแข็งมั่นคงปราศจากอคติเพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ^{๑๒๘}

๑๕) มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใสสุขภาพเบิกบานสดชื่นเอิบอ้อมส่องใสสงบและมีความปีติปราโมทย์
แจ่มชื่นใจ^{๑๒๙}

๑๖) มีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้
การทำงานเผยแพร่ขาดประสิทธิผล^{๑๓๐}

๑๗) เป็นผู้ที่มีอุเบกขาไม่แสดงความขัดเคืองขุ่นมัวหรือแสดงความไม่พอใจเมื่อมีผู้ไม่ตั้งใจ
ฟัง^{๑๓๑}

๑๘) ต้องสังเกตอารมณ์ของผู้รับการเผยแพร่ว่าขณะที่กำลังสื่อสารกันอยู่นั้นมีอารมณ์อย่างไร
จะทำให้ผู้เผยแพร่รู้ว่าเวลานั้นควรจะสื่อสารอย่างไรจึงจะสำเร็จตามตามวัตถุประสงค์^{๑๓๒}

๑๙) ต้องระมัดระวังเลือกสารและวิธีการส่งสารให้เหมาะกับทัศนคติความรู้สึกเหมาะสมกับ
ฐานะของผู้รับสาร^{๑๓๓}

---

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีธาตุท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๓} นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๗ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักจิตภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	พระเผยแผ่ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละแสดงธรรมเพื่อหวังอนุเคราะห์โดยไม่หวังลาภสักการะไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว	๑๕	๑, ๒, ๔, ๖, ๗, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	มีสติมีสมาธิเข้มแข็งมั่นคงปราศจากอคติเพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ	๑๓	๑, ๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗
๓	รักษาอารมณ์สงบจิตใจทำให้เป็นกลางในขณะสื่อสารให้เป็นปกติ ไม่พูดคำหยาบนิินหาผู้อื่น พูดอ้อมค้อม พูดหวานให้เกิดความสับสน และไม่พูดแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระ	๑๒	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๔
๔	มีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิผล	๑๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒

จากตารางที่ ๔.๗ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักจิตภาวนา พบว่า พระเผยแผ่ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละแสดงธรรมเพื่อหวังอนุเคราะห์โดยไม่หวังลาภสักการะไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ มีสติมีสมาธิเข้มแข็งมั่นคงปราศจากอคติเพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมาคือ

รักษาอารมณ์ สงบจิตใจ ทำใจให้เป็นกลางในขณะที่สื่อสารให้เป็นปกติ ไม่พูดคำหยาบนินทาผู้อื่น พูดอ้อมค้อม พูดวนให้เกิดความสับสน และไม่ควรพูดแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และมีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิผล อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า พระเผยแผ่ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตมีความรับผิดชอบมีความสนใจ เอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ ไม่หวังลาภสักการะ ไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว ปราศจากอคติ เพียรพยายามอดทนรับผิดชอบต่อในงานที่ทำ รักษาอารมณ์สงบจิตใจ ไม่พูดคำหยาบนินทาผู้อื่น พูดอ้อมค้อม พูดวนให้เกิดความสับสน และไม่พูดแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระ มีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิผล

๔.๒.๔ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักปัญญาภาวนา

๑) พระสงฆ์ในปัจจุบันจะต้องยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้และสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลป์อีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่ หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่จึงจะถ่ายทอดหลักธรรมที่ต้องการสื่อไปสู่ผู้ฟังให้ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน มีประสิทธิภาพ^{๑๓๔}

๒) เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และพัฒนาตนฝึกฝนปรับปรุงตนเองไปตามกระแสต่างๆ ในโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา^{๑๓๕}

๓) มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและมีภูมิความรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้งสามารถในการนำความรู้ในสาขาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการสื่อสาร^{๑๓๖}

๔) ต้องค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอเพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความคิดใหม่ๆ^{๑๓๗}

๕) เป็นผู้รู้ธรรมะรู้หลักการหลักความจริงในเนื้อหาสาระของหลักธรรมที่จะสื่อสารไม่ควร

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ประมาทแม้จะพูดในเรื่องที่ตนมีความรู้อยู่แล้วก็ต้องเตรียมตัวพอสมควรเพื่อไม่ให้ผิดพลาด^{๑๓๘}

๖) มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายรู้เข้าใจทั้งในเรื่องทฤษฎีและปฏิบัติ^{๑๓๙}

๗) มีการเตรียมความพร้อมในการแสดงธรรมถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้ฟัง ฉลาดในการถ่ายทอดเนื้อหาที่เทศน์ได้อย่างแจ่มแจ้ง^{๑๔๐}

๘) สอนต้องมุ่งเน้นให้เขาพัฒนาปัญญาของเขาขึ้นมาเองไม่ใช่เป็นการยึดเยียด^{๑๔๑}

๙) สอนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายโดยใช้ศัพท์ที่ง่ายเพื่อทำให้การสื่อสารเข้าใจตรงกัน^{๑๔๒}

๑๐) มีวุฒิภาวะภูมิความรู้ที่น่าเชื่อถือสามารถชี้แจงหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ถูกต้อง^{๑๔๓}

๑๑) มีความรู้ความสามารถในด้านการใช้ภาษาบาลีดีพอตลอดทั้งภาษาสมัยใหม่และภาษาต่างประเทศเพื่อประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔๔}

๑๒) หมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำ^{๑๔๕}

๑๓) รู้จักคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟัง^{๑๔๖}

๑๔) คิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้^{๑๔๗}

๑๕) เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้การแนะนำปรึกษาหารือต่างๆ^{๑๔๘}

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริบุณยาภิวัฒน์ (บุญสม ผลภาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ จานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรีทาทา, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นางจิตติรัตน์ คำภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๖) มีความสามารถตอบข้อซักถามได้กระจ่างชัดชี้แจงให้เขาหมดสงสัย^{๑๔๙}

๑๗) มีเทคนิควิธีการโน้มน้าวใจในการสื่อธรรมะรู้จักเนื้อหาสาระความหมาย วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่พุทธศาสนาที่แน่นอนชัดเจน^{๑๕๐}

๑๘) รู้จักการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการถ่ายทอด เช่น บรรยากาศแบบเป็นกันเอง^{๑๕๑}

๑๙) มีปัญญาวิวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของการเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งเพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน^{๑๕๒}

ตารางที่ ๔.๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักปัญญาภวานา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	คิดอย่างแยกคางแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๒	เป็นผู้ที่มีความไม่รู้จักและพัฒนาตนฝึกฝนปรับปรุงตนเองไปตามกระแสต่างๆ ในโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา	๑๕	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๓	มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายรู้เข้าใจทั้งในเรื่องทฤษฎีและปฏิบัติ	๑๓	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๘

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักปัญญาภวานา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๔	พระสงฆ์ในปัจจุบันจะต้องยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้และสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลปะอีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่จึงจะถ่ายทอดหลักธรรมที่ต้องการสื่อไปสู่ผู้ฟังให้ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนมีประสิทธิภาพ	๑๒	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๖, ๑๘, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักปัญญาภวานา พบว่า พระสงฆ์ต้องคิดอย่างแยกคางแกะปัญหาได้ คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และพัฒนาตนเองฝึกฝนปรับปรุงตนเองไปตามกระแสต่างๆ ในโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายรู้เข้าใจทั้งในเรื่องทฤษฎีและปฏิบัติ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน และพระสงฆ์ในปัจจุบันจะต้องยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้และสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลปะอีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่จึงจะถ่ายทอดหลักธรรมที่ต้องการสื่อไปสู่ผู้ฟังให้ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนมีประสิทธิภาพ ๑๒ รูป/คน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ต้องคิดอย่างแยกแยะกายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มี
 ปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ต้องมีความสามารถ
 ชำนาญทั้งศาสตร์และศิลป์อีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบ
 ในการสื่อสาร เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และพัฒนาตนฝึกฝนปรับปรุงตนเอง มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอน
 ยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟัง
 ได้และสามารถปฏิบัติตาม

๔.๒.๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักกายภาวา

๑) สารหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่ได้
 จากการตรัสรู้แล้วทรงเผยแผ่แก่เวไนยสัตว์ การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็น
 กระบวนการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริง^{๑๕๓}

๒) สารธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทุกคนสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาได้เพราะ
 หลักปฏิบัติของศาสนามีหลายอย่างคือมีทั้งชนิดที่ง่าย ๆ เหมาะแก่คนทั่วไปที่จะปฏิบัติและมีชนิดที่ยาก
 ซึ่งเหมาะสำหรับคนที่มีพื้นจิตใจสูงมีสติปัญญากว้างขวางลึกซึ้งเท่านั้นจึงจะปฏิบัติได้^{๑๕๔}

๓) สารธรรมในพระพุทธศาสนาให้อิสระและเปิดกว้างให้แก่ผู้ฟังในการคิดพิจารณาเพื่อ
 เลือกรับเอาไปประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสมเฉพาะตน^{๑๕๕}

๔) การนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติอาจจะเริ่มต้นด้วยหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งแล้วยึดถือปฏิบัติ
 อย่างเคร่งครัด^{๑๕๖}

๕) ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสารในทางพระพุทธศาสนานั้นสารที่ดีต้องมาจากจิตที่ฝึกดี
 แล้ว^{๑๕๗}

๖) เนื้อหาหลักธรรมที่จะสอนนอกจากใช้ในการดำเนินชีวิตปรกติแล้วต้องสามารถนำไปใช้
 ปฏิบัติเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม^{๑๕๘}

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน
 ๒๕๖๐.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน
 ๒๕๖๐.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน
 ๒๕๖๐.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน
 ๒๕๖๐.

๓) ต้องนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแพร่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภาวนา ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่^{๑๕๙}

๔) การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอเพียงการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเองผสานกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม^{๑๖๐}

๕) หลักธรรมที่ใช้ต้องเกี่ยวกับเกี่ยวกับมารยาทชาวพุทธ การกราบไหว้ แสดงความเคารพ การยืน เดิน นั่งนอนที่เหมาะสม^{๑๖๑}

๑๐) สารที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันสะท้อนความจริงของสังคมและสามารถนำไปฝึกฝนให้เกิดประโยชน์^{๑๖๒}

๑๑) เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้เคียงตัวสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยปราศความเคลือบแคลงสงสัย^{๑๖๓}

๑๒) มีการพิจารณาเตรียมมาแล้วอย่างดี เช่น การคัดเลือกหัวข้อธรรมะ จัดลำดับขั้นตอน มีความชัดเจนกระจ่างแจ้ง เป็นสัทธรรมมีคุณค่า ไม่ใช่สัทธรรมปฏิรูป^{๑๖๔}

๑๓) ชี้ให้เห็นเหตุและผลแห่งการกระทำลุ่มหลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น^{๑๖๕}

๑๔) หลักธรรมที่แสดงมีความเหมาะสมกับการปฏิบัติของผู้ฟังสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้ชีวิตให้ดีขึ้น^{๑๖๖}

๑๕) ปลูกฝังอบรมให้มีความสามารถนำมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น^{๑๖๗}

๑๖) ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีในการเผยแพร่ในยุคปัจจุบันเพื่อให้

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารท่าท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมีฉนะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น^{๑๖๘}

๑๗) หลักธรรมทางพุทธศาสนาบางเรื่องเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมก็ต้องยกตัวอย่างประกอบให้เห็นเป็นรูปธรรมหรือใช้การอธิบายเชิงเปรียบเทียบในรูปของอุปมาอุปไมย^{๑๖๙}

๑๘) เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้ตัวสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๑๗๐}

๑๙) เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ในการเผยแผ่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยอกนำไปปฏิบัติ^{๑๗๑}

ตารางที่ ๔.๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักกายภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ต้องนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภาวนา ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๘
๒	ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น	๑๓	๑, ๒, ๔, ๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๙

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักกายภาวนา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๓	เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้เคียงสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	๑๒	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๕
๔	เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ในการเผยแผ่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยักนำไปปฏิบัติ	๑๐	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักกายภาวนา พบว่า ต้องนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภาวนา ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมาคือ เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้เคียงสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ในการเผยแผ่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยักนำไปปฏิบัติ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๐ รูป/คน

สรุปได้ว่า ต้องนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่ ภาวนา ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยี เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็น

เรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัวส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยกนำไปปฏิบัติ

๔.๒.๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักศีลภาวนา

๑) พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการสื่อสารตั้งแต่เริ่มแรกของการประกาศพระศาสนา ในด้านสารทางพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ สัจจะ ตถตา กาละ ปิยะ อัตถะ^{๑๗๒}

๒) สารธรรมของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีการบังคับให้ต้องเชื่อโดยขาดเหตุผลแต่ให้อิสระอย่างเต็มที่แก่ผู้ฟังในการคิดพิจารณาเพื่อการพัฒนาสติปัญญาในการเข้าใจและเข้าถึงความจริงด้วยตัวเอง^{๑๗๓}

๓) เนื้อหาสามารถทำให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา^{๑๗๔}

๔) เนื้อหาสาระธรรมเกี่ยวกับมนุษย์และศีล ๕ อธิบายถึงลักษณะของศีลแต่ละข้อ พุดถึงโทษของการผิดศีลและอานิสงส์ของการรักษาศีล^{๑๗๕}

๕) ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล เว้นจากการคดโกง การละเมิดกรรมสิทธิ์ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ให้มีการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่มีทุจริตคอร์รัปชัน^{๑๗๖}

๖) เว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าววาจาด้วยคำสัตย์จริงเสมอ^{๑๗๗}

๗) สำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ไม่นอกใจคู่สมรยาของตน^{๑๗๘}

๘) ต้องส่งเสริมให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันได้แก่สุราเมรัยและสิ่งเสพติดทั้งหลายอันเป็น

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จนทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

ที่ตั้งแห่งความประมาทและถือว่าเป็นอบายมุขอันเป็นทางแห่งความเสื่อมในวิถีชีวิต^{๑๗๙}

๙) สาระธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคมมีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและหลักคำสอนเป็นหลัก^{๑๘๐}

๑๐) พระนักเผยแผ่ก่อนนำเสนอหลักธรรมทุกครั้งต้องผ่านการกลั่นกรองว่าเป็นเรื่องจริงเรื่องแท้^{๑๘๑}

๑๑) เนื้อหาสาระธรรมที่สอนเป็นไปในทิศทางเดียวกันตรงตามพุทธวจนอย่างแท้จริง^{๑๘๒}

๑๒) หลักธรรมนั้นต้องตรงกับความเป็นจริงโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตรงไปตรงมาเป็นกลาง ไร้อคติ มุ่งประโยชน์ ชี้แนะนำสังคมไปในแนวทางที่ดี^{๑๘๓}

๑๓) สาระธรรมส่งเสริมให้ผู้ฟังเกิดความเห็นที่ถูกต้องในการที่จะปฏิบัติธรรมและทำความดี^{๑๘๔}

๑๔) สาระธรรมต้องช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคมระเบียบวินัยมารยาทที่ดึงามความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต^{๑๘๕}

๑๕) พิจารณาเนื้อหาความพอดีในการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ความเหมาะสมกับเวลาที่กำหนดให้ และความเหมาะสมกับโอกาสประสานประโยชน์^{๑๘๖}

๑๖) เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาและลักษณะของผู้รับสารที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน^{๑๘๗}

๑๗) เนื้อหาธรรมะต้องพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันว่าควรจะนำเสนออย่างไรเพื่อให้สาระธรรมที่ได้นำเสนอนั้นทำให้ผู้ฟังเกิดภาพได้ เข้าใจในเหตุการณ์นั้นได้^{๑๘๘}

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยฺกโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไม้หุช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุกราม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรีธาทา, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมจันฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๘) หลักธรรมนำเสนอในเชิงประยุกต์โดยเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับประชาชน สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน^{๑๘๙}

๑๙) ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก^{๑๙๐}

ตารางที่ ๔.๑๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม ด้านสารตามหลักศีลภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	สาระธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและหลักคำสอนเป็นหลัก	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	สาระธรรมต้องช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต	๑๗	๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๓	ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล เว้นจากการคดโกง การละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ให้มีการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่มีทุจริตคอร์รัปชัน	๑๕	๑, ๒, ๔, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๔	ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก	๑๔	๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๘

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

จากตารางที่ ๔.๑๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักศีลภาวนา พบว่า สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและหลักคำสอนเป็นหลัก อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๙ รูป/คน รองลงมาคือ สารธรรมต้องช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล เว้นจากการคดโกง การละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ให้มีการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่มีทุจริตคอร์รัปชัน อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน และปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๔ รูป/คน

สรุปได้ว่า สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและหลักคำสอนเป็นหลัก ช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก

๔.๒.๗ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักจิตภาวนา

๑) การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่าย ๆ ฟังสบายรื่นหูทำให้คนสนใจฟังธรรมจนถึงปฏิบัติธรรมตามลำดับยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขเกิดสังคมแห่งความสุขสงบร่มเย็นสร้างความสุขพร้อมทั้งมีความสมานฉันท์ฟื้นฟูด้านการพัฒนาจิตใจแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป^{๑๙๑}

๒) เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจพัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง^{๑๙๒}

๓) สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องก่อให้เกิดความเบิกบานใจความสุขสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม^{๑๙๓}

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโอม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๔) บรรยายไปตามลำดับไม่รัดชั้นตอนจิตใจผู้ฟังได้พัฒนาตนเองในด้านจิตใจ^{๑๙๔}
- ๕) สามารถนำไปพัฒนาจิตสำนึกด้านคุณความดีให้มีสมาธิที่ดีมีสติมีจิตใจที่สงบเย็น มีความสุขใจ^{๑๙๕}
- ๖) เนื้อหาหลักธรรมเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวันสามารถนำไปพัฒนาจิตใจควบคุมอารมณ์ในการเผชิญและแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับชีวิตได้^{๑๙๖}
- ๗) เลือกใช้หัวข้อธรรมที่ผู้ฟังสนใจหรือรู้อยู่แล้วเพื่อว่าผู้ฟังจะได้ตั้งใจฟังเรื่องนั้นได้เข้าใจตลอดเรื่อง^{๑๙๗}
- ๘) เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบใจนี้มีความระลึกได้และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล^{๑๙๘}
- ๙) เนื้อหาสาระน่าฟังทำให้ผู้ฟังผ่อนคลายแจ่มใสไม่เบื่อหน่ายหรือหงุดหงิดต้องให้มีอารมณ์ขึ้นในเรื่องนั้นๆ^{๑๙๙}
- ๑๐) มีการสอดแทรกให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินพองามไม่เครียดจนทำให้น่าเบื่อ^{๒๐๐}
- ๑๑) โนม่น่าไวใจของพุทธศาสนิกชนให้มีจิตใจที่อ่อนโยนขึ้น มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสำนึกช่วยเหลือและเสียสละ^{๒๐๑}
- ๑๒) ไม่บิดเบือนคำสอนตีความเข้าข้างตนเองอย่างมีอคติจะทำให้เกิดศรัทธามปฏิรูป^{๒๐๒}
- ๑๓) ไม่นำเรื่องนอกศาสนาหรือลัทธิพิธีกรรมใดๆ เข้ามาปะปนในหลักธรรมหรือเพื่อชักนำให้คนเกิดศรัทธาความเชื่อซ้กุงไปในเชิงพุทธพาณิชย์^{๒๐๓}

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุภาราม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๑๔) หัวข้อธรรมที่ฟังแล้วจรรโลงใจประทับใจของผู้ฟังไม่สร้างความเกลียดชัง^{๒๐๔}
 ๑๕) ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยุ่งยากแก่ตน ไม่เสียดีสีใคร^{๒๐๕}
 ๑๖) ต้องให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของสมาธิ^{๒๐๖}
 ๑๗) ให้เห็นอานิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของความเชื่อผลของกรรม^{๒๐๗}
 ๑๘) สาระธรรมต้องช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี^{๒๐๘}
 ๑๙) ประยุกต์ให้สอดคล้องค่านิยมที่ดีงามและความเป็นไทยส่งเสริมการทำนุบำรุงและรักษา

ศิลปวัฒนธรรมไทย^{๒๐๙}

ตารางที่ ๔.๑๑ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักจิตภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเอง อยู่เสมอๆ ต่อเนื่องก่อให้เกิดความเบิกบาน ใจความสุกสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสาร สามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการ ประพฤติธรรม	๑๖	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗
๒	การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้อง อธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่ายๆ ฟังสบาย รื่นหูทำให้คนสนใจฟังธรรมจนถึงปฏิบัติธรรม ตามลำดับยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงดำเนินชีวิต	๑๔	๑, ๒, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๙

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑๑ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักจิตภาวนา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
	ประจำวันอย่างมีความสุขเกิดสังคัมแห่ง ความสุขสงบร่มเย็นสร้างความสุขพร้อมทั้งมีความสมานฉันท์ฟื้นฟูด้านการพัฒนาจิตใจแก่เด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไป		
๓	เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบใจหนึ่งมีความระลึกได้และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล	๑๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๘, ๙, ๑๑, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๔	เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจพัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง	๑๑	๑, ๔, ๕, ๖, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘

จากตารางที่ ๔.๑๑ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักจิตภาวนา พบว่า สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความเบิกบานใจความสุขสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ รูป/คน รองลงมาคือ การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่ายๆ ฟังสบายรื่นหู ทำให้คนสนใจฟังธรรมจนถึงปฏิบัติธรรมตามลำดับยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขเกิดสังคัมแห่งความสุขสงบร่มเย็นสร้างความสุขพร้อมทั้งมีความสมานฉันท์ฟื้นฟูด้านการพัฒนาจิตใจแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๔รูป/คน รองลงมาคือ เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบใจหนึ่งมีความระลึกได้และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน และเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจพัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความเบิกบานใจความสุขสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของ

การประพฤติธรรม การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่าย ๆ ฟังสบายรื่นหู เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบ ใจนิ่ง มีความระลึกได้ และรู้ตัว อยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจ พัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง

๔.๒.๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักปัญญาภาวนา

๑) สารธรรมะนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในของผู้คนไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทัศนคติ ค่านิยม ต้องสอนปูพื้นจากหลักธรรมพื้นฐานที่เข้าใจง่ายอยู่ใกล้ตัวไปสู่เรื่องไกลตัวที่ประชาชนทุกคนสามารถศึกษาให้เกิดปัญญาความเข้าใจได้และปฏิบัติได้จริง^{๒๑๐}

๒) เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ^{๒๑๑}

๓) ให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามควร^{๒๑๒}

๔) ส่งเสริมให้ผู้ฟังเกิดความแจ่มแจ้งจงใจหาญกล้าร่ำเรียงในการที่จะปฏิบัติธรรมและทำความดี^{๒๑๓}

๕) เนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม^{๒๑๔}

๖) สารพระพุทธธรรมที่เผยแผ่ต้องใช้ประโยชน์ได้ในทุกสถานการณ์สามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขแก้ปัญหาหรือสามารถนำไปพัฒนาชีวิตที่ดีงามได้^{๒๑๕}

๗) ใช้อุปมาอุปมัยเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นคล้อยตามหลักธรรมในเรื่องนั้น เช่น กรรม นรก สวรรค์ เป็นต้น^{๒๑๖}

๘) เนื้อหาสาระของหลักธรรมที่นำเสนอต้องมีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลักธรรมที่ถูกต้องก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสารทำให้ชีวิตดี

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จนทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

ขึ้นมีความสุข^{๒๑๗}

๙) หลักธรรมแต่ละเรื่องมีประเด็นใหม่ๆให้ขบคิดเว้นจากเรื่องลึกลับไกลตัวหรือเรื่องยากที่ยากจะเข้าใจก่อให้เกิดความลึกลับสงสัยยิ่งขึ้น^{๒๑๘}

๑๐) ต้องสร้างความตระหนักด้านคุณธรรมตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง^{๒๑๙}

๑๑) ส่งเสริมให้มีความสามัคคีในหมู่คณะโดยคำนึงเรื่องความเสียสละเป็นสิ่งสำคัญ^{๒๒๐}

๑๒) เนื้อหาหลักธรรมต้องกระชับกระจ่างชัดเจนคลุมเครือไม่ก่อให้เกิดคำถามหรือความสงสัยแก่ผู้ฟัง^{๒๒๑}

๑๓) เนื้อหาหลักธรรมต้องช่วยพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของศาสนาสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม^{๒๒๒}

๑๔) ต้องใช้หลักภavana ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญญาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข^{๒๒๓}

๑๕) หลักธรรมที่จะเผยแผ่แต่ละครั้งต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟังซึ่งเป็นเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาก่อนว่ามีความสามารถความรู้ความเข้าใจในรับรู้เพียงพอหรือไม่^{๒๒๔}

๑๖) เนื้อหาค่อยนำเสนอทีละน้อยกระตุ้นให้ผู้รับใช้ความปัญญาพิจารณาเหตุผลและหาข้อสรุปด้วยตนเอง^{๒๒๕}

๑๗) ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆให้สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความพออยู่พอดีพอประมาณ^{๒๒๖}

๑๘) เลือกธรรมะที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้โดยเฉพาะความรู้เรื่องโลกและชีวิต การทำดีทำชั่ว

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยฺกโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจากรณ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีท้าว, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ คำภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุฬฉฉ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา^{๒๒๗}

๑๙) หลักธรรมต้องส่งเสริมความเฉลียวฉลาดทางปัญญาควบคุมไม่ให้เกิดความหลงมกมายกับสิ่งที่ไม่ดีไม่มีเหตุผลควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในร่องรอยได้^{๒๒๘}

ตารางที่ ๔.๑๒ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักปัญญากาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ต้องใช้หลักกาวนา ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๒	ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆให้สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความพออยู่พอกดีพอประมาณ	๑๕	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๓	เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ	๑๔	๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖
๔	เนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม	๑๓	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๑๒ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารตามหลักปัญญากาวนา พบว่า ต้องใช้หลักกาวนา ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆให้สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความพออยู่พอกดีพอประมาณ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕รูป/คน รองลงมาคือ เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน และเนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๓ รูป/คน

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

สรุปได้ว่า ใช้หลักภาวนา ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงาน มีปัญญาแก้ไขปัญหาวีชีวิตได้ไม่ทุกข์ ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆ เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ เนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม

๔.๒.๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักกายภาวนา

๑) พระผู้มีพระภาคทรงเป็นแบบอย่างอันประเสริฐสูงสุดในการใช้สื่อสำหรับฝึกเวไนยสัตว์ให้เจริญในคุณความดีการเลือกช่องทางสื่อสารที่ดีสามารถช่วยส่งเสริมทำให้พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา^{๒๒๙}

๒) การใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องจัดทำสื่อที่ใหม่ทันสมัยเป็นสากลมีรูปแบบมาตรฐานเดียวกันโดยคณะสงฆ์รับรองอย่างเป็นทางการเพื่อใช้เป็นหลักสูตรกลางและชัดเจนสำนวนต่างๆ ให้ทันสมัยสามารถเข้าใจง่าย^{๒๓๐}

๓) ต้องปรับเปลี่ยนสื่อที่ใช้ไปตามบริบทของสังคมเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน^{๒๓๑}

๔) ฝึกอบรมแก่พระสงฆ์เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการประสานเชื่อมโยงกันลักษณะเครือข่าย^{๒๓๒}

๕) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนส่งเสริมในการจัดทำและเพื่อการพัฒนาสื่ออุปกรณ์การเผยแผ่ให้เกิดความน่าสนใจและใช้อย่างแพร่หลาย^{๒๓๓}

๖) ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ^{๒๓๔}

๗) เพิ่มความถี่และปริมาณในการเผยแผ่ข่าวสารด้านพุทธศาสนาในสื่อออนไลน์ให้มากขึ้น

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทุโปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

เพื่อเป็นการเพิ่มการเข้าถึงข่าวสารด้านพุทธศาสนา^{๒๓๕}

๘) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่หลักธรรมในพุทธศาสนา^{๒๓๖}

๙) ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นจุดเชื่อมโยงคนกับพระพุทธรูปศาสนาให้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น^{๒๓๗}

๑๐) ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ทาง เครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook Youtube เป็นอุปกรณ์ในการเผยแพร่สาระธรรม^{๒๓๘}

๑๑) นำเสนอด้วยภาพวิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง ตัวอักษร และเสียงให้มีความน่าสนใจดึงดูดใจเพื่อให้ธรรมะและความบันเทิง^{๒๓๙}

๑๒) จัดบริเวณวัดอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสะอาดเจียบสงบเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นธรรมชาติ^{๒๔๐}

๑๓) มีห้องน้ำที่สะอาดมีที่จอดรถได้สะดวกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญกุศล^{๒๔๑}

๑๔) เลือกรูปแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภวนา ๔ ได้^{๒๔๒}

๑๕) จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมบรรพชาสามเณรและบวชศีลจาริณีในช่วงปิดภาคเรียน กิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษา ตอบปัญหาธรรมะ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมในวันสำคัญแห่งชาติ^{๒๔๓}

๑๖) จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภวนา ๔ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน^{๒๔๔}

๑๗) การจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภวนา ๔ ให้เหมาะกับเวลา

---

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ คำภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมีจนะ, นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย^{๒๔๕}

๑๘) ต้องใช้สื่อสิ่งพิมพ์จัดทำเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๒๔๖}

๑๙) ใช้ตนเองเป็นสื่อบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชนโดยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีประชาชน^{๒๔๗}

ตารางที่ ๔.๑๓ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักกายภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๒	เลือกจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ได้	๑๓	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๓	จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภาวนา ๔ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน	๑๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๔,
๔	การจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภาวนา ๔ ให้เหมาะกับเวลา สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย	๑๐	๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒,

^{๒๔๕}สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๖}สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๗}สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

จากตารางที่ ๔.๑๓ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักกายภาวนา พบว่า ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมา คือ เลือกจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ได้ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมา คือ จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภาวนา ๔ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๑ รูป/คน และการจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย อยู่ในลำดับสุดท้าย มีจำนวน ๑๐ รูป/คน

สรุปได้ว่า การใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ เลือกจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ได้ จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภาวนา ๔ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

๔.๒.๑๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักศีลภาวนา

๑) สื่อที่นำมาใช้ต้องช่วยส่งเสริมหลักธรรมความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นทำให้ประชาชนคลายความกังวลใจคลายความสงสัยในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เห็นประโยชน์ของการบำเพ็ญบุญกุศล เห็นความจำเป็นในการรักษาศีล เกิดความมุ่งมั่นที่จะรักษาศีลให้มั่นคง ได้รู้และเข้าใจถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้^{๒๔๘}

๒) สื่อต้องมีลักษณะที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับมีระเบียบไม่สับสน^{๒๔๙}

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

๓) สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น^{๒๕๐}

๔) สื่อต้องส่งเสริมให้ผู้รับสามารถพิจารณาขุดค้นหาหลักธรรมจากชีวิตและนำหลักธรรมนั้นมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์^{๒๕๑}

๕) ต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจน่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหา^{๒๕๒}

๖) ใช้สื่อภาษาที่เหมาะสมกับวัยของผู้รับสารทำให้ผู้รับสารมีความตื่นตัวสนใจและตั้งใจฟังเรื่องราว^{๒๕๓}

๗) ใช้ภาษาสุภาพนุ่มนวลไม่หยาบคายชวนให้สบายใจทันต่อเหตุการณ์และการเข้าถึงของผู้รับ^{๒๕๔}

๘) ใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส^{๒๕๕}

๙) ใช้สื่อหลากหลายเพื่อเหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เครื่องเสียง สื่อสมัยใหม่ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์และโปรเจคเตอร์นำเสนอที่เป็นสื่อภาพนิ่ง^{๒๕๖}

๑๐) เพิ่มความหลากหลายในการสื่อธรรมะให้น่าสนใจทั้งรูปแบบสีสันเอกสารที่เป็นข้อความตัวอักษร แผ่นพับ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับหลักธรรมเหมาะสมกับวัยที่สามารถเข้าใจได้จะช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านศีลธรรม^{๒๕๗}

๑๑) ต้องมีข้อกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมถูกต้อง

---

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโอม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไม้หุช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตามพระธรรมวินัย^{๒๕๘}

๑๒) สื่อที่ใช้ต้องสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์สร้างความคุ้นเคยกับประชาชนและสื่อสารกลับได้ด้วยอย่างเหมาะสม^{๒๕๙}

๑๓) สื่อต้องสื่อสารชักจูงแนะนำพุทธศาสนิกชนไม่ให้หลงเชื่อในคำสอนที่บิดเบือนไม่ถูกต้องที่ทำให้หลงผิด คิดผิด พุดผิด และทำผิด^{๒๖๐}

๑๔) ต้องใช้การเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนร่วมคิดและแก้ปัญหาที่ชุมชนทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาและไว้วางใจ^{๒๖๑}

๑๕) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อต้องคำนึงความคุ้มค่าต่อการสละเวลาในการเข้ามีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย^{๒๖๒}

๑๖) จัดให้มีกิจกรรมการทำบุญ สมาทานศีล และฟังธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง^{๒๖๓}

๑๗) บางเหตุการณ์ต้องใช้สื่อบุคคลอื่นได้แก่ตัวพระสงฆ์เองโดยแสดงเป็นตัวอย่างในการสอนการปฏิบัติ^{๒๖๔}

๑๘) ต้องมีกิจกรรมเกี่ยวกับกฎระเบียบเพื่อให้ประชาชนรู้จักวิธีปฏิบัติตนและวางตัวให้เหมาะสมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์และปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้และเพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัยความสามัคคีในหมู่คณะ^{๒๖๕}

๑๙) ต้องประชาสัมพันธ์เผยแพร่ธรรมผ่านทางเครื่องกระจายเสียงของวัดเมื่อบรรยายธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป^{๒๖๖}

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑๔ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักศีลภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	สื่อต้องมีลักษณะที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับมีระเบียบไม่สับสน	๑๖	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๙
๓	ใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส	๑๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๘
๔	ต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจน่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหา	๑๓	๑, ๓, ๔, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๗

จากตารางที่ ๔.๑๔ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักศีลภาวนา พบว่า สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ สื่อต้องมีลักษณะที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับมีระเบียบไม่สับสน อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๖ รูป/คน รองลงมาคือ ใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน และต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจน่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๓ รูป/คน

สรุปได้ว่า สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ มองเห็นได้ชัดเจน ถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้นสามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับมีระเบียบ ไม่สับสนใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็น ให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส ต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจ น่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหา

๔.๒.๑๑ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักจิตภavana

๑) พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อประกอบการสื่อสารหลักธรรมทรงใช้ทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของพระองค์เพื่อเป็นสื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาธรรมะที่เป็นนามธรรมง่ายขึ้น^{๒๖๗}

๒) สมัยพุทธกาลเทคโนโลยีการสื่อสารยังล้ำสมัยแต่พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อที่เป็นธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวผู้รับสารและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่เป็นสื่อในการสื่อสาร^{๒๖๘}

๓) สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภavana ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น^{๒๖๙}

๔) ต้องนำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบการบรรยายภavana ๔ ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นเข้าใจในประเด็นธรรมะต่างๆ เป็นรูปธรรมในเรื่องนั้นๆ ได้ง่าย^{๒๗๐}

๕) สื่อวิทยุโทรทัศน์นั้นแม้จะสามารถถ่ายทอดได้ทั้งภาพและเสียงได้เร็วมากและส่งภาพในระยะทางไกลๆ แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการจึงทำให้การเผยแผ่ธรรมทางวิทยุโทรทัศน์โดยทั่วไปนั้น

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จนทุบโม่), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร^{๒๗๑}

๖) ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเช่นในปัจจุบัน สื่ออินเทอร์เน็ตจัดเป็นสื่อมวลชนอีกประเภทหนึ่งที่เพิ่มความสะดวกในการรับฟังและอ่านสาระธรรมได้มากยิ่งขึ้น^{๒๗๒}

๗) เพิ่มการใช้สื่อทางวิทยุมาประกอบการบรรยายเพื่อให้ผู้ฟังมีความเข้าใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น^{๒๗๓}

๘) ใช้เหตุการณ์สถานการณ์จริงเป็นสื่อในการเผยแผ่เพื่อให้มีความน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระธรรม^{๒๗๔}

๙) ต้องจัดกิจกรรมเพื่อเป็นสื่อ่นำจิตใจชาวบ้านให้เข้าถึงพระพุทธศาสนาจนสามารถพัฒนาชีวิตตนเองให้เป็นอยู่ได้อย่างสงบสุขและยั่งยืน^{๒๗๕}

๑๐) จัดกิจกรรมเพื่อเป็นสื่อสร้างสรรค์คุณธรรมให้ปรากฏออกมาในรูปของความสามัคคีการทำงานร่วมกัน ความเสียสละ ความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน การให้อภัยซึ่งกันและกัน ความเป็นประชาธิปไตย การร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมของชุมชน การเคารพต่อผู้ใหญ่ในชุมชน จนนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนคือสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน^{๒๗๖}

๑๑) ต้องมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดภาพของความดีงาม ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^{๒๗๗}

๑๒) ในการจัดกิจกรรมเผยแผ่ต่างๆของพระสงฆ์ เช่น กิจกรรมสอนศีลธรรมนอกสถานที่ กิจกรรมเผยแผ่ศาสนธรรมส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน และประชาชน ต้องมีการประชาสัมพันธ์และบอกประโยชน์ต่างๆ ที่เยาวชนนักเรียนและประชาชนจะได้รับด้วย^{๒๗๘}

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลวาโย), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุภาราม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรค์ศรีธาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๓) กิจกรรมต้องทำให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสมในเรื่องศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเป็นคนไทย^{๒๗๙}

๑๔) กิจกรรมควรเน้นให้เห็นถึงความสำคัญและให้ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยเป็นผู้มีกายอ่อนนุ่ม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน เป็นที่น่าชื่นชมยกย่องน่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลอื่นได้^{๒๘๐}

๑๕) จัดกิจกรรมนันทนาการใช้ความสนุกสนานเป็นแรงจูงใจในการนำเข้าสู่ธรรมะให้มีความสนใจ เปิดใจและตั้งใจรับสาร เช่น การแสดงประกอบนิทานธรรมะ^{๒๘๑}

๑๖) นำเกมที่สอดแทรกคุณธรรมให้ผู้เข้าอบรมได้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินรำเริงแจ่มใส มีความสนุกสนาน และทำให้ผ่อนคลายด้วยสื่อเพลง คลิปวิดีโอ ภาพยนตร์โฆษณาต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ไม่เบื่อหน่าย^{๒๘๒}

๑๗) นำสื่อภาพนิ่ง สื่อพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภavana ^{๒๘๓}

๑๘) ประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัวและวัตถุจำลองในการเผยแพร่ช่วยพัฒนาจิตให้สดชื่นเบิกบานเป็นสุข^{๒๘๔}

๑๙) สื่อที่นำมาใช้ต้องส่งเสริมจิตสำนึกทางคุณธรรม จริยธรรมและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักภavana ๔ ในการดำรงชีวิตมากขึ้น^{๒๘๕}

---

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักจิตภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น	๑๕	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๙
๒	ต้องนำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายภาวนา ๔ ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นเข้าใจในประเด็นธรรมะต่างๆเป็นรูปธรรมในเรื่องนั้นๆได้ง่าย	๑๔	๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗
๓	สื่อที่นำมาใช้ต้องส่งเสริมจิตสำนึกทางคุณธรรมจริยธรรมและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักภาวนา ๔ ในการดำรงชีวิตมากขึ้น	๑๒	๑, ๒, ๕, ๗, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๔	นำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภาวนา ๔	๑๑	๑, ๓, ๕, ๖, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๖

จากตารางที่ ๔.๑๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักจิตภาวนา พบว่า สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือต้องนำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายภาวนา ๔ ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นเข้าใจในประเด็นธรรมะต่างๆ เป็นรูปธรรมในเรื่องนั้นๆได้ง่าย อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน รองลงมาคือ สื่อที่นำมาใช้ต้อง

ส่งเสริมจิตสำนึกทางคุณธรรม จริยธรรมและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักภavana ๔ ในการดำรงชีวิตมากขึ้น อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และนำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระธรรม อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภavana ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น นำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่าง ประกอบกับการบรรยายภavana ๔ นำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภavana ๔

๔.๒.๑๒ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักปัญญาภavana

๑) พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงความสำคัญของสื่อเพื่อการปฏิบัติธรรมเพราะเป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการเรียนรู้และฝึกอบรมภายในตนอาศัยช่องทางสื่อที่เรียกว่า อายตนะ^{๒๘๖}

๒) สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภavana ๔ และการปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระผู้มีพระภาคไม่ใช่เพียงรับรู้และตีความโดยยึดถือความคิดเห็นตนเองเป็นหลัก^{๒๘๗}

๓) สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรู้ภูมิธรรมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้^{๒๘๘}

๔) ในยุคปัจจุบันรูปแบบและสถานการณ์เป็นตัวกำหนดสื่อที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๒๘๙}

๕) พระสงฆ์ต้องใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิกริยาป้อนกลับจากผู้รับสาร สามารถโต้ตอบปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้^{๒๙๐}

๖) เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

ลงมือปฏิบัติจริง^{๒๙๑}

๓) สื่อต้องให้เนื้อหาและความรู้ใหม่มีเนื้อหาที่เข้าใจง่าย^{๒๙๒}

๔) ใช้สื่อที่มีในท้องถิ่นและหาได้สะดวกที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เพราะมีความเหมาะสมกับ

ระดับความรู้ของผู้รับสาร^{๒๙๓}

๕) ผลิตสื่อขึ้นมาใช้เองโดยอาศัยภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติที่มีอยู่และหาได้ง่ายในท้องถิ่น^{๒๙๔}

๑๐) ใช้สื่อที่เหมาะสมกับผู้ฟังและใช้สื่อที่ผู้ฟังคุ้นเคยที่จะส่งเสริมให้เกิดปัญญาเพื่อที่ประชาชนผู้รับการเผยแพร่จะได้มีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนา^{๒๙๕}

๑๑) จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดเพื่อการอบรมประชาชนให้เข้าใจเกิดปัญญา^{๒๙๖}

๑๒) สถานที่ปฏิบัติธรรมต้องมีระบบภูมิทัศน์ที่ดีและสวยงามเป็นเอกเทศ ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก ปลอดภัย ไม่อับ ให้มีแสงสว่างที่เพียงพอ มีบรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเผยแพร่^{๒๙๗}

๑๓) จัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อศึกษาค้นคว้าหลักธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนตามความต้องการแต่ละบุคคล^{๒๙๘}

๑๔) จัดให้มีพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมชาวพุทธที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้^{๒๙๙}

๑๕) จัดพิมพ์เผยแพร่ หนังสือธรรมะทั่วไป หนังสือสวดมนต์ แจกจ่ายแก่ผู้สนใจทั่วไป^{๓๐๐}

๑๖) จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนแก่เยาวชนในชุมชน จัดนิทรรศการ และกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อปลูกฝังความเคารพนับถือในหลักธรรมคำสอนมากขึ้น^{๓๐๑}

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลญาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีท้าว, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นางกัญญา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ คำภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมจนะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๗) ใช้สื่อชุมชนวิทยุชุมชนเสียงตามสายในชุมชนประกอบการเผยแพร่เพื่อให้ผู้ฟังมีโอกาสเข้าถึงหลักธรรมต่อเนื่องเป็นประจำมากยิ่งขึ้น^{๓๐๒}

๑๘) เล่านิทานยกอุทาหรณ์และเปรียบเทียบด้วยอุปมาอุปไมยจะได้เห็นภาพของธรรมะช่วยในการขยายธรรม ง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติจะทำให้ผู้ฟังได้ปัญญาเกิดขึ้นรวดเร็ว^{๓๐๓}

๑๙) ในการปรับปรุงสื่อต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงข้อคิดเห็นตลอดทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางนำไปปรับได้อย่างเหมาะสมต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์^{๓๐๔}

ตารางที่ ๔.๑๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักปัญญาภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภาวนา ๔ และการปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระผู้มีพระภาคไม่ใช่เพียงรับรู้และตีความโดยยึดถือความคิดเห็นตนเองเป็นหลัก	๑๕	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๙
๒	เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง	๑๓	๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๘, ๑๙

^{๓๐๒}สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐๓}สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐๔}สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักปัญญาภวานา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๓	ใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิริยาป้อนกลับจากผู้รับสาร สามารถโต้ตอบปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้	๑๒	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๘
๔	ใช้สื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรัฐภูมิธรรมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้	๑๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔

จากตารางที่ ๔.๑๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักปัญญาภวานา พบว่า สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภวานา ๔ และการปฏิบัติตามหลักภวานา ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระผู้มีพระภาคไม่ใช่เพียงรับรู้และตีความโดยยึดถือความคิดเห็นตนเองเป็นหลัก อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือเลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมาคือ ใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิริยาป้อนกลับจากผู้รับสาร สามารถโต้ตอบปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป/คน และใช้สื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรัฐภูมิธรรมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภวานา ๔ และการปฏิบัติตามหลักภวานา ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมเลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง ใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิริยาป้อนกลับจากผู้รับสารใช้สื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรัฐภูมิธรรม

๔.๒.๑๓ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักกายภาวนา

๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้รับว่าจะเลือกรับ
หลักธรรมหรือเลือกที่จะตีความต่อหลักธรรมนั้นอย่างไรเหตุนี้ในการเผยแผ่พุทธศาสนาจึงจำเป็นต้อง
พิจารณาผู้รับอย่างถี่ถ้วน^{๓๐๕}

๒) ผู้รับสารต้องมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อ
บุคคลสถานภาพในทางสังคมรวมถึงความสอดคล้องกับจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามล้วนเป็น
ปัจจัยสำคัญให้การสื่อสารระหว่างกันส่งผลไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดำเนินไป
อย่างสุขสงบ^{๓๐๖}

๓) ต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องมีการพัฒนาทักษะในการรับสารโดยมุ่งหมายให้
เห็นคุณค่าและความสำคัญของหลักธรรมพระพุทธศาสนา^{๓๐๗}

๔) ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกัณฑ์ธรรม ๔ ประการ ได้แก่ การคบสัตบุรุษ การฟังธรรม
การตรัสรองธรรม การปฏิบัติสมควรแก่ธรรมเพื่อเป็นหลักในการเรียนรู้วิชาทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นทั้ง
ทางโลกและทางธรรม^{๓๐๘}

๕) ต้องนำสาระธรรมที่ได้รับการเผยแผ่ไปฝึกฝนประพฤติปฏิบัติ เช่น การนั่งสมาธิ รักษาศีล
ปฏิบัติธรรมตลอดทั้งอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว^{๓๐๙}

๖) ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทั้งกาย ศีล จิต
ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม^{๓๑๐}

๗) มีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้
กระบวนการสื่อสาร^{๓๑๑}

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน
๒๕๖๐.

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน
๒๕๖๐.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน
๒๕๖๐.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน
๒๕๖๐.

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน
๒๕๖๐.

๘) พัฒนาการให้เป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสารเป็นผู้ฟังผู้อ่านคิดและรับรู้ความหมายได้^{๓๑๒}

๙) มีความพร้อมทางร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรค ไม่เจ็บป่วย พิกการ อ่อนเพลีย หิวเกิน อิ่มเกิน
สมองและระบบประสาททำงานเป็นปกติ^{๓๑๓}

๑๐) ต้องฝึกปฏิบัติธรรมตามหลักด้วยตนเองทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น^{๓๑๔}

๑๑) ต้องประกอบด้วยความเต็มใจที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม^{๓๑๕}

๑๒) ต้องมีส่วนร่วมในการเผยแผ่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและมีการสื่อสารกลับ^{๓๑๖}

๑๓) มีการแสดงปฏิกริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสารถึงความรับรู้ในสิ่งที่เข้าใจหรือ
เคลือบแคลงสงสัย^{๓๑๗}

๑๔) ต้องสอนให้เหมาะกับตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละ
บุคคลว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการรับสาระธรรมหรือไม่^{๓๑๘}

๑๕) เน้นการใช้สื่อลักษณะการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่เกิดประยุกต์กับภูมิปัญญา
ท้องถิ่น^{๓๑๙}

๑๖) มีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมชักชวนให้ประชาชนประชาชนเข้าวัดเป็นประจำทุกวันพระ
หรือเทศกาลสำคัญร่วมกิจกรรมเผยแผ่โดยประยุกต์เข้ากับประเพณีวัฒนธรรมตามสภาพชุมชน
นั้นๆ^{๓๒๐}

๑๗) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้จัดกิจกรรมและร่วมกิจกรรมทางศาสนา^{๓๒๑}

๑๘) ผู้รับสารต้องมีอายุ เพศ วัยเดียวกันเพื่อง่ายต่อการสื่อสารที่เหมาะสม^{๓๒๒}

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยฺกโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจารณ (สัมพันธ ผลธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุกราม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรค์รัทธาทำ, ๑๗ กันยายน
๒๕๖๐.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม,
๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุฬัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน,
๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๙) ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้^{๓๒๓}

ตารางที่ ๔.๑๗ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักกายภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทิ้งกาย คีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	ต้องสอนให้เหมาะสมกับตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคลว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการรับสาระธรรมหรือไม่	๑๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๑๙
๓	ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๙
๔	มีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้กระบวนการสื่อสาร	๑๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักกายภาวนา พบว่า ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทิ้งกาย คีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๙ รูป/คน รองลงมาคือ สอนให้เหมาะสมกับตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคลว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการรับสาระธรรมหรือไม่ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป/คน รองลงมาคือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน และมีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้กระบวนการสื่อสาร อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๔ รูป/คน

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

สรุปได้ว่า ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม สอนให้เหมาะกับตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคล ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้ มีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้กระบวนการสื่อสาร

๔.๒.๑๔ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักศีลภาวนา

๑) ประเทศไทยแม้จะเป็นเมืองพุทธแต่ผู้ที่ปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามหลักคำสอนของศาสนา และผู้ที่เข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาด้วยเหตุด้วยผลยังมีน้อยทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจมาจากข้อบกพร่องจากการสื่อสารอยู่บ้างทำให้หลักธรรมไม่เข้าถึงใจของประชาชน^{๓๒๔}

๒) ผู้รับสารต้องตระหนักในหน้าที่ของความเป็นพุทธศาสนิกชนและมีความรับผิดชอบด้วยการพัฒนาตนเองยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา^{๓๒๕}

๓) มีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักธรรม คือ เว้นจากการทำความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้หมัดจดจากกิเลสด้วยการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา เช่น ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาเพื่อขัดเกลาอบรมบ่มเพาะกายวาจาใจให้สงบเรียบร้อย ให้สงบนิ่งและให้พ้นจากความเศร้าหมองต่างๆ^{๓๒๖}

๔) ต้องซักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้เล็งเห็นความสำคัญของศีล^{๓๒๗}

๕) ต้องโน้มน้าวให้นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตของตนเพราะศีลเป็นคุณธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเพื่อจะทำให้ตนเองและสังคมอยู่อย่างสงบสุขร่มเย็น^{๓๒๘}

๖) ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต^{๓๒๙}

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทุโป), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๓) เป็นผู้ที่มีหลักธรรมและวินัยของชีวิตในการแสดงพฤติกรรมในการรับสารให้ถูกต้อง^{๓๓๐}
- ๔) เนื้อหาภาวนา ๔ ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่^{๓๓๑}
- ๕) ต้องไม่วิจารณ์พระสงฆ์ในทางลบถึงสิ่งที่ไม่ใช่สาระของการสื่อสารหรือในขณะที่ฟังก็พูด วิจารณ์ไปด้วย นอกจากจะเป็นการเสียมารยาทก่อความรำคาญแก่คนข้างเคียงยังทำให้ไม่ได้ประโยชน์ อันจะเกิดจากการฟัง^{๓๓๒}
- ๖) ไม่ด่วนสรุปล่วงหน้าเมื่อฟังเรื่องราวไปได้เพียงเล็กน้อยก็สรุปความเองว่าจะต้องเป็น อย่างนั้นเป็นอย่างนี้แสดงทรศนะตามแต่ที่ตัวเองได้เผชิญมาซึ่งเรื่องราวที่ทุกคนนั้นสื่อออกมานั้น บางจุดก็มีความคล้ายคลึงกันแต่บางจุดก็อาจแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงซึ่งอาจไม่เป็นความจริงตามที่ คาดการณ์เอาเอง^{๓๓๓}
- ๗) ให้เกียรติและเคารพพระสงฆ์โดยสำรวมกิริยาอาการให้พอเหมาะไม่ชิงพูดก่อนที่จะจบ ความเมื่อไม่เข้าใจให้ถามจบการบรรยาย^{๓๓๔}
- ๘) รักษาความสงบและไม่ให้รบกวนสมาธิของผู้บรรยายต้องฟังด้วยความสำรวม ไม่กระซิบพูดกัน ไม่พูดคุยเสียงดัง ไม่ทำกิจส่วนตัว ไม่ควรเดินเข้าออกพลุกพล่าน^{๓๓๕}
- ๙) ต้องรับสารด้วยความสำรวมจดบันทึกสาระสำคัญถ้าจะสอบถามข้อสงสัยให้ยกมือ ขออนุญาตจากผู้บรรยายในสถานที่นั้นก่อนจึงสอบถามได้^{๓๓๖}
- ๑๐) ต้องรับสารด้วยความอดทนแม้จะมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้บรรยายก็ต้องรับฟังอย่าง สงบฟังเรื่องให้จบก่อนแล้วค่อยแสดงความคิดเห็น^{๓๓๗}
- ๑๑) มีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ^{๓๓๘}

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุกการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมีจนะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๖) ผู้รับสารต้องตื่นตัวที่จะปฏิบัติจริงจังและปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นและสามารถอยู่กับคนอื่นได้อย่างมีระเบียบวินัย^{๓๓๙}

๑๗) ต้องเปิดใจกว้างรับหลักการแม้ว่าตนเองจะมีวิธีการดำเนินชีวิตด้านอาชีพทำมาหากินหรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับธรรมะที่พระสงฆ์เผยแผ่^{๓๔๐}

๑๘) มีความกล้าหาญในการทำดีประพฤตินอยู่ในกรอบศีลมั่งมันที่จะปฏิบัติตนตามหลักธรรมะ^{๓๔๑}

๑๙) รู้จักแบ่งเวลาหันหน้าเข้าวัดปฏิบัติธรรมแม้จะต้องเสียรายได้ไปบ้าง^{๓๔๒}

ตารางที่ ๔.๑๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักศีลภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	เนื้อหาภาวนา ๔ ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแผ่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับสารเผยแผ่	๑๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔
๒	ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้เล็งเห็นความสำคัญของศีล	๑๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๖
๓	ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต	๑๑	๑, ๓, ๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๙
๔	มีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ	๑๐	๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๙, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับสารเผยแผ่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับสารเผยแผ่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

จากตารางที่ ๔.๑๘ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักศีลภาวนา พบว่า เนื้อหาภาวนา ๔ ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแผ่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับสารเผยแผ่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน รองลงมาคือ ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้ เล็งเห็นความสำคัญของศีล อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๓ รูป/คน รองลงมาคือ ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๑ รูป/คน และมีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๐ รูป/คน

สรุปได้ว่า เนื้อหาภาวนา ๔ ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแผ่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับสารเผยแผ่ ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้เล็งเห็นความสำคัญของศีล ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ

๔.๒.๑๕ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักจิตภาวนา

๑) มนุษย์มีจิตเป็นตัวนำการกระทำทุกอย่างดังที่มีคาถาในธรรมบทว่า จิตที่ฝึกมาแล้วนำสุขมาให้ หรือที่กล่าวว่า จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว พระพุทธศาสนาจึงมีการเน้นเรื่องจิตเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นแล้วในการสื่อสารจะต้องมีการพิจารณาจิตนี้ที่ถูกต้องเสียก่อน^{๓๔๓}

๒) บุคคลในสังคมทุกคนจะมีจิตใจแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมที่แต่ละคนได้รับการสั่งสอนมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์จะต้องไม่ทำให้ผู้รับหลักธรรมเกิดการกระทบกระเทือนจิตใจเช่นเคืองไม่พอใจหรือทำให้หวาดระแวงหลีกเลี่ยงความรู้สึกที่อาจกระทบกระทั่งต่อกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่^{๓๔๔}

๓) การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร^{๓๔๕}

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

- ๔) ผู้รับสารต้องมีจิตใจและอารมณ์อยู่ในสภาวะสุขสบายตามสมควร ไม่เครียดมาก ฟุ้งซ่าน หวาดระแวง ไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ที่รุนแรงหรือด้วยความคิดที่มีอคติ^{๓๔๖}
- ๕) พิจารณาผู้รับสารว่ามีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟังไม่วิตกกังวลคิดถึงเรื่อง ที่วิตกกังวลเข้าไปเข้ามาในใจ ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ หรือกลัว^{๓๔๗}
- ๖) มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาสาระ มีทัศนคติที่ดีต่อสื่อที่มีความสนใจ มีความตั้งใจในการฟังเนื้อหาสาระที่เป็นธรรมะ^{๓๔๘}
- ๗) ผู้รับสารต้องมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่นรับฟังความคิดเห็นของ กันและกันและเคารพในมติของเสียงส่วนมาก^{๓๔๙}
- ๘) มีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลใน การพิจารณาตามความเป็นจริงในการจัดการกับปัญหา^{๓๕๐}
- ๙) ผู้รับสารต้องไม่มีอคติการลำเอียงทั้งที่เกิดจากลำเอียงเพราะรัก ทั้งที่เกิดจากลำเอียง เพราะโกรธ ทั้งที่เกิดจากลำเอียงเพราะหลง การลำเอียงทำให้แปลเจตนาผิดความหมายหรือ คลาดเคลื่อนจากที่เป็นจริงได้^{๓๕๑}
- ๑๐) รับสารด้วยกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องประกอบด้วยสติระครองอารมณ์ให้มีสมาธิจดจ่อ กับการกระทำ คำพูด และความคิดให้เป็นกุศลกรรมตลอดเวลา^{๓๕๒}
- ๑๑) มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง^{๓๕๓}
- ๑๒) ปรับจิตใจและอารมณ์ความคิดไม่ให้มีอคติความลำเอียงหรือความรู้สึกส่วนตัวต่อ

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลยาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดมหาสุภาราม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

คุณลักษณะของผู้ส่งสาร สาร หรือสื่ออุปกรณ์เพราะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การสื่อสารบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงต้องให้จิตอยู่ในสภาวะพร้อมรับสารธรรม^{๓๕๔}

๑๓) ต้องมีสมาธิมีจิตใจจดจ่อในเรื่องนั้นๆ ไม่ใจลอยหรือไม่ตั้งใจเท่าที่ควรเพราะจะทำให้ไม่สามารถจับใจความได้หมดครบถ้วนอาจทำให้เข้าใจไขว้เขวหรือไม่ได้เนื้อหาสมบูรณ์^{๓๕๕}

๑๔) ต้องไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ หรือฟังแบบเสียไม่ได้ไม่ควรคาดการณ์ในแง่ลบไว้ล่วงหน้าเพราะการคิดล่วงหน้าว่าสิ่งที่จะได้รับฟังไม่น่าสนใจ^{๓๕๖}

๑๕) ต้องสนใจและเล็งเห็นประโยชน์จากธรรมะอย่างแท้จริงไม่ใช่รับด้วยจำใจหรือถูกบังคับ^{๓๕๗}

๑๖) ตั้งใจฟังหลักธรรมที่พระนำมาเทศน์ ปาฐกถา บรรยาย หรือบอกเล่ากล่าวสอนเพื่อบรรเทาความสงสัยทำความเข้าใจให้ถูกต้อง^{๓๕๘}

๑๗) มีสมาธิจิตใจจดจ่อกับเรื่องที่ฟังการมีสมาธิต้องฝึกฝนตนเองโดยควบคุมจิตใจในเรื่องที่ทำ^{๓๕๙}

๑๘) ต้องจับใจความสำคัญของเรื่องและคิดวิเคราะห์วิจารณ์เรื่องราวที่รับการถ่ายทอดว่าอะไรเป็นสาเหตุอะไรเป็นผล^{๓๖๐}

๑๙) ต้องมีอารมณ์แจ่มใสปลอดโปร่งไร้เรงทางจิตใจและยินดีพอใจที่จะเรียนรู้อัน^{๓๖๑}

---

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีธาตุทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕๗} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๘} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๐} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๑} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักจิตภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร	๑๖	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘
๒	มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง	๑๕	๘, ๙, ๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๙
๓	พิจารณาผู้รับสารที่มีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟังไม่วิตกกังวลคิดถึงเรื่องที่วิตกกังวลเข้าไปเข้ามาในใจ ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ หรือกลัว	๑๔	๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๙
๔	มีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริงในการจัดการกับปัญหา	๑๒	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๙

จากตารางที่ ๔.๑๙ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักจิตภาวนา พบว่า การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ รูป/คน รองลงมาคือ มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ พิจารณาผู้รับสารที่มีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟังไม่วิตกกังวลคิดถึงเรื่องที่วิตกกังวลเข้าไปเข้ามาในใจ ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ หรือกลัว อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน และมีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริงในการจัดการกับปัญหา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป/คน สรุปได้ว่า การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการ

ต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง พิจารณาผู้รับสาร ว่ามีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟัง มีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่าน กระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริง

๔.๒.๑๖ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักปัญญาภาวนา

๑) สถานการณ์ในปัจจุบันมีปัญหาที่มีความยุ่งยากทั้งภายนอกและภายใน ภายนอก หมายถึงปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ภายในหมายถึงปัญหาความขัดแย้งทางจิตใจความ ตึงเครียดทางอารมณ์ สิ่งที่จะเป็นที่พึ่งของบุคคลที่มีความขัดแย้งทางจิตใจและความตึงเครียด ทางอารมณ์เหล่านั้นได้ต้องใช้ปัญญาพิจารณาเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อ คลายความตึงเครียดทางอารมณ์ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งทางจิตใจได้^{๓๖๒}

๒) ผู้ส่งสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้ เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง^{๓๖๓}

๓) ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรจะเลือก เนื้อหาของภาวนา ๔ แบบใดจึงจะเหมาะสมกับระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสาร^{๓๖๔}

๔) ผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของ สารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง^{๓๖๕}

๕) พุทธศาสนิกชนต้องเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาใช้ปัญญานำหลักธรรมไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง^{๓๖๖}

๖) ผู้รับสารต้องพัฒนาตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่พึงประสงค์คือปฏิบัติตนให้เป็นผู้รู้ ผู้ฉลาด ตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่มึนงง ไม่ประมาทมิวมัว ไม่หลงไปตามกระแสกิเลส^{๓๖๗}

๗) ต้องทบทวนความรู้เดิมซึ่งในส่วนของเนื้อหาสาระธรรมบางรายอาจไม่มีพื้นฐานมาก่อนจึง

^{๓๖๒} สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๓} สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๔} สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทบุโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๕} สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๖} สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (บุญสม ผลณาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

มีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีประเมินความรู้เดิมในส่วนที่จำเป็นก่อนที่จะรับความรู้ใหม่^{๓๖๘}

๘) พระสงฆ์ต้องใช้ปัญญาเลือกเฟ้นเนื้อหาของภavana ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล^{๓๖๙}

๙) ผู้รับสารต้องมีความพร้อมทางสติปัญญาหมายถึงมีการเตรียมตัวที่จะเฝ้าหาความรู้เป็นพื้นฐานก่อนที่จะรับเผยแผ่เพราะหากไม่มีพื้นฐานความรู้มาก่อนอาจไม่รู้เรื่องหรือจับใจความไม่ได้ซึ่งทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่ได้ประโยชน์จากการรับหลักธรรมเท่าที่ควร^{๓๗๐}

๑๐) ต้องเป็นผู้คิดเชิงบวกโดยปราศจากอคติมีความตระหนักรู้และความเชื่อที่ถูกต้องและเป็นจริงมีสภาวะจิตใจที่สงบตั้งมั่นไม่ไหลไปตามกระแสความคิดเชิงลบหรือกิเลสที่จรมมา^{๓๗๑}

๑๑) ผู้รับสารไม่ควรดูถูกหรือประเมินตนเองว่าเป็นคนโง่ ไม่ฉลาดไม่สามารถเรียนรู้หลักธรรมะให้เข้าใจได้ส่งผลให้พยายามหลีกเลี่ยง^{๓๗๒}

๑๒) ผู้รับสารต้องมีจิตใจมุ่งมั่นจดจ่อกับสิ่งดีงามของชีวิตทั้งการพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์เชิงบวกทำให้มีปัญญาวิเคราะห์ปัญหาและนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง^{๓๗๓}

๑๓) ต้องใช้ปัญญากำกับความคิดคำพูดและการกระทำอย่างมีสติ ทั้งมีศีลเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไหลไปตามกระแสแห่งกิเลสจนเกิดอกุศลกรรม^{๓๗๔}

๑๔) ผู้รับสารต้องใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ในหลักธรรมตลอดทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อธรรมะซักถามปัญหาด้านต่างๆและนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง^{๓๗๕}

๑๕) รู้จักรับสารให้ถูกวิธีโดยรับการถ่ายทอดสาระธรรมที่ครบถ้วนเพียงพอไม่รับเพียงผ่านๆเพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้รับจากธรรมะประยุกต์ใช้กับชีวิตได้^{๓๗๖}

๑๖) ผู้รับสารต้องแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสารเพื่อให้ทั้งคู่มีความเข้าใจร่วมกัน

^{๓๖๘} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสารวัณณ์ (ทองคำ จารุโภ), เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๖๙} สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๐} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมพิมล (สมควร ปิยกุลโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๑} สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๒} สัมภาษณ์ พระครูผาสุกกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดผาสุการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๓} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารท่า, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๔} สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๕} สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗๖} สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จุมีจนะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

อันจะส่งผลการตอบสนองที่พึงพอใจแก่ทั้งสองฝ่าย^{๓๗๗}

๑๗) ตั้งใจพึงธรรมะยอมทำให้มีความคิดสติปัญญาที่ถูกต้อง^{๓๗๘}

๑๘) ต้องแสวงหาปัญญาด้วยการสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยความพยายามของตนเองเพื่อ
 จักรู้ได้ด้วยตนเองและเป็นปัญญาของตนเอง^{๓๗๙}

๑๙) ผู้รับสารต้องมีความขยันหมั่นเพียรสะสมความรู้โดยการอ่านการฟังการสอบถามการคิด
 และการบันทึกเก็บข้อมูลเพื่อเป็นคลังแห่งปัญญาเพื่อใช้แก้ปัญหา^{๓๘๐}

ตารางที่ ๔.๒๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด
 นครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักปัญญาภาวนา

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๑	ผู้ส่งสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไร และเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒	ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรจะเลือกเนื้อหาของภาวนา ๔ แบบใดจึงจะเหมาะสมกับระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสาร	๑๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘

^{๓๗๗} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๘} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗๙} สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๘๐} สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๒๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักปัญญาภาวนา (ต่อ)

ที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่
๓	พระสงฆ์ต้องใช้ปัญญาเลือกเพื่อนเนื้อหาของภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล	๑๔	๑, ๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๙
๔	ผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง	๑๑	๑, ๒, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,

จากตารางที่ ๔.๒๐ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักปัญญาภาวนา พบว่า ผู้ส่งสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๙ รูป/คน รองลงมาคือ ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรที่จะเลือกเนื้อหาของภาวนา ๔ แบบใดจึงจะเหมาะสมกับระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสาร อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป/คน รองลงมาคือ พระสงฆ์ต้องใช้ปัญญาเลือกเพื่อนเนื้อหาของภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป/คน และผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป/คน

สรุปได้ว่า ผู้ส่งสารต้องพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไร ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรที่จะเลือกเนื้อหาของภาวนา ๔ ต้องใช้ปัญญาเลือกเพื่อนเนื้อหาของภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล ผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง

๔.๒.๑๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

(๑) ผลวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๒๑

ตารางที่ ๔.๒๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๓๕๙)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๑. อายุ		
๒๐ - ๓๐ ปี	๑๘๙	๕๒.๗
๓๑ - ๔๐ ปี	๖๓	๑๗.๕
๔๑ - ๕๐ ปี	๕๕	๑๕.๓
๕๑ ปี ขึ้นไป	๕๒	๑๔.๕
รวม	๓๕๙	๑๐๐
๒. พรรษา		
๑ - ๕ พรรษา	๒๘๕	๗๙.๓
๖ - ๑๐ พรรษา	๔๔	๑๒.๓
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๔	๓.๙
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๑๖	๔.๕
รวม	๓๕๙	๑๐๐
๓. วุฒิการศึกษาสายสามัญ		
ประถมศึกษา	๑๑๙	๓๓.๑
มัธยมศึกษา	๑๕๑	๔๒.๑
อนุปริญญา	๓๖	๑๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๕๓	๑๔.๘
รวม	๓๕๙	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๒๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบ
แบบสอบถาม (ต่อ) (n = ๓๕๙)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๔. วุฒิการศึกษานักธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๑๖๔	๔๕.๗
นักธรรมชั้นโท	๔๕	๑๒.๕
นักธรรมชั้นเอก	๗๘	๒๑.๗
ไม่มีวุฒินักธรรม	๗๒	๒๐.๑
รวม	๓๕๙	๑๐๐
๕. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ประโยค ๑ - ๒	๒๑	๕.๙
เปรียญธรรม ๓ - ๕ ประโยค	๒๖	๗.๒
เปรียญธรรม ๖ - ๙ ประโยค	๑๕	๔.๒
ไม่มีวุฒิปเรียญธรรม	๒๙๗	๘๒.๗
รวม	๓๕๙	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม พบว่า

อายุ พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๕๒.๖ มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี ร้อยละ ๑๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ร้อยละ ๑๕.๓ มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี และร้อยละ ๑๔.๕ มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

จำนวนพรรษา พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๗๙.๔ มีพรรษาระหว่าง ๑-๕ พรรษา ร้อยละ ๑๒.๓ มีพรรษาระหว่าง ๖-๑๐ พรรษา ร้อยละ ๔.๕ มีพรรษา ๑๖ พรรษาขึ้นไป และร้อยละ ๓.๙ มีพรรษาระหว่าง ๑๑-๑๕ พรรษา

วุฒิการศึกษาสายสามัญ พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๔๒.๑ มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๓๓.๑ มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๑๔.๘ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และร้อยละ ๑๐.๐ มีการศึกษาระดับอนุปริญญา

วุฒิการศึกษานักธรรม พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๔๕.๗ ได้นักธรรมชั้นตรี ร้อยละ ๒๑.๗ นักธรรมชั้นเอก ร้อยละ ๒๐.๑ ไม่มีวุฒินักธรรม และร้อยละ ๑๒.๕ ได้นักธรรมชั้นโทวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๘๒.๗ ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ร้อยละ ๗.๒ ได้เปรียญธรรม ๓-๕ ประโยค ร้อยละ ๕.๘ ได้เปรียญธรรม ๑-๒ ประโยค และร้อยละ ๔.๒ ได้เปรียญธรรม ๖-๙ ประโยค

(๒) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแสดงด้วยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม (n=๓๕๙)

ข้อที่	รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
๑	ด้านผู้ส่งสาร	๓.๖๘	๐.๗๒๘	มาก
๒	ด้านสาร	๓.๗๘	๐.๖๙๗	มาก
๓	ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ	๓.๕๕	๐.๖๑๖	มาก
๔	ด้านผู้รับสาร	๓.๖๐	๐.๖๘๓	มาก
	ภาพรวม	๓.๖๕	๐.๖๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๖๘๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสารอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = ๓.๗๘$, S.D. = ๐.๖๙๗) รองลงมา คือ ด้านผู้ส่งสารซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = ๓.๖๘$, S.D. = ๐.๗๒๘) และด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = ๓.๕๕$, S.D. = ๐.๖๑๖)

ตารางที่ ๔.๒๓ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนา
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร (n=๓๕๙)

ข้อที่	๑. ด้านผู้ส่งสาร	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
๑.๑	พระสงฆ์เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่งดงาม นุ่งห่ม เรียบร้อยมีกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป	๓.๘๘	๐.๙๑๗	มาก
๑.๒	พระสงฆ์มีความชำนาญในการส่งสารแสดงสีหน้าหรือ ท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูด	๓.๔๘	๐.๙๐๕	ปานกลาง
๑.๓	พระสงฆ์เป็นผู้มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใส	๓.๗๑	๑.๐๐๑	มาก
๑.๔	พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ด้วยดี	๓.๘๑	๐.๙๕๒	มาก
๑.๕	พระสงฆ์เป็นผู้มีทัศนคติที่ดี ปราศจากอคติและ แรงจูงใจแอบแฝง	๓.๖๓	๐.๙๘๑	มาก
๑.๖	พระสงฆ์เป็นผู้ใจเย็นอดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับ ฟังคำล่วงเกิน ตักเตือน หรือวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ	๓.๖๕	๐.๙๙๘	มาก
๑.๗	พระสงฆ์เป็นผู้มีทักษะความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา เรื่องที่สื่อสารเป็นอย่างดี	๓.๕๙	๐.๙๖๑	มาก
๑.๘	พระสงฆ์มีการแสวงหาความรู้มาพัฒนาตนเองและ พัฒนางานเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๓	๐.๙๗๗	มาก
ภาพรวม		๓.๖๘	๐.๙๒๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.926) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อ
พัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม พระสงฆ์เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่
งดงาม นุ่งห่มเรียบร้อยมีกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.917) รองลงมา คือ พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
ด้วยดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.81$, S.D. = 0.952) และพระสงฆ์มีความชำนาญในการส่งสารแสดง
สีหน้าหรือท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูดซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.905)

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนา
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร (n=๓๕๙)

ข้อที่	๒. ด้านสาร	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๒.๑	เรื่องที่สามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิต	๓.๘๘	๐.๘๙๑	มาก
๒.๒	เรื่องที่สามารถช่วยพัฒนากล่อมเกลาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม	๓.๗๙	๐.๘๕๔	มาก
๒.๓	เรื่องที่สามารถมีความถูกต้องตามหลักธรรมสอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ	๓.๗๘	๐.๙๑๐	มาก
๒.๔	เรื่องที่สามารถไม่ส่งเสริมความรุนแรง ความแตกแยก มีความเหมาะสมตามกาลเวลา	๓.๗๘	๐.๙๘๖	มาก
๒.๕	เรื่องที่สามารถมีเนื้อหาสาระจูงใจในการฟังไม่มีอคติ มุ่งร้าย บิดเบือน	๓.๗๗	๑.๐๒๐	มาก
๒.๖	เรื่องที่สามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึงตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม	๓.๗๘	๐.๙๔๙	มาก
๒.๗	เรื่องที่สามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึก	๓.๗๑	๐.๙๕๕	มาก
๒.๘	เรื่องที่สามารถมีความกระชับ ไม่คลุมเครือ เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง	๓.๗๕	๐.๙๖๑	มาก
ภาพรวม		๓.๗๘	๐.๙๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๘$, S.D. = ๐.๙๔๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม เรื่องที่สามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิต อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๘๘$, S.D. = ๐.๘๙๑) รองลงมา คือ เรื่องที่สามารถช่วยพัฒนากล่อมเกลาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๙$, S.D. = ๐.๘๕๔) และเรื่องที่สามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึกซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๑$, S.D. = ๐.๙๕๕)

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ

(n=๓๕๙)

ข้อที่	๓. ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
๓.๑	สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ทันสมัยมีคุณภาพพร้อมใช้งาน	๓.๕๐	๑.๐๑๖	มาก
๓.๒	พระสงฆ์ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็น อุปกรณ์ในการเผยแผ่สารธรรม	๒.๙๒	๑.๑๑๑	ปานกลาง
๓.๓	สื่อที่ใช้เหมาะสมกับสารธรรมที่ต้องการนำเสนอ	๓.๖๕	๐.๘๗๙	มาก
๓.๔	สื่อที่พระสงฆ์ใช้เหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับ กาลเทศะ	๓.๖๔	๐.๙๓๔	มาก
๓.๕	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความน่าสนใจและช่วยสร้าง ความเข้าใจในเนื้อหาสารธรรม	๓.๗๒	๐.๘๙๖	มาก
๓.๖	สื่อที่พระสงฆ์ใช้ช่วยพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม ทั้งหลาย	๓.๖๙	๐.๙๑๕	มาก
๓.๗	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของ ผู้รับสาร	๓.๖๓	๐.๙๒๒	มาก
๓.๘	สื่อที่พระสงฆ์ใช้สามารถสร้างความเข้าใจเกิดปัญญาแก่ ผู้รับสาร	๓.๖๗	๐.๘๖๘	มาก
ภาพรวม		๓.๕๕	๐.๙๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๕$, S.D. = ๐.๙๔๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสารธรรม อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๘๙๖) รองลงมา คือ สื่อที่พระสงฆ์ใช้ช่วยพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๙๑๕) และพระสงฆ์ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่สารธรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = ๒.๙๒$, S.D. = ๑.๑๑๑)

ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนา
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

(n=๓๕๙)

ข้อที่	๔. ด้านผู้รับสาร	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{x}$	S.D.	
๔.๑	ผู้รับสารมีทักษะการสื่อสารที่ดีสามารถเข้าใจสารของผู้ส่งสาร	๓.๕๙	๐.๘๓๖	มาก
๔.๒	ผู้รับสารมีร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรคอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับข่าวสาร	๓.๖๐	๐.๘๙๖	มาก
๔.๓	ผู้รับสารมีระเบียบวินัยสำรวมระวางทางกาย วาจา ใจ เคารพในธรรม	๓.๖๒	๐.๙๓๐	มาก
๔.๔	ผู้รับสารมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในศีล ซื่อสัตย์ สุจริต	๓.๖๘	๐.๙๑๓	มาก
๔.๕	ผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น	๓.๖๓	๐.๘๙๒	มาก
๔.๖	ผู้รับสารใช้สติในการรับสารธรรมนำไปยกระดับความรู้สึกรู้จักคิดพัฒนาจิตใจ	๓.๕๖	๐.๙๖๖	มาก
๔.๗	ผู้รับสารนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง	๓.๕๖	๐.๙๕๔	มาก
๔.๘	ผู้รับสารเกิดปัญญานำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้	๓.๕๓	๑.๐๐๔	มาก
ภาพรวม		๓.๖๐	๐.๙๒๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๐$, S.D. = ๐.๙๒๔) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ผู้รับสารมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในศีล ซื่อสัตย์ สุจริต อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = ๓.๖๘$, S.D. = ๐.๙๑๓) รองลงมา คือ ผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๘๙๒) และผู้รับสารเกิดปัญญานำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = ๓.๕๓$, S.D. = ๑.๐๐๔)

(๓) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านผู้ส่งสาร ๒. ด้านสาร ๓. ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ ๔. ด้านผู้รับสาร พบผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร

ลำดับที่	ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑	ขาดทักษะในการส่งสาร	๒๐
๒	กิจกรรมรยาที่ไม่สมควรแก่สมณสาธูป	๑๗
๓	ขาดความเสียสละ	๑๕
๔	ขาดความรู้ในเนื้อหาที่สอน	๗

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านผู้ส่งสาร พบว่า ขาดทักษะในการส่งสาร อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๐ รูป รองลงมา คือ กิจกรรมรยาที่ไม่สมควรแก่สมณสาธูป อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป รองลงมา คือ ขาดความเสียสละ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ รูป และขาดความรู้ในเนื้อหาที่สอน อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๗ รูป

ตารางที่ ๔.๒๘ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑	ต้องพัฒนาทักษะในการส่งสาร	๑๘
๒	ต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระวินัย มีความสำรวม	๑๖
๓	ต้องมีความวิริยะ	๑๐
๔	ต้องแสวงหาความรู้และพัฒนาตน	๙

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านผู้ส่งสาร พบว่า ต้องพัฒนาทักษะในการส่งสาร อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๘ รูป รองลงมา คือ ต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระวินัย มีความสำรวม อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ ต้องมีความวิริยะ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๐ รูป และต้องแสวงหาความรู้และพัฒนาตน อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๙ รูป

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร

ลำดับที่	ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑	ขาดการประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่	๒๒
๒	หลักธรรมที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องไกลตัวไม่ได้นำมาใช้	๑๕
๓	ไม่เข้าใจความหมายธรรมะที่ลึกซึ้ง	๑๔
๔	ขาดความกระชับกระจ่างชัด	๑๒

จากตารางที่ ๔.๒๙ พบว่า ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านสาร พบว่า ขาดการประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๒ รูป รองลงมา คือ หลักธรรมที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องไกลตัวไม่ได้นำมาใช้ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป รองลงมา คือ ไม่เข้าใจความหมายธรรมะที่ลึกซึ้ง อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และขาดความกระชับกระจ่างชัด อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

ตารางที่ ๔.๓๐ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑	ต้องมีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่	๒๓
๒	ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับประชาชนสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน	๒๐
๓	ใช้การสอนจากหลักธรรมขั้นพื้นฐาน	๑๔
๔	สาระธรรมต้องกระชับกระจ่างชัดไม่คลุมเครือ	๑๒

จากตารางที่ ๔.๓๐ พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านสาร พบว่า ต้องมีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับประชาชนสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๒๐ รูป รองลงมา คือ ใช้การสอนจากหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และสาระธรรมต้องกระชับกระจ่างชัดไม่คลุมเครือ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

ตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

ลำดับที่	ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑	สื่อที่ใช้ล้าสมัยแบบเดิมๆ	๒๓
๒	ขาดความเหมาะสมกับเนื้อหา	๑๖
๓	สื่อไม่น่าสนใจ	๑๐
๔	ไม่เชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรม	๗

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่า ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า สื่อที่ใช้ล้าสมัยแบบเดิมๆ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ขาดความเหมาะสมกับเนื้อหา อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ สื่อไม่น่าสนใจ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๐ รูป และไม่เชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรม อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๗ รูป

ตารางที่ ๔.๓๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑	ต้องปรับปรุงสื่อให้ทันสมัย	๑๖
๒	ต้องเลือกสื่อที่เหมาะสมกับหลักธรรมสามารถสื่อความหมายได้	๑๕
๓	เพิ่มสื่อที่จูงใจ สนุกคลายเครียด	๑๒
๔	สื่อต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรมประเทืองปัญญา	๙

จากตารางที่ ๔.๓๒ พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า ต้องปรับปรุงสื่อให้ทันสมัย อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ ต้องเลือกสื่อที่เหมาะสมกับหลักธรรมสามารถสื่อความหมายได้ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป รองลงมา คือ เพิ่มสื่อที่จูงใจ สนุกคลายเครียด อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป และสื่อต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรมประเทืองปัญญา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๙ รูป

ตารางที่ ๔.๓๓ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

ลำดับที่	ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑	ไม่มีเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรม	๒๓
๒	ขาดระเบียบวินัย ไม่ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามศีลธรรม	๒๒
๓	มีทัศนคติไม่ดีต่อศาสนา	๑๔
๔	งมงายขาดปัญญา	๑๒

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านการเผยแผ่ในรูปแบบสื่อ พบว่า ไม่มีเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรม อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ขาดระเบียบวินัย ไม่ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามศีลธรรม อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๒๒ รูป รองลงมา คือ มีทัศนคติไม่ดีต่อศาสนา อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และงมงายขาดปัญญา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

ตารางที่ ๔.๓๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑	หมั่นหาเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรมศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	๒๑
๒	ต้องวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมยึดมั่นในศีล	๑๘
๓	ต้องมีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่ดี คิดบวก	๑๗
๔	ต้องใช้ปัญญาวิเคราะห์สิ่งต่าง	๑๑

จากตารางที่ ๔.๓๔ พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมในประเด็นด้านการเผยแผ่ในรูปแบบสื่อ พบว่า หมั่นหาเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรมศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๑ รูป รองลงมา คือ ต้องวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมยึดมั่นในศีล อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๘ รูป รองลงมา คือ ต้องมีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่ดี คิดบวก อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๗ รูป และต้องใช้ปัญญาวิเคราะห์สิ่งต่าง อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป

๔.๓ รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามเพื่อประมวลผลทางสถิติเพื่อหาความถี่ (Frequency) ที่เป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสรุปสภาพการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมทั้ง ๔ ด้าน ได้เกิดรูปแบบจำลองในการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม (Basic Model) ๔ ด้าน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมซึ่งผู้วิจัยได้สรุปประมวลผลจากการสนทนากลุ่มไว้ดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร

ด้านกายภาพ

๑) พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตามมีบุคลิกลักษณะที่งดงามน่าศรัทธา สงบเสงี่ยม มีอาจารย์สัมปณโนอย่างพระอัสสชิ ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจริงจังหนักแน่นอย่างพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า ยถาวาที่ ตถากาโร พุทฺธอโยงฺโก พิงฺทอโยงฺกนัั้น เป็นคนตรงเมื่อจะพูดอะไรต้องใคร่ครวญเสียก่อนว่าควรหรือไม่ควรมีโทษหรือไม่ถ้าเห็นว่ามีประโยชน์ก็พูดออกมาและทำตามอย่างที่พูดนั้นจึงจะก่อประโยชน์และความสุขแก่ตนและผู้อื่นนุ่งห่มเรียบร้อยมีกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป^{๓๘๑}

๒) ต้องมีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส พัฒนาทักษะในการส่งสารใช้ภาษาและการออกเสียงที่ชัดเจนและมีเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรมเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในครรลองที่ก่อประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและผู้อื่น^{๓๘๒}

^{๓๘๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ. ดร. (กำพล คุณงกโร), รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปฐมโชติวิวัฒน์ (เสวก โชติธมโม), เจ้าคณะตำบลวัดละมุด, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๓) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคนคอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดีทำให้เกิดความประทับใจในการที่ได้พบเห็น มีความชำนาญในการส่งสารแสดงสีหน้าหรือท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูด^{๓๘๓}

ด้านศีลภาวนา

๔) พระสงฆ์ต้องเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลมีความน่าเชื่อถือยึดหลักพระธรรมวินัยในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดี มีศีลอาจารย์เป็นที่น่าเลื่อมใสเป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีความประพฤติดี ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย^{๓๘๔}

๕) ต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระวินัย มีความสำรวม มีศีลอาจารย์ตรงดงามหรือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัยเป็นเหตุนำความเลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็น เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบแสดงออกอยู่ในกรอบของพระวินัยที่เหมาะสม ไม่พูดคำเท็จ ทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น และไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระประโยชน์ เคร่งครัดในระยะเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนดจัดเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อที่ต้องการสื่อสาร^{๓๘๕}

ด้านจิตภาวนา

๖) พระเผยแผ่ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบจิตใจเสียสละแสดงธรรมเพื่อหวังอนุเคราะห์โดยไม่เห็นแก่ลาภสักการะไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัวแสดงธรรมไม่เสียสละผู้อื่น มีทัศนคติที่ดี ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝงมีสติ มีสมาธิเข้มแข็งมั่นคงปราศจากอคติ^{๓๘๖}

๗) ต้องมีความวิริยะเพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ รักษาอารมณ์สงบจิตใจทำให้เป็นกลางในขณะสื่อสารให้เป็นปกติใจเย็นอดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำล่วงเกินตักเตือนหรือวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ^{๓๘๗}

^{๓๘๓} สนนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดกาเหว่า ชาตีสิริ, เจ้าอาวาสวัดศิระชะทอง, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๔} สนนากลุ่มเฉพาะ พระมหาคุณสิริศักดิ์ ดิกขปณฺโณ, ป.ธ.9, พระบัณฑิตอาสา, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๕} สนนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๖} สนนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๗} สนนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิสรเดช, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๘) มีความตั้งใจในการเทศการสอนมุ่งมั่นในการสอนการถ่ายทอดเผยแผ่ธรรมะ มีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิผล^{๓๘๘}

ด้านปัญญาภาวนา

๙) พระสงฆ์ต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลปะแสดงธรรมที่มีเนื้อหายากให้เข้าใจได้ง่ายอีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสารคิดอย่างแยกคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบทักษะความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องที่สื่อสารเป็นอย่างดีมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่จึงจะถ่ายทอดหลักธรรมที่ต้องการสื่อไปสู่ผู้ฟังให้ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนมีประสิทธิภาพ^{๓๘๙}

๑๐) แสวงหาความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานเผยแผ่พระพุทธศาสนาใฝ่รู้และพัฒนาตนเองฝึกฝนปรับปรุงตนเองไปตามกระแสต่างๆ ในโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายรู้เข้าใจทั้งในเรื่องทฤษฎีและปฏิบัติ มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้^{๓๙๐}

๒. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร

ด้านกายภาวนา

๑) ต้องนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนสามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิตและต้องนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ช่วยพัฒนากล่อมเกลาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทำชีวิตให้ดีขึ้น ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่เทคโนโลยีในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น^{๓๙๑}

๒) เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องง่ายๆ เด่นชัดอ่านออกเข้าใจมองเห็นได้ ใกล้ตัวส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะได้นำไปปรับใช้

^{๓๘๘} สทนท กลุ่มเฉพาะ ดร.ยุทธนา ปราณี ต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘๙} สทนท กลุ่มเฉพาะ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ, อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง), ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๐} สทนท กลุ่มเฉพาะ นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด, นักสื่อสารมวลชน, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๑} สทนท กลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธินายก, ผศ. ดร. (กำพล คุณงุโร), รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

การดำเนินชีวิตประจำวันต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่เพื่อที่
การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยอกนำไปปฏิบัติ^{๓๙๒}

ด้านศีลภาวนา

๓) สาระธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคมมี
ความถูกต้องตามหลักธรรมสอดคล้องกับความคิด ความเชื่อเหมาะสมกับวัยของผู้รับสารส่งเสริมให้ผู้ฟัง
เกิดความเห็นที่ถูกต้องในการที่จะปฏิบัติธรรมและทำความดีช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม
ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต^{๓๙๓}

๔) ไม่ส่งเสริมความรุนแรง ความแตกแยก มีความเหมาะสมตามกาลเวลา หลักธรรมนำเสนอ
ในเชิงประยุกต์โดยเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับประชาชนสอดคล้องกับความต้องการและ
วิถีชีวิตประจำวัน ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีลวันจากการคดโกง
การละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ให้มีการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่มีทุจริต
คอร์รัปชัน^{๓๙๔}

๕) เนื้อหาธรรมะต้องพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันควรจะนำเสนออย่างไร เพื่อให้สาระธรรม
ที่ได้นำเสนอนั้นทำให้ผู้ฟังเกิดภาพได้เข้าใจในเหตุการณ์นั้นได้ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอันสงฆ์และใช้
หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก^{๓๙๕}

ด้านจิตภาวนา

๖) สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่อง ฟังแล้วจรรโลงใจ
สามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม มีเนื้อหา
สาระจูงใจในการฟังไม่มีอคติ มุ่งร้าย บิดเบือน มุ่งให้เกิดประโยชน์กับผู้ฟังตามสถานการณ์^{๓๙๖}

๗) ต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่าย ๆ ฟังสบายรื่นหู ทำให้คนสนใจฟังธรรมจนถึง
ปฏิบัติธรรมตามลำดับยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขเกิดสังคมแห่ง
ความสุขสงบร่มเย็นสร้างความสุขพร้อมทั้งมีความสมานฉันท์ฟื้นฟูด้านการพัฒนาจิตใจแก่เด็ก เยาวชน

^{๓๙๒} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปฐมโชติวิวัฒน์ (เสวก โชติธมโม), เจ้าคณะตำบลวัดละมุด, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๓} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดกาเหว่า ชาตีสิริ, เจ้าอาวาสวัดศิระทอง, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๔} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาคุณสิริศักดิ์ ดิग्ฆปัญโญ, ป.๕.9, พระบัณฑิตอาสา, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๕} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพีณ พุทธิสาร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๖} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

และประชาชนทั่วไป^{๓๙๗}

๘) เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบ ใจนิ่ง มีความระลึกได้ และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจ พัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง^{๓๙๘}

ด้านปัญญาภาวนา

๙) ใช้หลักภาวนา ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตส่งเสริมความเฉลียวฉลาดทางปัญญาควคุมไม่ให้เกิดความหลงมกมายกับสิ่งที่ไม่มีความเหตุผลควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในร่องรอยได้ สามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึก ส่งเสริมปัญญาควบคุมไม่ให้เกิดความหลงมกมายกับสิ่งที่ไม่มีความเหตุผลควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในร่องรอยได้ มีความกระจำงซัดไม่คลุมเครือมีการยกตัวอย่างอุปมาอุปมัยประกอบเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆให้สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความพออยู่พอดีพอประมาณ^{๓๙๙}

๑๐) เลือกธรรมะที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์ปัญญาแก้ปัญหาต่างๆได้ ต้องมีความสอดคล้องเหมาะสมเป็นหลักธรรมที่ถูกต้องก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสารทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข^{๔๐๐}

๓. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

ด้านกายภาวนา

๑) การใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องปรับปรุงจัดทำสื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ ให้ทันสมัยมีคุณภาพพร้อมใช้งานช่วยให้ประสิทธิภาพการเผยแผ่ดีขึ้นสามารถถ่ายทอดสาระธรรมแก่ผู้รับสารในปริมาณมากขึ้นใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่สาระธรรมในพุทธศาสนา โดยใช้ช่องทางการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์เชื่อมโยงคนกับพระพุทธศาสนาให้

^{๓๙๗} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๘} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ยุทธนา ปราณี ต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๙} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ, อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง), ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๐} สนนทนากลุ่มเฉพาะ นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด, นักสื่อสารมวลชน, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น^{๔๐๑}

๒) ช่องทางสื่อที่ใช้ต้องสามารถที่จะสื่อสารได้แบบสองทางให้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารได้มีโอกาสโต้ตอบกันใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภavana ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสภาวะธรรมที่ต้องการนำเสนอ^{๔๐๒}

๓) ต้องจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ให้เหมาะกับเวลา สถานที่ และบุคคล ^{๔๐๓}

ด้านศีลภavana

๔) สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ เหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะสามารถสื่อความหมายได้มองเห็นได้ชัดเจนสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะ^{๔๐๔}

๕) สื่อต้องสามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับมีระเบียบต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจน่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหา^{๔๐๕}

๖) ใช้สื่อสมัยใหม่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์บูรณาการเพิ่มความน่าสนใจทั้งรูปแบบสีสันเอกสารที่เป็นข้อความตัวอักษร แผ่นพับ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับหลักธรรมเหมาะสมกับวัยสามารถเข้าใจได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านศีลธรรม^{๔๐๖}

ด้านจิตภavana

๗) สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภavana ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ นำสื่อวิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายภavana ๔ ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นเข้าใจในประเด็นธรรมะต่างๆเป็นรูปธรรมช่วย

^{๔๐๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธินายก, ผศ. ดร. (กำพล คุณงกโร), รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปฐมโชติวัฒน์ (แสวง โชติธมโม), เจ้าคณะตำบลวัดละมุด, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๓}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดกาเหว่า ชาตีสิริ, เจ้าอาวาสวัดศิระทอง, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๔}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาดุสิตศักดิ์ ดิกขปัญโญ, ป.ธ.9, พระบัณฑิตอาสา, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๕}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพี นพุทธิสาร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๖}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

ส่งเสริมให้สื่อสารธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น^{๔๐๗}

๘) สื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภavana ๔ สื่อที่นำมาใช้ต้องส่งเสริมจิตสำนึกทางคุณธรรม จริยธรรมและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น^{๔๐๘}

ด้านปัญญาภavana

๙) สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภavana ๔ และการปฏิบัติตามหลักภavana ๔ สามารถสร้างความเข้าใจทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอน มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้รับสาร^{๔๐๙}

๑๐) เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริงสามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรู้ภูมิธรรม ใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิกริยาป้อนกลับจากผู้รับสาร^{๔๑๐}

๔. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร

ด้านกายภavana

๑) ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภavana ๔ ทั้งกาย ศีล จิต ธรรม^{๔๑๑}

๒) สอนให้เหมาะสมกับตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคล พิจารณาความพร้อมทางร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการรับรู้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับข่าวสาร ไม่เจ็บป่วย พิกัด อ่อนเพลีย หิวเกิน อิ่มเกิน สมองและระบบประสาททำงานเป็นปกติ^{๔๑๒}

๓) มีทักษะการสื่อสารใช้ได้ทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้กระบวนการสื่อสาร^{๔๑๓}

^{๔๐๗} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตรมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๘} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ยุพธนา ปราณิต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตรมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๙} สนนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ, อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง), ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๐} สนนทนากลุ่มเฉพาะ นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด, นักสื่อสารมวลชน, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๑} สนนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ. ดร. (กำพล คุณงกใจ), รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๒} สนนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปฐมโชติวัฒน์ (แสวง โชติธมโม), เจ้าคณะตำบลวัดละมุด, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๓} สนนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดกาเหว่า ขาดิสิริ, เจ้าอาวาสวัดศิระทอง, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

ด้านศีลภาวนา

๔) ถ่ายทอดเนื้อหาภาวนา ๔ ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแผ่ ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้เล็งเห็นความสำคัญของศีล^{๔๑๔}

๕) วางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ^{๔๑๕}

ด้านจิตภาวนา

๖) การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพ^{๔๑๖}

๗) มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง^{๔๑๗}

๘) พิจารณาผู้รับสารว่ามีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟัง^{๔๑๘}

ด้านปัญญาภาวนา

๙) ผู้ส่งสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไร ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรที่จะเลือกเนื้อหาของภาวนา ๔ แบบใดจึงจะเหมาะสมกับระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสาร^{๔๑๙}

๑๐) พระสงฆ์ต้องใช้ปัญญาเลือกเฟ้นเนื้อหาของภาวนา ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล^{๔๒๐}

^{๔๑๔} สนนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุจิตต์ คึกขปณโณ, ป.ธ.9, พระบัณฑิตอาสา, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๕} สนนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพี นพพิสิโร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๖} สนนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๗} สนนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

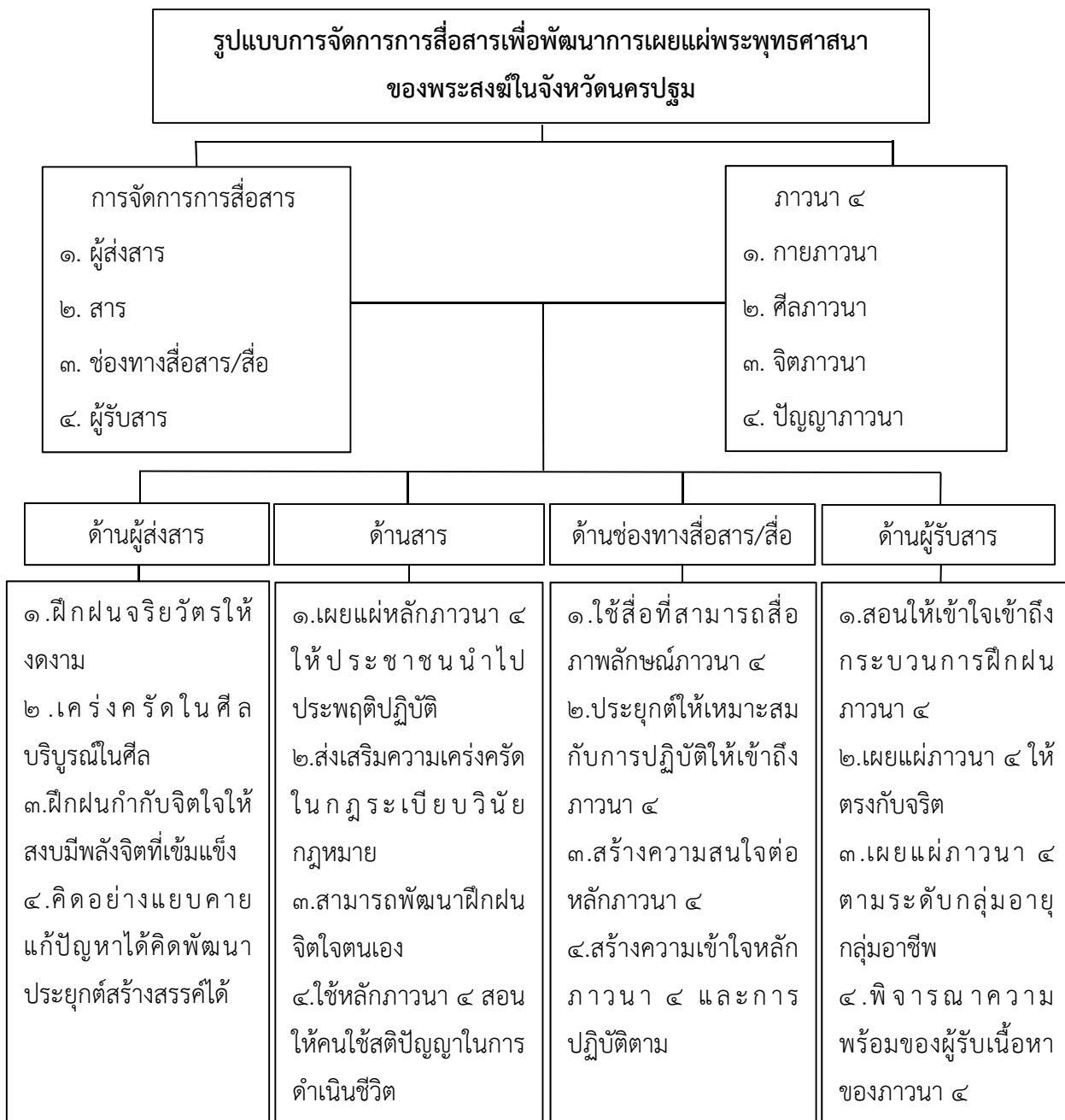
^{๔๑๘} สนนากลุ่มเฉพาะ ดร.ยุทธนา ปราณี ต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑๙} สนนากลุ่มเฉพาะ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ, อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง), ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๒๐} สนนากลุ่มเฉพาะ นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด, นักสื่อสารมวลชน, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยจนได้องค์ความรู้ใหม่สามารถสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ๒. สาร (Message) ๓. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) ๔. ผู้รับสาร (Receiver) บูรณาการผสมผสานประยุกต์ด้วยหลักภavana ๔ ได้แก่ ๑. กายภavana ๒. ศีลภavana ๓. จิตภavana ๔. ปัญญาภavana จึงได้รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

๑. ผู้ส่งสาร (Sender) ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้ตรงตามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม ต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่าง ฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ คิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้

๒. สาร (Message) นำหลักภavana ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภavana ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกัน ถ้าปัญญาดีภavana อื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย ต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องใช้หลักภavana ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์

๓. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภavana ๔ สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภavana ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ สามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภavana ๔ และการปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญหาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรม

๔. ผู้รับสาร (Receiver) ใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภavana ๔ ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม

จัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่ การเผยแพร่โดยเน้นที่หลัก
ภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่ม
อาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่า
ควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจำนวน ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อศึกษาทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม พบว่า

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) ด้านผู้สื่อสาร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในจังหวัดนครปฐมมีการจัดการเป็นไปตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ทั้งในระดับวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ที่ระบุว่า พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง มีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยดี สนับสนุนการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี การสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด รูปแบบที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะมีหลายรูปแบบทั้งการเทศนาธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ปาฐกถาธรรมโน้มน้าวจิตใจ อภิปรายธรรมชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรม สนทนาธรรมพูดคุยในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต สอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้มีหน้าที่บริหารกำกับดูแลได้แก่เจ้าคณะจังหวัดโดยมีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ พระสงฆ์ในฐานะผู้สั่งสอนปัจจุบันมีการเผยแผ่กันหลายรูปแบบหลายแนวทางบางรูปใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุกนำหลักธรรมะไปสู่ประชาชน บางรูปเผยแผ่เชิงรับโดยการแสดงธรรมชี้แจงหลักธรรมให้รู้จักความดีความชั่ว บาปบุญ คุณและโทษในวันธรรมะสวนะหรือว่าในพิธีบำเพ็ญกุศลทั่วไป การเทศน์การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่าตามจารีตประเพณี

ปัญหาอุปสรรคสาเหตุจากขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบหรือไม่ บางรูปอาจจะมีความพร่ากายไม่เหมาะสมกับเผยแผ่ เช่น มีอาการเจ็บป่วยส่งผลให้ไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มศักยภาพพระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเองและไม่ปรับให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนจึงเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่

๒) ด้านสาร

เนื้อหาหลักธรรมหรือสารพระสงฆ์ใช้แนวทางเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนซึ่งสรุปได้ ๓ ประการที่สำคัญ คือ สัพพปาปสฺส อกรรม การไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสฺสุปสมปทา การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องใส พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแผ่ถ่ายทอดสารหรือพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ประชาชนต้องคัดสรรนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทในการเผยแผ่เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญาและกล่อมเกลাজิตใจ

ปัญหาอุปสรรคสาเหตุจากสารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไปขาดการบูรณาการกิจกรรมนั้นหนาแน่นทำให้เกิดความสนุกสนานเพื่อทำให้ประชาชนได้ผ่อนคลาย สนุกสนานพร้อมทั้งสอนธรรมะสอดแทรกคุณธรรมไปด้วย เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแผ่ไม่กระชับแต่ยืดเยื้อในบางครั้ง

พระองค์เองก็ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะส่งสารอย่างสมบูรณ์หรือรีบเร่งจนเกินไปจนผู้ฟังจับใจความไม่ได้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบัน หากนำมาปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่าย

๓) ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

การจัดการการสื่อสารด้านสื่อพระองค์ส่วนมากใช้คำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือกิริยาท่าทางต่างๆ เป็นตัวกลางเป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่ใช้นำสาระธรรมไปยังประชาชนโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การเผยแผ่ของพระองค์จะมีประสิทธิภาพเมื่อเลือกใช้ช่องทางหรือสื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายพระองค์ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระองค์จึงต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ ความชำนาญให้ทันสมัยเพราะเทคโนโลยีการสื่อสารมีความหลากหลายและก้าวไปเร็วมาก ในปัจจุบันพระองค์จำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์เป็นช่องทางในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้นตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ปัญหาอุปสรรคสาเหตุจากสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่า สื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระองค์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อย ขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาติวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัว ต้นไม้ใบหญ้า วิถีชีวิต สัตว์เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อยบางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอน ห้องน้ำไม่เพียงพอกับเด็กนักเรียน

๔) ด้านผู้รับสาร

วิถีชีวิตทุกวันนี้ของประชาชนมีความเจริญทันสมัยจึงทำให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุจนหลงลืมวิถีพุทธชาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา แม้พระองค์จะยังคงทำหน้าที่ของตนด้วยการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ก็ตามแต่ก็ไม่อาจสร้างกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่อุดมบริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเช่นในอดีตได้ ปัจจุบันด้วยทัศนคติที่แบ่งแยกทางอย่างค่อนข้างชัดเจนให้เป็น ‘ทางโลก’ ของคฤหัสถ์กับ ‘ทางธรรม’ ของพระภิกษุสงฆ์ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ธรรมถูกแยกขาดจากชีวิตประจำวันของผู้คน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ประชาชนห่างเหินจากวัดละทิ้งหลักคำสอนทางศาสนาและเห็นว่าการเข้าวัดเป็นสิ่งล้าสมัยและเป็นสิ่งงมงาย รูปแบบผู้รับสารตามแนวทางแห่งพุทธะแบ่งผู้รับสารออกเป็น ๔ กลุ่ม “เปรียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า” ได้แก่ ๑. กลุ่มบัวพินน้ำ ๒. กลุ่มบัวใต้ผิวน้ำ ๓. กลุ่มบัวที่จมอยู่กึ่งน้ำ ๔. กลุ่มบัวในโคลนตม

ปัญหาอุปสรรคสาเหตุจากไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากทำงานต้องเร่งรีบทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัวมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่จึงทำให้ขาดการฟังอย่างตั้งใจเนื่องจากมีอคติต่อเรื่องหรือต่อบุคคลที่ถ่ายทอดขาดความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม พบว่า

อายุ พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๕๒.๖ มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี ร้อยละ ๑๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ร้อยละ ๑๕.๓ มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี และร้อยละ ๑๔.๕ มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

จำนวนพรรษา พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๗๙.๔ มีพรรษาระหว่าง ๑-๕ พรรษา ร้อยละ ๑๒.๓ มีพรรษาระหว่าง ๖-๑๐ พรรษา ร้อยละ ๔.๕ มีพรรษา ๑๖ พรรษาขึ้นไป และร้อยละ ๓.๙ มีพรรษาระหว่าง ๑๑-๑๕ พรรษา

วุฒิการศึกษาสายสามัญ พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๔๒.๑ มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๓๓.๑ มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๑๔.๘ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และร้อยละ ๑๐.๐ มีการศึกษาระดับอนุปริญญา

วุฒิการศึกษานักธรรม พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๔๕.๗ ได้นักธรรมชั้นตรี ร้อยละ ๒๑.๗ นักธรรมชั้นเอก ร้อยละ ๒๐.๑ ไม่มีวุฒินักธรรม และร้อยละ ๑๒.๕ ได้นักธรรมชั้นโท

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๘๒.๗ ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ร้อยละ ๗.๒ ได้เปรียญธรรม ๓-๕ ประโยค ร้อยละ ๕.๘ ได้เปรียญธรรม ๑-๒ ประโยค และร้อยละ ๔.๒ ได้เปรียญธรรม ๖-๙ ประโยค

๕.๑.๒ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) ผู้สังสารตามหลักภาวนา ๔

ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุขภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป มีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคน ตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีล ต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย มีศิลาจารวัตรงดงามหรือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัย เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาไม่พูดคำเท็จ

ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพื่อเจ้า เครื่องครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลา และจบให้ทันเวลาที่กำหนด ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตมีความรับผิดชอบมีความสนใจ เอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ ไม่หวังลาภสักการะ ไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว ปราศจากอคติ เพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ รักษาอารมณ์สงบจิตใจ ไม่พูดคำหยาบนินทาผู้อื่น พูดอ้อม ค้อม พูดวาทะให้เกิดความสับสน และไม่พูดแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระ มีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียด หรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิภาพต้องคิดอย่าง แยกกายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผล เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลปะอีกทั้งความรู้ วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสาร เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และ พัฒนาตนฝึกฝนปรับปรุงตนเอง มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอน ยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้า ทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้และสามารถปฏิบัติตาม

๒) สารตามหลักภavana ๔

ต้องนำหลักภavana ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่ ภavana ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำ สลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภavana อื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ ต้องนำ หลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยี เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้ ตัวส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีการปรับเปลี่ยนตาม บริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่อยากจะนำไปปฏิบัติ สาระธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคมมีความถูกต้องครบถ้วน ตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและ หลักคำสอนเป็นหลัก ช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอนิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความเบิกบานใจความ สุขสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกร่องเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่าย ๆ ฟังสบายรื่นหู เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบ ใจนิ่ง มีความระลึกได้ และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจพัฒนาจิตใจให้มี ความสามัคคีปรองดอง ใช้หลักภavana ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่ การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์ ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์

ต่างๆ เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ เนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม

๓) ช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักภาวนา ๔

การใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ เลือกจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ได้ จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภาวนา ๔ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภาวนา ๔ ให้เหมาะกับเวลา สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้นสามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับ มีระเบียบไม่สับสนใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส ต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจ น่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหาสื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น นำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายภาวนา ๔ นำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภาวนา ๔ สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภาวนา ๔ และการปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรม เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง ใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิริยาป้อนกลับจากผู้รับสาร ใช้สื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรู้ภูมิธรรม

๔) ผู้รับสารตามหลักภาวนา ๔

ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม สอนให้เหมาะกับความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคล ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้ มีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้กระบวนการสื่อสาร เนื้อหาภาวนา ๔

ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญาต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่ ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้ถึงเห็นความสำคัญของศีล ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ การเผยแพร่โดยเน้นที่หลักภavana ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง พิจารณาผู้รับสารว่ามีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟัง มีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริง ผู้ส่งสารต้องพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภavana ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไร ต้องรู้ระดับเขาวรรณปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรจะเลือกเนื้อหาของภavana ๔ ต้องใช้ปัญญาเลือกพื้นเนื้อหาของภavana ๔ ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล ผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.681) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านสารอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.687) รองลงมา คือ ด้านผู้ส่งสารซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.728) และ ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 0.616) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านผู้ส่งสาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.726) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่งดงาม นุ่มนวลเรียบร้อยมีกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.917) รองลงมา คือ พระสงฆ์ เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.81$, S.D. = 0.952) และพระสงฆ์มีความชำนาญในการส่งสารแสดงสีหน้าหรือท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูดซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.905)

๒) ด้านสาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.941) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เรื่องที่สื่อสารสามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิตอยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.951) รองลงมา คือ เรื่องที่สื่อสารช่วยพัฒนากล่อมเกลากิจใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ย

($\bar{x} = 3.79$, S.D. = 0.854) และเรื่องที่สื่อสารสามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึกซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.71$, S.D. = 0.855)

๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 0.843) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความน่าสนใจ และช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระธรรม อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.72$, S.D. = 0.856) รองลงมา คือ สื่อที่พระสงฆ์ใช้ช่วยพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เจริญ งอกงาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.69$, S.D. = 0.815) และพระสงฆ์ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่สาระธรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 2.92$, S.D. = 0.811)

๔) ด้านผู้รับสาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.60$, S.D. = 0.824) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้รับสารมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในศีล ซื่อสัตย์ สุจริต อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.813) รองลงมา คือ ผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.63$, S.D. = 0.852) และผู้รับสารเกิดปัญญานำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวัน ได้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.53$, S.D. = 0.804)

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๑) ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค พบว่า ขาดทักษะในการส่งสาร อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๐ รูป รองลงมา คือ กิริยามารยาทไม่สมควรแก่สมณสาธูป อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๗ รูป รองลงมา คือ ขาดความเสียสละรู้ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ รูป และขาดความรู้ในเนื้อหาที่สอน อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๗ รูป

ข้อเสนอแนะ พบว่า ต้องพัฒนาทักษะในการส่งสาร อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๘ รูป รองลงมา คือ ต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระวินัย มีความสำรวม อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ ต้องมีความวิริยะ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๐ รูป และต้องแสวงหาความรู้ และพัฒนาตน อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๙ รูป

๒) ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค พบว่า ขาดการประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๒ รูป รองลงมา คือ หลักธรรมที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องไกลตัวไม่ได้นำมาใช้ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป รองลงมา คือ ไม่เข้าใจความหมายธรรมะที่ลึกซึ้ง อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และขาดความกระชับกระจ่างชัด อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

ข้อเสนอแนะ พบว่า ต้องมีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสื่อสมัยใหม่ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับประชาชนสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๒๐ รูป รองลงมา คือ ใช้การสอนจากหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และสาระธรรมต้องกระชับกระจ่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร/สื่อ

ปัญหา อุปสรรค พบว่า สื่อที่ใช้ล่าสมัยแบบเดิมๆ อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ขาดความเหมาะสมกับเนื้อหา อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ สื่อไม่น่าสนใจ อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๐ รูป และไม่เชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรม อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๗ รูป

ข้อเสนอแนะ พบว่า ต้องปรับปรุงสื่อให้ทันสมัย อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ รูป รองลงมา คือ ต้องเลือกสื่อที่เหมาะสมกับหลักธรรมสามารถสื่อความหมายได้ อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๕ รูป รองลงมา คือ เพิ่มสื่อที่จูงใจ สนุกคล้ายเครียด อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๒ รูป และสื่อต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรมประเทืองปัญญา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๙ รูป

๔) ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค พบว่า ไม่มีเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรม อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๓ รูป รองลงมา คือ ขาดระเบียบวินัย ไม่ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามศีลธรรม อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๒๒ รูป รองลงมา คือ มีทัศนคติไม่ดีต่อศาสนา อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๔ รูป และงมงายขาดปัญญา อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๒ รูป

ข้อเสนอแนะ พบว่า ห้มีเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรมศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในลำดับที่ ๑ มีจำนวน ๒๑ รูป รองลงมา คือ ต้องวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมยึดมั่นในศีล อยู่ในลำดับที่ ๒ มีจำนวน ๑๘ รูป รองลงมา คือ ต้องมีทัศนคติที่ดีมองโลกในแง่ดี คิดบวก อยู่ในลำดับที่ ๓ มีจำนวน ๑๗ รูป และต้องใช้ปัญญาวิเคราะห์สิ่งต่าง อยู่ในลำดับสุดท้ายมีจำนวน ๑๑ รูป

๕.๑.๓ รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑) รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร สามารถสรุปได้ดังนี้ ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตามตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศิลปบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง

ฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ คิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้

๒) รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร สามารถสรุปได้ดังนี้ นำหลักภavana ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภavana ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภavana อื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย ต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องใช้หลักภavana ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาวินัยได้ไม่ทุกข์

๓) รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ สามารถสรุปได้ดังนี้ ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภavana ๔ สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภavana ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ สามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภavana ๔ และการปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญหาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรม

๔) รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร สามารถสรุปได้ดังนี้ ใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภavana ๔ ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเองครอบครัวและสังคมส่วนรวม จัดวิธีการที่จะนำไปเผยแผ่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับสาร การเผยแผ่โดยเน้นที่หลักภavana ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภavana ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึง “รูปแบบการจัดการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑) รูปแบบผู้ส่งสาร พบว่า ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามมีความสุภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม ตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่าง ฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ คิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้สอดคล้องกับ **สุภาษิตพิมพ์ คล้ายธานี** ที่ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการส่งสาร ประกอบด้วยผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ความสุภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณ^๑ สอดคล้องกับ **ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข** ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข” ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุขเนื่องจากผู้ส่งสารสามารถโน้มน้าวใจผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรมให้คล้อยตามเนื้อหาสาระธรรมะโดยการใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความรู้และสำนึกอารมณ์และความรู้สึก และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด^๒ สอดคล้องกับ **อภิษฎา ศรีเครือตง** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์

^๑สุภาษิตพิมพ์ คล้ายธานี, “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข, “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข” **งานวิจัยฉบับย่อ**, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

กว้างไกล มีความสามารถ มีความรอบรู้ในการทำงาน ควรศึกษาเพิ่มเติมให้ทันยุคสมัยที่เปลี่ยนไป มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการสื่อสาร^๓

๒) รูปแบบสาร พบว่า นำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแพร่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภาวนา ๔ ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกัน ถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย ต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องใช้หลักภาวนา ๔ สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์ สอดคล้องกับ**พระมหาธาตุ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร)** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแพร่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนา ฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข^๔ สอดคล้องกับ**สุรพันธ์ สุวรรณศรี** ที่ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคมขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละกลุ่ม^๕ สอดคล้องกับ**พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินโณ)** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่^๖ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกของกุลิคและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของ

^๓อภิษญา ศรีเครือคง, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^๔พระมหาธาตุ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๕สุรพันธ์ สุวรรณศรี, “การสร้างความสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

เดวิด เค เบอร์โลและหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถมีทักษะ^๖

๓) รูปแบบช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา ๔ สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา ๔ มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา ๔ ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ สามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภาวนา ๔ และการปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับ **ฉันทนา กล่อมจิต** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกิจนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ^๗ สอดคล้องกับ **กุลภรณ์ หงส์ทอง** ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้และการจูงใจให้นักเรียนสนใจการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ทั้ง ๔ ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ^๘ สอดคล้องกับ **ดวงพร คำบุญวัฒน์** ได้วิจัยเรื่อง “งานวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น” พบว่า ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่สื่อสารผ่านสื่อเสียง ได้แก่ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย และวิทยุชุมชน^๙

^๖พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๗ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^๘กุลภรณ์ หงส์ทอง, “การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^๙ดวงพร คำบุญวัฒน์, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่นและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น”, **วิจัยและพัฒนา**, (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.): มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

๔) รูปแบบผู้รับสาร พบว่า ใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา ๔ ทังกาย คีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม จัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่ การเผยแพร่โดยเน้นที่หลัก ภาวนา ๔ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร ต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา ๔ ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยังสอดคล้องกับดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่าการเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมและสัปปายะในการปฏิบัติธรรมล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม^{๑๐} สอดคล้องกับ ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโฆสะ) และ (๒) การสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ)^{๑๑} สอดคล้องกับทัศนีย์ เจนวนิธิสุข ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องของสนับสนุนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือการสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมเป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม^{๑๒}

^{๑๐}ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑}ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์, “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒}ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมที่ได้จากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ควรประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์โดยกำหนดเป็นนโยบายร่วมกัน

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับแก่พระสงฆ์

๓) กำหนดมาตรการในการสร้างแรงจูงใจแก่พระสงฆ์ที่ได้อุทิศเสียสละตนในพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔) จัดทำการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) พัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

๒) อบรมพัฒนาพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยให้พัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) สร้างเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดเพื่อการปฏิบัติการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) จัดประชุมสัมมนาและพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันสมัย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทำวิจัยเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่จังหวัดอื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลายด้านข้อมูล

๒) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อหลักการจัดการการสื่อสารเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอีกแง่มุมหนึ่ง

๓) ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารในเชิงลึกเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จีนิกายและคณะสงฆ์อนัมนิกายในเชิงเปรียบเทียบ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

กองพุทธศาสนสถาน. ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

_____. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

_____. แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒๕๕๔-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

กิตติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ธรรมนิเทศ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. การพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๔.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้ยืมสภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: วิชาษา, ๒๕๔๕.
- เด่น ชะเนตย์ยัง. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๓.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุดมพิงษ์. **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมารธรรม, ๒๕๔๐.
- ทองหล่อ เดชไทย. **แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- ทศนา แชมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ธิดิภาพ ชยธวัช. **แม่ไม้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊ค แสตนด์การ์ด, ๒๕๔๘.
- นิรมล กิตติกุล. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- บรรจบ เนียมมณี. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.
- บรรยงค์ โตจินดา. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรวมสาสน์ (1977) จำกัด, ๒๕๔๒.
- บุญเลิศ ศุภติลล. **ทฤษฎีการสื่อสาร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.
- บุญศรี พานะจิตต์และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ปกรณ์ ปรียากร. **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘.
- พยอม วงษ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระธรรมธีรราชฆาตมุนี (โชดก ญาณสิริ). **วิปัสสนาญาณโสภณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. สำนักพิมพ์เบ็กม่าน, ๒๕๔๒.
- _____ . **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____ . **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- _____ . ความสุขที่แท้จริง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____ . จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือขึ้นเหนือไปนำเขา, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เอติสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๔๓.
- _____ . ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . วิชิตตามหลักพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๖.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตโน). คนไทยก็งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฺฒโน). เทศนาว่าไรดี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๙.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์, รศ.ดร. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๘.
- พุทธทาสภิกขุ. วิปัสสนาในอิริยาบถนี้. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พูลสุข หิงศานนท์. การพัฒนารูปแบบ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- มณฑล ไบบัว. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.
- แมชีคันสนีย์ เสถียรสุด. เพื่อนทุกข์ ๒. กรุงเทพมหานคร: แพลนพรีนติ้ง, ๒๕๔๔.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เยาวดี วิบูลย์ศรี. การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- วันชัย มีชาติ. พฤติกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- วิทยากร เชียงกุล. การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ฉับแกระ, ๒๕๒๗.
- สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- เสน่ห์ จัยโต. องค์การและการจัดการ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.
- สมคิด บางเฒ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๑.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบทตามแนววิธีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๓๐.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- สมาน งามสนิท. องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ, เอกสารอัดสำเนา กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สมาน อัครภูมิ. การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๓๗.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิกซ์อักษร, ๒๕๕๒.
- สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สถิติพระภิกษุสามเณร. นครปฐม: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, ๒๕๖๐.
- สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- สุเทพ เขาวลิต. หลักการพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔.
- สุพจน์ บุญวิเศษ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.
- สุภาพร พิศาลบุตร. การพัฒนาองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุมิตร สุวรรณ. **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.
- สุรพล สุยะพรหมและคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ'** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- เสถียร พันธรังสี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- เสน่ห์ จุ้ยโต. **องค์การและการจัดการ**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑
- เสนาะ ตีเยาว์. **การสื่อสารในองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.
- _____ . **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต. **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.
- อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- เอกวิทย์ มณีธร. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ็ม.ที.เพรส, ๒๕๔๐.
- โอบัส แก้วจำปา. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- กิตติคม คาวีรัตน์. “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.
- กุลภรณ์ หงส์ทอง “การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจ เลือกลงศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๓.
- เกรียงพล พัฒนรัฐ. “การจัดการเมือง : ผลกระทบของปัจจัยการแข่งขันระหว่างเมืองกับความ ต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้นต่อบทบาทของผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จักรกฤษ สุริโยปการ. “รูปแบบและกระบวนการพัฒนาครูตามหลักพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- จินตนา ต้นสุวรรณนนท์. “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน”. **รายงานการวิจัย**. คณะการจัดการและบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๖.
- ฉันทนา กล่อมจิต. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖.
- ชัชฎา สีมพ. “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต**. การบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๘.
- ชาโรณี ตรีวัลย์. “การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน”. **ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ฐิติรัตน์ มีมาก. “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย”. **ปริญาดุสิตบัณฑิตบริหารธุรกิจ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘.
- ณัฐนันท์ ปรายสันติสุข. “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข”. **งานวิจัยฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒.
- ดวงกมล ทองคนารักษ์. “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ดวงพร คำณูวัฒน์. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่นและพัฒนากการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น”. **วิจัยและพัฒนา** สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.): มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- ดำรงศักดิ์ จันททัย. “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ”. **สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาบริหารสังคม บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง. “รูปแบบและกลยุทธ์การจัดตั้งมหาวิทยาลัยบรรษัทในประเทศไทย”. **ปริญาญาคุศาสตรดุสิตบัณฑิต**. สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ธงชัย สิ่งอุดม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”. **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- นงลักษณ์ เรือนทอง. “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. **ปริญาญาดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐.
- นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา. “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”. **ปริญาญาพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- นุชนาฏ ยูอินเงาะ. “ศึกษาการจัดการรายกรณีในงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์บรรณสารสนเทศ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๔.
- บรรจง เจริญสุข. “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต**. การบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.
- บุญส่ง หาญพานิช. “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญาญาคุศาสตรดุสิตบัณฑิต**. สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ จิตวฑฒโน). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว โชติโก)และคณะ. “วิเคราะห์พุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์). “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระปลัดวรัญญู อคควชิโร (ยอดเพชร). “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระปลัดสมบัติ จิตินาโณ (นวลละออง). “การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาสนธยา พุทธวิริโย (ชมพู่). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒.
- พระมหาอำนาจ ปวฑฒโน (พันธ์ปัญญา). “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พูนสุข มาศรีรังสรรค์. “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มนัสนันท์ ชัยกิจยิ่งเจริญ. “การจัดการบริการสาธารณะโดยวิธีการทำสัญญาจ้าง : กรณีศึกษาเทศบาลนครพิษณุโลกและเทศบาลนครขอนแก่น”. **รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.
- วิทยา จันท์แดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔.
- คันสนีย์ ชุมพลบัญชา. “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอนาคตในมุมมองทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์. “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- สมพร หลิมเจริญ. “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒”. **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.
- สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี. “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- สุรพันธ์ สุวรรณศรี. “การสร้างความสุขในสังคม: การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- อภิษฎา ศรีเครือดัง. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- เอี่ยมอร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) บทความ :

ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร. “วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ ๔๙. ฉบับที่ ๔๑. ๗ - ๑๓ - มีนาคม ๒๕๕๖ : ๕๕.

วาโรเพ็งสวัสดิ์. “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ ๒. ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๓ : ๓.

สรวงมณฑ์ สิทธิสมาน. “เพื่อนบ้าน”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ ๔๙. ฉบับที่ ๔๓. ๒๑ - ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖ : ๒๘.

อรทัย พนาราม. “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. วารสารพุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๑๑. ฉบับที่ ๓. ก.ย. - ธ.ค. ๒๕๕๗ : ๖.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

บุญ ชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.watpon.com/boonchom/development.pdf>. [๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน. พัฒนาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากมุขปาฐะถึงโลกไซเบอร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://cybervanaram.net/index.php/2009-12-17-14-43-37-13/860-2012-11-09-04-06-10>. [๑ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dict.longdo.com/index.php?lang=th&search=สื่อสาร>. [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐].

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ขวนคนเข้าวัด แก้ปัญหาวัดร้าง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3370:2010-07-26-14-49-19&catid=62:2009-06-13-17-55-08&Itemid=245. [๑ มิถุนายน ๒๕๖๐].

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รตนปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จนฺทูปโม), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สัมภาษณ์ พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร), เจ้าคณะอำเภอดอนตูม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรสีโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลภาโณ), เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโณ), เจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมืองนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยกุโร), เจ้าคณะตำบลบางปลา, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร), เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูवासูกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมโม), เจ้าอาวาสวัดवासูกิจการาม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร), เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์รัทธาทำ, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางกัญฐณา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางฐิติรัตน์ คำภูไทย, วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญเส็ง จูมัจฉะ, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สุขสมกิจ, กำนันตำบลบางหลวง, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ, รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน, ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายอมร ศรีจิง, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ, ประชาชนผู้รับการเผยแพร่, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐.

(๖) สนนากลุ่ม :

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), ผศ. ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปฐมโชติวัฒน์ (เสวก โชติธมโม), เจ้าคณะตำบลวัดละมุด, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดกาเหว่าชาติสิริ, เจ้าอาวาสวัดศิระชะทอง, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุติศักดิ์ ติกขปณโณ, ป.ธ.9, พระบัณฑิตอาสา, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพี นพพิสาโร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ยุทธนา ปราณีต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ, อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ (วัดไร่ขิง), ๔ มกราคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด, นักสื่อสารมวลชน, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ :

(1) Books.

- A.P. Buddhadatta Mahāthera. **English-Pali Dictionary**. Wiltshire: Antony Rowe, j, 1992.
- Bardo, John W. & Hartman, John J. **Urban Sociology : A Systematic Introduction**. USA: F. F. Peacock, 1982.
- Berlo, David K. **The Process of Communication**. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc, 1960.
- Brown, Warren B. & Moberg Dennis J.. **Organization Theory and Management : A Macro Approach**. New York: John Wiley and Sons, 1980.
- Chapman, Elwood N., **Supervisor Survival Kit**. 2nd ed..California: Science Research Associates Inc., 1995.
- Constantino Renato. **“The Challenge of the Churches”**. Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism Manila Philippines, 1984.
- Cronbach, Lee j. **Essentials of Psychological Testing**. 4thed. New York: Harper & Row, 1984.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Gatewood, Robert D. & Taylor Robert R. & O.C. Ferrell. **Management : Comprehension Analysis and Application**. New Jersey: Richard D. Irwin, 1995.
- Good, Carter V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book Company, 1973.
- Hellriegel, Don. **Management**. third edition. Addison - Wesley: Publishing Company. lmc., 1982.
- Hutchinson, Jonh G. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York: McGraw-Hill, 1967.
- Keeves, John P., **Educational Research Methodology and Measurement : An international handbook Oxford**. England: Pergamon Press, 1988.
- Koontz, Harold D. and Donnell Cyril. **Principles of Management**. New york: McGraw - Hill, 1972.
- Miller George A., **Language and Communication**. New York: McGraw-Hill, 1951.
- Richey, Rita C. **The Teoretical and Conceptual Bases of Instructional Design**, NewYork: Nichols Publishing Company, 1980.
- Robbins, Stephen P. **Management**. New Jersey: prentice Hall International, 2002.
- Schermerhorn John R. & Hunt James G. & Osborn Richard N., **Organizational Behavior**, 7th ed.. New York: John Wiley & Son, 2000.
- Schramm Wilbur L. and Roberts Donald F., (editors). **The Process and Effects of Mass Communication**. Urbana, lllinois: University of lllinois Press, 1974.
- Schramm Wilbur L. **Nature of Communication Between Humans**. Urbana, Ill.: University of Illinois Press, 1960.
- Smith Robert H. and Others, **Measurement : Making Organization Perform**. New York: Macmillan, 1980.
- Simon Herbert A., **Administrative Behavior**. New york: Macmillian, 1947.
- Stoner James A.F., **Management**. New Jersey: Prentice-Hall, 1978.
- Tosi, Henry L. and Carroll, Stephen J. **Management**. New York: John Wiley & Sons, 1982.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Wheeler Raymond H. **Leader and Leadership Process**. Boston: Irwin/McGraw-Hill, 1967.

Yamane, Taro. **Elementary Sampling Theory**. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, 1967.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๖

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,ดร.

ด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรติดต่อก . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

๓๙๖๕๕๖

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร
พระปลัดระพิน พุทธิสารโร ดร

17/๘.๑/2560

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๖

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

นมัสการ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.

ด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ดาวงศ์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปญฺโญ

โทรติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

(พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.)

๑๗/๘.๑๐/๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๖

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุหนะนา ปราณีต

ด้วย พระมหาดมรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุมานาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดมรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

(อาจารย์ ดร.ยุหนะนา ปราณีต)
๑๗ ส.ค. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๖

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ด้วย พระมหามงกุฎ ฉายา มหาปาณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงกุฎ มหาปาณโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

(ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร)

18 / ต.ค. 2560

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๖

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลา

ด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ ธิลา

17 ส.ค. 2560

ภาคผนวก ข

ผลประเมินค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม IOC

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับ
รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ด้านผู้ส่งสาร									
๑.๑	พระสงฆ์เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่งดงาม นุ่งห่มเรียบร้อย มีกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๒	พระสงฆ์มีความชำนาญในการส่งสารแสดงสีหน้าหรือท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๓	พระสงฆ์เป็นผู้มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๔	พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๕	พระสงฆ์เป็นผู้มีทัศนคติที่ดี ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๖	พระสงฆ์เป็นผู้ใจเย็นอดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำล่วงเกิน ตักเตือน หรือวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๗	พระสงฆ์เป็นผู้มีทักษะความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องที่สื่อสารเป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑.๘	พระสงฆ์มีการแสวงหาความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๒. ด้านสาร								
๒.๑	เรื่องที่สื่อสารสามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๒	เรื่องที่สื่อสารช่วยพัฒนาถ่อมเกลาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๓	เรื่องที่สื่อสารมีความถูกต้องตามหลักธรรมสอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๔	เรื่องที่สื่อสารไม่ส่งเสริมความรุนแรง ความแตกแยก มีความเหมาะสมตามกาลเวลา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๕	เรื่องที่สื่อสารมีเนื้อหาสาระจูงใจในการฟังไม่มีอคติ มุ่งร้าย บิดเบือน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๖	เรื่องที่สื่อสารสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๗	เรื่องที่สื่อสารสามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.๘	เรื่องที่สื่อสารมีความกระชับ ไม่คลุมเครือ เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๓. ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ								
๓.๑	สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ทันสมัยมีคุณภาพพร้อมใช้งาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๒	พระสงฆ์ใช้สื่อวิทยุ โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่สารธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๓	สื่อที่ใช้เหมาะสมกับสารธรรมที่ต้องการนำเสนอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๔	สื่อที่พระสงฆ์ใช้เหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๕	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสารธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๖	สื่อที่พระสงฆ์ใช้ช่วยพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เจริญออกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๗	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้รับสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.๘	สื่อที่พระสงฆ์ใช้สามารถสร้างความเข้าใจเกิดปัญญาแก่ผู้รับสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๔. ด้านผู้รับสาร								
๔.๑	ผู้รับสารมีทักษะการสื่อสารที่ดีสามารถเข้าใจสารของผู้ส่งสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๒	ผู้รับสารมีร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรคอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับข่าวสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๓	ผู้รับสารมีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกาย วาจา ใจ เคารพในธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๔	ผู้รับสารมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในศีล ซื่อสัตย์ สุจริต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๕	ผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๖	ผู้รับสารใช้สติในการรับสารระดมนำไปยกระดับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดพัฒนาจิตใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๗	ผู้รับสารนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.๘	ผู้รับสารเกิดปัญญานำหลักธรรมเป็นฐานในการคิด วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

พระมหาดมรงค์ มหาปณฺโณ

การหาค่าความสอดคล้องของวัตถุประสงคฺและเนื้อหา (IOC)

โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					SUM(X)	SUM(X)/n	IOC	สรุปผล
	๑	๒	๓	๔	๕				
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๑๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้

ผู้เชี่ยวชาญ									
ข้อ	๑	๒	๓	๔	๕	SUM(X)	SUM(X)/n	IOC	สรุปผล
๒๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๒๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๓๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๓๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้
๓๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๕/๕	๑	ใช้ได้

(พระสุธีวีร์บัณฑิต)

พระสุธีวีร์บัณฑิต, ดร.

๒๐๒๐ / ๙.๑ / ๒๐

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๕๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคคลากรภายในหน่วยงานของพระเดช
พระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐๕๑-๕๑ นิสิต วิมลฉัตร เมธินันท์
๐๑ นิสิต วิมลฉัตร เมธินันท์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

รท: ๐๗๖๕
เจ้าคณะ: จิตนอวโรทัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ภาคผนวก ง

ผลการดำเนินการหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Reliability)

Reliability (ค่าความเชื่อมั่น)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.950	32

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	122.43	244.047	0.514	0.949
a2	122.60	243.972	0.592	0.949
a3	122.60	242.869	0.535	0.949
a4	122.13	244.326	0.596	0.948
a5	122.57	240.806	0.626	0.948
a6	122.53	243.085	0.546	0.949
a7	122.57	244.737	0.570	0.949
a8	122.47	244.120	0.473	0.950
b1	122.73	244.202	0.545	0.949
b2	122.63	242.378	0.440	0.950
b3	122.67	243.816	0.541	0.949
b4	122.43	243.909	0.520	0.949
b5	122.43	240.530	0.658	0.948
b6	122.50	243.431	0.544	0.949
b7	122.23	244.254	0.643	0.948
b8	122.47	242.740	0.553	0.949
c1	122.23	243.564	0.625	0.948
c2	122.43	245.013	0.505	0.949
c3	122.27	244.064	0.618	0.948
c4	122.33	244.644	0.581	0.949
c5	122.30	236.976	0.670	0.948
c6	122.33	242.092	0.654	0.948
c7	122.50	237.155	0.638	0.948
c8	122.47	240.257	0.653	0.948

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
d1	122.40	242.317	0.641	0.948
d2	122.63	238.240	0.706	0.947
d3	122.30	242.148	0.679	0.948
d4	122.47	241.913	0.662	0.948
d5	122.43	238.323	0.710	0.947
d6	122.33	242.230	0.696	0.948
d7	122.50	242.328	0.557	0.949
d8	122.47	236.947	0.713	0.947

พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

๒๗ ๕ ๖๐

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสอบถาม)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๘๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระเดช
พระคุณ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดช
พระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ภาคผนวก ฉ
เครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษารูปแบบจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จึงขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามชุดนี้ทุกข้อตามความเป็นจริง ทั้งนี้คำตอบของท่านจะเป็นข้อมูลเชิงสถิติและเป็นประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ร่วมมือจากทุกท่านเป็นอย่างดีจึงขอ
 อนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

พระมหาณรงค์ มหาปัญญา (สุขสมกิจ)

พระมหาณรงค์ มหาปัญญา (สุขสมกิจ)
 นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีการศึกษา ๒๕๖๐

ตอนที่ ๑. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

๒๐ - ๓๐ ปี

๓๑ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๕๑ ปีขึ้นไป

๒. จำนวนพรรษา

๑ - ๕ พรรษา

๖ - ๑๐ พรรษา

๑๑ - ๑๕ พรรษา

๑๖ พรรษาขึ้นไป

๓. วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา

อนุปริญญา

ปริญญาตรีขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษานักธรรม

นักธรรมชั้นตรี

นักธรรมชั้นโท

นักธรรมชั้นเอก

ไม่มีวุฒินักธรรม

๕. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ประโยค ๑ - ๒

เปรียญธรรม ๓ - ๕ ประโยค

เปรียญธรรม ๖ - ๙ ประโยค

ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม

ตอนที่ ๒. แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว
โดยกำหนดระดับความคิดเห็น ดังนี้

๕ หมายถึง มีความเห็นด้วย อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีความเห็นด้วย อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีความเห็นด้วย อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความเห็นด้วย อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความเห็นด้วย อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อที่	รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านผู้ส่งสาร						
๑.๑	พระสงฆ์เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่งดงาม นุ่งห่มเรียบร้อยมี กิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป					
๑.๒	พระสงฆ์มีความชำนาญในการส่งสารแสดงสีหน้าหรือ ท่าทางในการสื่อสารที่เข้ากับการพูด					
๑.๓	พระสงฆ์เป็นผู้มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใส					
๑.๔	พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ด้วยดี					
๑.๕	พระสงฆ์เป็นผู้มีทัศนคติที่ดี ปราศจากอคติและแรงจูงใจ แอบแฝง					
๑.๖	พระสงฆ์เป็นผู้ใจเย็นอดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำ ล่วงเกิน ตักเตือน หรือวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ					
๑.๗	พระสงฆ์เป็นผู้มีทักษะความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องที่ สื่อสารเป็นอย่างดี					
๑.๘	พระสงฆ์มีการแสวงหาความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนา งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา					

ข้อที่	รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๒. ด้านสาร						
๒.๑	เรื่องที่สื่อสารสามารถนำไปฝึกฝนปฏิบัติตามให้เกิดประโยชน์ในชีวิต					
๒.๒	เรื่องที่สื่อสารช่วยพัฒนากล่อมเกลาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม					
๒.๓	เรื่องที่สื่อสารมีความถูกต้องตามหลักธรรมสอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ					
๒.๔	เรื่องที่สื่อสารไม่ส่งเสริมความรุนแรง ความแตกแยก มีความเหมาะสมตามกาลเวลา					
๒.๕	เรื่องที่สื่อสารมีเนื้อหาสาระจูงใจในการฟังไม่มีอคติ มุ่งร้าย บิดเบือน					
๒.๖	เรื่องที่สื่อสารสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึกตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม					
๒.๗	เรื่องที่สื่อสารสามารถทำให้ผู้ฟังก่อเกิดปัญญาเข้าใจธรรมะได้ในระดับต้น กลาง และระดับลึก					
๒.๘	เรื่องที่สื่อสารมีความกระชับ ไม่คลุมเครือ เข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง					
๓. ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ						
๓.๑	สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ทันสมัยมีคุณภาพพร้อมใช้งาน					
๓.๒	พระสงฆ์ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตเป็นอุปกรณ์ในการเผยแพร่สารธรรม					
๓.๓	สื่อที่ใช้เหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอ					
๓.๔	สื่อที่พระสงฆ์ใช้เหมาะสมกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะ					

ข้อที่	รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓. ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ (ต่อ)						
๓.๕	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระธรรม					
๓.๖	สื่อที่พระสงฆ์ใช้ช่วยพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย					
๓.๗	สื่อที่พระสงฆ์ใช้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้รับสาร					
๓.๘	สื่อที่พระสงฆ์ใช้สามารถสร้างความเข้าใจเกิดปัญญาแก่ผู้รับสาร					
๔. ด้านผู้รับสาร						
๔.๑	ผู้รับสารมีทักษะการสื่อสารที่ดีสามารถเข้าใจสารของผู้ส่งสาร					
๔.๒	ผู้รับสารมีร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรคอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับข่าวสาร					
๔.๓	ผู้รับสารมีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกาย วาจา ใจ เคารพในธรรม					
๔.๔	ผู้รับสารมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในศีล ซื่อสัตย์ สุจริต					
๔.๕	ผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีไม่ปิดกั้นตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น					
๔.๖	ผู้รับสารใช้สติในการรับสารระธรรมนำไปยกระดับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดพัฒนาจิตใจ					
๔.๗	ผู้รับสารนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง					
๔.๘	ผู้รับสารเกิดปัญญานำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้					

ตอนที่ ๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑. ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๒. ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓. ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๔. ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

--ขออนุโมทนาทุกท่านที่ได้เมตตาตอบแบบสอบถาม--

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระอุดมธรรมเมธี เจ้าอาวาสวัดพระงาม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจ้าอาวาสวัดพระงาม
พระเดชพระคุณพระอุดมธรรมเมธี

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระศรีสุธรรมเวที ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดมรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดมรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระศรีธีรวงศ์ เจ้าคณะอำเภอดอนตูม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทิให้เก็บข้อมูล
ตามประวัติสังคม
ด้วยความยินดี
เต็มใจ

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูถาวรศีลวัตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีนงค์ นิมิตต์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

พระครูถาวรศีลวัตร

สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิต
๓๑-๘-๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาบุญโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

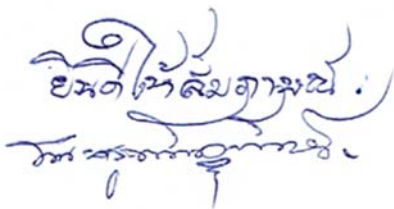
๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยศดิ ไชล์มธุวานันท์
รศ.สุรพล สุยะพรหม

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรติดต่อก่อน . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.สิริวิมล

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ดร.สุรพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปิยะธรรมพินิต เจ้าคณะตำบลบางปลา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาบุญโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูเกษมถาวรคุณ เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในหนังสือ
ของดร.สุพล สุธะพรหม

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดมหาสุการาม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตผู้ให้สัมภาษณ์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

พระครูมหาสุกกิจจาภรณ์

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูพิศาลกิตติคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรีท่าท่า
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูพิศาลกิตติคุณ
เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรีท่าท่า

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางกัญญา หินเมืองเก่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุวิมล สฤษดิ์วงษ์
ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนา

๑-1
ดร.สุวิมล สฤษดิ์วงษ์
ผอ. สำนักงานพระพุทธศาสนา
๑.๖๕๒๕ ๒.
29 ๙๕ ๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาบุญโณ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

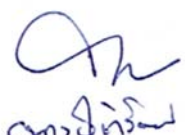
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณโณ รหัสประจำตัวนิติ ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิติหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

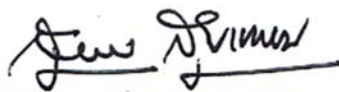
การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนันต์ไพสิมเพณต์

นางฐิติรัตน์ (เค้าภูไทย)
วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
เรียน นายบุญเส็ง จูมัจฉะ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหลวง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

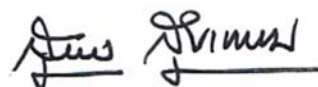
การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตในสังกัด

นายบุญเส็ง จูมัจฉะ
นายก อบต. บางหลวง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประเสริฐ สุขสมกิจ กำนันตำบลบางหลวง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดมรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีผลจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิมล ใจดี
ประเสริฐ สุขสมกิจ
กำนันต.บางหลวง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดมรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทรน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางน้อยใน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตินันท์ สุขสมกิจ

ดิเรก สุนทร
(น.ส. สุนทรณี สุขสมกิจ)

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอมร ศรีจึง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นายนรงค์ ศรีจึง
อมร ศรีจึง

ขอแสดงความนับถือ

ดร.สุรพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๗๙
นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ
โทรศัพท์ต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ภาคผนวก ซ
เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไปตลอดจนเป็นข้อมูลสารสนเทศต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณชน

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
- ตอนที่ ๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม
- ตอนที่ ๓ การจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ตามหลักภควา ๔

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้ด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

พระมหาณรงค์ มหาปญฺโณ (สุขสมกิจ)

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๖๐

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ประเด็นที่สัมภาษณ์ มีดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

อายุ.....ปี พรรษา.....

จำนวนปีที่ปฏิบัติงาน.....ปี

สถานที่.....

วัน/เดือน/ปี.....

* หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงและภาพขณะสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสาร เป็นอย่างไร
๒. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านสาร เป็นอย่างไร
๓. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ เป็นอย่างไร
๔. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านผู้รับสาร เป็นอย่างไร

ตอนที่ ๓ แนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
จังหวัดนครปฐม ตามหลักภวนา ๔

๑. ท่านคิดว่าการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด
นครปฐม ด้านผู้ส่งสารตามหลักภวนา ๔ ควรเป็นอย่างไร
๒. ท่านคิดว่าการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด
นครปฐม ด้านสารตามหลักภวนา ๔ ควรเป็นอย่างไร
๓. ท่านคิดว่าการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด
นครปฐม ด้านสื่อตามหลักภวนา ๔ ควรเป็นอย่างไร
๔. ท่านคิดว่าการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัด
นครปฐม ด้านผู้รับสารตามหลักภวนา ๔ ควรเป็นอย่างไร

*****

ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาที่ได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี
และขอขอบคุณ/เจริญพรมา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก ฅ

หนังสือเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๙๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อ.พรศักดิ์ วัฒนธรรม ก.

อ.กฤษณะ วัฒนธรรม

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปณฺโณ

โทรติดต่อก . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๐๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูปฐมโชติวิวัฒน์ เจ้าคณะตำบลวัดละมุด
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาดมรงค์ ฉายา มหาปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการ
การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”
ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕
อาคารเรียนรวม โชนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

อนันต์แก้ววัฒนา
พร.อ.ปฐมโชติวิวัฒน์
๕ ธ.ค. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดมรงค์ มหาปญฺโญ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๐๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูปลัดกาเหว่าชาติสิริ เจ้าอาวาสวัดสี่พระทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา महाปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการ
การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”
ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕
อาคารเรียนรวม โชนบิ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ศิโรตม์แก้ว รังมณัทนา
พระครูปลัดกาเหว่าชาติสิริ
เจ้าอาวาสวัดสี่พระทอง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

4 ม.ค. 61

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปญโญ
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๑๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๐๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระมหาดลิตศัภัย ดิถุขปณโณ พระบัณฑิตอาสา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัการ
การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”
ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕
อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อ.ดร. น. ร. ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕
ร.น. ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕
๕ ม. ค. ๒๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณโณ
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๙๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร.

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณโณ รัชสประจำตวันินิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อินดีเข้าร่วม
พระปลัดระพิน พุทธิสารโ

๔ ธ.ค ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

- ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณโณ
โทรติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๙๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร.

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณโณ

โทรศัพท์ต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ฉันทิใจร่วม

(พ.ม.กัญญา กิตติโสภโณ)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๙๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปณฺโณ

โทรติดต่อกับ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๕๕๗

เข้าร่วมโดย
ดร. รัช
๒๘ ธ.ค. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๙๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

เนื่องด้วย พระมหานรงค์ ฉายา มหาปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหานรงค์ มหาปญฺโญ

โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)
๒๘ ธ.ค. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๐

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ

เนื่องด้วย พระมหาดรณรงค์ ฉายา มหาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

 ๘/๑๒/๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาดรณรงค์ มหาปณฺโณ
 โทรติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๐๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นายประพันธ์ศักดิ์ สุขสะอาด นักสื่อสารมวลชน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปัญญา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อ
พัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม พ.ศ.
๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อธิการบดีมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(ขอเชิญให้แจ้ง) ๑๖๓๑๑
๕๘๐๑๕๐๔๐๐๕

ขอแสดงความนับถือ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาณรงค์ มหาปัญญา
โทรศัพท์ติดต่อ . ๐๘๕-๒๙๗-๔๔๕๗

ภาคผนวก ญ

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
เรื่อง รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

แบบแสดงความคิดเห็นนี้สำหรับให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ตอนที่ ๒ แบบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง : โปรดระบุข้อมูลทั่วไปซึ่งเป็นข้อมูลส่วนตัวของท่าน (เฉพาะที่อนุญาตให้เปิดเผยได้)

ชื่อ .....

วุฒิการศึกษา .....

ตำแหน่ง .....

ที่อยู่ปัจจุบัน .....

โทร. ....

ตอนที่ ๒ แบบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

๑. ด้านผู้ส่งสาร

เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

ไม่เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านสาร

เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

ไม่เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อ

เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ไม่เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

๔. ด้านผู้รับสาร

เห็นด้วย

เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ไม่เห็นด้วย

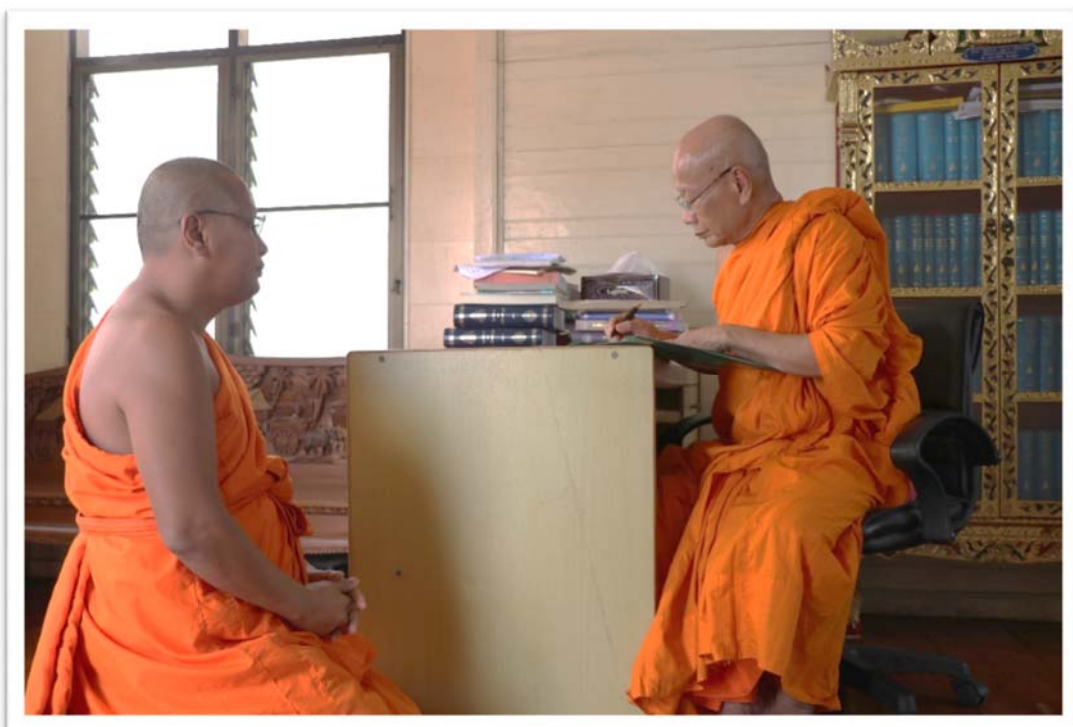
เหตุผลข้อเสนอนี้เพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก
ภาพถ่าย

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
สถานที่สัมภาษณ์ : วัดพระปฐมเจดีย์ฯ จังหวัดนครปฐม
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น.

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระอุดมธรรมเมธี (สมศักดิ์ รัตนปญโญ) เจ้าอาวาสวัดพระงาม
จังหวัดนครปฐม
- สถานที่สัมภาษณ์ : องพระปฐมเจดีย์ฯ จังหวัดนครปฐม
- สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น.

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
- สถานที่สัมภาษณ์ : วัดพระปฐมเจดีย์ฯ จังหวัดนครปฐม
- สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระศรีธีรวงศ์ (สมัย สจจวโร) เจ้าคณะอำเภอดอนตูม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดพระประโทนเจดีย์ฯ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๑ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๗.๓๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูถาวรศีลวัตร (พรหม ถาวรศีโล) ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางเลน
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดลานคา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์ (บุญสม ผลดาโณ) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูพิศาลสาธุวัฒน์ (ทองคำ จารุโภ) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดพะเนียงแตก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๒.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดพะเนียงแตก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๘.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูปิยธรรมพิมล (สมควร ปิยฺกุโร) เจ้าคณะตำบลบางปลา
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๔.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูเกษมถาวรคุณ (ถาวร เขมวโร) เจ้าคณะตำบลไผ่หูช้าง
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๗.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูवासูกิจจาภรณ์ (สัมพันธ์ ผลธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดवासูการาม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดवासูการาม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๗.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พระครูพิศาลกิตติคุณ (กิตติ ฐานจาโร) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีทธาตุ
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรีทธาตุ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๔.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 นครปฐม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดสุขวัฒนาราม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางฐิติรัตน์ เค้าภูไทย วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๐.๓๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายบุญเส็ง จูมัจฉะ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางหลวง
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางน้อยใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๓๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายประเสริฐ สุขสมกิจ กำนันตำบลบางหลวง
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางน้อยใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๐.๐๐ น.

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางสาวสุวรรณี สุขสมกิจ รักษาการผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน
 วัดบางน้อยใน
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางน้อยใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๑๙ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น.

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายอมร ศรีจิง
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางน้อยใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๔.๐๐ น.

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายบุญชู ศรีอินทร์กิจ
 สถานที่สัมภาษณ์ : วัดบางน้อยใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๐.๐๐ น.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

วันพฤหัสบดีที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๑

ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาณรงค์ ฉายา มหาปญฺโณ นามสกุล สุขสมกิจ
เกิด	วันที่ ๑๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	บ้านบางน้อยใน หมู่ ๑๒ ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
การศึกษา	นักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม ๖ ประโยค พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. พุทธศักราช ๒๕๕๘ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิชาการ	“การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามวิถีพุทธในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔” พุทธจักร, (เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐). “พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ กับการพัฒนาส่งเสริมชาวบ้านตามหลักการพึ่งตนเอง” พุทธจักร, (พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐). “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกยุคใหม่ : คณะสงฆ์ภาค ๑๔” พุทธจักร, (มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐).
อุปสมบท	๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘
ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดบางน้อยใน ครูสอนปริยัติธรรม กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางน้อยใน
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบางน้อยใน เลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม